

Управління розвитком

*Харківський національний
економічний університет*

*Всеукраїнська науково-практична
конференція молодих вчених і студентів
"Актуальні проблеми бухгалтерського обліку,
аналізу та фінансового контролю"*

Секція 1

*"Сучасні тенденції розвитку
контролю і аудиту в Україні"*

Секція 2

*"Облік підприємницької діяльності:
проблеми та перспективи"*

Секція 3

*"Актуальні питання обліку в бюджетних
та фінансово-кредитних установах"*

Секція 4

*"Сучасний економічний аналіз:
методи і методики"*

10 – 11 лютого 2009 року

Збірник наукових статей

видається 2 рази на рік

№ 1, 2009

Харків. Вид. ХНЕУ, 2009

Засновник і видавець

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Реєстраційний номер свідоцтва КВ №5948 від 19 березня 2002 р.

Затверджено на засіданні вченої ради університету.

Протокол №7 від 12.01.2009 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор

Грігорян Г. М. — докт. екон. наук, професор

Гриньова В. М. — докт. екон. наук, професор

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Малярєвський Ю. Д. — канд. екон. наук, доцент

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор

Тридід О. М. — докт. екон. наук, професор

Українська Л. О. — докт. екон. наук, професор

Хохлов М. П. — докт. екон. наук, професор

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор

Редакція збірника наукових статей

Зав. редакції **Сєдова Л. М.**

Редактори: **Дуднік О. М.**

Голінська О. Г.

Грицай І. М.

Коротчаєва І. О.

Лященко Т. О.

Комп'ютерна верстка **Труш В. Ю.**

Адреса видавця: 61001, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Телефони:

(057)702-03-04 — головний редактор

(057)758-77-05 — зав. редакції

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 26.01.2009 р.

Формат 84×108 1/16. Панір MultiCore.

Ум.-друк. арк. 15,0. Обл.-вид. арк. 18,9. Тираж 500 прим. Зам. № 42.

Ціна договірна.

*Надруковано з оригінал-макета на Riso-6300 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.
Видавництво ХНЕУ.*

- © Харківський національний економічний університет, 2009
- © Видавництво ХНЕУ, 2009
- дизайн, оформлення обкладинки
- © Управління розвитком, 2009

Зміст

Секція 1 Сучасні тенденції розвитку контролю і аудиту в Україні

Коваленко В. О. Удосконалення державного фінансового контролю в Україні.....	7
Гуцаленко У. О. Інвентаризація у вітчизняній та зарубіжній практиках.....	8
Пивоварова І. А. Роль приватних аудиторів у державному аудиті.....	9
Калита Т. І. Місце аудиту в системі фінансового контролю.....	10
Третякова Г. В. Шляхи раціональної організації внутрішньогосподарського контролю за витратами на сільськогосподарських підприємствах.....	11
Селютіна Ю. В. Пріоритетні напрямки вдосконалення системи державного фінансового контролю з урахуванням зарубіжного досвіду.....	14
Бобровицька О. О. Реалізація концептуального принципу незалежності в аудиторській діяльності.....	15
Гребеник О. М. Узагальнення класифікації аудиторських послуг в Україні.....	16
Полянничко В. В. Особливості застосування аудиторських тестів у діяльності аудиторів.....	17
Гринєць І. С. Ринок аудиту в Україні: проблеми і тенденції розвитку.....	17
Зам'ятіна К. В. Удосконалення контролю правомірності бюджетного відшкодування ПДВ.....	18
Зубко Н. А. Сучасні погляди на класифікацію аудиторських послуг в Україні.....	19
Лакейхіна В. С. Удосконалення контролю якості аудиторських послуг в Україні.....	20
Каплун К. М. Запровадження зарубіжного досвіду контролю якості аудиторських послуг в Україні.....	21
Шарапова О. Ю. Сучасна класифікація методів та прийомів аудиту фінансової звітності.....	22
Усова О. М. Аналіз факторів, що впливають на аудиторські висновки в Україні.....	22
Кожушко О.В. Теоретичні засади інтелектуального капіталу підприємства.....	23
Осипова И. А. Значение международного опыта контроля качества в современной аудиторской практике.....	24
Меренкова І.О. Значення внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності у системі управління підприємством.....	25
Гурькова Ю. С. Аудит основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства як складова внутрішнього аудиту.....	26
Істоміна К. М. Оцінка та аналіз ризиків в аудиторській діяльності.....	27

Назаренко Д. В. Роль судово-економічної експертизи у забезпеченні економічної безпеки підприємств.....	28
Пonomаренко Т. В. Порядок проведення судово-економічної експертизи розрахунків з оплати праці.....	30
Криворучко М. Ю. Проблеми розвитку внутрішньогосподарського контролю матеріальних витрат.....	31
Костенко О. В. Контроль якості аудиту в Україні.....	33
Зелена Ю.О. Зарубіжний досвід щодо конкурентного середовища у сфері аудиту в Україні.....	33
Чумак О. П. Постаудит як форма митного контролю.....	34
Николаенко К. І. Якість аудиту та забезпечення принципу незалежності в контексті вступу України в ЄС.....	36
Сердечна С. М. Застосування сіткових графіків в аудиторському процесі.....	38
Ветчинкіна К. О. Класифікація факторів, які впливають на якість аудиторських послуг.....	39
Білокобильська Л. С. Теоретичні аспекти визначення поняття вартості послуг аудиторських фірм та якості аудиту.....	39
Кізілова О. О. Реформування системи державного фінансового контролю згідно з вимогами ЄС.....	40
Павленко С. С. Напрямки вдосконалення контролю погашення податкового боргу.....	41
Сісіна О. О. Роль і місце аудиту в системі економічного контролю.....	42
Дзюба А. М. Контроль якості аудиторських послуг – запорука успішного розвитку аудиту в Україні.....	43
Островська А. М. Роль внутрішнього аудиту в діяльності підприємства..	44

Секція 2

Облік підприємницької діяльності: проблеми та перспективи

Матвієнко Т. О. Використання системного підходу в обліку зобов'язань за податками і зборами.....	45
Василішин С. І. Дискусійні аспекти амортизації.....	46
Брайловська О. А. Проблемні питання визначення бази оподаткування єдиним податком суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб.....	47
Романец І. В. Проблемы ликвидации дебиторской задолженности при наличии резерва сомнительных долгов.....	48
Василенко Н. К. Пріоритетні напрямки вдосконалення фінансової звітності за операціями хеджування.....	50
Волкова А. С. Интеллектуальные ресурсы: сущность и проблемные вопросы учета.....	51
Борсук А. М. Адаптація зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК до умов ринку.....	52
Клець В. Г. Фінансова оренда за вітчизняними та міжнародними стандартами.....	52

Саенко Ю. Є. Особливості застосування міжнародних стандартів фінансової звітності.....	54
Муравський В. В. Застосування сучасних інформаційних технологій обліку як передумова автоматизації прийняття управлінських рішень в торгівлі.....	55
Лучанінова Г. С. Проблеми обліку витрат у системі управління вітчизняними підприємствами.....	57
Кравченко М. В. Налоговый учет амортизации при продаже основных фондов групп 2 и 3.....	58
Пасенко Н. С. Відображення в обліку зменшення та відновлення корисності об'єктів нематеріальних активів.....	60
Куличенко О. А. Единый налог – “рука помощи” государства или путь к теневому бизнесу?.....	61
Безкоровайна Л. В. Сутність та критерії визнання фінансових інвестицій.....	63
Глуценко В. В. Напрями вдосконалення спеціалізованих форм первинних документів з оплати праці.....	63
Циган Р. М., Марченко Г. В., Івченко В. В. Відображення курсових різниць у бухгалтерському та податковому обліках.....	65
Шевря Я. В. Фінансова звітність для фінансового аналізу.....	66
Истомина М. Ю. Учёт расходов на обучение работников предприятия... ..	68
Юдина С. А. Проблемы превышения предельной суммы выручки плательщика единого налога.....	70
Бочуля Т. В. Організація обліку дивідендів, не отриманих акціонерами.....	72
Коршунов Е. А. Проблемы учёта материалов на украинских предприятиях.....	74
Сахаров П. О. Проблеми впровадження управлінського обліку на підприємствах.....	75
Калашник Н. В. Введение и использование счёта отклонений в учёте на украинских предприятиях.....	76
Осыка А. С. Особенности учёта инновационной деятельности предприятия.....	78
Чучук Ю. В. Проблеми оцінки фінансового становища підприємств.....	80
Жовтопуп М. М. Економічний зміст витрат та їх відображення в системі обліку.....	82
Бикова А. О. Облік простоїв виробництва в сучасних умовах господарювання.....	83
Матвеева Л. М. Про переваги функціональної калькуляції собівартості.....	85
Передерий Е. Ю. Управленческий учёт и контроллинг в Украине и за рубежом.....	86
Горяйнова Ю. С. Проблеми обліку витрат на малих підприємствах.....	88
Безкровная Н. К. Проблемы бухгалтерского учёта туристической деятельности.....	89
Шевчук О. А. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах.....	89

Секція 3 Актуальні питання обліку в бюджетних та фінансово-кредитних установах

Федосєєнко І. Г. Особливості відображення в обліку страхових платежів у страховиків.....	92
Романченко Ю. О. Організація обліку придбання товарів, робіт і послуг в умовах тендерної політики.....	93
Черевик Н. В., Петрова Є. В. Українські банки в умовах світової фінансової кризи.....	95
Коваленко М. М. Управлінська звітність філій банку.....	95
Фунтікова Я. А. Необхідність адаптації обліку в бюджетних установах до Міжнародних стандартів фінансової звітності.....	98

Секція 4 Сучасний економічний аналіз: методи і методики

Малахов В. А. Оцінка змін у русі матеріальних та фінансових потоків підприємства.....	99
Голуб Ю. О. Процедура аналізу впливу курсових коливань на сталість кредитування виробничих підприємств.....	100
Черегня О. В. Формування системи мотивації персоналу в умовах кризи на основі збалансованої системи показників.....	101
Матвієнко-Біляєва Г. Л. Основи методики проведення контролінгу логістичної діяльності на машинобудівних підприємствах.....	102
Порожняк О. О. Аналітичне забезпечення управління знаннями на підприємстві.....	103
Фунтікова Я. А. Рекомендації щодо зниження фінансових ризиків підприємства.....	105
Мороз С. А. Фінансове прогнозування – запорука успішної діяльності підприємства.....	107
Ляшенко А. В. Оцінка оптимальної структури капіталу.....	108
Синюгіна Н. В. Базові засади визначення узагальненої оцінки проведення моніторингу.....	110
Колодіна О. М. Аналітичне моделювання прогнозу банкрутства промислових підприємств.....	111
Квасова О. С. Моніторинг організаційних знань та інноваційного розвитку підприємства.....	113
Саєнко Ю. Є. Стратегічне планування витрат – основа ефективного управління прибутком.....	116
Мозгова Л. О. Аналіз інформаційної відкритості українських промислових підприємств.....	117

Секція 1

"Сучасні тенденції розвитку контролю і аудиту в Україні"

УДК 657.6 (477)

Коваленко В. О.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Контроль є невід'ємним складником управління національним господарством і його окремими ланками.

У період, коли Україна розбудовує ринкові відносини, не можна недооцінювати роль фінансового контролю держави, яка полягає в забезпеченні фінансової дисципліни. Контроль є інструментом боротьби зі злочинами у сфері фінансових відносин, спосіб збереження державного майна і коштів, що вкрай актуально останнім часом в Україні.

Застосування застарілих форм фінансового контролю не дозволяє державі оперативно й ефективно впливати на процеси, які відбуваються в економіці, що призводить до зниження контрольних функцій держави в умовах трансформації економічних відносин, не забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності. Така ситуація потребує термінових змін, тому дане дослідження є актуальним.

Метою дослідження є вирішення проблеми законодавчого забезпечення процесів становлення та розвитку державного фінансового контролю в Україні.

Питанням удосконалення фінансового контролю в Україні займалися такі науковці: Д. Боголєпов, Р. Штурм, А. Ангелова, Л. Маслій, О. Худякова та ін.

Створення системи державного фінансового контролю повинно бути спрямоване на координацію діяльності всіх контролюючих органів із забезпеченням їх незалежності.

Основним і першочерговим завданням є законодавче забезпечення незалежності органів державного фінансового контролю під час проведення контрольних заходів.

Однією з причин недосягнення бажаного результату є відсутність закону про фінансовий контроль взагалі та державний фінансовий контроль зокрема, який регламентував би діяльність органів контролю.

Останнім часом органи державного фінансового контролю беруть активну участь у міжнародному співробітництві. Установлення міжнародних контактів зобов'язує нас відповідати рівню інших держав. Тривала відсутність законів, що регламентують бюджетний процес та здійснення фінансового контролю, наявність вад і протиріч в існуючому законодавстві негативно позначаються на нашому авторитеті. Забезпечити чітку позицію можливо за умови розв'язання даного питання [1].

З метою удосконалення нормативно-правової бази державного фінансового контролю доцільно: розробити й затвердити програму законотворчої діяльності з удосконалення бюджетного законодавства у сфері державного фінансового контролю. Визначити в ній конкретні терміни розробки та прийняття законів, інших законодавчих актів, встановити терміни її реалізації і постійний контроль за виконанням;

прийняти Закон України "Про державний фінансовий контроль". Він би унормував усі найважливіші складові цього дуже важливого для життєдіяльності держави процесу. А також чітко розмежував би органи парламентського та урядового фінансового контролю, визначив коло суб'єктів державного фінансового контролю, ієрархію органів, що його здійснюють, форми їх організації та взаємодії [2].

Для вирішення проблем законодавчого забезпечення державного фінансового контролю необхідно розробити і прийняти певні закони, законодавчі акти та рекомендації для чіткого розмежування функцій та повноважень контрольних органів щодо попередження, виявлення та усунення фінансових правопорушень.

Література: 1. Барабаш Н. С. Удосконалення системи державного фінансового контролю / Н. С. Барабаш, М. О. Никонович // Фінансовий контроль. – 2005. – № 3 (26). – С. 44 – 47. 2. Піхоцький В. Ф. Удосконалення і розвиток Державного фінансового контролю та аудиту за надходженням коштів Державного бюджету України та їх використання // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 30 – 37.

© Коваленко В. О., 2009

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИКАХ

Реформування форм власності в Україні та створення нового механізму господарювання викликали суттєві зміни в організації та методах контролю. Особливе значення у забезпеченні збереження власності при здійсненні внутрішньогосподарського контролю набуває інвентаризація, яка займає основне місце серед методичних прийомів фактичного контролю.

В економічній літературі найчастіше зустрічається теоретичне обґрунтування інвентаризації як одного з елементів методу бухгалтерського обліку. Водночас недостатньо розглядаються її контрольні функції.

Дослідженням розвитку інвентаризації як елементу обліку і методичного прийому контролю займалися відомі вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема: С. В. Бардаш, М. Т. Білуха, М. В. Кужельний, В. А. Маздров, М. Р. Мет'юс, В. Ф. Палій, М. Х. Перер, Я. В. Соколов та ін. [1, с. 5].

Метою статті є визначення місця і ролі інвентаризації в системі внутрішнього господарського контролю вітчизняних підприємств та порівняння її з системами інвентаризації, що мають місце в зарубіжній практиці.

Розвиваючи концепцію методологічного підходу до інвентаризації як методичного прийому внутрішньогосподарського контролю слід врахувати, що завдяки формуванням її методики повинні вирішуватись практичні проблеми, які назріли в сучасний період. Тому саме завдяки інвентаризації мають забезпечуватись передумови для виявлення і мобілізації прихованих резервів підприємства, організуватись система оперативного управлінського обліку, створюватись умови, що забезпечують планування раціональних витрат ресурсів підприємства, суттєвий вплив на організацію й підвищення ефективності виробництва, посилення режиму економії.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних літературних джерел дозволяє визначити основні завдання інвентаризації:

- забезпечення контролю за наявністю і станом майна та його рухом;
- забезпеченням контролю за використанням матеріальних, фінансових, нематеріальних, природних та енергоресурсів відповідно до затверджених норм, плану тощо;
- виявлення майна, що втратило свої споживчі властивості, зіпсованого, невикористаного і непотрібного у господарстві, а також того, що знаходиться поза обліком;
- встановлення реального фізичного стану (зносу) і правильність оцінки необоротних активів та інших засобів праці, які обліковуються на балансі;
- вивчення стану розрахунків та встановлення фактичної наявності або підтвердження розміру дебіторської заборгованості;
- контроль за понаднормово використаними та невикористаними матеріальними цінностями;
- перевірка дотримання правил і умов збереження майна;
- виявлення та усунення фактів безгосподарності, безвідповідальності, виявлення резервів матеріальних ресурсів, застосування заходів щодо їх використання;
- визначення розмірів природного збитку та інших витрат;
- контроль за станом обліку і звітності матеріально відповідальних осіб;
- перевірка дотримання діючих положень про матеріальну відповідальність [2, с. 29].

У практиці вітчизняних підприємств інвентаризація проводиться методом перевірки в натурі наявності майна (господарських засобів) підприємства шляхом описування, перерахунку, зважування, вимірювання й оцінювання їх залишків та порівняння одержаних результатів з даними бухгалтерського обліку. Це дає змогу встановити розбіжності між даними обліку та фактичною наявністю засобів, тобто виявити, якщо мають місце на підприємстві лишки або нестачі, які оформляють відповідними документами і відображають в обліку.

У практиці більшості зарубіжних країн використовуються дві різні системи інвентаризації:

1. Система періодичної інвентаризації. При цій системі постійні записи щодо руху запасів (чи інших цінностей) протягом року не ведуть. У кінці кожного періоду виникає необхідність у фізичному підрахунку кількості запасів, що залишилися в наявності. Для оцінки запасів на кінець періоду кількість наявних одиниць кожного виду помножується на вартість одиниці придбаних цінностей. Внаслідок цього вартість запасів в наявності залишається невідомою до останнього дня періоду, коли здійснюється підрахунок запасів. Тому і вартість реалізованих товарів не може бути визначеною до здійснення їх підрахунку залишку на кінець періоду.

2. Система постійної інвентаризації. Ця система передбачає постійні записи щодо запасів у бухгалтерській системі протягом періоду. Для кожного виду запасів існує деталізований реєстр, в якому відображають: а) кількість одиниць і вартість запасів на початок періоду; б) кількість одиниць і вартість кожної покупки; в) кількість одиниць і вартість запасів для кожної реалізації; г) кількість одиниць і вартість запасів в наявності на будь-який момент часу. Цей постійний реєстр ведеться від

операції до операції протягом періоду. Тому реєстр запасів надає інформацію як щодо їх вартості на кінець періоду, так і щодо собівартості реалізованих запасів за будь-який період [3, с. 249].

Система періодичної інвентаризації потребує фізичного підрахунку запасів на кінець періоду й оцінки одиниць за їх купівельною вартістю. Головними причинами застосування системи періодичної інвентаризації є її зручність та незначні витрати на її проведення.

Система постійної інвентаризації передбачає великий обсяг канцелярської роботи, хоча ведення окремого реєстру запасів для кожного виду запасів на складі від операції до операції є бажаним, особливо з метою контролю. З метою зменшення витрат на ведення обліку запасів більшість систем постійної інвентаризації комп'ютеризовані [3, с. 250].

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що система постійної інвентаризації має такі переваги порівняно з системою періодичної інвентаризації:

1. Забезпечує інформацією про величину запасів на будь-яку дату (кількість одиниць і вартість кожного виду запасів).

2. Забезпечує даними щодо величини вартості реалізованих запасів без проведення їх періодичного підрахунку.

3. Забезпечує інформацією щодо необхідності придбання запасів з метою підтримання їх мінімального і максимального рівня.

4. Постійно забезпечує інформацією про кількість наявних товарів в різних структурних підрозділах і в різних матеріально-відповідальних осіб.

5. Забезпечує інформацією для визначення величини витрат від крадіжок та нестач запасів і розрахунку розмірів матеріальних витрат.

6. Забезпечує інформацією щодо вартості реалізованих товарів як за ціною реалізації, так і за первісною вартістю.

7. Придатна для комп'ютеризації облікового процесу, що пов'язано з опрацюванням великого обсягу інформації.

З цих причин в країнах Європи спостерігається розповсюджене застосування системи постійної інвентаризації і згортання системи періодичної інвентаризації. Отже, інвентаризація у всіх випадках важлива не тільки як засіб контролю, а і як засіб управління активами підприємства.

Література: 1. Дем'яненко М. Я. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку. Монографія / М. Я. Дем'яненко, В. В. Чудовець. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008. – 286 с. 2. Бардаш С. В. Інвентаризація: теорія, практика, комп'ютеризація. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 372 с. 3. Глен А. Велш. Основи фінансового обліку / Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт. – К.: Основи, 1999. – 932 с.

УДК 657.6.003.52.057

Пивоварова І. А.

РОЛЬ ПРИВАТНИХ АУДИТОРІВ У ДЕРЖАВНОМУ АУДИТІ

Інтеграція України в європейське співтовариство супроводжується впровадженням загально-прийнятих міжнародних норм і стандартів. Не є виключенням і перехід державного фінансового контролю до більш прогресивних форм. Давно назріла необхідність проведення не лише ревізії суб'єктів господарювання, а й державного аудиту їх фінансово-господарської діяльності та залучення приватних аудиторів в нього. Тому дана тема є дуже актуальною на сьогодні.

Метою статті є розгляд ролі приватних аудиторів у державному аудиті. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: розглянути місце приватного аудиту в державному аудиті, повноваження приватних аудиторів з проведення аудиту в державному секторі та їх роль в державному аудиті.

За останні роки відбувається поступовий перехід з фіксації порушень до здійснення державних і приватних аудитів та спрямування основних зусиль не тільки на виявлення порушень, а й на попередження і недопущення державних втрат [1].

На ринку аудиторських послуг необхідність регламентації дій та взаємодії незалежних аудиторів з клієнтами знаходить вираження у виданні правил (стандартів) аудиторської діяльності.

Процес запровадження стандартів аудиту полягає у профілактиці порушень фінансової дисципліни. У рамках МСА аудит у державному секторі економіки розглядається як додаткові параграфи до основних розділів під назвами "Застосування у державному секторі" або "Особливості застосування у державному секторі". Певні МСА не мають особливих посилянь на застосування у державному секторі [2].

© Пивоварова І. А., 2009

Ініціювати аудиторську перевірку приватними аудиторами може керівник державного суб'єкта господарювання, щоб уникнути штрафів. Але незалежний аудит не замінить державного контролю достовірності фінансової звітності, цільового і законного використання державного і комунального майна. Проте професійно виконана аудиторська перевірка приватними аудиторами дозволить знизити негативні наслідки в діяльності державного підприємства.

Якщо керівник державного підприємства забажає відзвітуватися про виконану роботу перед засновниками, то він може скористатися послугами приватного аудитора. За результатами незалежного аудиту можливо прослідкувати динаміку розвитку державного підприємства. Незалежна аудиторська перевірка допомагає "продати" бізнес, знайти нових інвесторів за необхідності [3].

В Україні невелика аудиторська фірма виконає аудиторську перевірку за 3-10 тисяч доларів. Послуги іноземної аудиторської фірми будуть коштувати від 30 до 50 тисяч доларів [4].

Якщо держава хоче дійсно створити ефективну систему перевірки державних підприємств, то повинна скористатися послугами незалежних аудиторів. Сутністю аудита є його незалежність, в тому числі і від держави, що і регламентує Господарський кодекс. Держоргани не можуть забезпечити таку незалежність [3].

Отже, приватний аудит в державному секторі посідає чільне місце. Для створення ефективної системи контролю державних підприємств і установ необхідно залучати приватних аудиторів, тому що державні органи не можуть забезпечити незалежність.

Література: 1. Лісіна В. Ю. Сучасні проблеми і перспективи розвитку незалежного і державного аудиту в Україні / В. Ю. Лісіна, О. І. Щербаков, О. М. Тридід. – Харків: 2006. – С. 8 – 11, 18 – 23, 48 – 50. 2. Любенко А. М. За критерієм ефективності, або про перспективи державного фінансового аудиту в Україні // Фінансовий контроль. – 2008. – №1 (42) – С. 44 – 46. 3. Шеремета В. Державний чи незалежний? Аудит для підприємств державного сектору економіки // Бізнес-консультант. – 2007. – № 4 – С. 30 – 31. 4. Гаценко А. Зачем его проводят и сколько стоит эта процедура? // <http://www.kp.ua/daily>.

Калита Т. І.

УДК 657.6

МІСЦЕ АУДИТУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Ефективне державне управління неможливе без належного контролю, він є однієї з найважливіших його складових. Державний фінансовий контроль – це контроль, який здійснює держава за допомогою фінансових інструментів, за фінансовими засобами та операціями, не фінансовими ресурсами, включаючи природні й інтелектуальні, а також за будь-якими діями або бездіяльністю підконтрольних об'єктів у різних сферах.

Застосування методів контролю й системи контрольних дій дозволяють організувати перевірку, використовуючи проведення для цих цілей ревізії, аудиту, тематичної перевірки, службового розслідування.

Метою цієї статті є вивчення місця та ролі аудиту в системі фінансового контролю. Це питання знайшло відображення в працях вчених і практиків: С. А. Агапцова, В. В. Бурцева, Ю. М. Вороніна, В. А. Жукова, Х. М. Кармокова, А. Д. Соменкова, П. В. Черноморда, А. Токвиля, Д. Норта, Л. Ерхарда, Б. Ротштейна, Ф. Хайека та ін.

З виникненням в Україні нових форм підприємницької діяльності й нових вимог до формування бухгалтерської звітності організацій в умовах ринкової економіки, виникла необхідність у створенні інституту незалежного аудиту, що підтверджує достовірність бухгалтерської звітності організацій для зацікавлених користувачів. Поява українських аудиторських організацій, що займаються незалежним фінансовим контролем, обумовила становлення українського аудиту в сучасному його розумінні. Розвиток аудиту пов'язаний з реформуванням бухгалтерського обліку в Україні, він займає важливе місце в системі ринкових відносин, сприяє зростанню вітчизняної економіки.

За минулі роки аудит зайняв також важливе місце й серед видів фінансового контролю. На сьогоднішній день, як і в більшості країн, в Україні зовнішній фінансовий контроль реалізується у вигляді державного фінансового контролю й незалежного контролю. Органи державного фінансового контролю зацікавлені в міцному становленні інституту незалежного аудиту, оскільки не можуть охопити контрольними заходами всіх користувачів державних засобів [1, с. 15].

Саме аудит сприяє запобіганню фінансових порушень на підприємстві, підробок, випадкових помилок, недоліків в організації обліку. Однак на відміну від ревізії, він є незалежною фінансовою перевіркою зі своїми цілями, завданнями й певними формальними процедурами (планування, документування, пошук аудиторських доказів і т. п.) [2, с. 26].

© Калита Т. І., 2009

Аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник накопичує й оцінює свідчення про інформацію, що піддається кількісній оцінці і стосується специфічної господарської системи, щоб визначити й виразити у своєму висновку ступінь достовірності цієї інформації встановленим критеріям. Тобто головною метою аудиту є вираження думки про достовірність фінансової звітності і відповідність порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України. Під достовірністю розуміється ступінь точності показників фінансової звітності, що дозволяє користувачам робити правильні висновки про результати господарської діяльності, фінансове й майнове положення економічних суб'єктів і приймати обґрунтовані рішення [3, с. 18].

Особливість аудиту полягає в тому, що він забезпечує не тільки перевірку достовірності фінансових показників, але й, а це не менш важливо, розробку пропозицій щодо оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат і збільшення прибутку.

На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок про те, що аудит займає важливе місце в системі фінансового контролю, через те, що він усуває можливість прийняття господарських рішень на основі недостовірної інформації, що може спричинити для суб'єкта підприємництва негативні економічні наслідки.

Література: 1. Карзаева Н. Н. Роль аудита в системе государственного финансового контроля // Аудиторские ведомости. – 2007. – № 7. – С. 14 – 21. 2. Мирошниченко Т. В. Аудит в системі фінансового контролю // Бухгалтерський облік. – 2007. – № 8. – С. 25 – 29. 3. Шишкин В. Ю. Аудит и финансовый контроль // Главбух. – 2008. – №3. – С. 17 – 24.

УДК 657.6 :631.162

Третякова Г. В.

ШЛЯХИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОС- ПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИТРАТАМИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах виробництва збільшується потреба в інформації про собівартість продукції, взаємозв'язок витрат з обсягом виробництва та рентабельністю, напрями та резерви зниження цих витрат з метою ефективного контролю формування собівартості. Тому, для керівництва дедалі більшого значення набуває контроль витрат виробництва, який має стати засобом досягнення оптимального рівня рентабельності виробництва. Зростання впливу контролю на всі сфери виробничої, фінансово-господарської діяльності підприємств висуває якісно нові вимоги до його здійснення. Цим обумовлюється необхідність формування і розвитку управлінської направленості в контролі. Невідповідність існуючої системи контролю запитам системи управління обумовили проведення досліджень, пов'язаних з сутністю контролю і, зокрема, внутрішньогосподарського, основних форм, видів, завдань та передумов успішного його функціонування в сучасних умовах, що дасть можливість аналізувати не лише економічне становище, а й правове забезпечення діяльності за даними фінансової звітності та виявити негативні явища у фінансовій діяльності з метою їх ліквідації, використовуючи законодавчу базу та нормативні акти з питань фінансового контролю [1, с. 28].

Вагомий внесок у дослідження проблеми організації контролю зробили такі відомі вчені-економісти: М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, Ю. М. Воропаєв, Є. В. Калюга, Т. П. Карпова, М. Н. Коцупатрий, В. Г. Лінник, Ю. Я. Литвин, Л. В. Нападовська, Л. О. Сухарева, В. В. Сопко, Л. К. Сук, В. П. Суйц та ін. Так, Ф. Ф. Бутинець досліджує проблему якості контролю та рекомендує посилення державного контролю за оприлюдненням звітності великих підприємств [2, с. 8]. Л. О. Сухарева розкриває питання еволюції функцій контролю і зазначає, що пізнання суті історичного шляху розвитку контрольної думки, виникнення і становлення фінансово-господарського контролю допомагає переосмислити минуле і сформувати уявлення про передумови поступального розвитку як науки про контроль, так і практичної діяльності в даній галузі у теперішній час і в майбутньому [3, с. 20]. Ю. М. Воропаєв визначає суть і завдання системи внутрішнього контролю, розкриває її структуру та елементи [4, с. 58]. У свою чергу, питанням організації та здійснення внутрішньогосподарського контролю присвятили свої монографії М. Т. Білуха, Т. П. Карпова, Є. В. Калюга, Л. В. Нападовська.

© Третякова Г. В., 2009

Метою статті є визначення суті, завдань та особливостей організації внутрішньогосподарського контролю витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Об'єктом дослідження є господарські операції з обліку та контролю витрат на виробництво сільськогосподарської продукції.

Суть і зміст контролю не можуть бути ґрунтовно розкриті у відриві від сфери управлінської діяльності, у тому числі системи управління витратами виробництва. Контроль в умовах демократизації управління все більше набуває недержавного характеру.

Внутрішня спрямованість контролю пов'язана з пошуком і мобілізацією резервів підвищення ефективності виробництва, тобто з управлінням господарською діяльністю. Управління тісно пов'язане з контролем. Неможливо управляти, не перевіряючи виконання встановлених завдань, не виявляючи фактичного стану справ на управляючих об'єктах [5, с. 15 – 16].

"Контроль – це система спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта з метою встановлення відхилення його від заданих параметрів" [6, с. 3]. При цьому суть контролю автори вбачають у тому, що "суб'єкт управління здійснює облік і перевірку того, як об'єкт управління виконує його настанови". Схема контролю при цьому обмежується впливом суб'єкта на об'єкт контролю.

"Контроль управляючої системи підприємства над тією, якою управляють; контроль всередині управляючої системи; контроль системи, якою управляють, над управляючою: контроль всередині управляючої системи" [7, с.14]. З цієї точки зору можна погодитись лише в тому, що кожне підприємство – це складна організаційна структура з багатьма рівнями управління, кожен з яких має свої функції, обов'язки та повноваження. Крім того, всі рівні управління функціонують з допомогою діяльності окремих індивідумів, які відповідним чином впливають на систему контролю.

У цілому контроль на сільськогосподарських підприємствах є складовою невід'ємною функцією управлінського обліку, що здійснюється відповідними підрозділами у процесі повсякденного оперативного керівництва виробництвом, удосконалення фінансово-планових і обліково-бухгалтерських операцій.

Отже, контроль може виступати і як самостійна функція управління.

Загалом функція контролю забезпечує залежність потреб виконавців від результатів їхньої діяльності. Автор погоджується з думкою В. Максимової, що загальна проблема полягає у необхідності подальшого розвитку теоретико-методологічних засад економічного контролю з погляду системного підходу до вирішення нагальних питань контрольної діяльності в сучасних підприємствах. Цілі розвитку системи контролю, що є складовою системи управління підприємством, – це частки стосовно загальних цілей управління [8, с. 9].

Таким чином, основна мета організації контролю полягає у забезпеченні планової, організаційної, стимулюючої та ефективної діяльності всієї системи управління, єдності виконання та прийняття управлінських рішень, запобіганні виникненню небажаних відхилень, а також виявленні "вузьких" місць, невикористаних резервів і можливостей досягнення кращих кінцевих результатів діяльності.

Виходячи з цього, на думку М. Білухи і С. Іваніної [9, с. 61], перед системою контролю витрат стоять такі завдання: зниження використання ресурсів на одиницю продукції, зниження матеріало- та трудомісткості продукції, ліквідація браку та невиправданих витрат.

При цьому, якщо розглядати систему контролю витрат на виробництво продукції скотарства, то основними завданнями, на думку автора, слід виділити такі:

зниження використання кормів на 1 голову великої рогатої худоби за умов підвищення їх поживності (використання науково обґрунтованих норм);

зниження трудомісткості продукції скотарства за рахунок механізації обслуговуючих процесів на фермі;

виявлення причин та суворий контроль за ліквідацією наслідків понесених втрат від падежу худоби;

підвищення матеріального стимулювання працівників ферм;

доведення до працівників кожного тваринницького підрозділу (бригади, ферми) планових (бюджетних) показників і контроль за їх дотриманням;

виявлення відхилень від планових (бюджетних) показників, причин та винуватців цих відхилень та прийняття рішень щодо їх усунення і недопущення в майбутньому.

Таким чином, вирішення цих завдань є складовою частиною загальної функції управління в частині контролю за витратами та формуванням собівартості продукції.

Діюча система контролю була часткою адміністративної системи, а контроль перетворився на самоціль і не виступав джерелом інформації для ефективного управління підприємством. У сучасних умовах, з метою виходу підприємств із кризового становища, необхідна така система контролю, яка б сприяла досягненню основної мети діяльності підприємства, підвищенню конкурентоспроможності продукції та отриманню максимальних прибутків. Таким чином, суто бухгалтерський підхід до функції контролю є необґрунтованим, бо зменшується відповідальність технічних, комерційних та інших служб.

Причиною такої ситуації є відсутність єдиного нормативного документа, який би регламентував порядок організації контролю на підприємстві, і, як наслідок, – відсутність єдиного методичного та методологічного керівництва на підприємствах.

Однією з важливих передумов забезпечення поточного контролю, підвищення його дієвості є належна організація роботи облікового апарату, чіткий розподіл обов'язків між окремими працівниками. Досвід свідчить, що створення та раціональна організація роботи єдиної економічної служби на підприємстві дає змогу значно поліпшити і контроль.

Джерелом даних для контролю на робочому місці (первинний об'єкт) є відповідні первинні документи, за підрозділом – зведені документи і звіти. При цьому за кожним об'єктом необхідно чітко визначити перелік документів і порядок їх використання. Таким чином, вирішення поставлених питань вимагає погодженості роботи всіх структурних підрозділів підприємства. Для цього на кожному підприємстві слід розробити удосконалену систему показників, за якими повинен бути встановлений щоденний контроль, визначити конкретних виконавців, переглянути функціональні обов'язки структурних підрозділів і упорядкувати потік інформації.

Виконання вказаних завдань потребує глибоких професійних знань спеціалістів багатьох служб, і перш за все, економічних. Робота контрольного апарату повинна бути спрямована на своєчасне прийняття заходів до попередження та ліквідації порушень і недоліків, покращення контролю за виконанням прийнятих рішень, чіткої координації і погодженості дій контролюючих служб і спеціалістів.

Серйозною проблемою в ефективному функціонуванні системи контролю на практиці є те, що керівники структурних підрозділів цехів, дільниць, служб завантажені виключно рішенням виробничих питань і не завжди мають час на підготовку і розробку альтернативних рішень, а в більшості випадків не мають відповідної кваліфікації для підготовки інформації з метою прийняття управлінських рішень.

У зв'язку з цим, на кожному підприємстві повинна бути створена група експертів-консультантів, які б володіли методами планування, обліку, контролю, аналізу, прогнозування та прийняття управлінських рішень і здатні були б надавати кваліфіковану допомогу керівникам всіх рівнів управління.

Як відомо, найбільш систематичного порівняння потребують витрати з результатом діяльності з метою підвищення ефективності діяльності, тому найбільш ефективним є контроль за місцем виникнення витрат.

Водночас, контроль окремих елементів витрат, виходу продукції, виконання виробничих завдань тощо передбачає, насамперед, зіставлення фактичних даних з плановими або іншими нормативними показниками. Тому від обґрунтованості діючих на підприємстві нормативів і норм значною мірою залежить ефективність як планування, так і контролю. У зв'язку з цим періодичний перегляд норм, постійна робота з їх удосконалення – важлива передумова підвищення ефективності контролю, його дієвості в боротьбі за режим економії [10, с. 40].

Необхідною умовою для реалізації концепції системного контролю витрат є об'єднання всіх автоматизованих робочих місць в єдину мережу автоматизованої системи контролю підприємства. Використання комплексної системи контролю надасть можливість фахівцям вчасно отримувати оперативну інформацію про фактичні витрати, а також автоматично розраховувати повну собівартість продукції з використанням різних баз розподілу комплексних витрат. Це також дасть можливість оперативно контролювати склад витрат і своєчасно приймати необхідні управлінські рішення [9, с. 61].

Система контролю витрат виробництва за сучасних умов стає вирішальним моментом щодо впливу на результати діяльності підрозділів і господарства в цілому. При цьому, від внутрішньогосподарського контролю вимагається забезпечити відповідність всієї системи бухгалтерського обліку потребам керівництва в інформації. Але побудова системи внутрішньогосподарського контролю значною мірою залежить від організації.

Тож, можна запропонувати на кожному підприємстві:

розробити організаційні принципи (визначення об'єктів контролю і джерел інформації для його проведення за кожним об'єктом, встановлення періодичності та конкретних виконавців);

розробити удосконалену систему показників, за якими повинен бути встановлений щоденний контроль, визначити конкретних виконавців, переглянути функціональні обов'язки структурних підрозділів і упорядкувати потік інформації.

У сукупності елементи системи внутрішньогосподарського контролю повинні бути направлені на забезпечення послідовної та ефективної роботи підприємства, перебудову його стратегії, забезпечення збереження активів, формування своєчасної, повної та достовірної бухгалтерської звітності.

Література: 1. Кінашук Л. Організація та правове забезпечення аудиторської діяльності в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 1. – С. 28 – 30. 2. Бутинець Ф. Ф. Контроль: недоліки та наслідки // Вісник ЖДТУ. – 2006. – № 2. – С. 6 – 12. 3. Сухарева Л. О. Еволюція функції контролю // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 19 – 25. 4. Воропаєв Ю. Н. Система внутрішнього контролю організації // Бухгалтерський учет. – 2003. – №9. – С. 56 – 60. 5. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с. 6. Білуха М. Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту. Підручник. – К.: ПП "Влад і Влада", 1996. – 320 с. 7. Суїц В. П. Внутрішньо-виробничий контроль. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 127 с. 8. Максимова В. Вимоги до оцінки якості внутрішнього економічного контролю // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №7. – С. 56 – 61. 9. Білуха М. Контроль витрат виробництва на основі впровадження комплексної автоматизації ПЕОМ / М. Білуха, С. Іваніна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №5. – С. 59 – 62. 10. Лінник В. Г. Організація обліку і контролю на тваринницьких фермах / В. Г. Лінник, М. М. Коцупатрий. – К.: Урожай, 1991. – 232 с.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Система державного контролю займає дуже важливе місце в економіці України. Але на сьогоднішній день, з огляду на низьку ефективність роботи контролюючих органів і чисельні фінансові порушення, які ними виявляються, можна сказати, що вона потребує змін, а саме впровадження зарубіжного досвіду. Тому вивчення даного питання на сьогодні є актуальним.

Цією проблемою займалися такі провідні вчені, як Н. Дорош, Н. Рубан, Я. Мазур, В. Мельничук та ін. Однак на сьогоднішній день це питання є відкритим [1 – 3].

Метою вивчення даного питання є аналіз зарубіжного досвіду становлення системи державного фінансового контролю та можливості його застосування у вітчизняній практиці. Для досягнення поставленої автором мети досліджено особливості та функціонування системи державного фінансового контролю в таких країнах, як Франція, Бельгія, Іспанія, Люксембург, Португалія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Данія, Швеція, Фінляндія та ін. [1; 2].

Європейський досвід свідчить про те, що система контролю повинна бути адекватною адміністративно-територіальному устрою, структурі центральних і місцевих органів влади, системі формування і розподілу фінансових ресурсів, рівню фінансової дисципліни [2].

Найбільш прийнятною для України системою державного фінансового контролю є система, яка існує у Франції, тому що структура цих органів і виконуваних ними функцій контролю за використанням бюджетних коштів практично ідентична, а також Франція серед інших європейських країн має чи не найбільший історичний досвід з управління державним майном та корпоративними правами [3]. Тому результати впровадження в Україні французької системи державного фінансового контролю можуть бути дуже ефективними. Так, у Франції, на відміну від України, існує конституційно та законодавчо закріплена можливість здійснювати урядовий контроль за діяльністю стратегічних для держави підприємницьких структур, не пов'язуючи це право з одержанням бюджетних коштів, сплатою податків чи наявністю контрольного пакету акцій.

По-друге, у свідомості кожного француза держава визнається повноправним учасником ринкових відносин та обізнаним акціонером власних корпоративних прав, а фінансовий контроль у Франції значною мірою орієнтований на попередній та поточний контроль та базується на системі внутрішнього контролю. Відповідальність як керівників підприємств, так і контролерів є високою.

По-третє, незважаючи на значно більшу, ніж в Україні, кількість контролюючих органів, їх діяльність не викликає невдоволення керівників підконтрольних підприємств [3].

Отже, удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні неможливе без залучення зарубіжного досвіду, без організації стабільної законодавчої основи, без налагодження надійної системи внутрішньогосподарського і внутрішньовідомчого фінансового контролю, заснованій на управлінні ризиками, дотриманні принципів прозорості і підзвітності у діяльності органів державного сектору, що матиме наслідком відсутність або мінімальність фактів фінансових порушень та їх негативних наслідків.

Література: 1. Дорош Н. І. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і шляхи вдосконалення // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 48. 2. Мельничук В. Г. Незалежний державний фінансовий контроль в Україні та досвід зарубіжних країн // Фінансовий контроль. – 2002. – № 2. – С. 36. 3. Рубан Н. І. (заступник Голови Головки КРУ), Бариніна -Закірова М. В. (начальник Відділу організації внутрішнього аудиту Головки КРУ) – Зарубіжний досвід // http://www.vuzlib.net/kazn_syst/13-7.htm.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У контексті чинників запитаності суспільством професії аудитора найважливішим у сучасних умовах господарювання стає забезпечення якості роботи і дотримання етичних норм аудиторами. Серед вимог Кодексу етики професійних бухгалтерів і аудиторів першоосновою професії є незалежність аудиторів від аудированих підприємств і третіх осіб.

Серед вітчизняних науковців, які займаються розглядом питання щодо незалежної діяльності аудиторів, слід виділити Ф. Ф. Бутинця [1], І. Н. Дмитренка [2], М. К. Шульмана [3] та ін.

Актуальність теми дослідження визначається: по-перше, значущістю концептуального принципу незалежності в діяльності аудиторів; по-друге, необхідністю розробки заходів щодо зниження загроз незалежності.

Метою роботи є розгляд практичної реалізації концептуального принципу незалежності в діяльності аудиторів.

На сьогодні у контексті аудиторської діяльності поняття незалежності пов'язане з оцінкою професійного судження аудитора, його чесності й об'єктивності відносно підтверджуваної інформації. Незалежність вимагає незалежної думки і незалежної поведінки. Ці два аспекти категорії незалежності взаємопов'язані: з певним ступенем точності можна заявити, що не може бути незалежної думки при залежній поведінці. Цей постулат справедливий не тільки з погляду професійної етики, але й у загальнолюдському сенсі [3, с. 23].

Звичайно, дотримання незалежності – це питання дуже педантичне і пов'язане, не в останню чергу, із професійною самооцінкою і поняттям честі й гідності індивідуума. На сьогодні аудитор у своїй практичній діяльності стикається з багатьма загрозами, які впливають на незалежність аудитора, такими загрозами є: особиста зацікавленість, заступництво, шантаж, загроза власної оцінки, загроза захисту, загроза особистим і сімейним відносинам, загроза тиску та ін. [1, с. 302; 3, с. 24].

В Україні особливості ставлення значної частини суспільства до держави взагалі і підприємницької діяльності зокрема на сучасному етапі вимагають від аудитора підвищеної уваги до контролю за збереженням своєї незалежності. В останні кілька років істотно збільшилася концентрація ринку аудиторських послуг. Це супроводжується зменшенням доходів дрібних аудиторських фірм і приватно практикуючих аудиторів. З іншого боку, зберігається тенденція до девальвації статусу обов'язкового аудиту, що найчастіше сприймається замовниками скоріше як формальність, а не інструмент ефективного управління. У таких умовах потенційні замовники все частіше намагаються натиснути на аудитора для зменшення суми гонорару [3, с. 24]. Тому особливо важкими з погляду зниження до прийнятного рівня загрози незалежності є загрози, пов'язані з оплатою послуг. У зв'язку з потенційною можливістю прояву загроз незалежності в аудиторській практиці необхідне більш чітке врегулювання вимог до аудиторської діяльності як на законодавчому рівні, так і на рівні внутрішньофірмових стандартів [2, с. 15].

Таким чином, реальне практичне застосування принципу незалежності аудиторів можливе на основі комплексного правового і регламентного врегулювання професійної поведінки як на рівні суб'єктів аудиторської діяльності, так і аудированих компаній, звітність яких офіційно оприлюднюється. Також вітчизняні аудитори повинні намагатися дотримуватися вимог та рекомендацій Кодексу етики МФБ. Звичайно, робити це досить складно, зважаючи на рівень розвитку аудиторської діяльності, практику бізнесу та взаємовідносини з державними контролюючими органами. Проте намагання хоча б маленькими кроками збільшувати свою професійну незалежність є запорукою зростання престижу аудиторської професії і підвищення її ролі у суспільстві.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 512 с. 2. Дмитренко І. Н. Правове і регламентне забезпечення незалежності аудиторів: проблеми і рішення // Аудитор України. – 2007. – №8. – С. 21 – 23. 3. Шульман М. К. Проблеми практичної реалізації принципу незалежності у діяльності аудитора // Аудитор України. – 2007. – №14. – С. 32 – 34.

УЗАГАЛЬНЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Діяльність перших аудиторських фірм в Україні полягала у наданні консультацій з питань бухгалтерського обліку, оподаткування, господарського законодавства. Зарубіжна і вітчизняна практика функціонування аудиторських фірм свідчить про те, що до аудиторів усе частіше стали надходити замовлення на виконання низки завдань, які виходять за рамки перевірки фінансових звітів.

Мета статті полягає в дослідженні та узагальненні видів аудиторських послуг за різними класифікаційними ознаками.

Дослідження питання класифікації аудиторських послуг знайшло своє відображення на сторінках робіт таких вчених, як Ф. Ф. Бутинець, О. В. Харламова, Н. І. Петренко, В. М. Вакаров та ін.

Послуги аудиторських фірм – послуги, які аудитори, керуючись чинним законодавством, можуть надавати клієнтам окрім проведення аудиту. Порядок надання аудиторських послуг та їх види регламентуються Законом України "Про аудиторську діяльність", Рішенням Аудиторської палати України про затвердження переліку послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми), Міжнародними стандартами аудиту. Основні ознаки групування з точки зору різних авторів наведено в таблиці.

Таблиця

Узагальнююча характеристика класифікаційних ознак послуг

Ознаки класифікацій	Вчені-економісти	Бутинець Ф. Ф. [1]	Кулаковська Л. П. [2]	Усач Б. Ф. [3]	Харламова О. В. [4]	Подольський В. І. [5]
зміст		+			+	
принцип сумісності		+			+	+
сфера діяльності				+		
національні нормативи та законодавство			+	+		
стадії історичного розвитку			+	+		
суб'єкти господарювання, що підлягають аудиту			+	+		
суб'єкти			+	+		
об'єкти			+	+		
час тривалості співпраці між клієнтом та аудитором			+	+		
тип здійснення			+	+		
відповідність до атестації			+	+	+	

Класифікація аудиторських послуг за всіма наведеними ознаками в поєднанні дає найбільш точну характеристику щодо аудиторських послуг. Проаналізувавши різні точки зору щодо класифікації та групування аудиторських послуг, можна дійти висновку, що обсяг знань, який охоплює аудит та надання аудиторських послуг, дуже широкий.

Розвиток науки, удосконалення інформаційних технологій, поява нових сфер діяльності підприємств та організацій, а також постійні зміни щодо ведення бухгалтерського обліку та звітності можуть викликати необхідність в появі нових видів послуг, що надають аудиторські фірми. Тому, на думку автора, було б доцільно систематизувати увесь спектр аудиторських послуг і створити єдині, загальноузгождені класифікатори групування. Це б значно полегшило клієнту процес підбору аудиторської фірми чи аудитора на розмаїтому ринку послуг аудиторських фірм.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. – Житомир: ПП "Рута", 2006. – 512 с. 2. Кулаковская Л. П. Основы аудита: Учебн. пособие для студентов высших учебных заведений / Л. П. Кулаковская, Ю. В. Пича – К.: Каравелла, 2004 – 496 с. 3. Усач Б. Ф. Аудит: Навч. посібн. – К.: Знання, 2007. – 231 с. 4. Харламова О. В. Конспект лекцій з курсу "Аудит". – Харьков: ХНАМГ, 2007. – 54 с. 5. Аудит: Учебник для вузов / Под. ред. В. И. Подольского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 655 с.

© Гребеник О. М., 2009

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ТЕСТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРІВ

На сучасному етапі розвитку аудиторської діяльності в Україні важливу роль відіграють аудиторські тести, як один з головних методичних прийомів аудиту [1]. Він полягає у тому, що аудитор формулює перелік питань для оцінки відповідного об'єкта дослідження і послідовно відповідає на них, виконуючи необхідні аудиторські процедури і отримуючи аудиторські докази.

Метою даної статті є дослідження різних поглядів на особливості застосування аудиторських тестів в діяльності аудиторів.

Сучасний аудит – це особлива організаційна форма контролю, невід'ємна частина інфраструктури сучасного ринку економічних послуг в Україні. Величезний внесок у розвиток аудиту зробив американський учений і видатний практик Роберт Монтгомері, який заснував сучасну теорію аудиту. Використовуючи тестовий підхід до перевірки, аудитори мають на меті декілька цілей:

- застосування кількісних критеріїв під час оцінки об'єктів аудиту;
- систематичне документування всіх контрольних дій і результатів;
- перевірка якості проведеного аудиту, регулювання масштабу і глибини аудиторських процедур.

У практичній діяльності аудитори різних країн застосовують чимало видів аудиторських тестів. Так, британський вчений Р. Додж називає такі їх різновиди [2]:

- незалежні тести;
- тести на відповідність;
- ротаційні тести;
- глибинні тести;
- тести слабких місць;
- спрямовані тести;
- наскрізні тести;
- тести відсікання;
- тести на переоцінку;
- тести на недооцінку.

Американський аудитор Дж.К. Робертсон [1] доповнює цей перелік, називаючи ще такі види тестів:

- тести перевірки внутрішнього контролю;
- комп'ютерні тести (перевірка засобів внутрішнього контролю в комп'ютерному середовищі);
- тести вибіркового контролю.

Для того, щоб звести до "спільного знаменника" різноманітні способи класифікації аудиторських тестів, можна провести уніфікацію та доповнення деяких видів. Зв'язки між різними видами тестів були визначені на основі вивчення зарубіжної наукової літератури. Порівняльний аналіз технології процесу аудиторської перевірки, що застосовується в Україні і розвинутих країнах Заходу, демонструє різні підходи до використання методики і процедур аудиту при перевірці фінансової звітності з метою підтвердження її достовірності. У сучасних умовах більшість тестів внутрішнього контролю спрямовується на дослідження інформаційних систем.

Аудиторські тести є оригінальним і ефективним засобом перевірки різних об'єктів. Поставлені завдання з перевірки внутрішнього контролю і ув'язка з ними відповідних тестів допомагає знизити ризик направленої застосування тестів і тлумачення отриманих свідчень [3].

Література: 1. Бондаренко Н. О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 300 с. 2. Гончарук Я. А. Аудит / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Львів, 2007. – 292 с. 3. Закон України "Про аудиторську діяльність" // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 4. Закон України "Про бухгалтерський облік і звітність" // <http://zakon.rada.gov.ua/2>.

РИНОК АУДИТУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Більшість людей, які говорять про аудит, вкладають в це поняття різне значення. У класичному розумінні, аудит – інструмент підвищення довіри до фінансової інформації. Аудиторські компанії для того і здійснюють свою діяльність, щоб допомагати суб'єкту господарювання, адже при документообігу, що існує в наші дні, навіть найдосвідченіший фахівець може легко помилитись, що надалі несприятливо відобразиться на результатах діяльності та репутації фірми. Досліджуючи

ринок аудиту в Україні, автор ставить за мету – якомога ретельніше вивчити стан конкурентного середовища у сфері аудиторської діяльності через аналіз процесів злиття і поглинання на ринку аудиту в Україні; визначення проблем розвитку, а також формування тенденції розвитку конкурентного середовища у сфері аудиторської діяльності.

За офіційною інформацією Аудиторської палати України (АПУ), за станом на 1 грудня 2008 року в Україні працює 2 363 суб'єктів аудиторської діяльності. Умовно можна виділити три основні категорії аудиторських компаній: компанії "Великої четвірки", компанії так званого "реального сектора" і решта всіх компаній. Специфіка клієнтської бази, яку обслуговує кожна група, зумовила відмінність в стратегіях просування аудиторських компаній, в методах конкурентної боротьби, цінovій політиці [1].

На думку автора, ринок аудиту сьогодні все ще не систематизований, що в свою чергу зумовлює появу таких проблем:

відчувається гостра конкурентна боротьба за клієнта, яка ведеться практично в кожному сегменті;

відсутній незалежний ресурс, який би містив всю інформацію про аудиторські фірми [2];

крупні споживачі аудиторських послуг або розібрані транснаціональними аудиторськими корпораціями, або їх безуспішно намагаються перехопити 3 – 5 вітчизняних аудиторських компаній, таких, що отримали статус членів міжнародних об'єднань аудиторів;

проблемою системного характеру є видача сертифікатів серії "Б", що надають право проводити аудит фінансової звітності у вітчизняних банках. Проте починаючи з 2001 року, НБУ не видає сертифікати, а лише кожні два-три роки проводить продовження їх дії [3];

у зв'язку зі вступом України до Всесвітньої торгової організації на ринку незалежного аудиту існують ризики входу на вітчизняний ринок відомих європейських аудиторських фірм, які складають серйозну конкуренцію вітчизняним аудиторам;

безперечність процесів злиття і поглинання на ринку аудиту України: малі і середні підприємства будуть приречені на поглинання сильними гравцями цього ринку, а крупні компанії будуть зацікавлені в цьому, адже іноземним інвесторам простіше організувати аудиторську компанію на базі вже існуючої національної. Для національних аудиторів часто переважають гонорари, тоді як європейські фахівці цінують престиж і репутацію, орієнтовані на якісні послуги, а не на їх вартість [3].

Ураховуючи всі переваги і недоліки, можна сформулювати загальну тенденцію — ринок аудиту все-таки зростає. Зростає не тільки кількісно, але і якісно. Можна довго говорити про досягнення і проблеми в області вітчизняного аудиту, але вчитися необхідно на чужих помилках, а не на своїх. Необхідні рішучі зміни в частині приведення чинного законодавства у відповідність з європейськими нормами і стандартами, створення сильної і впливової громадської організації, яка здатна буде захищати інтереси громадськості і працювати над законодавством для подальшого розвитку аудиторської діяльності в Україні.

Література: 1. Корнієнко Л. Скільки житиме український аудит? // Глашатай – 2008. – №4. – С.16 – 19.
2. Редько О. Ю. Новий напрямок роботи САУ – конкурентоспроможність вітчизняного аудиту // Аудитор України. – 2007. – №5 (111). – С. 18 – 22. 3. "Ворожі поглинання в Україні" №3(6) від 06/2008 // <http://www.advisers.ru/journal/>.

Зам'ятіна К. В.

УДК 336.226.322

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ПРАВОМІРНОСТІ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ

Сучасні умови господарювання зумовили виникнення широкого кола питань стосовно теоретичних і практичних проблем розвитку податкового контролю. На даному етапі значне місце посідає питання відшкодування з бюджету ПДВ, адже саме йому належить чи не найбільша кількість коментарів, суперечливих думок та змін. Найбільш проблемним є питання запобігання та виявлення "податкових ям". Саме це й зумовило актуальність обраної теми дослідження [1].

Метою даного дослідження є аналіз існуючої сучасної практики контролю за відшкодуванням ПДВ на основі відпрацювання додатка 5 до декларації з ПДВ "Розшифровки податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів". Для досягнення поставленої мети автором вирішено такі завдання: наведено визначення поняття "податкова яма", окреслено коло проблемних питань щодо відпрацювання розбіжностей у відображенні податкових зобов'язань та податкового кредиту за кожною господарською операцією у підприємств-контрагентів, розглянуто переваги та недоліки впровадження даної системи обробки податкової інформації.

Як показало дослідження, питаннями відшкодування ПДВ займалася чимала кількість вчених, серед яких слід відзначити М. Я. Азарова, Н. О. Бондаренко, П. Ю. Буряка, Т. В. Василькову, О. І. Кіреєва та ін. Однак, дана проблема залишається нагальною та потребує подальшого доопрацювання.

© Зам'ятіна К. В., 2009

Наразі, з метою контролю за виникненням розбіжностей у нарахуванні ПДВ, запобігання ухилення підприємствами від сплати цього податку до бюджету або мінімізації платежів з березня 2008 р. внесено зміни до податкової звітності з ПДВ та введено систему автоматизованого контролю ПДВ. Це стало можливим внаслідок дії системи електронної подачі звітності, яка забезпечила подання додатка 5 до декларації з ПДВ "Розшифровки податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів". Інформація з розшифровок обробляється на рівні ДПА України засобами Системи автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту і направляється на опрацювання регіональними та районними органами державної податкової служби. Крім того, введено поняття "податкова яма" – суб'єкт господарської діяльності (підприємство з ознаками фіктивності), що використовується іншими платниками податків з метою ухилення від сплати податків і незаконного відшкодування ПДВ. Насамперед, відпрацьовується Перелік платників, які вірогідно скористалися "податковими ямами", та Перелік платників, які є вірогідними "податковими ямами". Такі Переліки помісячно формуються центральним податковим відомством, надсилаються регіональним ДПА та відпрацьовуються одночасно підрозділами оподаткування юридичних осіб, оподаткування фізичних осіб та податковою міліцією [2; 3].

При цьому виникає ряд питань нормативного та практичного характеру: порушення принципу конфіденційності, неможливість збереження підприємством комерційної таємниці, вірогідність витоку інформації та потрапляння її до конкурентів; значна трудомісткість обробки податковими органами вірогідних "податкових ям", пов'язана з невизначеністю терміну формування остаточного варіанта бази даних господарських операцій за звітний період [4].

Виходячи з цього, першочерговими завданнями є узаконення Верховною Радою питання встановлення відкритості конфіденційної інформації комерційного характеру та доопрацювання на рівні ДПА України процесу актуалізації інформації бази даних податкових розбіжностей з ПДВ.

Таким чином, з метою подолання існуючих недоліків в організації роботи з усунення податкових розбіжностей та запобігання виникнення "податкових ям" автором проаналізовано нагальні проблеми, пов'язані з контролем відшкодування ПДВ, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Література: 1. <http://www.vindpa.vc.ukrtel.net>. 2. Розпорядження КМУ "Про заходи щодо удосконалення системи адміністрування податку на додану вартість" від 06.02.2008 р. №262-р. // www.sta.gov.ua. 3. Наказ ДПА України "Про внесення змін до додаткової звітності з податку на додану вартість" від 17.03.2008 р. №159 // www.sta.gov.ua. 4. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3.04.1997 року № 168/97-ВР // <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 657.6(477)

Зубко Н. А.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА КЛАСИФІКАЦІЮ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Постійне зростання попиту на аудиторські послуги в Україні визначається двома основними факторами: розвитком господарського законодавства і розвитком ринку як такого. Практика показує, що часто аудиторам і аудиторським фірмам надходять замовлення на виконання робіт, не пов'язаних належним чином з проведенням перевірок фінансової звітності.

Метою даної статті є дослідження різних поглядів на класифікацію аудиторських послуг у сучасних умовах діяльності аудиторських фірм України.

З цією метою були проаналізовані праці відомих науковців та спеціалістів у сфері аудиту, таких, як О. Редько, М. Бейгельзімера, С. Іванова-Малаявіна, Н. Гаєвська та ін.

Як правило, солідні аудиторські фірми надають широкий спектр аудиторських послуг.

Відповідно до ст. 3 Закону України "Про аудиторську діяльність"[1] аудиторські послуги можуть надаватись у формі аудиторських перевірок (аудиту) та пов'язаних з ними експертиз, консультацій з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності фізичних і юридичних осіб.

Перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми), визначається Аудиторською палатою України і має такий склад послуг: завдання з надання впевненості; супутні послуги, визначені Міжнародними стандартами супутніх послуг; інші послуги, пов'язані з професійною діяльністю аудиторів (аудиторських фірм), визначені Законом України "Про аудиторську діяльність"; організаційне та методичне забезпечення аудиту [2].

МСА має дещо інший підхід до виокремлення аудиторських послуг. Так, МСА 120 виділяє такі напрями послуг, супутніх аудиту: огляд, погодження процедури та підготовка інформації [3].

Серед науковців, які пропонують свою класифікацію увагу привертає класифікація, що подає М. Бейгельзімер. Аудиторські фірми України, крім вищезгаданих, надають й інші послуги: введення і

відновлення (у випадку необхідності) на підприємстві бухгалтерського та податкового обліку; підтвердження бухгалтерської (фінансової) і податкової звітності; механізація і автоматизація фінансового і податкового обліку на підприємстві, наприклад за допомогою спеціальних операційних систем [4].

Ще один приклад, це класифікація, надана С. Івановою-Малявіною, у якій до супутніх послуг відносять: підготовку податкових декларацій, послуги в питаннях банкрутства і ліквідаційної діяльності, консультування управлінського персоналу; податкове планування; фінансове планування; підготовка бухгалтерів; реєстрація фірм [6].

Отже, аудиторські фірми можуть виконувати і пропонують підприємствам доволі широкий і розгалужений спектр послуг, який може задовольнити найвибагливіші потреби замовника. Аудитори здобули собі авторитет високих професіоналів, здатних виконувати послуги в правовому й економічному обслуговуванні підприємств.

Література: 1. Закон України "Про аудиторську діяльність" // www.rada.gov.ua. 2. Бойко В. Д. Супутні послуги на ринку України // Аудитор України. – 2007. – №18(124). – С. 3 – 4. 3. Зубілевич С. Аудиторська діяльність в Україні: Проблеми становлення і перспективи розвитку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №9. – С. 15 – 18. 4. Бейгельзімер М. Г. Деякі питання теорії та практики надання супутніх послуг в аудиті // Аудитор України. – Червень 2007(73). – С. 24 – 28. 5. Редько О. Ю. Сучасні аудиторські послуги: теорія і практика // Бізнес-консультант. – Січень 2006. – № 1 (33). – С. 36. 6. Гаєвська Н. І. Супутні послуги і незалежність аудитора // Аудитор України. – Червень 2005(71). – С. 10 – 14.

Лакейхіна В. С.

УДК 657.6 (477)

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку України аудиторська діяльність і питання контролю якості таких послуг набувають актуальності, адже пошук способів забезпечення контролю якості має істотне значення для аудиторських організацій, суспільних об'єднань аудиторів і державних органів. Зважаючи на це, необхідна методична допомога у створенні методів забезпечення якості, прийомів і способів його контролю, а також економічної оцінки ефективності заходів, що проводяться. Усе це у сукупності становить собою внутрішньофірмові стандарти.

Основним завданням наукового дослідження є визначення сутності поняття компетенції та розробка стандартів контролю якості аудиторських послуг.

Методологічною і теоретичною основою дослідження послужили роботи вітчизняних і зарубіжних учених і фахівців в області аудиту, деякі аспекти болонського процесу, міжнародні стандарти аудиту.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці комплексу теоретико-методологічних положень з удосконалення процедур підвищення якості аудиту через перевірку якості підготовки спеціалістів, їх компетентності, рівня освіти.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його положення орієнтовані на широке використання при здійсненні заходів, пов'язаних з підвищенням якості аудиторських послуг на різних рівнях управління аудиторськими організаціями.

Компетентність – це виявлена здатність виконувати відповідні ролі або завдання згідно з необхідними стандартами. Якщо здібності стосуються властивих людям характеристик, що відкривають для них потенційні можливості працювати, то компетентність стосується фактичного прояву діяльності.

Компетентність можна оцінити різними засобами, зокрема виконанням своїх функцій на робочому місці, за допомогою моделювання діяльності на робочому місці, різноманітних письмових та усних тестів, а також за допомогою самооцінки. Тобто компетентність аудитора визначається двома основними чинниками – рівнем знань, які підлягають оцінці в тій чи іншій спосіб, та професійними навичками [2].

Для того, щоб оцінити рівень освіти та компетентності фахівця, підготовку і особисті якості можна використовувати наведені нижче методи:

- а) інтерв'ю або співбесіди з кандидатами;
- б) письмова та усна атестація або інші прийнятні способи;
- в) аналіз письмових робіт кандидатів;
- г) бесіди з колишніми роботодавцями, колегами та ін.;
- д) рольові ігри;
- е) рівноправне спостереження в реальних умовах аудиту;
- ж) ознайомлення з документами про освіту, досвід і підготовку, встановленими в стандартах;
- з) розгляд професійних сертифікацій і кваліфікацій кандидата.

© Лакейхіна В. С., 2009

Для того, щоб наблизитися до рівня країн ЄС у сфері якості підготовки спеціалістів в області аудиту, необхідно удосконалити систему контролю та моніторингу на двох рівнях підготовки вузів фахівців, тобто зі сторони АПУ та вузів, адже саме від цього і буде залежати рівень якості аудиторських послуг. Також необхідно удосконалювати нормативну базу, враховуючи всі аспекти аудиторської сфери діяльності в країні, спираючись на вимоги міжнародних стандартів і саме тоді Україна зможе вийти на міжнародну арену надання якісних аудиторських послуг.

Література: 1. Гаевская Н. И. Контроль качества – залог реальной цены на аудиторские услуги // Аудитор України. – 2007. – №20 (126). – С. 19 – 23. 2. Прилипко С. І. Концептуальні засади підготовки аудиторів в Україні // Аудитор України. – 2008. – №3 (131). – С. 12 – 16.

УДК 657.6 (477)

Каплун К. М.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Громадськість з великою довірою покладається на інформацію, що надається аудитором у процесі виконання завдань з надання впевненості, тому треба забезпечити, щоб контроль якості завдань із надання впевненості був більш жорстким, ніж аналіз інших послуг.

Актуальність поставленого питання підтверджується результатами перевірки АПУ діяльності аудиторських фірм.

Метою дослідження є з'ясування стану забезпечення контролю якості аудиторських послуг в Україні та визнання проблем та перспектив подальшого розвитку в світлі досвіду інших країн.

Окремим об'єктом предмета контролю якості аудиту є: оцінка можливості клієнта; призначення аудиторської фірми і аудитора; професійна етика; знання і компетентність; реалізація результатів аудиту. Суб'єктами аудиторської діяльності є аудитори, які працюють одноособово та у складі аудиторських фірм. Аудит може проводитись одним аудитором, або аудиторською групою. За роботою помічників можуть здійснюватись такі види контролю: на етапі розподілу обов'язків та складання плану і програм аудиту; у процесі проведення аудиту і здійснення керівництва роботою помічників аудиторами; вивчення і аналіз виконаної помічником роботи та оформлення ним робочої документації.

Система контролю якості аудиторських послуг в Україні формується Аудиторською палатою України і містить в собі: регулярну звітність суб'єктів аудиторської діяльності за затвердженою АПУ формою; моніторинг з питань якості аудиторських послуг; перевірки якості аудиторських послуг; додаткові процедури із забезпечення контролю якості та дисциплінарні заходи за наслідками контролю; інформування суспільства про функціонування системи контролю якості аудиторських послуг в Україні. 27 травня 2004 р. була створена Комісія Аудиторської палати України з контролю якості, головним завданням якої є здійснення політики і процедур забезпечення високої якості аудиторських послуг та відповідності їх вимогам Закону України "Про аудиторську діяльність", стандартам аудиту та етики [1; 2].

В Україні недостатній контроль за якістю вітчизняного аудиту. В усіх країнах Європи існують спеціальні інституції, які здійснюють моніторинг роботи аудиторських фірм. Мета – впевнитися в тому, що аудитори, задовольняючи потреби суспільства, виконують роботу найвищої якості, та зміцнити у громадськості впевненість у високій професійній майстерності аудитора.

Якщо порівняти умови роботи працівників закордонних інститутів контролю за якістю аудиту з можливостями Аудиторської палати та Спілки аудиторів України, то порівняння, на жаль, не на користь останніх. В АПУ п'ять осіб з Контрольно-реєстраційної комісії, які працюють на громадських засадах, повинні охопити контролем більш як 1 700 суб'єктів аудиту в усій Україні.

Усі країни Євросоюзу вже вимагають від аудиторських фірм забезпечення внутрішнього контролю якості відповідно до Міжнародного стандарту аудиту (МСА) 220 "Контроль якості аудиторської роботи" (запропоновано створити органи суспільного нагляду за професією) [3].

Аудит необхідний як державі, так і економічним суб'єктам, тому важливо і необхідно виробити політику з цього питання, спираючись на зарубіжний досвід країн, прийняти необхідні законодавчі акти, щоб більшою мірою контролювати якість аудиторських послуг і допомагати суб'єктам економіки розвиватися і приносити користь країні.

Література: 1. Національна концептуальна основа забезпечення якості аудиторських послуг в Україні // <http://www.sau-aru.org.ua>. 2. Положення про здійснення зовнішніх перевірок якості аудиторських послуг в Україні // <http://www.sau-aru.org.ua>. 3. Шеремет А. Д. Аудит: Підручник. – 5-е вид., перероб. і доп. – М.: ИН-ФРА-М, 2006 – 448 с.

© Каплун К. М., 2009

СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

На сучасному етапі розвитку господарських відносин в Україні виникає потреба в отриманні інформації про результати діяльності та фінансовий стан підприємства, з чого й витікає необхідність та актуальність складання звітності.

Об'єктивне вивчення правильності звітності, а також усіх її недоліків потребує належного аудиторського обґрунтування та доведення. Це можливо лише здійснити на основі раціонально побудованої методики дослідження та послідовного застосування доцільних методів і методичних прийомів контролю.

Проблемою наукового дослідження є теоретична недосконалість, невідповідність деяких методів та прийомів аудиту фінансової звітності, а також відсутність їх чіткої класифікації.

Завданням наукового дослідження на теоретичному рівні є вивчення основних прийомів та методів аудиту фінансової звітності. Правильність їх застосування при проведенні аудиторської перевірки.

Методологія аудиту фінансової звітності має досить великий інструментарій, досвід і розробки вітчизняних і зарубіжних учених. Найбільший внесок щодо вирішення досліджуваної проблеми серед українських вчених, зробили Ф. Бутинець, Н. Білуха, Б. Валуев, С. Ільїна, Л. Крамаровський, М. Манухіна, О. А. Садовніков та ін.

Ф. Бутинець вивчаючи дане питання поряд із загальнонауковими методами виділяє таку класифікацію спеціальних методів та методичних прийомів:

методичні прийоми документального контролю (нормативно-правова, формальна, арифметична, хронологічна, зустрічна, взаємна перевірки, відновлення кількісно-підсумованого обліку);

статистичні методи (статистичні розрахунки);

методи економічного аналізу показників діяльності підприємства, які відображені у звітності;

у деяких випадках – методичні прийоми фактичного контролю (за погодження з керівником підприємства, звітність якого підлягає аудиту) [1].

С. Ільїна вважає, що під час проведення аудиту необхідно використовувати не лише спеціальні тести, які широко застосовують за кордоном, а враховувати і загальнонаукові дослідження: методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції. Вибіркові дослідження потребують застосування прийомів загальної та математичної статистики, теорії ймовірності, ігор тощо [2].

Науковий співробітник М. Манухіна більш детально вивчаючи аудит бухгалтерського балансу пропонує ще й такі методи, як органолептичні, системний аналіз, статистичні розрахунки, дослідження документів [3].

Таким чином, в аудиті використовуються як загальнонаукові, так і власно методичні прийоми, широко апробовані в практиці аудиторськими фірмами при проведенні ревізії, контролю та аудиту.

Огляд спеціальних прийомів та методів контролю свідчить про те, що нечітка їх класифікація, повторення одних і тих самі дій під різними назвами ускладнюють встановлення взаємозв'язку між завданнями і прийомами, що є підставою для отримання необхідних доказів.

Однак при проведенні аудиту необхідно використовувати такий набір методів і прийомів, який дозволяє мінімізувати аудиторський ризик, найбільш точно визначити істотність помилок на кожному етапі і дати об'єктивний висновок.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. – Житомир: ПП "Рута", 2003. – 672 с. 2. Ільїна С. Б. Основи аудиту: Навч.-практ. посібн. – К.: Кондор, 2006. – 378 с. 3. Манухіна М. Ю. Методологічні і методичні аспекти аудиту бухгалтерського балансу в умовах міжнародних і національних стандартів // Аудитор України. – 2007. – № 11 (117). – С. 26 – 29.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА АУДИТОРСЬКІ ВИСНОВКИ В УКРАЇНІ

Перед кожною організацією мінімум раз на рік постає завдання формування повної і достовірної інформації про свою фінансово-господарську діяльність, необхідну внутрішнім і зовнішнім користувачам. У зарубіжних країнах найбільш достовірною вважається інформація про фінансове становище і ділову активність підприємства, якщо вона подається у вигляді аудиторського висновку після проведення

аудиторської перевірки. Найбільшою довірою користуються висновки всесвітньо відомих аудиторських компаній, що входять до складу "великої четвірки", тому що їх аудиторські висновки є дійсно незалежними і об'єктивними. Висновки українських аудиторських компаній і фірм часто неможливо вважати об'єктивними, а також професійними через вплив на них факторів різного характеру.

За даною проблематикою в останні роки було затверджено велику кількість нормативних документів і видана велика кількість посібників. Також є переклади українською мовою зарубіжної літератури, де розкриваються суть, зміст і особливості аудиторських висновків економічних суб'єктів ринкових відносин у світовій спільноті. При написанні даної роботи були використані публікації В. Пархоменко, Р. Грачова, Ю. Іванченко, Б. Усач [1 – 4].

Унаслідок актуальності і практичної цінності складання аудиторського висновку для написання статті вибрана саме ця тема.

Основною метою даного дослідження є виявлення найбільш значущих факторів, що впливають на формування достовірного і об'єктивного аудиторського висновку в Україні.

У цілому висновок аудитора має бути достовірним, об'єктивним і не піддаватися сумніву з боку користувачів – в цьому і є його основна цінність. Аудитор повинен зробити висновок про те, чи реально й точно відображає фінансова звітність фінансовий стан підприємства та результати його діяльності. Але аудитор – це все ж таки людина, на яку впливають сторонні обставини (фактори). Можна виділити такі найбільш істотні фактори, з якими безпосередньо стикається аудитор і які впливають на якість його висновку: фінансова залежність від замовника (тобто інтереси замовника можуть суперечити принципам аудиту); замовник може допускати протиправні дії і відхилення від законодавчих норм і вважати, що аудитор повинен захищати його інтереси; також замовник може надати документацію і фінансові звіти із заздалегідь неправдивими даними, вважаючи що під час аудиту нічого не виявиться і аудиторський висновок буде підтвердженням достовірності і легальності діяльності його фірми/підприємства. Усе вищесказане можна назвати зовнішніми факторами. Але існують ще й суб'єктивні фактори, а саме: рівень професійної підготовки аудитора; його об'єктивність; здатність не піддаватися тиску з боку замовника, або інших сторін; психологічні якості. У міжнародних аудиторських фірмах вплив цих факторів мінімальний через дотримання внутрішніх принципів фірми, міжнародних стандартів аудиту, а також професійної етики аудиту.

Отже, щоб аудиторські висновки українських аудиторських компаній мали таку ж бездоганну репутацію, як і висновки міжнародних компаній, необхідно мінімізувати вплив сторонніх факторів. Це можливо, якщо аудит буде проводити кваліфікований і компетентний аудитор, який під час перевірки буде дотримуватися професійної етики і не буде піддаватися впливу з боку замовника (або інших сторін) через додаткові матеріальні або інші стимули.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студ. спец-ті "Облік і аудит" вищих навч. закладів. – 2-е вид. перероб. та доп. – Житомир: ПП "Рута", 2002. – С. 94 – 96. 2. Пархоменко В. Фінансова звітність за сегментами // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 6. – С. 13 – 15. 3. Подольский В. І. Аудит підручник для вузів. – М.: Аудит, 1997. – 11 с. 4. Усач Б. Ф. Аудит: Навч. посібн. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 36 – 49.

УДК 005.336.4

Кожушко О. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах постіндустріального суспільства зростає роль інформації та знань у виробничих процесах кожної господарюючої одиниці зокрема та національної економіки в цілому. Це, в свою чергу, призводить до усвідомлення ролі інтелектуальної складової економічного прогресу та визначення інтелектуального капіталу як найважливішого та найціннішого ресурсу, який сприяє ефективному вирішенню завдань, що постають перед підприємством на шляху досягнення цілей розвитку.

Вивченню інтелектуального капіталу підприємства присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, таких, як І. Малик, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, Б. Леонтьєв, М. Мелоун, Т. Стюарт та ін. Проте в свої роботах автори недостатньо приділяють уваги його теоретичному обґрунтуванню.

Метою дослідження є узагальнення підходів до визначення сутності інтелектуального капіталу підприємства.

© Кожушко О. В., 2009

У результаті проведеного автором дослідження було виявлено, що сьогодні не існує одностайності в трактуванні поняття "інтелектуальний капітал".

Так, Д. Клейн та Л. Прусак під інтелектуальним капіталом розуміють інтелектуальний матеріал, що формалізований, зафіксований і використовується для виробництва більш цінної речі.

На думку Е. Брукінга, інтелектуальний капітал – це термін для позначення нематеріальних активів, без яких компанія не може існувати, підсилюючи власні конкурентні переваги [1, с. 31].

У свою чергу Б. Леонтьєв під інтелектуальним капіталом того чи іншого суб'єкта розуміє вартість сукупності інтелектуальних активів, що є у нього, включаючи інтелектуальну власність, його природні і придбані інтелектуальні здібності й навички, а також накопичені ним бази знань і корисні відносини з іншими суб'єктами [2, с. 101].

Опонує зазначеним дослідникам В. Іноземцев, який визначає інтелектуальний капітал як інформацію і знання, ці специфічні за своєю природою і формами участі у виробничому процесі чинники [1, с. 340].

Найбільш ґрунтовне, на думку автора, визначення поняття інтелектуального капіталу дає Л. Едвінсон. Він вважає, що інтелектуальний капітал – це здатність трансформувати знання і нематеріальні активи у фактори, які створюють багатство (і відповідну вартість) за рахунок особливого ефекту від "примноження" людського капіталу на структурний [3, с. 9].

Слід зауважити, що проблеми неоднозначності у визначенні сутності інтелектуального капіталу спричинили виникнення різних підходів щодо визначення його структури. Так, К. Свейбі виділяє такі елементи інтелектуального капіталу: внутрішню та зовнішню структуру, індивідуальну компетентність. Е. Брукінг стверджує, що інтелектуальний капітал складається з ринкових активів, активів інтелектуальної власності та інфраструктури, гуманітарних активів [1, с. 31]. Л. Едвінсон та М. Мелоун та В. Л. Іноземцев поділяють інтелектуальний капітал на людський та структурний капітали [1, с. 342; 3, с. 9].

Проведене наукове дослідження теоретичних засад інтелектуального капіталу підприємства дозволяє виокремити два підходи до визначення сутності цього поняття:

1) інтелектуальний капітал як нематеріальний актив (ресурс) без матеріального вираження. Прихильниками цього підходу є Д. Клейн та Л. Прусак, Б. Леонтьєв, Е. Брукінг та ін.;

2) інтелектуальний капітал як комплексний ресурс, до якого входять організаційна структура, суб'єкти інтелектуальної власності, комп'ютери, засоби зв'язку, інформаційні мережі. До прихильників цього підходу відносяться Л. Едвінсон, М. Мелоун, В. Іноземцев та ін.

На думку автора, до складу структури інтелектуального капіталу входять інтелектуальний потенціал, інтелектуальна власність, інтелектуальна активність, інформація, інфраструктурні та ринкові активи.

Література: 1. Іноземцев В. Л. За пределами экономического общества. – М.: Academia – Наука, 1998. – 640 с. 2. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе. – М.: Издательский центр "Акционер", 2002. – 200 с. 3. Эдвинсон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 248 с. 4. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций // Новая постиндустриальная волна на Западе / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 310 с.

Осипова И. А.

УДК 657.6 (100)

ЗНАЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА В СОВРЕМЕННОЙ АУДИТОРСКОЙ ПРАКТИКЕ

Аудит является обязательной составляющей цивилизованного функционирования рыночной экономики каждого государства. В Украине аудит уже прошел определенный этап развития. И на данный момент центр внимания должен быть перенесен с вопросов становления аудита к типовым заданиям отрасли, которая уже сформировалась. Наиболее актуальной на сегодняшний день является проблема контроля качества аудиторских услуг. В мировой практике уже имеются установившиеся меры контроля качества аудита, а в Украине нет нормативной или законодательной базы, которая бы позволила говорить о достаточной степени контроля качества аудиторских услуг. Повышение контроля качества аудита в Украине позволило бы говорить о переходе современного аудита на существенно новый этап развития [1].

© Осипова И. А., 2009

Первостепенной целью в решении данной проблемы является изучение международного опыта контроля качества аудита и сопутствующих услуг. Это обусловлено тем, что организация контроля качества аудиторских услуг в зарубежных странах уже имеет определенный наработанный опыт. Положениями, на которые следует ориентироваться при изучении зарубежного опыта, являются Международные стандарты аудита, в частности МСА 220 "Контроль качества работы при аудите исторической финансовой информации", и Директива 2006/43/ЕС, которая регулирует аудиторскую деятельность в странах Европейского союза. Требования этой Директивы в части сертификации, ответственности и контроля качества аудиторских услуг очень высоки, что позволяет говорить о высокой степени контроля в странах Европейского союза [2].

Решение от 14.02.08 г. №187/5.3 "Об утверждении Положения о Комиссии Аудиторской палаты Украины по контролю качества и профессиональной этики" стало значительным шагом к совершенствованию контроля качества, но не решена основная проблема – специалисты, которые занимаются данным вопросом, вынуждены одновременно заниматься своими компаниями и параллельно выполнять свои обязанности. Следовательно ни о каком развитии рынка не может быть и речи, а тем более о признании контроля качества странами-членами ЕС.

Таким образом, критерием дальнейшего развития аудита в Украине является ориентация на международные требования к аудиторским проверкам и сопутствующим услугам. В современных условиях необходимы решительные изменения в части приведения действующего законодательства в соответствие с европейскими нормами и стандартами, создание сильной и влиятельной общественной организации, которая способна будет защищать интересы общественности и работать над законодательством. Это является неотъемлемой частью политики развития страны в целом. Так как использование мировой практики позволит вывести отечественный аудит на международный уровень, а соответственно даст возможность говорить о переходе Украины на новый этап. Внедрение Международных стандартов аудита позволит избежать враждебного поглощения отечественных фирм со стороны иностранных аудиторских компаний, которые могут предоставить услуги значительно более высокого качества [3].

Литература: 1. Дорош Н. І. Контроль якості ринку аудиторських послуг в Україні та за кордоном // Університетські наукові записки. – 2007. – №3 (23). – С. 264 – 267. 2. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 р. / Перекл. з англ. О. В. Селезньова, О. Л. Ольховікової, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашидзе, Л. І. Юрківської, С. О. Кулікова. – К.: ТОВ "ІАМЦ АУ "Статус", 2004. – 1028 с. 3. Понікаров В. Д. Аудит: Навч. посіб. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 224 с.

УДК 657.633:658.152

Меренкова І. О.

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Останнім часом зусилля багатьох підприємців зосереджені на пошукові нових форм і методів управління інвестиційною діяльністю, які дозволили б підвищити ефективність їх діяльності і забезпечити конкурентні позиції на ринку. З цією метою все частіше на вітчизняних підприємствах використовується стратегічне управління, в рамках якого неабияку роль виконує внутрішній аудит. Сьогодні проблема внутрішнього аудиту серйозно досліджується в роботах В. Бурцева, В. Давидової, Н. Белухи, В. Савченко [1; 2], але специфіка внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності майже не розглядається ні вітчизняними, ні зарубіжними ученими, що робить особливо актуальним необхідність формування його комплексного і теоретичного забезпечення.

Метою даного дослідження є визначення необхідності проведення внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності підприємства та особливості його здійснення, а також розробка рекомендацій з удосконалення методики аудиту інвестиційної діяльності та визначення найсуттєвіших аспектів їх організації на вітчизняних підприємствах.

Отже, одним із способів контролю правильності здійснення інвестиційної діяльності і підвищення якості облікової інформації є внутрішній аудит інвестиційної діяльності. Проаналізувавши праці вчених та науковців [1; 2], можна сказати, що внутрішній аудит інвестиційної діяльності підприємства – це регламентована внутрішніми документами підприємства діяльність з контролю

© Меренкова І. О., 2009

інвестиційних операцій і різноманітних аспектів, пов'язаних з їх здійсненням і впливом на фінансовий результат підприємства, яка здійснюється представниками контрольного органу з метою надання достовірної інформації органам управління для прийняття поточних управлінських рішень [1, с. 594]. З вищезазначеного визначення випливає, що метою аудиту інвестиційної діяльності є забезпечення потреби органів управління в достовірній, якісній інформації за результатами аудиту операцій з інвестиціями для підвищення ефективності управлінських рішень.

Можна виділити такі завдання внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності: аналіз побудови системи обліку на підприємстві (вивчення облікової політики та інших внутрішніх документів, які визначають особливості обліку інвестиційних операцій); розробка інвестиційної тактики; вивчення інформації про інвестиційну діяльність, яка міститься у бухгалтерському обліку, та перевірка правильності відображення інвестицій на відповідних рахунках; забезпечення відповідності прийнятих управлінських рішень до інвестиційних стратегій підприємства; оцінка якості існуючої проекто-кошторисної інформації; формування інформаційної бази для прогнозування інвестиційної діяльності [2, с. 101].

Як специфічні особливості внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності слід виділити: необхідність аналізу інвестиційних проектів і оцінку їх ефективності; внутрішній аудит інвестиційної діяльності підприємств містить у собі деякі елементи внутрішньої експертизи проектів, яка проводиться проектними аналітиками чи інвестиційними менеджерами; необхідність високої професійної підготовки працівників служби внутрішнього аудиту при здійсненні стратегічного аналізу; при здійсненні внутрішнього аудиту виникає необхідність у визначенні та мінімізації інвестиційних ризиків, що дозволить підвищити ефективність інвестиційних операцій.

Незважаючи на недостатній рівень кваліфікації спеціалістів, необхідність формування внутрішнього методичного забезпечення на основі міжнародних стандартів, темпи введення внутрішнього аудиту інвестиційної діяльності у вітчизняну практику з кожним роком зростають. Для прискорення цього процесу на кожному підприємстві необхідно розроблявати внутрішні документи (положення, накази та ін.), створювати відповідні організаційні регламенти, до яких можна віднести технологічні карти аудиту та робочі зошити аудиторської документації, які містили б основні ключові особливості здійснення внутрішнього аудиту на такій ділянці, як інвестиційна діяльність.

Література: 1. Белуха Н. Т. Аудит: Учебник. – К.: Знання, КОО, 2005. – 769 с. 2. Савченко В. Я. Аудит: Навч. посібн. – К.: КНЕУ, 2005. – 322 с.

Гурькова Ю. С.

УДК 657.6

АУДИТ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛADOVA ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Упровадження і правильна організація внутрішнього аудиту є одним із потужних інструментів забезпечення ефективності їх діяльності. При цьому повинен проводитися аудит основних показників фінансово-господарської діяльності, що має спрямовуватися на попередження (профілактику) відхилень від нормативно-правових актів чи зловживань. Дослідження проблем аудиту показників фінансово-господарської діяльності підприємства та особливостей його проведення як складової внутрішнього аудиту є досить актуальним і знайшло своє відображення в роботах В. Кодацького, В. Давидова, А. Соніна, В. Галасюка.

Таким чином, метою даного дослідження є оцінка особливостей проведення аудиту основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства як складової внутрішнього аудиту та обґрунтування його необхідності, а також розробка рекомендацій щодо більш оперативного опрацювання показників, що перевіряються. Для досягнення поставленої мети був використаний графічний метод.

У результаті проведеного дослідження доведено доцільність для аудитора при проведенні внутрішнього аудиту приділяти основну увагу перевірці тих показників фінансово-господарської діяльності підприємства, які можуть позитивно вплинути на ефективність виробництва, та наведено перелік таких основних показників (показники фінансової стабільності підприємства, платоспроможності, рентабельності). Запропоновано при проведенні аудиту основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства застосовувати "циферблат аудитора", зображений на рисунку.

© Гурькова Ю. С., 2009

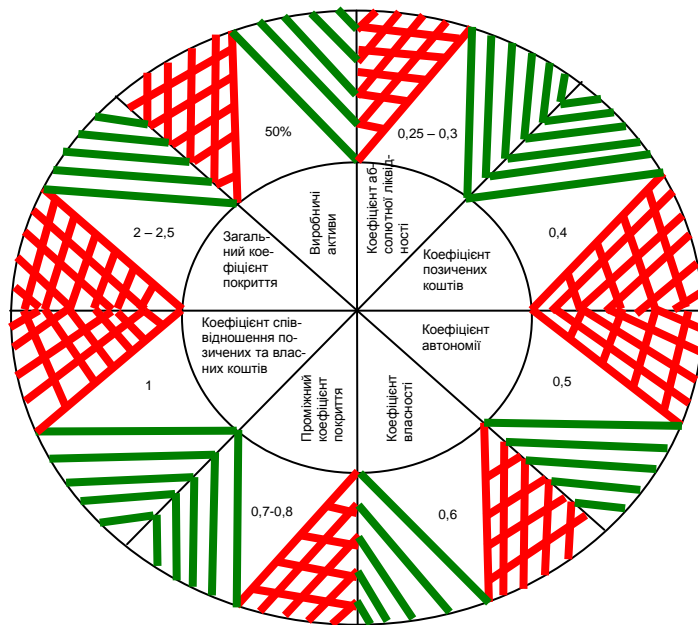
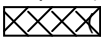
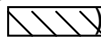

Рис. Циферблат аудитора

На думку автора, застосування "циферблата аудитора" сприятиме більш оперативному опрацюванню основних показників діяльності підприємства, що перевіряються під час проведення аудиту. Якщо фактично виявлений показник коефіцієнта менший (більший), ніж його теоретичне значення, або за результатами порівняльної оцінки з використанням різних періодів "рухається" в напрямку відповідного свого зменшення (на рисунку – проти годинникової стрілки) (збільшення) відносно оптимального значення, а саме – до трикутника, заштрихованого   , то розрахований коефіцієнт є критичним (більш ніж достатнім).

Література: 1. Кодацький В. П. Проблеми аудиту окремих показателів фінансово-хозяйственной діяльності // Економіка, фінанси, право. – 2007. – №6. – С. 3 – 7. 2. Сонин А. Зачем компании внутренний аудит? // Менеджмент и менеджер. – 2006. – №7 – 8. – С. 21 – 26.

УДК 657.6

Істоміна К. М.

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РИЗИКІВ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що в умовах ринкових відносин діяльність кожного суб'єкта господарювання пов'язана з ризиками, що суттєво впливають на результати фінансово-господарської діяльності. Саме тому необхідно комплексно досліджувати аудиторську діяльність, опрацювати підходи стосовно оцінки ризиків, їх зниження, проводити аналіз щодо можливості застосування відомих методик з метою формування властивої їй системи ризиків.

Проблемою наукового дослідження є вибір найбільш адекватної оцінки та оптимальної методики ризиків у процесі їх управління, можливості їх застосування суб'єктами аудиторської діяльності, а також визначення чинників зниження ризиків.

До українських вчених, що зробили найбільший внесок у вирішення досліджуваної проблеми, можна віднести: Т. Гайдуга, О. Олендія, Н. Черньову.

Основним завданням наукового дослідження є аналізувати основних властивостей ризиків, чинників зниження ризиків, аналіз методики оцінювання ризиків.

Результатом дослідження є спроба визначити основні властивості ризиків, згрупувати чинники зниження ризику за різними категоріями і виділити найбільш ефективні, а також порівняти сильні та слабкі сторони методів оцінки ризиків в аудиторській діяльності.

© Істоміна К. М., 2009

Дослідження властивостей ризику, таких, як невизначеність, альтернативність, суперечливість сприяє формуванню підґрунтя для проведення оцінки та аналізу наявного ризику. Це дасть змогу сформулювати ефективний механізм уникнення негативних проявів ризику та створити дієві шляхи його мінімізації. Усебічний розгляд даної проблематики дозволить уникати типових ризикових ситуацій та своєчасно реагувати на несприятливі зміни в оточуючому середовищі.

Аналіз існуючих методів оцінки ризиків, а саме статистичного, аналітичного, рейтингового, експертних оцінок, використання аналогів та інших вказує на те, що використання будь-якого з методів має як свої переваги, так і недоліки, а це засвідчує їх недосконалість та проблемність використання на практиці. Застосування цих методів в аудиторській діяльності є проблемним й через недостатню відпрацьованість на практиці та відсутність персоналу певного професійного рівня [1, с. 64].

Підхід стосовно оцінки ризиків аудиторської діяльності дасть змогу знівелювати негативні прояви проаналізованих методик та дозволить прийняти ефективні управлінські рішення в умовах невизначеності.

На думку вітчизняних вчених основними чинниками зниження ризику є: планування, контрактний лист, взаємодія аудиторів у самій фірмі. Чинники ризику, що піддаються непрямому управлінню, – наявність регуляторних документів, які відповідають вимогам сьогодення. Головними чинниками зниження ризику договору є: чесність адміністрації клієнта, законність діяльності, сфера діяльності підприємства і використання його звітності [2, с. 28].

Сучасні умови господарювання в Україні вимагають підвищеної уваги до пошуку нових підходів стосовно виявлення, аналізу та управління ризиками у фінансово-господарській діяльності підприємств.

Ураховуючи все викладене вище, автор пропонує комплексне застосування методів оцінки ризиків, враховуючи всі властивості ризиків і аналізуючи чинники зниження ризику у практиці аудиторської діяльності.

Література: 1. Гайдук Т. Г. Ризики в аудиторській діяльності, їх особливості та аналіз // Фінансовий контроль. – 2007. – №4. 2. Черньова Н. Й. Оцінка ризиків в аудиті // Аудитор України. – 2006. – №1.

Назаренко Д. В.

УДК 338.667.6

РОЛЬ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Суперечність між безпекою держави та безпекою підприємств і населення сьогодні, як підкреслюють вітчизняні вчені юристи та економісти О. М. Бандурка, М. В. Куркін, В. Д. Понікаров є однією з головних проблем економічної безпеки України [1].

Досвід реформ, що проводяться в Україні, підтверджує необхідність посилення фінансово-господарського контролю як важливого інструменту забезпечення економічної безпеки держави. За допомогою економічного контролю держава захищає свої інтереси та інтереси підприємств і споживачів, забезпечує достовірність і доступність інформації про основні показники роботи всіх суб'єктів господарювання, сприяє зменшенню протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері. Одним з важливих елементів економічного контролю є судово-економічні експертизи. Це робить тему дослідження статті актуальною для сучасних умов.

Питанням забезпечення економічної безпеки держави, регіонів та підприємств присвятили цілий ряд праць вітчизняні та зарубіжні фахівці, такі, як В. С. Пономаренко, В. І. Мунтян, О. М. Бандурка, М. В. Куркін, В. М. Геєць, О. В. Ареф'єва, В. Л. Тамбовцев, В. Д. Понікаров та ін.

Метою дослідження статті є теоретичне та практичне обґрунтування ролі судово-економічної експертизи у забезпеченні економічної безпеки розвитку підприємств.

У сучасному світі існування і прогресивний розвиток України як суверенної держави багато в чому залежить від цілеспрямованої політики щодо захисту її національної безпеки. Виходячи з того, що сьогодні для України не існує прямої воєнної загрози, а можливість політичного тиску з боку іноземних держав хоча й існує, але обмежена, отже національна безпека нашої країни піддається головним чином впливу внутрішніх загроз. І серед них, передусім, слід виділити економічну складову. Не випадково стаття 17 Конституції України проголошує, що забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави [2].

На жаль, радикальні реформи, пов'язані з переходом України до ринкових відносин, призвели до зростання правопорушень в економічній сфері та криміналізації суспільства в цілому. Уся кримінальна економіка побудована на порушенні вимог чинного законодавства.

© Назаренко Д. В., 2009

Результати досліджень вітчизняних та іноземних фахівців, а також на основі огляду наукової літератури визначення поняття економічної безпеки можна розглядати як складну динамічну систему, що забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз [3].

Сьогодні економічні злочини значно відрізняються від тих, що були притаманні командно-адміністративній системі. Якщо раніше злочини у господарській сфері за способом скоєння були досить прості (розтрата, оплата праці "мертвих душ", спекуляція, розкрадання державної власності), то сьогодні економічна злочинність, особливо у банківській сфері та у сфері зовнішньоекономічної діяльності, набула інтелектуального характеру. Скоєні сьогодні економічні злочини характеризуються:

гнучкою адаптацією злочинців до нових форм і методів підприємницької діяльності;
маскуванням злочинів під видом укладання та здійснення законних господарських угод (договір купівлі-продажу, застави, позики тощо);
оперативним реагуванням на зміни у ринковому середовищі;
кваліфікованим використанням у злочинній діяльності сучасних комп'ютерних технологій та електронних засобів зв'язку;
різноманітними прийомами та засобами приховування злочинів під видом "невдалої" підприємницької діяльності (фіктивне банкрутство, реструктуризація, зміна форм власності тощо).

Сьогодні економічні злочини скоюють матеріально забезпечені "порядні" люди, які мають вищу освіту, добре підготовлені в організаційному, економічному та юридичному планах, володіють сучасними інформаційними технологіями й іноземними мовами, значна частина з них пройшла стажування за кордоном, раніше конфліктів з правоохоронними органами не мала. У них, як правило, є впливові покровителі в різних гілках влади. Крім того, ці особи мають можливість найняти за власні кошти найкращих адвокатів, що дозволяє їм впевнено поводитися як на досудовому слідстві, так і на судовому засіданні. Єдиною їх вадою є "слабке" здоров'я: як тільки діяльністю такого "бізнесмена" починають цікавитися правоохоронні органи, то на нього вже чекає лікарняний лист або тривале "відрядження" за кордон на стаціонарне лікування, а інколи, і висновок судово-медичної експертизи про цілковиту недієздатність підозрюваного.

Таким чином, економічні злочини – це протиправна діяльність, що охоплює різні сторони зловживання державною й економічною владою, зазіхає на порядок управління фінансово-господарською діяльністю, носить, як правило, інтелектуальний характер, відбувається під прикриттям законної господарської діяльності з використанням службового становища як фізичними, так і юридичними особами, з метою незаконного отримання доходів, наносить істотну шкоду національній безпеці країни, матеріальний і моральний збиток інтересам держави, більшості громадян та підприємницьких структур, особливо соціально незахищеним верствам населення [3].

Тому для захисту законних економічних інтересів підприємств і окремих громадян у ринкових відносинах потрібні глибокі знання не тільки у правовій сфері, а й у сфері фінансів, ціноутворення, оподаткування та інших галузях економіки. Використання спеціальних знань для захисту законних прав підприємств і громадян пов'язано перш за все з проведенням різних економічних експертиз при вирішенні суперечок з господарських справ у суді. Але, як свідчить досвід, більшість підприємств та пересічних громадян чітко не уявляють собі можливості судових експертиз у захисті своїх економічних прав та інтересів.

З іншого боку, судові експертизи відіграють важливу роль у зборі доказів при розслідуванні злочинів, скоєних у фінансово-господарській сфері. Для цього також потрібні спеціальні знання у сфері економічного контролю та аналізу господарської діяльності.

Під терміном "судово-економічна експертиза" треба розуміти процесуальну форму дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії та контролю первинних облікових документів, бухгалтерських та податкових реєстрів і фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, що виникають під час судового розгляду господарських суперечок та при розслідуванні економічних злочинів [4].

Судово-економічна експертиза базується на економічних і юридичних знаннях. Вона вивчає закономірності відображення в економічній інформації порушень чинного законодавства в господарській діяльності підприємств і організацій, розробляє прийоми та методи виявлення цих порушень, науково обґрунтовує методику використання спеціальних економічних та бухгалтерських знань для захисту законних прав підприємств у суді, а також для вирішення конфліктів безпосередньо між суб'єктами господарювання чи в середині цих суб'єктів. Тому в умовах ринкових відносин і ускладнення фінансово-господарської діяльності менеджерам підприємств необхідні знання в галузі судово-економічної експертизи. І, як свідчить досвід країн з розвинутою ринковою економікою, потреба у фахівцях, які володіють не тільки економічними, а й юридичними знаннями, збільшується приблизно вдвічі кожні п'ять років.

Висновок судово-економічної експертизи є важливим доказом, що використовується у процесі судочинства, особливо при розслідуванні злочинів, скоєних у фінансово-господарській сфері, та при вирішенні суперечок у господарських судах. Але, відповідно до чинного законодавства, ніякі докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили і всі докази підлягають всебічній, повній та об'єктивній оцінці, у тому числі й висновки інших видів судових експертиз. Тому судовий експерт-економіст повинен пам'ятати, якщо у наданих йому матеріалах він встановив навіть "геніальну" схему ухилення від сплати податків, тобто ознаки злочину, передбаченого чинним Кримінальним кодексом України, то

у висновку судово-психіатричної експертизи, цілком ймовірно, буде встановлено, що всі дії в рамках цієї схеми було здійснено особою, яка не усвідомлювала свої дії. А це може позбавити таку особу будь-якої юридичної відповідальності.

Отже, фахівець з економічної експертизи, окрім юридичних знань, повинен мати глибокі практичні професійні навички у різних галузях економіки, фінансовому аналізі, бухгалтерському та податковому обліку.

Удосконалення експертного забезпечення правосуддя в рамках судової реформи із застосуванням системного підходу повинно бути спрямовано на розв'язання таких "вузлових" питань:

забезпечення незалежності судової експертизи шляхом виведення установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, із підпорядкування центральних органів виконавчої влади, на які покладено функції дізнання та досудового слідства;

державна підтримка установ, що здійснюють судово-експертну діяльність (зокрема, цільове фінансування придбання сучасного обладнання та заходів щодо підвищення кваліфікації судових експертів за рахунок коштів Державного бюджету України; зменшення податкового тягаря);

підвищення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності підприємств; дотримання чинного законодавства та запобігання протиправної діяльності в економічній сфері;

напрацювання єдиних підходів до методичного забезпечення проведення судових економічних експертиз (визначення типової структури методики дослідження економічних правопорушень й утворення реєстру апробованих і впроваджених експертних методик).

Зазначені питання процесуального використання спеціальних економічних знань і новітніх технологій потребують свого вирішення під час проведення судової і правової реформ. Пріоритет при цьому повинен надаватися забезпеченню прав і свобод особи та громадянина, зокрема, у сфері господарської діяльності.

Література: 1. Куркін М. В. Ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів. Навч. посібн. / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – 412 с. 2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141. 3. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: Навч. посібн. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-е вид., доп. та перероб. – Харків: Еспада, 2008. – 272 с. 4. Закон України "Про судову експертизу" // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №28. – Ст. 232.

Пономаренко Т. В.

УДК 331.211:346

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Облік праці і заробітної плати посідає одне з центральних місць у всій системі бухгалтерського обліку, оскільки заробітна плата є основним джерелом доходів робітників підприємства.

В умовах ринкової економіки України відбувається постійне вдосконалення питань пов'язаних з оплатою праці. Це в свою чергу призводить до частих змін в законодавстві, що породжує велику кількість помилок при нарахуванні та виплаті заробітної плати суб'єктами господарювання. При цьому слід враховувати і наявність правопорушень, пов'язаних з халатністю та корисливими діями, які завдають значну шкоду становленню та розвитку сучасного механізму господарювання національної економіки в цілому та кожної функціонуючої одиниці на ринку зокрема.

Актуальність обраної теми полягає в необхідності обґрунтування висновку про діяльність підприємств, пов'язану з розрахунками з оплати праці і дотримання законодавства, який використовується як доказ у ході кримінального судочинства.

Мета роботи полягає в аналізі та узагальненні порядку проведення судово-економічної експертизи питань, пов'язаних з розрахунками з оплати праці.

Слід зауважити, що основними джерелами інформації для дослідження питань з оплати праці є:

накази і розпорядження про прийом на роботу, звільнення та надання відпусток працівникам, договори, контракти, документи обліку персоналу, особисті картки працівників, посадові інструкції; документи з обліку виробітку готової продукції та здачі її на склад; рапорти, наряди, табелі обліку робочого часу;

документи, що надають право на одержання додаткової оплати праці, нарахування премій, надання допомоги, субсидій та компенсацій;

розрахункові та платіжні відомості; реєстри аналітичного та синтетичного обліку заробітної плати;

звітність підприємства з трудових показників та розрахунків з державними цільовими фондами [1, с. 180].

© Пономаренко Т. В., 2009

Експертне дослідження операцій, пов'язаних з розрахунками з оплати праці, складається з таких стадій: організаційна, дослідницька та завершальна. На думку автора, на дослідницькій стадії для надання об'єктивного та ґрунтовного висновку, експерт особливу увагу повинен приділити таким питанням: аналізу штатної дисципліни; перевірці законності оплати праці працівників, що працюють за сумісництвом; дослідженню законності проведення утримань із заробітної плати; перевірці правильності нарахування відпусток; виявленню необґрунтованих виплат заробітної плати.

Необхідно зауважити, що основою висновків експерта-економіста є надані йому слідчим або іншим органом, які призначили експертизу, первинні документи, облікові реєстри та звітність підприємства. Але вони є не єдиними об'єктами дослідження судово-економічної експертизи. Експерт-економіст має право досліджувати й інші джерела доказів: акти документальних ревізій, свідчення звинувачених та інших осіб, причетних до справи, протоколи виїмки та огляди документів, висновки експертів інших галузей знань тощо.

За результатами проведеного дослідження порядку проведення судово-економічної експертизи розрахунків з оплати праці слід окреслити, що завданням судово-бухгалтерської експертизи в дослідженні операцій з праці та заробітної плати є активізація господарського механізму на раціональне використання трудових ресурсів, стимулювання працівників за результатами їхньої праці, тобто правильне здійснення розподільних функцій за розміром трудових затрат у знову створений продукт. У процесі експертного дослідження встановлюється порушення трудового законодавства та інших нормативних актів з оплати праці. За результатами судово-економічної експертизи розробляються пропозиції щодо профілактики виявлених протиправних дій.

Література: 1. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: Навч. посібн. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. – 232 с.

УДК 658.014

Криворучко М. Ю.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРЬСЬКОГО КОНТРОЛЮ МАТЕРІАЛЬНИХ ВИТРАТ

В умовах ринкових перетворень актуальною є проблема підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, що досягається шляхом мінімізації витрат, пов'язаних з отриманням бажаного результату. Керівництво підприємств зацікавлене в ефективному управлінні витратами, що забезпечується відповідною функцією управління – контролем. Контроль – це процес порівняння отриманих результатів із запланованими. Одним з видів контролю, який забезпечує управлінський персонал необхідною інформацією про діяльність підприємства, є внутрішньогосподарський аудит (контроль).

Значну увагу питанням здійснення фінансового контролю в Україні приділяють такі вчені-економісти, як С. Бардаш, М. Білуха, Є. Калюга, М. Романів, Б. Усач та ін. Аналіз досліджень і публікацій у цій сфері показує, що недостатньо висвітлено залишається проблема організації попереднього і поточного контролю матеріальних витрат, непродуктивне збільшення яких завдає великих збитків економіці підприємств.

Метою дослідження є розкриття стану та напрямків розвитку внутрішньогосподарського контролю матеріальних витрат. Відповідно до мети сформовано цілі дослідження: проаналізувати роль і значення внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством; дати оцінку стану та визначити напрями розвитку контролю матеріальних витрат.

Внутрішньогосподарський контроль становить систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей. Характерною особливістю цього контролю є те, що він здійснюється в процесі фінансово-господарської діяльності, відіграє важливу роль у забезпеченні збереження майна. Іншою особливістю внутрішньогосподарського контролю є його функціонування в момент здійснення господарських операцій. Це дозволяє вчасно виявити недоліки і розробити заходи для їх усунення.

Близько 90% нестач і розкрадань на підприємствах виявляються інвентаризаціями, проведеними безпосередньо їх працівниками. Поряд з цим виявляється близько 50% непродуктивних витрат [1, с. 96]. Тому, з метою забезпечення збереження майна, своєчасного попередження нестач, розтрат і непродуктивних витрат, потрібно забезпечити ефективність внутрішньогосподарського контролю.

© Криворучко М. Ю., 2009

В економічній науці недостатньо дослідженим залишається питання контролю втрат матеріальних цінностей на окремих стадіях їх руху (при збереженні, транспортуванні, реалізації тощо). Насамперед це стосується недосконалості та суперечливості чинної нормативної бази бухгалтерського обліку. Так, відповідно до ПСБО 16 "Витрати" до складу собівартості реалізованої продукції відносять виробничу собівартість реалізованої продукції, нерозподілені загально виробничі витрати та наднормативні виробничі витрати [2]. У той же час, в Інструкції про застосування Плану рахунків в характеристиці рахунків 23 "Виробництво" і 90 "Собівартість реалізації" нічого не зазначено про наднормативні витрати, що викликає труднощі з організацією збору та відображення інформації про такі витрати [3].

Складність дослідження цього комплексу проблем визначається широтою діапазону втрат і ще більш широким колом факторів, які їх спричинили. Перед підприємством стоїть завдання усунути або максимально мінімізувати витрати матеріальних цінностей на всіх стадіях виробництва, збереження, транспортування і реалізації, де їх величина досягає значних розмірів. Суттєвим недоліком практики внутрішньогосподарського контролю є те, що він є ретроспективним, тобто ґрунтується на здійснених операціях. На практиці не приділяється увага організації контролю на майбутнє, бо менеджери і фахівці-обліковці працюють зі статистичними і обліковими даними минулих періодів.

Для підвищення ефективності внутрішньогосподарського контролю доцільно здійснювати його з деяким забіганням наперед. Така система контролю має назву попереднього (перспективного) контролю. Об'єктами попереднього контролю можуть бути не тільки підприємства, їх відділи або структурні підрозділи, а й окремі господарські операції, процеси або ділянки господарської діяльності. Такий контроль здійснюється керівниками і фахівцями підприємств на стадії зародження проекту тієї чи іншої господарської операції або виконання визначеної роботи, та проводиться шляхом завчасного детального і ретельного аналізу передбачуваних проектів тих господарських операцій, процесів і стадій роботи, які виконуватимуться в господарській діяльності.

Попередній внутрішньогосподарський контроль нерідко ігнорується тому, що виконання функцій контролю керівників і фахівців структурних підрозділів підприємств залежить від наявності бухгалтерських даних. У зв'язку з цим актуальною проблемою є розробка прийомів попереднього (перспективного) контролю з використанням отриманої інформації. Систематизація методів прогнозування і планування витрат дає можливість об'єднати їх в такі групи: методи екстраполяції; експертні методи; методи моделювання; історичний метод (аналіз рахунків); інженерний метод (метод технічного аналізу); методи кореляційно-регресивного аналізу [4, с. 30 – 31].

Поряд із зазначеними методами заслуговує на увагу такий метод планування витрат, як нормування. Маючи науково обґрунтовані норми витрат матеріалів, підприємство зможе оцінити заплановану господарську операцію чи процес вже на стадії проектування (моделювання). Нормування допомагає спрогнозувати необхідний розмір грошових коштів, що вкладаються в мінімальні запаси матеріалів для забезпечення безперервного процесу виробництва. Саме цей метод може стати основою попереднього (перспективного) контролю матеріальних витрат. Це, в свою чергу, даватиме змогу оперативно вносити корективи в процесі управління матеріальними витратами.

Важливим засобом попередження і зниження матеріальних втрат є посилення з боку всіх працівників підприємства поточного контролю за правильністю і законністю списання втрат матеріалів понад норми природного збитку, розкриття причин виявлення винних осіб для погашення ними заподіяної шкоди. У системі внутрішньогосподарського контролю втрати повинні визначатися в комплексі, як розмір втрат під час навантаження, розвантаження, перевалки і транспортування матеріалів, від зниження їх якості, додаткові витрати зі збереження неходових і залежаних матеріалів, втрати від псування, нестачі і розкрадання матеріальних цінностей, втрати тари тощо. Для цього необхідно зосередити контроль на таких критичних точках, як необхідність зменшення розмірів природного збитку завдяки: поліпшенню умов збереження матеріалів і організації операцій, пов'язаних із підготовкою матеріалів до використання у виробництві; зменшенню нормованих відходів з деяких матеріалів; попередженню псування матеріалів у результаті незабезпеченості умов їх зберігання.

У ході дослідження вдалося досягти поставлених цілей. Розглянуто роль й особливості внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством, дана оцінка стану і визначено напрямки розвитку контролю матеріальних витрат підприємства. Для підвищення ефективності контролю матеріальних витрат необхідно: розробити і впровадити програми посиленого спостереження за рухом матеріальних цінностей на всіх його етапах; впроваджувати нормування матеріальних витрат як основу попереднього (перспективного) контролю; вжити заходів для зменшення розмірів природного збитку матеріалів. Подальший розвиток і впровадження системи нормування матеріальних витрат як складової внутрішньогосподарського контролю є актуальною вимогою функціонування підприємств у ринкових умовах економіки, важливим механізмом контролю фінансово-господарської діяльності і прогнозування явищ і процесів, що відбуваються. Потребує також удосконалення і чинна нормативна база, що регулює питання обліку, контролю та аналізу матеріальних витрат.

Література: 1. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. – К., 2002. – 360 с. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318, зі змінами і доповненнями // www.liga.net.ua. 3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, зі змінами і доповненнями // www.liga.net.ua. 4. Яценко В. Методи прогнозування виробничих витрат // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №5. – С. 30 – 35.

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що на сьогодні в Україні одним з основних важелів впливу на функціонування аудиторської діяльності є система контролю якості, яка, крім своєї звичайної контрольної функції, має спрямовувати їх діяльність у русло суспільних інтересів.

Проблемою наукового дослідження є недостатність законодавчого фундаменту і досвіду судових розглядів позовів щодо аудиторських фірм чи аудиторів, відпрацьованих методик оцінювання розмірів збитку користувачів від неякісного аудиту.

Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів проблеми контролю якості аудиту та аудиторських послуг зробили такі вітчизняні спеціалісти, як М. Білуха, Ф. Бутинець, Г. Давидов, Н. Дорош, Л. Кулаковська, Ю. Піча, Б. Усач та ін.

Основним завданням наукового дослідження є аналіз нормативної бази та розгляд етапів становлення якості аудиту в останні роки.

Результатом дослідження є спроба надання рекомендацій зі створення внутрішньофірмових стандартів аудиту на основі аналізу вимог до контролю якості аудиту.

Організація зовнішнього контролю підвищить відповідальність аудиторів, але не забезпечить відповідну якість аудиторських послуг.

Дієвим засобом підвищення якості є внутрішній контроль за допомогою стандартизації всередині аудиторської фірми. Сьогодні робота зі створення внутрішньофірмових стандартів тільки розпочинається. Для вирішення даної проблеми необхідно створити зразки внутрішньофірмових стандартів, які кожна окрема аудиторська фірма адаптує враховуючи власні особливості.

За призначенням стандарти можна класифікувати як етичні і технічні. Етичні впроваджуються для дотримання Кодексу професійної етики, технічні – для вдосконалення організації та здійснення саме процесу надання аудиторських послуг [2, с. 23].

Таким чином, в Україні слід продовжувати розвивати систему забезпечення контролю якості аудиту, враховуючи передовий досвід у цій сфері країн – членів ЄС, адаптувавши його до специфічного вітчизняного інституціонального середовища та постійно підвищуючи роль аудиторської діяльності як ефективного інструменту активізації економічного розвитку країни.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік та аудит" вищих навчальних закладів. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", – 2006. – 512 с. 2. Церетелі Л. Г. Актуальні питання якості аудиту та її зовнішнього контролю / Л. Г. Церетелі, В. Н. Новосолов // Аудитор України. – 2006. – №10. – С. 20 – 25.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Конкурентоспроможність вітчизняного аудиту – це досить актуальне питання, бо з підвищенням якості аудиторських послуг в Україні, а саме з підвищенням професійного рівня кожного окремого аудитора наша держава матиме змогу не тільки вільно почуватися на світовому ринку аудиту, але й складати конкуренцію своїм іноземним колегам. На жаль, але якщо розглядати сучасний рівень конкурентоспроможності вітчизняного аудитора порівняно з іншими розвиненими країнами, то варто зазначити відставання цього рівня.

Заходи з удосконалення аудиту, що впроваджуються в Європі найбільше цікавлять аудиторів України з огляду на майбутнє членство в ЄС. Тож важливим моментом в напрямку покращення рівня конкурентоспроможності аудиту є орієнтація вітчизняних аудиторів на іноземних колег.

Розглядаючи проблемні питання з цієї теми та аналізуючи сучасний стан ринку аудиторських послуг в Україні була використана, насамперед, періодична література, а саме статті періодичного видання "Аудитор України". Також вагомою інформацією при проведенні наукового дослідження виявилися матеріали Конгресу аудиторів Німеччини, опрацьовані спеціалістом у сфері аудиту в Україні Оленою Макеєвою.

Основним завданням наукового дослідження є аналіз сучасного стану українського аудиту і визнання загальних напрямків і рекомендацій відносно підвищення ролі конкурентоспроможності вітчизняного аудитора порівняно з іноземними колегами.

Результатом дослідження є визначення необхідності щодо побудови системи вдосконалення професії аудитора в Україні, визначення напрямків такого вдосконалення, а також розробка практичних рекомендацій з проблемного питання.

Порівняльний аналіз сучасного стану конкурентоспроможності вітчизняного аудиту з іноземними колегами, а саме з німецькими аудиторами, дає змогу зробити висновок відносно недостатнього рівня надання аудиторських послуг, обмеженості українського аудитора в своїй діяльності, що зумовлює відповідний рівень конкурентоспроможності вітчизняного аудиту на світовому ринку аудиторських послуг.

Для вирішення даної проблеми розглянуті загальні аспекти та особливості надання аудиторських послуг аудиторами Німеччини та з'ясовані напрямки вдосконалення на цій основі вітчизняного аудиту. Також, розглянуті нові напрямки роботи САУ, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аудиту [1]. Так, одним з головних напрямків залишається безперервна робота з удосконалення діяльності органів контролю щодо нагляду за професією аудитора. Більш детальний аналіз цього проблемного питання дав змогу не тільки зробити відповідні висновки стосовно нагляду за професією аудитора в Україні, а й висунути відповідні рекомендації з його вдосконалення, а саме: по-перше, обов'язковому контролю здійснення професії аудитора повинні підлягати лише ті аудиторські компанії, що підтверджують фінансову звітність учасників ринку капіталу. Контроль за професією аудитора для решти аудиторських компаній повинен здійснюватися лише за умови наявності конкретного обвинувачення (скарги клієнта, повідомлення у пресі, банкрутства тощо); по-друге, регулярному контролю якості аудиторських послуг повинні підлягати всі аудиторські компанії. Такий вид контролю повинен попереджувати появу помилок в роботі аудиторських компаній, мати на меті покращення якості послуг та роботи аудиторської компанії. По-третє, вищезазначені види контролю системи нагляду за професією аудитора має здійснювати незалежний орган.

Але відставання рівня вітчизняного рівня аудиту від рівня провідних іноземних колег зумовлено не лише недостатністю нагляду за професією аудитора, а й рядом інших суттєвих проблем.

У зв'язку з цим виникає необхідність в регулярному контролі якості аудиторських послуг, на прикладі досвіду Німеччини [2], підвищення освітнього рівня українського аудитора: освітня підготовка фахових аудиторів має узгоджуватися з так званими Болонськими принципами [3], підвищення якості аудиторських послуг, створення конкурентного бізнес-середовища в країні, створення вітчизняних конкурентоспроможних суб'єктів аудиту в країні, а також реформування національних стандартів якомога ближче до вимог європейських стандартів. Тож, необхідні рішучі зміни в приведенні чинного законодавства у відповідність до європейських вимог і стандартів, створення сильної і впливової громадської організації, яка була б здатна захистити інтереси громадськості і працювати над законодавством.

Література: 1. Редько О. Ю. Новий напрямок роботи САУ – конкурентоспроможність вітчизняного аудиту // Аудитор України. – №5 (111). – 2007. – С. 18 – 22. 2. Макєва Олена. Конгрес аудиторів Німеччини // Аудитор України. – №2 (130). – 2008. – С. 25 – 27. 3. Пилипенко І. І. Професійна компетентність фахівців / І. І. Пилипенко, В. О. Шевчук // Аудитор України. – №5 (111). – 2007. – С. 16 – 17.

Чумак О. П.

УДК 336.225.674:656.073.5

ПОСТАУДИТ ЯК ФОРМА МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Одним з напрямків роботи митних органів є контрольно-перевірочна діяльність. Вона полягає у проведенні перевірок дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) законодавства України з питань митної справи, виявленні схем ухилення від сплати податків та забезпеченні заходів з унеможливлення використання таких схем у подальшому.

Зі вступом до СОТ Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати законодавство до норм Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Основною метою заходів є усунення перешкод для розвитку світової торгівлі шляхом усунення розбіжностей у митних правилах та процедурах. Одним із пріоритетних напрямків митного контролю визначений перехід на методи, які засновані на постаудиті і управлінні ризиками. Йдеться про постаудит операцій, на які надавалися митні пільги та спрощення.

Суб'єкти ЗЕД мають укласти угоду з відповідною митницею про надання посадовим особам митного органу права безперешкодного доступу до фінансових і банківських документів підприємства, що стосуються переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, після закінчення операцій з митного контролю, митного оформлення та пропуску їх через митний кордон України.

© Чумак О. П., 2009

Робота митних органів зі здійснення перевірок проводиться відповідно до чинного законодавства [1 – 5].

Завдання зі здійснення контрольно-перевірочної роботи в митних органах покладено на підрозділи організаційно-контрольної роботи і Департамент аналітичної роботи та інформаційної розвідки.

Даний департамент відповідно до покладених на нього завдань виконує функції з організації та проведення документальних та камеральних перевірок щодо додержання учасниками ЗЕД вимог митного законодавства України, координує та контролює роботу митних органів України у цьому напрямку, здійснює загальний контроль за усуненням порушень, виявлених такими перевірками.

За 2007 рік митними органами внаслідок проведення 1 057 документальних та камеральних перевірок платників податків донараховано митних платежів на суму 1 720,7 млн грн, в порядку, передбаченому законодавством, платниками податків сплачено до бюджету 705 млн грн.

Фіскальний ефект від контрольно-перевірочної діяльності митних органів значною мірою залежить від прийняття класифікаційних рішень щодо коду товару, країни походження, а також визначення митної вартості.

Постаудит митної вартості – це контроль за правильністю визначення митної вартості після закінчення операцій митного контролю та пропуску товарів через митний контроль. Право здійснювати такий контроль закріплено ст. 41, 60 і 69 Митного кодексу України [1]. Однак донедавна митні органи майже не користувалися своїм правом через відсутність достатньої нормативної бази для таких перевірок.

Останні зміни в законодавстві наводять на думку, що стан справ поступово змінюється. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 9.04.2008 р. №339 встановлені, зокрема, такі випадки, коли здійснюється постаудит митної вартості:

виникнення обґрунтованих сумнівів стосовно достовірності відомостей, що містяться в наданих до митного оформлення документах;

надходження інформації від митних органів іноземних держав інформації щодо непідтвердження автентичності наданих до митного оформлення документів;

виявлення фактів митного оформлення товарів, рівень митної вартості яких нижчий за рівень вартості прямих витрат, пов'язаних з їх виробництвом;

виявлення обставин, що мали вплив на митну вартість товарів та не були відомі чи документально підтверджені на момент їх митного контролю та оформлення.

Проведення контрольних заходів обумовлено не лише виявленням фактів втрат Державного бюджету внаслідок порушення суб'єктами ЗЕД законодавства України з питань митної справи, а й забезпеченням обміну досвідом між посадовими особами митних органів, підвищення кваліфікації перевіряючих, оскільки даний напрямок є досить новим.

Постійно зростають обсяги проведених митними органами зустрічних перевірок. Під час проведення деяких документальних перевірок виникає потреба в отриманні відомостей від багатьох юридичних осіб, які перебували у фінансових відносинах з об'єктом контролю (експедитори, перевізники тощо) і розташовані у зоні діяльності кількох митних органів. Отримання відомостей, а у разі необхідності і проведення зустрічних перевірок, потребує координаваності та якісної взаємодії між митними органами. Якість проведених зустрічних перевірок суттєво впливає на результативність документальних перевірок. Отримання інформації від суб'єктів господарювання та проведення зустрічних перевірок займає значну частину робочого часу митних органів, внаслідок чого зменшується кількість власне проведених перевірок. Проте зазначена робота суттєво впливає на встановлення факту порушення і на результативність роботи митної системи у напрямку контрольно-перевірочної роботи в цілому.

Основою для вибору об'єкта для перевірки є дані, які можуть засвідчувати можливі порушення законодавства. Інформація отримується як з інших підрозділів митного органу, так і з інших джерел за допомогою аналітики.

Уже після декількох років митні органи планують досягти того, щоб кожен суб'єкт ЗЕД хоча б раз на рік підпадав під контроль після випуску митними підрозділами. При цьому слід чітко розділити організації, перевірка яких після випуску можлива, неможлива або надзвичайно складна, наприклад "фірм-одноднівок". У ДМСУ створюється механізм, який дозволить при появі організації, що має ознаки "одноднівок", надавати їй максимального контролю на етапі митного оформлення.

У зв'язку з важливістю мати попередню інформацію дуже важливо введення певних додаткових контролюючих механізмів. Тобто якщо говорити, що в цій діяльності є ризики як при митному оформленні, так і при постконтролі, то можна сказати, що особливий порядок контролю відносно певних груп товарів або певних учасників ЗЕД – це певною мірою антиризика.

Проте поряд з підвищенням ефективності контрольно-перевірочної діяльності митних органів існують проблеми, які негативно впливають на виконання завдань, покладених на підрозділи організаційно-контрольної роботи в частині здійснення перевірочних функцій.

З огляду на викладене вище та з метою здійснення контролю за якістю проведення документальних перевірок Департаментом аналітичної роботи та інформаційної розвідки запроваджено розгляд матеріалів проведених митними органами документальних перевірок (у вибіркового порядку). За результатами опрацювання матеріалів перевірок приймається рішення про повноту здійснених контрольних дій, у разі необхідності – рішення щодо ініціювання проведення службового розслідування та повторної перевірки об'єкта контролю.

Також визначення митними органами платникам податків податкового зобов'язання здійснюється без дотримання вимог Закону №2181. Податкове зобов'язання визначається без проведення перевірок, на підставі класифікаційних рішень, листів тощо, що не передбачено законодавством.

Отже, ключовими напрямками забезпечення ефективності митних перевірок є:

створення сприятливих нормативно-правових умови розширення прав митних органів у частині доступу до інформації, що знаходиться в базах даних інших органів державної влади;

забезпечення умови для ширшого застосування принципів аудиту в здійсненні митного контролю та поступового відходу від практики 100%-го фізичного огляду товарів при перетині кордону України – таку практику можливо розпочати з експерименту на окремих суб'єктах ЗЕД, насамперед, встановивши критерії та механізми застосування постаудит-контролю Держмитслужбою, інструменти співробітництва з податковими органами для здійснення постаудит-контролю, а також визначивши санкції до суб'єктів ЗЕД, які порушили вимоги чинного законодавства [6].

Для вирішення зазначених проблем ДМСУ підготувала проект внесення змін до Митного кодексу щодо надання права митним органам на проведення оперативно-розшукової діяльності та перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств в частині дотримання ними митного законодавства [7]. Також слід наголосити, що статтею 2 Закону №2181-III визначено, що митні органи є контролюючими органами платників податків (в даному випадку суб'єктів ЗЕД).

Контрольно-перевірочна робота суб'єктів ЗЕД буде більш ефективною, якщо податкові та митні органи будуть координувати діяльність проведення перевірок разом.

Література: 1. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. №92-IV // www.liga.net.ua 2. Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" від 21.12.2000 р. №2181-III // www.liga.net.ua 3. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України" від 28.08.2003 р. №1375 // www.liga.net.ua 4. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку координації проведення планових виїзних перевірок органами виконавчої влади, уповноваженими здійснювати контроль за нарахуванням і сплатою податків та зборів (обов'язкових платежів)" від 21.07.2005 р. №619 // www.liga.net.ua 5. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку проведення митними органами на підприємствах перевірок системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України" від 23.12.2004 р. №1730 // www.liga.net.ua 6. Корнієнко С. Контрольно-перевірочна діяльність митних органів: проблемні питання // Митниця. – 2008. – №7. – С. 12 – 13. 7. Марков А. Обмиличивание // www.business.ua – 2008. – №26. – С. 43.

Николаєнко К. І.

УДК 657.6

ЯКІСТЬ АУДИТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄС

У сучасних умовах розвитку української економіки пріоритетним напрямом перетворень безперечно є саме європейська інтеграція. Зазначені трансформаційні процеси стосуються всіх без виключення сфер економічної діяльності. Основними вимогами ЄС до професії аудиторів є ефективний нагляд за професією аудитора та незалежність аудиторів при наданні послуг. Тому вітчизняній аудиторській спільноті необхідно також здійснити певні заходи щодо її адаптації до вимог Європейського Союзу, зокрема чинної системи нагляду за професією аудитора. Усе це зумовило обраний напрям дослідження та підтверджує його актуальність.

Серед науковців, праці яких присвячені дослідженню цієї проблеми, можна виділити І. Дмитренко [1] та О. Макееву [2].

Метою даного дослідження є вивчення та систематизація зарубіжного досвіду щодо питань забезпечення незалежності аудиторів, його адаптація до національних умов за допомогою розроблених ґрунтовних заходів.

Результатом дослідження є спроба автора розробити механізм взаємодії між аудиторами (аудиторськими фірмами), суб'єктами господарювання, АПУ та державою на усіх рівнях (рисунок) на основі систематизації ключових напрацювань зарубіжного досвіду щодо заходів для підвищення якості та забезпечення незалежності аудиторів в ході їх діяльності, що передбачає реформування

© Николаєнко К. І., 2009

чинної системи нагляду за професією аудитора України згідно з вимогами Європейського Союзу та системи внутрішньо-корпоративного контролю публічних суб'єктів господарювання, чия звітність підлягає обов'язковому аудиту.

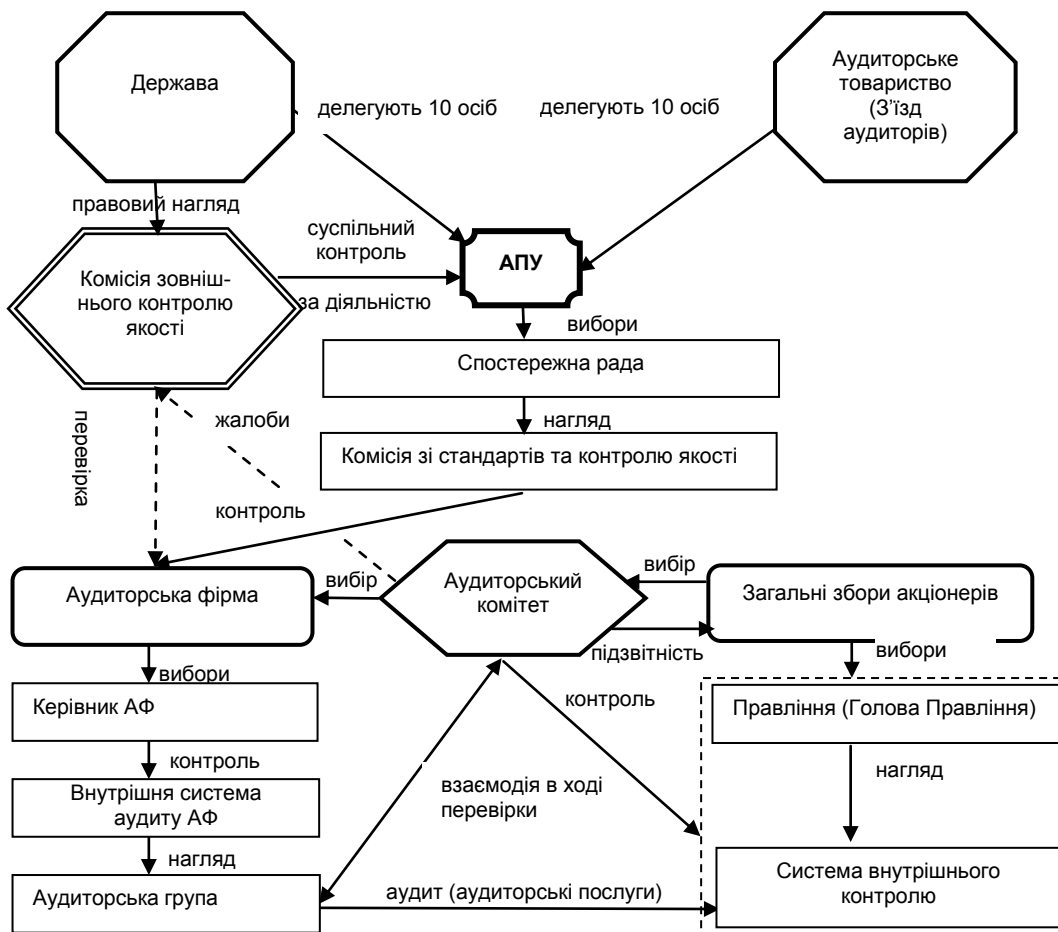

Рис. 1. Механізм взаємодії суб'єктів аудиту (запропоновано автором)

На прикладі досвіду Німеччини в Україні пропонується створити спеціальний незалежний державний орган контролю – Комісію зовнішнього контролю якості аудиторської діяльності, члени якої є висококваліфіковані сертифіковані аудиторів та фахівці, які не представляють інтереси жодної аудиторської компанії та визначаються урядом України. АПУ і надалі здійснює нагляд за професією, але, в свою чергу, вона контролюється Комісією, яка має пріоритети при прийнятті рішень, перевіряє ті аудиторські компанії, які підтверджують фінансову звітність публічних підприємств, коли є наявний привід для цього.

Спираючись на досвід РФ, вищим координуючим органом системи внутрішньокорпоративного контролю має стати постійно діючий аудиторський комітет (АК) акціонерного товариства, який і фактично, і по суті незалежний від керівництва організації та діє в інтересах інвесторів. Відносно зовнішніх аудиторів АК здійснює попередню оцінку їх незалежності, вирішує питання про їх призначення, аналізує результативність і якість їхньої роботи.

Таким чином, реальне практичне застосування концепції незалежності аудиторів можливо на основі комплексного правового і регламентного врегулювання професійної поведінки на рівні суб'єктів аудиторської діяльності і аудированих компаній, звітність яких офіційно оприлюднюється, а також удосконалення та адаптація до вимог Європейського Союзу чинної системи контролю якості за аудиторською діяльністю.

Література: 1. Дмитренко І. Н. Правове і регламентне забезпечення незалежності аудиторів: проблеми і рішення // Аудитор України. – 2007. – № 8. – С. 12 – 16. 2. Макеєва О. Конгрес аудиторів Німеччини // Аудитор України. – 2008. – № 2. – С. 25 – 27. 3. <http://www.ap-center.com>.

ЗАСТОСУВАННЯ СІТКОВИХ ГРАФІКІВ В АУДИТОРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Проблеми вдосконалення аудиторського процесу в новітній Україні існували з проголошення незалежності. Висока конкуренція на ринку аудиторських послуг приводить до того, що ціни на аудиторські послуги не тільки стабілізувалися, але й мають тенденцію до повсюдного зниження. У таких умовах аудиторська організація повинна постійно працювати над тим, як знизити свої витрати, у тому числі витрати часу на перевірку, у той же час не знижуючи якості. Випробуванним способом підвищення якості плану аудиту є використання сіткового графіка [1].

Метою роботи є вдосконалення процесу планування аудиту за допомогою сіткового графіка. Для досягнення мети у роботі були поставлені й вирішені такі наукові й практичні завдання: обґрунтувати необхідність застосування сіткових графіків при плануванні аудиту; сформулювати послідовність формування сіткового графіка аудиторської організації.

Робота базується на основах дискретної математики, теорії оптимізації і Міжнародних стандартах аудиту. Питання планування аудиту досліджувалися в роботах таких фахівців, як Э. А. Аренс, С. М. Бычкова, Е. М. Гутцайт, Дж. К. Лоббек, А. Д. Шеремет [2].

Основою мережних методів керування є сіткова модель – динамічна, інформативна модель, що відображає процес аудиторської перевірки як комплексу робіт, спрямованих на досягнення єдиної мети – оцінки вірогідності бухгалтерської звітності. Сіткову модель можна зобразити у вигляді сіткового графіка (рисунок), на якому стрілки позначають роботи, а кола – події. Роботою в сітковому графіку називають процес, а подією – результат однієї або декількох робіт, тобто результат процесу. За початкову подію у процесі планування аудиту прийнято рішення початку робіт і видання відповідного наказу (рис. подія 0). Кінцева подія – це результати проведеного комплексного аудиту підприємства (рис. подія 6). Послідовність виконання робіт в сітковому графіку, коли наступна подія пов'язана з попередньою, називають шляхом. На сітковому графіку шлях зображують стрілками, а час, необхідний для виконання комплексу робіт, розраховано в днях. Так, для проходження від події 0 до події 2 необхідно 3 дні. Отже, довжину шляху вимірюють загальною сумою часу, який необхідний для виконання робіт, що входять у сітковий графік.

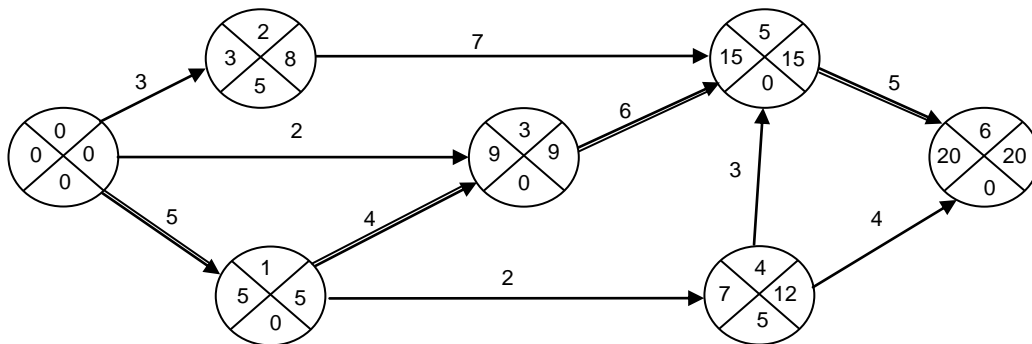

Рис. Сітковий графік планування аудиту підприємства

Критичним шляхом називається така послідовність взаємозалежних робіт і подій, що має найбільшу тривалість у часі. Тривалість критичного шляху характеризує й тривалість усього комплексу робіт у цілому (на рис. критичним є шлях 0 – 1 – 3 – 5 – 6). Критичний шлях вказує на найбільш важливі роботи, від яких залежать строки виконання всього комплексу робіт.

Використання сіткового графіка при плануванні аудиту раціоналізує керування процесом аудиту для забезпечення мінімально можливих строків перевірки та мінімальних витрат на неї. Отже, досягається дотримання принципів планування в аудиті – комплексності, оптимальності, неперервності планування.

Література: 1. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі та аудиті. Курс лекцій / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: ПП "Рута", 2004. – 352 с. 2. Гільна С. Б. Основи аудиту: Навч.-практ. посібн. – К.: Кондор, 2006. – 378 с. 3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. – К.: ТОВ "ІАМ АУ "Статус", 2004. – 1028 с. 4. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.1993 р. №3125 (зі змінами та доповненнями) // www.liga.net.ua.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що висока ціна на аудиторські послуги не завжди означає якісне їх виконання, а висока якість не завжди гідно оплачується.

Проблемою наукового дослідження є недосконалість теоретичного підґрунтя у сфері аудиторських послуг, що обумовлюється недостатністю розробок в працях як зарубіжних, так і вітчизняних практиків та науковців.

До українських вчених, що зробили найбільший внесок у вирішення досліджуваної проблеми, можна віднести: Ф. Бутинця, Н. Гаєвську, Г. Довгорукого, Н. Чорну, О. Козуб.

Основним завданням наукового дослідження є розробка класифікації факторів, які впливають на якість аудиторських послуг на основі існуючої класифікації різних авторів.

Якість аудиторських робіт залежить від багатьох чинників, таких, як компетентність, професійні вимоги, призначення та проведення аудиту, розподіл обов'язків, консультації, пов'язані з аудитом, залучення клієнтів, гнучкість [1].

На систему якості роботи аудиторських фірм впливають на практиці чинники, що не залежать від аудиторів. До них відносять замовників, які працюють за правилами, що суперечать чинному законодавству, двояке читання в законодавстві незалежно від професіоналізму робітників, високий рівень кримінальної відповідальності посадових осіб замовника аудиту, неознайомленість клієнта аудиту в можливостях і правах аудитора при перевірці, розробленні і застосуванні в аудиторських фірмах на постійній основі процедури добору і відхилення клієнтів при достатній впевненості в чесності і високій репутації клієнта.

Проведені перевірки аудиторських фірм, розгляд матеріалів скарги на дії аудиторів, що надійшли до АПУ, свідчать, що значна частина помилок аудиторів обумовлена нечітким та неповним виконанням вимог Міжнародних стандартів аудиту [2, с. 12 – 13].

Ураховуючи все викладене вище, автором пропонується виділити дві групи чинників, які впливають на якість аудиторських послуг. По-перше, це чинники, які залежать від аудитора (суб'єктивні), а саме професіоналізм, компетентність, час, вартість послуг, ділова репутація аудитора або аудиторської фірми, досвід роботи, особиста дисципліна аудитора, вміння організувати процес надання аудиторських послуг.

По-друге, це чинники, які не залежать від аудитора (об'єктивні), а саме колізія правових норм, форс-мажорні обставини, несвоєчасне надання або приховання наявності деяких документів замовником, обсяг роботи, трудомісткість та складність деяких видів аудиту,

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. – Житомир: ПП "Рута", 2002. – 672 с. 2. Кузуб О. А. Контроль якості аудиторських послуг – реалії та сподівання // Аудитор України. – 2008. – №15. – С. 12 – 15. 3. Чорна Н. А. Контроль якості аудиту: від теорії до практики // Аудитор України. – 2004. – №17. – С. 24 – 25. 4. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року / Пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Н. Юрківська, С. О. Куликов. – К.: ТОВ "ІАМЦ" АУ "СТАТУС", 2006. – 1152 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВАРТОСТІ ПОСЛУГ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ ТА ЯКОСТІ АУДИТУ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що конкуренція на ринку аудиторських послуг збільшується з кожним днем, тому керівники аудиторських фірм повинні постійно слідкувати за вартістю своїх послуг. Відповідність ціни аудиторських послуг їх якості є проблемою зростання.

Проблемою дослідження є те, що одним із найбільш складних питань, які виникають у процесі узгодження умов договору про надання аудиторських послуг, є встановлення договірної

ціни. Тому вартість аудиту – це завжди предмет торгів із клієнтом. Рівень конкуренції на ринку дуже високий і майже завжди ціна є головним інструментом боротьби недобросовісних аудиторів із професіоналами, які надають якісні послуги.

У процесі вивчення цієї проблеми були розглянуті роботи вчених, що зробили великий внесок у вирішення проблеми: Ф. Ф. Бутинець, Н. Т. Белуха, Н. О. Бондаренко, Л. П. Кулаковська.

Основним завданням дослідження є розгляд аспектів щодо визначення побудови ціни на аудиторські послуги та її взаємодії з якістю аудиторських послуг.

Результатом дослідження є вивчення складу аудиторських послуг та розуміння контролю якості як основи реальної ціни на аудиторські послуги.

Щоб не втратити наявне коло клієнтів і мати можливість знаходити нових необхідно контролювати витрати на проведення аудиту і постійно намагатись оптимізувати їх, максимально знижуючи невиправдані витрати.

Контроль якості та ціна аудиторських послуг – категорії взаємопов'язані. Створення системи контролю якості вимагає великих фінансових витрат, що сприятиме збільшенню вартості на аудиторські послуги. Разом з тим побудована система контролю якості призведе до його зростання і надасть можливість аудиторській фірмі реально збільшити гонорари.

Важливо включати до предмету контролю якості аудиторських послуг обґрунтування ціноутворення в аудиторських фірмах і у приватно практикуючих аудиторів. При цьому розрахунок вартості аудиторських послуг слід вважати обов'язковим елементом планування та обов'язковим робочим документом суб'єкта аудиту. Окрім цього, при плануванні вартості послуг аудиторам рекомендується закладати у ціну послуг витрати на підвищення кваліфікації персоналу, участь у заходах САУ та АПУ, відшкодування витрат на зовнішню перевірку якості аудиторських послуг.

Література: 1. Бондаренко Н. О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: Навч. посібн. / Н. О. Бондаренко, В. Д. Понікаров, С. М. Попова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2006. – 512 с.

Кізійова О. О.

УДК 336.13

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ ЄС

На сучасному етапі фінансовий контроль перетерпає серйозні зміни. Так як сьогодні одним з найважливіших напрямків державної політики в контексті вступу до ЄС є адаптація системи державного фінансового контролю до європейських вимог. Раціональна організація та ефективне функціонування фінансового контролю сприяють забезпеченню національних економічних інтересів держави, поліпшенню керованості фінансовими ресурсами, розвитку ринкової економіки.

У зв'язку з чим на сучасному етапі розвитку України особливо актуальним постає питання щодо реформування чинної системи фінансового контролю й розроблення нових концептуальних основ організації системи загальнодержавного фінансового контролю.

Різноманітні аспекти розвитку і удосконалення фінансового контролю досліджували: І. В. Басанцов, І. К. Дрозд, І. М. Іванова, Є. В. Калюга, М. М. Крутевич, О. В. Лапан, С. В. Сисюк та ін.

Основним завданням наукового дослідження є розгляд проблеми розвитку фінансового контролю в Україні і реформування системи державного фінансового контролю згідно з вимогами ЄС.

Результатом дослідження є спроба автора запропонувати шляхи реформування фінансового контролю в контексті політики вступу України до ЄС.

Процеси реформування державного апарату, втілення в життя нових розробок у сфері державного будівництва поставили нагальну необхідність реформування системи органів фінансового контролю України. Саме для цього Комітет з питань фінансів і банківського контролю, за активної участі органів державної виконавчої влади опрацьовують проект закону "Про фінансовий контроль в Україні" (далі проект), який передбачає певні зміни у статусі Рахункової палати.

Реформування Рахункової палати передбачає наявність саме контрольно-наглядових функцій незалежних від трьох гілок влади. З погляду автора, незалежний орган зможе об'єктивно оцінювати діяльність органів законодавчої і виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування у цій сфері їх повноважень.

З метою наближення української моделі державного внутрішнього фінансового контролю до вимог ЄС підготовлено та направлено зацікавленим органам для узгодження проект розпорядження Уряду, яким передбачається внесення змін до Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та Плану заходів щодо її реалізації.

© Кізійова О. О., 2009

У підготовленому проекті розпорядження Уряду враховано зміни, внесені до вітчизняного законодавства з часу прийняття Концепції, зокрема, з питань державного аудиту та діяльності ДКРС, а саме – введено нові терміни, уточнено деякі визначення у сфері ДВФК. Крім того, термін реформування запропоновано подовжити з п'яти до десяти років, а план реалізації Концепції доповнити додатковими заходами, що, з огляду на досвід європейських країн, дозволить діяти за більш деталізованим та, водночас, реалістичним планом. Запропоновані зміни забезпечать максимальну адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, узгодженість Концепції і плану заходів з базовими документами ЄС у сфері ДВФК і найкращою практикою європейських країн.

Ураховуючи все вище викладене, на думку автора, ухвалення зазначеного законопроекту завершило б створення правових основ функціонування цілісної системи фінансового контролю в Україні, сприяло б загалом зміцненню державної влади, місцевого самоврядування і стабільності фінансової системи, становленню ефективної системи державного контролю та зростанню ролі держави в регулюванні соціально-економічного розвитку держави.

Література: 1. Басанцов І. В. Система фінансового контролю в Україні// Фінанси України. – 2005. – №11. – С. 132 – 139. 2. Головань М. М. Державний фінансовий контроль і його реформування // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 133 – 140. 3. Іванов І. М. Реформування системи державного фінансового контролю // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 145 – 150. 4. Калюга С. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с. 5. Закон України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" від 26.01.1993 р. № 2939-XII // www.liga.net.ua. 6. Закон України "Про Рахункову палату" від 11.07.1996 р. №315/96 // www.liga.net.ua. 7. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю" від 24.05.2005 р. №158-р. // www.liga.net.ua.

УДК 336.225

Павленко С. С.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ПОГАШЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ

У сучасних умовах господарювання держава зазнає суттєвих збитків у результаті накопичення податкового боргу деякими категоріями платників податків. Тому визначення напрямків удосконалення системи контролю погашення податкового боргу є досить актуальним.

Питання контролю погашення податкового боргу як на рівні загальної характеристики змісту та порядку застосування конкретних організаційно-правових й організаційно-тактичних заходів органами державної податкової служби, так і аналізу причин виникнення недоїмки й шляхів її мінімізації досить широко висвітлені у роботах вітчизняних вчених [1 – 4]. Разом з тим, до теперішнього часу недостатньо розробленими залишаються питання оцінки ефективності окремих заходів організації погашення податкового боргу як основи подальшого вдосконалення системи контролю погашення податкового боргу. Тому метою даної роботи є узагальнення теоретичних засад та практики оцінки результативності роботи підрозділів погашення податкового боргу.

Аналіз спеціальної літератури та практики роботи органів державної податкової служби показав, що раціональна організація контролю погашення податкового боргу потребує наявності чіткого трактування сутності податкового боргу, комплексного нормативно-правового забезпечення процесу застосування заходів погашення податкового боргу, раціональної побудови та взаємодії органів контролю погашення податкового боргу, створення системи оцінки результативності як окремих заходів контролю, так і всієї їх сукупності загалом. Слід зазначити, що діюче законодавство [5] створює достатню можливість для кваліфікованої ідентифікації податкового боргу. Крім того, в літературі обґрунтовано, а практикою доведено доцільність класифікації податкового боргу за типами та статусами [1, 2]. Заслужовують на увагу також пропозиції щодо застосування двоступеневої оцінки рівня справляння податків шляхом розрахунку фактичного та потенційного його показників [3], але така оцінка більшою мірою доцільна при прогнозуванні надходження податків. Більш цікавим у цьому плані є пропонування стосовно запровадження систематичного оперативного узагальнення результатів роботи податкових інспекторів, які безпосередньо працюють із боржниками [4]. Вивчення практичного досвіду роботи підрозділів погашення податкового боргу дозволяє виокремити такі показники, які доцільно включити до системи оцінювання результативності контрольних заходів: загальна кількість боржників, загальна сума податкового боргу, податковий борг за статусами (пасивний борг, активний борг), податковий борг на початок періоду, сформований податковий борг тощо. При цьому слід додати, що недостатньо розглядати ці показники тільки на певну дату, потрібно аналізувати їх динаміку, проводити їх зіставлення з динамікою надходження окремих видів податків, а також зіставлення надходжень за результатами контрольних заходів із відповідними витратами.

© Павленко С. С., 2009

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що впровадження комплексної системи оцінки результативності окремих заходів погашення податкового боргу є одним із важливих напрямків процесу вдосконалення системи податкового контролю.

Література: 1. Онищенко В. А. Податковий контроль (Основи організації). – К.: Ред. журн. "Вісник податкової служби України", 2002. – 432 с. 2. Долгий О. А. Мінімізація податкового боргу: економіко-правове забезпечення та організація: Навч. посібн. / О. А. Долгий, А. М. Навроцький, В. І. Антипов, О. О. Долгий, А. М. Леміш, В. С. Гаркуша, В. А. Форостовець; [За заг. ред. В. І. Антипова та О. А. Долгого. – К.: "Вечірній Коростень", 2005. – 208 с. 3. Онишко С. В. Виконання податкових зобов'язань в Україні / С. В. Онишко, А. М. Жеребних //Фінанси України. – 2001. – №7. – С. 104 – 113. 4. Антонов В. М. Модернізація податкової служби: Моделі. Методи. АРМ: Навч. посібн. – К.: КНТ, 2006. – 220 с. 5. Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" //Офіційний вісник України. – 2000. – №7. – С. 1 – 50.

Сісіна О. О.

УДК 657.6

РОЛЬ І МІСЦЕ АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Збільшуючи значення інституту приватної власності, розширення сфер діяльності економічних суб'єктів і ускладнення умов господарювання створили в Україні потребу в організації нових, притаманних ринковим відносинам способів упорядкування фінансової діяльності, більш перспективним з яких є аудит, який сприяє здійсненню всіх господарських операцій за умови дотримання вимог законодавства та забезпечує раціональне використання ресурсів, попереджуючи та знижуючи ризик господарської діяльності, що підтверджує зарубіжний та існуючий вітчизняний досвід. Таким чином, аудит, який здійснюється в якості одного з видів підприємницької діяльності – аудиторської діяльності, стає все більш необхідним механізмом для вирішення актуальних проблем залучення інвестицій, зміцнення фінансової дисципліни та підвищення рівня економічного контролю.

Проблемою наукового дослідження є недосконалість системи економічного контролю в галузі створення, розподілення та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів та напрямки усунення цих негативних тенденцій розвитку економіки за рахунок удосконалення методів та принципів аудиторської діяльності.

До українських вчених, які зробили найбільший внесок у вирішення досліджуваної проблеми, можна віднести: С. Ільїну, В. Рудницького, В. Савченко, Ю. Пичу, Л. Кулаковську, Я. Гончарук, І. Пилипенко, В. Шевчука.

Основним завданням наукового дослідження є розробка напрямків вирішення проблем правового регулювання аудиторського фінансового контролю, де крізь призму обліку та відображення публічного і приватного інтересу аналізу підлягають загальнотеоретичні проблеми правового регулювання аудиту як невід'ємної частини системи економічного контролю в Україні.

Результатами дослідження є виявлення місця аудиторського фінансового контролю в системі економічного контролю в Україні, обґрунтування необхідності розробки оригінальної концепції правового регулювання аудиторського фінансового контролю на основі українських історичних традицій та врахування зарубіжного досвіду, надання визначення аудиторського фінансового контролю на основі аналізу існуючих визначенням різними авторами-дослідниками таких складових досліджуваного поняття: "аудиторська діяльність" і "аудит".

Аналіз ролі аудиту в системі економічного контролю дає можливість зробити висновки про те, що аудит в Україні стає однією з найважливіших галузей науки і практики. Він значно розширює та якісно покращує традиційні форми економічного контролю. З розвитком ринкової інфраструктури зростає потреба в об'єктивній кількісній та якісній оцінці господарських явищ і фактів під час визначення їх відповідності встановленим вимогам і представленням зацікавленим користувачам достовірної інформації стосовно об'єктів господарської діяльності підприємств. У цьому і полягає основна мета аудиту [1, с. 103].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що система незалежного та державного фінансового аудиту спроможна на рівні існуючих вимог ринкової економіки забезпечувати супроводження принципово нових завдань суспільно-господарського розвитку, що постійно ускладнюються. Обґрунтування подальшого вдосконалення освітньої та наукової підготовки фахівців з аудиту належить до тих проблем, що потребують невідкладного вирішення. За умов незалежного суспільного розуміння та державного сприяння національна система аудиту спроможна стати помітним рушієм розвитку економіки і демократії в Україні [2, с. 349].

Література: 1. Ільїна С. Б. Основи аудиту: Навч.-практ. посібн. – К.: Кондор, 2006. – 378 с. 2. Кулаковська Л. П. Основи аудиту: Навч. посібн. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Пича. – К.: Каравела, 2004. – 496 с.

© Сісіна О. О., 2009

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Останнім часом в Україні спостерігаються позитивні тенденції у напрямку розширення ринку аудиторських послуг. Це, в першу чергу, викликане постійними економічними трансформаціями в українському суспільстві, що вимагають від суб'єктів господарювання прийняття своєчасних та правильних управлінських рішень на основі достовірної фінансової інформації, отримання якої передбачає проведення об'єктивного та незалежного аудиту.

За таких умов посилюється відповідальність аудиторських фірм та приватних аудиторів щодо забезпечення високої якості наданих ними послуг, що, в свою чергу викликає появу досить актуальної в даний час проблеми здійснення належного контролю за якістю аудиту в Україні. Актуальність даної проблеми посилюється з урахуванням можливих перспектив розвитку української економіки та виходу вітчизняних аудиторів на міжнародний рівень.

В останні роки проблема забезпечення ефективного контролю якості роботи суб'єктів аудиторської діяльності набула широкого розголосу серед професійних аудиторів та науковців. Вивченню окремих аспектів даної проблеми присвячена значна кількість наукових публікацій та роботи таких українських вчених, як Ф. Ф. Бутинець, Б. Ф. Усач, А. Г. Загородній.

Дане дослідження спрямоване на визначення основних напрямів реалізації контролю якості аудиту в Україні. З цією метою доцільно проаналізувати та узагальнити існуючий досвід вітчизняних дослідників в області даної проблеми.

Формування основних напрямів реалізації контролю якості аудиторських послуг потребує чіткого визначення самого поняття "контролю якості", під яким варто розуміти систему контролю зовнішніх і внутрішніх органів управління з метою недопущення аудиторами та аудиторськими фірмами порушень чинного законодавства та аудиторської етики [1, с. 430]. Щодо визначення основних напрямів контролю за діяльністю аудиторських фірм та аудиторів на сьогодні не існує єдиної думки. Так, одні автори пропонують розподілити функції контролю між фахівцем – виконавцем, юридичною особою – аудиторською фірмою та професійною аудиторською громадською організацією. Інші розглядають контроль якості роботи аудиторів у трьох аспектах: контроль аудитора за роботою своїх асистентів, контроль аудиторської фірми за роботою аудитора та зовнішній контроль [2, с. 21].

На думку автора, доцільно було б виділити такі напрями контролю якості аудиторських послуг:

1) зовнішній контроль, що забезпечується шляхом проведення відповідними контролюючими організаціями (АПУ, САУ) постійного моніторингу діяльності аудиторських фірм та приватних аудиторів;

2) внутрішній контроль, що проводиться безпосередньо самими суб'єктами аудиторської діяльності та включає контроль якості розробленої внутрішньофірмової політики та контроль якості виконання відповідних процедур при проведенні аудиту конкретного замовника.

Для досягнення високого рівня якості аудиторських послуг, що є визначальним фактором успішного розвитку вітчизняного аудиту, недостатньо визначити основні напрями контролю, необхідно забезпечити їх практичну реалізацію, в першу чергу, шляхом вдосконалення українського законодавства з питань регулювання аудиторської діяльності, яке б визначало конкретні методи та процедури контролю якості аудиту в Україні, а також безпосередніх виконавців такого контролю.

Таким чином, подальшого аналізу потребує проблема впровадження конкретних заходів для формування в Україні ефективної системи контролю якості аудиту.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік та аудит" вищих навчальних закладів. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2006. – 512 с. 2. Проскуріна Н. М. Контроль якості роботи аудиторів // Аудитор України. – 2004. – №17. – С. 21.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність даної теми обумовлена тим, що за сучасних умов господарювання, коли зростає непередбачуваність результатів операцій підприємств і рівень їх ризикованості, підвищується роль такої форми внутрішнього контролю, як внутрішній аудит. Крім того, внутрішній аудит є одним із надійних способів контролю за станом обліку і системою внутрішньогосподарського контролю підприємства.

Проблемою наукового дослідження є необхідність вдосконалення системи внутрішнього аудиту, особливо деяких великих підприємств, оскільки потреба в ньому виникає саме у таких підприємствах у зв'язку з тим, що вища ланка керівництва не займається повсякденним контролем діяльності нижчих управлінських структур.

До українських вчених, що зробили значний внесок у вирішення досліджуваної проблеми, можна віднести: Ф. Ф. Бутинця, Г. Г. Потопальську, В. В. Саюк.

Основним завданням наукового дослідження є розгляд сутності внутрішнього аудиту та впливу його якості та результатів на діяльність підприємства.

Результатом дослідження є спроба узагальнити погляди різних авторів на роль внутрішнього аудиту та визначити його головне завдання у діяльності підприємства.

На основі проведеного аналізу функцій та завдань внутрішнього аудиту можна зробити висновок про те, що не існує єдиної точки зору стосовно цих понять.

Для вирішення даної проблеми визначено мету внутрішнього аудиту, що становить собою контроль за оптимальним функціонуванням усіх структурних підрозділів установи, за їх адекватною поведінкою в конкретних умовах макросередовища [1].

Функції внутрішнього аудиту полягають у поліпшенні контролю всередині підприємства та виконанні захисної ролі, пов'язаної зі збереженням активів, отриманням точної інформації про наявність майна власника.

Система внутрішнього аудиту вважатиметься ефективною, якщо вона зможе вчасно попередити виникнення недостовірної інформації і своєчасно виправити виявлену недостовірну інформацію [2].

Внутрішній аудит може стати одним з основних інструментів підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм, структурна побудова якого потребує подальшого дослідження. Адже, як свідчить практика банківських установ, там, де наявність управління внутрішнього аудиту обов'язкова, – ефективність діяльності всієї установи значно збільшується [1].

Ураховуючи все викладене вище, слід відмітити, що ефективний внутрішній аудит може зменшити витрати компанії на зовнішній аудит, але не зможе замінити зовнішній аудит, що в свою чергу, зробить більш якісним контроль за діяльністю підприємства та підвищить ефективність управління, зменшивши загальні його витрати.

Література: 1. Потопальська Г. Г. Зовнішній та внутрішній аудит в Україні // Український соціум. – 2005. – №1 (6). – С. 93 – 100. 2. Сухарева Л. Внутрішній аудит в системі фінансового контролю // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 3. – С. 54 – 58.

Секція 2

"Облік підприємницької діяльності: проблеми та перспективи"

УДК 657.43

Матвієнко Т. О.

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ПОДАТКАМИ І ЗБОРАМИ

У сучасних умовах світової економічної кризи виникає гостра потреба у залученні додаткових фінансових ресурсів до бюджету України. Оскільки основну частину дохідної частини складають податкові надходження від суб'єктів господарювання (близько 70%), то основна увага повинна приділятися саме цій складовій доходів бюджету. У цих умовах значно зростає роль обліку зобов'язань за податками і зборами підприємствами України. Причому важливо застосовувати системний підхід при здійсненні обліку заборгованості.

Дослідженням зобов'язань підприємств займалося багато вчених-економістів, зокрема: В. Качалін, Ч. Макміллан, Б. Нідлз, Б. Райан, О. Петрук, В. Сопко, С. Щадилова та ін. [1 – 5]. Проте нині у науковців і практиків немає єдиної точки зору щодо економічної та обліково-аналітичної сутності зобов'язань. Відсутній також системний підхід в обліку зобов'язань підприємств. Тому ці та інші питання потребують подальшого ретельного дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності використання системного підходу в обліку зобов'язань підприємств за податками і зборами. Для досягнення мети визначені такі завдання: вивчення існуючих підходів щодо трактування зобов'язань, уточнення їх облікової сутності з використанням системного підходу, виділення складових системи обліку зобов'язань. У ході дослідження були використані метод дедукції, діалектичний метод, системний підхід.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що умовно можна виділити три основні теоретико-методичні підходи до визнання терміна "зобов'язання". Перший підхід ґрунтується на юридичній природі виникнення зобов'язань (Д. Колдуелл, Б. Нідлз, О. Петрук та ін.). Згідно з другим підходом зобов'язання трактуються як заборгованість (В. Качалін, Ч. Макміллан, В. Сопко, Н. Чабанова та ін.). Третій підхід полягає у трактуванні зобов'язань як простого переліку їх видів (М. Должанський, О. Лишиленко, С. Щадилова та ін.).

Вищевказані підходи хоча і не виключають один одного, однак відображають лише окремі сторони зобов'язань. Тому виникає необхідність оптимального поєднання цих визначень з використанням системного підходу. На думку автора, зобов'язання необхідно трактувати як систему виробничо-комерційних та організаційно-управлінських взаємовідносин між суб'єктами господарської діяльності. Саме таке розуміння зобов'язань дозволяє розглядати облікову систему через виділення її складових. У цьому випадку пропонуємо виділити такі функціональні підсистеми обліку зобов'язань за податками і зборами: інформаційну, контрольну, оціночну та аналітичну.

Доцільно детальніше розкрити їх сутність. Так, облікова інформація дозволяє отримати дані щодо виникнення та погашення зобов'язань. Тому виокремлення інформаційної підсистеми сприяє структуризації інформації та її ефективному використанню для управлінських цілей. Контрольна підсистема забезпечує обґрунтування доцільності здійснення розрахунків між суб'єктами господарювання, а також появи та списання зобов'язань з балансу. Сутність оціночної підсистеми полягає у здійсненні правильної та достовірної оцінки зобов'язань підприємств. Вона сприяє дотриманню такого принципу, як обачність, що запобігає заниженню оцінки зобов'язань за податками і зборами в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. Аналітична підсистема дозволяє підвищити ефективність аналізу фінансової стійкості підприємства на основі облікових даних. Виділення вказаних вище підсистем, на думку автора, сприятиме кращому розумінню сутності зобов'язань як об'єкта обліку і звітності.

Отже, при визначенні зобов'язань необхідно розглядати їх з урахуванням юридичної, соціально-економічної та облікової сутності, тобто як систему виробничо-комерційних та

організаційно-технічних взаємовідносин між господарськими суб'єктами. Із запропонованого визначення випливає необхідність виокремлення інформаційної, контрольної, оціночної та аналітичної облікових підсистем. Це сприятиме кращому розумінню теоретичних і практичних аспектів обліку зобов'язань підприємств за податками і зборами.

Література: 1. Качалин В. В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами GAAP. – М.: Дело, 1998. – 432 с. 2. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 608 с. – ("Библиотека словарей ИНФРА-М"). 3. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Дж. Колдуэлл – М.: Финансы и статистика, 1997. – 496 с. 4. Щадилова С. Н. Основы бухгалтерского учета: Учебн. пособ. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 575 с. 5. Петрук О. М. Бухгалтерський облік договірних зобов'язань і прав. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 186 с.

Василишин С. І.

УДК 657.372.3: 658

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ АМОРТИЗАЦІЇ

На етапі переходу України до ринкових умов господарювання виникає потреба перегляду та переосмислення певних категорій бухгалтерського обліку та їх гармонізація з обліковою практикою на підприємствах.

Серед найважливіших проблем структурної перебудови економіки України не можна не приділити уваги такому поняттю, як амортизація, її осмислення, обліку, концепції формування амортизаційної політики. Це все зумовлене надзвичайною роллю амортизаційних відрахувань як головного джерела фінансування відтворення основних фондів підприємств.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі можна зустріти багато різноманітних трактувань поняття "амортизації", але всі вони зводяться до єдиної сутності – амортизація – це об'єктивна економічна категорія, яка відображає процес поступового перенесення частини вартості основних виробничих фондів і нематеріальних активів на собівартість виробленої продукції.

Амортизаційні відрахування відображають знос основних фондів. Розмір цих відрахувань визначається строком корисної дії кожного об'єкта основних фондів та їх первісною вартістю з тим, щоб за період їх експлуатації вона була перенесена на собівартість випущеної продукції. Оскільки ці відрахування є не фактичними, а розрахунковими витратами, вони повертаються підприємству у вигляді виручки від реалізації продукції і, таким чином, утворюють власні кошти підприємств для фінансування інвестицій [1].

На фоні національної бухгалтерської науки, на думку автора, слід приділити увагу дискусії щодо окремих моментів амортизації між доктором економічних наук, професором та завідувачем кафедри обліку в кредитних та фінансових установах Київського національного економічного університету Миколою Чумаченком та завідувачим кафедри еккаунтингу Міжнародного інституту менеджменту Сергієм Головим.

На думку М. Чумаченка [2], принципові розбіжності при визначенні функцій амортизаційних відрахувань виникають у зв'язку з тим, що його опоненти виходять з облікової концепції витрат без урахування економічного, фінансового і правового аспектів амортизації. На обґрунтування позиції у своїй статті М. Чумаченко говорить, що спожита частка капіталу віднімається від доходу при визначенні чистого прибутку. Загальноприйнята система бухгалтерського обліку прагне розподілити зменшення вартості активу на весь передбачуваний строк його економічного життя.

Сергій Голов розподіляє розуміння амортизації у розрізі окремих аспектів (концепцій) – операційної концепції, концепції збереження капіталу, концепції відновлення [3].

У руслі цієї дискусії автор погодитися з доктором економічних наук Миколою Чумаченком. Прихильність до його осмислення концепції амортизації полягає в тому, що науковець наголошує, що в умовах планової системи управління економікою основним джерелом інвестицій підприємств було централізоване фінансування капітальних вкладень. У нових умовах самостійності підприємств керівництво повинне перебудуватися відповідно до умов ринкових відносин, поклатися, насамперед, на власні можливості. За відсутності централізованого фінансування внутрішнє джерело інвестицій у вигляді амортизаційних відрахувань має використовуватися в першу чергу. Саме цим, на думку автора, слід керуватися при виборі стратегії амортизації та вдосконаленні обліково-економічної роботи на сільськогосподарських підприємствах.

Література: 1. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування – суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С. 6 – 8. 2. Чумаченко М. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №11. – С. 3 – 7. 3. Голов С. Концепції амортизації та їх вплив на облік і управління в сучасних умовах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С. 9 – 15.

© Василишин С. І., 2009

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ ЄДИНИМ ПОДАТКОМ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Минуло вже близько десяти років, як в Україні запровадили спрощену систему оподаткування, що поряд з перевагами має й суттєві недоліки. Одним із них є відсутність чіткого визначення бази оподаткування єдиним податком у чинному законодавстві. Крім того, виникає ситуація суперечливого її трактування органами ДПАУ, Держкомпідприємництва та Указом Президента України № 727 [1].

Метою роботи є аналіз та пошук оптимального варіанта визначення бази оподаткування єдиним податком. У процесі дослідження були використані методи порівняння, аналізу і синтезу.

Відповідно до вимог Указу Президента України № 727 [1] базою оподаткування єдиним податком є сума виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизу. Під останньою розуміють суму, фактично отриману суб'єктом підприємницької діяльності (СПД) на розрахунковий рахунок або (та) в касу за здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт, послуг) [1]. Разом із тим, спеціального визначення терміна "операції з продажу" для єдиного податку не існує.

Визначена Указом база оподаткування була істотно розширена Наказом ДПАУ № 477 [2], що регламентує порядок заповнення Книги обліку доходів і витрат суб'єктом малого підприємництва (СМП) – юридичної особи. Згідно з п. 2 Порядку у графі 6 "Загальна сума виручки та позареалізаційних доходів" відображаються всі надходження, отримані на розрахунковий рахунок та в касу від продажу продукції (товарів, робіт, послуг), майна, включаючи основні фонди, які належать СМП і реалізовані у звітному періоді, позареалізаційні доходи та виручка від іншої реалізації. До останніх (графі 5 Книги обліку доходів і витрат) відносяться суми, фактично отримані СМП на розрахунковий рахунок та в касу від інших операцій.

ДПАУ в цьому питанні виявила обережність: прямого згадування про те, що позареалізаційні доходи та виручка від іншої реалізації включаються до складу бази оподаткування єдиним податком, у тексті Порядку немає. Тобто, останній визначає тільки облікові аспекти діяльності підприємств на спрощеній системі. Незважаючи на це, більшість роз'яснень ДПАУ відносно бази оподаткування базується все ж таки не на нормах Указу [1], а на Порядку ведення Книги [2].

Економічний зміст складових позареалізаційних доходів та виручки від іншої реалізації явно неоднорідний, причому одна частина з них за певних умов може бути віднесена до бази оподаткування єдиним податком, а інша – ні. Чіткого визначення цих умов ДПАУ звісно не надає, а пояснення з цього приводу суттєво відрізняються від пояснень Держкомпідприємництва. Пропонуємо базою оподаткування єдиним податком вважати надходження платника податку, які є платою за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) та основні фонди, фактично отримані СМП – юридичною особою, на розрахунковий рахунок або (та) в касу, у тому числі виручка від іншої реалізації. Останньою слід вважати суми, отримані від продажу МШП, матеріалів, палива, додатний фінансовий результат від операцій з продажу цінних паперів.

Отже, відсутній чіткий зв'язок між обліком бази оподаткування єдиним податком у Книзі обліку доходів і витрат та в Розрахунку з його сплати [3]. Для вирішення зазначеної проблеми доцільним буде доповнення Книги окремими графами: "Виручка від іншої реалізації" (суми, що включаються до бази оподаткування), "Позареалізаційні надходження" (суми, що не є базою оподаткування). Крім того, запропоноване авторами визначення необхідно законодавчо закріпити у всіх вищезгаданих нормативних документах.

Література: 1. Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" від 3 липня 1998 р. №727 / 98 // <http://zakon.rada.gov.ua> 2. Порядок ведення Книги обліку доходів і витрат суб'єкта малого підприємництва — юридичної особи, що застосовує спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, затверджений наказ ДПА України від 13 жовтня 1998 р. №477 // <http://zakon.rada.gov.ua> 3. Порядок складання Розрахунку сплати єдиного податку суб'єктом малого підприємництва — юридичною особою, затверджений наказом ДПА України від 28 лютого 2003 р. № 98 // <http://zakon.rada.gov.ua>.

ПРОБЛЕМЫ ЛИКВИДАЦИИ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПРИ НАЛИЧИИ РЕЗЕРВА СОМНИТЕЛЬНЫХ ДОЛГОВ

На сегодняшний день, в связи с экономическим кризисом, многие предприятия столкнулись с риском того, что некоторые дебиторы могут не вернуть определенную часть долга. Регулярные колебания курса национальной валюты, нестабильное состояние банковской системы и финансово-кредитных учреждений, а также неуверенность кредиторов и должников в получении будущих доходов от возможных источников, несомненно, приводит к уменьшению их платежеспособности. В таких условиях предприятиям просто необходимо учитывать данные условия, создавая резерв сомнительных долгов.

В процессе хозяйствования предприятие может столкнуться с такими обстоятельствами, когда ему срочно потребуются денежные средства, которые дебитор не имеет возможности отдать. В таких условиях у кредитора возникает необходимость продать эту дебиторскую задолженность с помощью факторинга.

Среди отечественных ученых, которые исследовали проблему управления дебиторской задолженностью, следует выделить таких авторов, как Т. Беляев, В. Смачило, Ю. Скакальский, Н. Внукова, Е. Иванов. Проблеме создания резерва сомнительных долгов значительное внимание уделяется в научных разработках таких специалистов: Е. Лукиновой, М. Карпушенко, О. Кулигиной, В. Пархоменко и др.

Целью данной статьи является углубленный анализ понятия сомнительной задолженности, а также рассмотрение проблемы ликвидации дебиторской задолженности с учетом начисленного резерва сомнительных долгов.

Кредитор в соответствии с п. 7 П(С)БУ 10 "Дебиторская задолженность" включает текущую дебиторскую задолженность в итог баланса по чистой реализационной стоимости. Для ее определения на дату баланса субъекты хозяйствования, имеющие сомнительную задолженность, должны создать резерв сомнительных долгов. Но формирование резерва нормами П(С)БУ 10 "Дебиторская задолженность" предусмотрено лишь под ту текущую дебиторскую задолженность, которая отвечает всем нижеперечисленным требованиям одновременно: 1) является финансовым активом; 2) не приобретена и не предназначена для продажи; 3) не является безнадежной [1; 2, с. 24 – 28].

Таким образом, до того, как предприятие решило получить денежные средства, дебиторская задолженность, которая числилась на балансе, и на которую создан резерв сомнительных долгов, отвечала всем этим требованиям. Из этого следует, что предприятие не может отступить права на эту задолженность факторинговой компании.

Согласно п. 4 П(С)БУ 10 "Дебиторская задолженность" сомнительной признается текущая дебиторская задолженность, относительно которой существует неуверенность в ее погашении. То есть когда возникает неуверенность в возврате средств, обычная дебиторская задолженность приобретает статус сомнительной и требует начисления резерва сомнительных долгов [1].

В то же время понятие "неуверенность" не конкретизировано стандартом. Поэтому для определения критериев возникновения неуверенности в погашении долга логично обратиться к положениям ст. 12 Закона Украины "О налоге на прибыль". Как следует из формулировки, данной в п.п. 12.1.1 п. 12.1 ст. 12 Закона Украины "О налоге на прибыль", задолженность считается сомнительной, когда покупатель товаров задерживает без согласования с продавцом таких товаров оплату их стоимости [3].

Фактически, если период с момента возникновения дебиторской задолженности не превышает ее погашения, оговоренного договором, то никаких опасений относительно погашения такой задолженности не возникает. Но из условий рассматриваемой ситуации следует, что предприятие уже начислило резерв сомнительных долгов, а это, в свою очередь, свидетельствует о том, что у предприятия возникла неуверенность в погашении долга, поскольку он не был своевременно погашен контрагентом в срок, предусмотренный договором.

Ориентиром при отнесении текущей дебиторской задолженности к сомнительной могут служить сроки, установленные ст. 12 Закона Украины "О налоге на прибыль", в частности: 1) либо свыше 90 календарных дней со дня предельного срока погашения такой задолженности; 2) либо свыше 30 календарных дней со дня принятия решения судом о признании такой задолженности или совершения нотариусом исполнительной надписи [3; 2, с. 24 – 28; 3].

Таким образом, предприятие, руководствуясь Законом Украины "О налоге на прибыль", может признать текущую дебиторскую задолженность сомнительной по двум приведенным критериям, если иного не предусмотрено договором, либо законодательными актами.

Итак, поставщик имеет право начислять резерв сомнительных долгов на задолженность, права на которую он собирается отступить.

Вторым этапом является определение того, как в бухгалтерском учете отразить операции по продаже дебиторской задолженности вместе со списанием начисленного резерва сомнительных долгов. Если предприятие желает уступить права требования на возмещение задолженности факторинговой компании, то оно должно учитывать, что существует факторинг с регрессом и факторинг без регресса.

При факторинге с регрессом договор между клиентом и фактором содержит условия, при которых фактор в случае невыполнения покупателем своего обязательства возвращает клиенту задолженность такого покупателя. Таким образом, фактор после составления договора и отступления задолженности финансирует клиента, выплачивая ему аванс. Но если платеж от покупателя не поступает в установленный термин, то клиент должен вернуть фактору аванс и уплатить комиссию.

При факторинге без регресса все риски неплатежа со стороны покупателя берет на себя фактор. Поэтому именно он будет применять все меры для возвращения такого долга [4, с.144; 5, с. 67 – 69].

В этих условиях логичным будет учитывать эту информацию при наличии резерва сомнительных долгов.

Как известно, дебиторская задолженность является активом предприятия. В соответствии с п. 10 П(С)БУ 2 "Баланс", актив отображается в балансе предприятия при условии, что оценка его может быть достоверно определена и ожидается получение в будущем экономических выгод, связанных с его использованием. Такой актив может списываться с баланса, если сомнительная дебиторская задолженность становится безнадежной, либо если право требования такой задолженности переходит к факторинговой компании [6].

На этом этапе необходимо заметить, что существуют некоторые отличия, связанные с видами факторинга. Дело в том, что использование факторинга без регресса прямо подразумевает, что исключение дебиторской задолженности из активов влечет за собой уменьшение резерва сомнительных долгов. Это говорит о том, что предприятию больше не нужен такой страховой резерв на данную задолженность, если все риски, связанные с возвращением или невозвращением задолженности, перешли факторинговой компании.

В бухгалтерском учете начисление резерва сомнительных долгов отражается проводкой: дебет счета 944 "Сомнительные и безнадежные долги" – кредит счета 38 "Резерв сомнительных долгов". Списание безнадежной задолженности, а иными словами – исключение ее из активов, проводится с помощью проводки: дебет счета 38 – кредит счета 36 "Расчеты с покупателями и заказчиками", а если начисленного резерва сомнительных долгов не хватает, то проводкой, где по дебету отражается счет 944, а по кредиту – счет 36. Списание такой задолженности следует также отображать в забалансовом учете, отражая по дебету счета 071 "Списанная дебиторская задолженность".

Но всё обстоит иначе, если мы имеем дело с факторингом с правом регресса. В этом случае предприятию будет целесообразно уменьшать резерв сомнительных долгов, поскольку фактор в случае невыполнения должником обязательств может вернуть права требования с такого должника поставщику, вместе с чем возвращаются и все риски. Таким образом, если предприятие использует факторинг с правом регресса, то списывать такую задолженность с состава активов нельзя. В этом случае предприятие начисляет резерв сомнительных долгов проводкой: дебет счета 944 – кредит счета 38.

Списание дебиторской задолженности может осуществляться: 1) на уменьшение начисленного резерва сомнительных долгов (при факторинге без регресса); 2) на другие операционные расходы (при факторинге с регрессом); 3) одновременно двумя способами, если объем начисленного резерва сомнительных долгов окажется недостаточным [7, с. 11 – 14].

В данной статье были рассмотрены вопросы, которые являются одновременно предметом изучения нескольких сфер экономической науки: финансы, финансовый и бухгалтерский учеты, факторинг, управление дебиторской задолженностью. Автором было предложено решение проблемы, связанной с продажей дебиторской задолженности, на сумму которой уже создан резерв сомнительных долгов. Сделанные в работе выводы имеют значительное практическое значение для тех предприятий, которые по опыту прошлых лет создают на предприятии страховой резерв, но в связи с условиями современного кризиса вынуждены продавать дебиторскую задолженность. Также автором были рассмотрены вопросы по уступке права требования задолженности с регрессом и без него, но для полного понимания этого процесса необходимо также описание его со стороны бухгалтерского учета, то есть с помощью бухгалтерских проводок. Поэтому проблема факторинга при наличии резерва сомнительных долгов требует дополнительного рассмотрения в последующих исследованиях.

Литература: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Дебіторська заборгованість" від 8 жовтня 1999 р. №237 // <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Карлушенко М. Резерв сомнительных долгов: создание и учет // *Налоги и бухгалтерский учет*. – 2008. – №8. – С. 24 – 28. 3. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 р. №334/94-ВР // <http://zakon.rada.gov.ua>. 4. Внукова Н. М. Ринок фінансових послуг: Навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Н. М. Внукова, В. І. Грачов, Н. В. Кузьминчук. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2004. – 276 с. 5. Фартушняк О. В. Деякі аспекти відображення факторингових операцій в обліку / О. В. Фартушняк, І. Ю. Пасічник // *Економіка розвитку*. – 2008. – №2 (46). – С. 67 – 69. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Баланс" від 31 березня 1999 р. №87 // <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Юровский Б. Как отражать в бухгалтерском и налоговом учете сомнительные долги // *Экспресс-анализ законодательных и нормативных актов*. – 2004. – №22. – С. 11 – 14.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ ХЕДЖУВАННЯ

Фінансова звітність складає основу інформаційної бази управління підприємством, а тому має бути доступною, достовірною та зрозумілою. Дотримання цих характеристик є принциповим при розкритті інформації про операції хеджування.

Однією з вагомих причин висування вимоги надання додаткової інформації про операції хеджування є той факт, що проведення таких операцій супроводжується одним або декількома ризиками. Отже, метою розкриття інформації щодо операцій хеджування є, насамперед, надання користувачам можливості об'єктивно оцінювати ризики підприємства.

Визначення концептуальних підходів до формування звітності за операціями хеджування, а також пропозиції щодо вдосконалення фінансової звітності.

Слід відмітити, що не зважаючи на те, що ПСБО 13 [1] та МСФЗ (IFRS) 7 [2] встановлюють мінімальні вимоги з розкриття інформації, в них не міститься правил відносно того, чи повинні фінансові інструменти і пов'язані з ними доходи і витрати бути представлені в основних звітах, і яким чином слід розшифрувати ці статті.

Для підприємств, які ефективно здійснюють хеджування ризиків, доцільно в балансі окремо виділяти балансові інструменти хеджування як в активі, так і серед зобов'язань (рахунки 353, 686). Окремо слід звернути увагу на структуру власного капіталу в балансі. ПСБО 1 [3] розкриває мінімальний перелік статей, що повинні бути включені в баланс, однак, на думку автора, доцільно вести рядок 355, який би відображав нереалізовані прибутки та нереалізовані збитки від операцій хеджування.

Додаткові статті, заголовки і проміжні підсумкові суми повинні бути представлені в звіті про фінансові результати у тому випадку, коли таке уявлення допомагає зрозуміти елементи фінансових результатів діяльності компанії. Наступні статті також повинні бути представлені у звіті про прибутки і збитки як розподіл доходів і витрат за звітний період:

доходи та витрати від хеджування основної діяльності;

доходи та витрати від хеджування іншої операційної діяльності;

доходи та витрати від хеджування іншої звичайної діяльності.

Подані нижче доходи і витрати також підлягають розкриттю:

зміни у справедливій вартості, які відносяться до інструментів, що переоцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток;

зміни у справедливій вартості, які відносяться до інструментів хеджування.

У МСБО (IAS) 39 визнається той факт, що у термінологію МСФЗ (IAS) 7 "Звіт про рух грошових коштів" не були внесені поправки, які відбивають зміни, пов'язані з випуском МСБО (IAS) 39 [4]. На думку автора, грошові потоки від інструментів хеджування повинні бути класифіковані в розрізі операційної, інвестиційної або фінансової діяльності на підставі класифікації грошових потоків, що виникають за хеджованою статтею.

З точки зору автора, наведена методика окремого розкриття операцій хеджування дасть змогу зберегти високий рівень аналітичності інформації і забезпечить якісний процес прийняття як внутрішніх, так і зовнішніх рішень. Це дозволить інвесторам вишукувати найбільш вигідні сфери застосування капіталу.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 "Фінансові інструменти: розкриття" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Баланс" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 "Фінансові інструменти: визнання і оцінка" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансових звітів" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 "Фінансові інструменти: подання" // <http://zakon.rada.gov.ua>.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ: СУЩНОСТЬ И ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ УЧЕТА

Взятый Украиной курс на вхождение в европейское экономическое пространство требует решения целого комплекса задач, среди которых стратегической является создание инновационной экономики, где основным активом выступают интеллектуальные ресурсы. Однако, без осознания обществом их как движущей силы экономического развития сохранить и укрепить позиции страны на соответствующих нишах рынка в условиях мировой глобализации просто невозможно. И этот факт становится все более очевидным. Вместе с тем, на сегодняшний день даже в мировой практике отсутствует трактовка экономической сущности интеллектуальных ресурсов. Не находят своего отражения и принципы учетного признания данных объектов.

В Украине ввод в систему учета и отчетности интеллектуальных ресурсов осложняется рядом факторов, среди которых:

- отсутствие единого подхода к определению сущности интеллектуальных ресурсов;
- проблемы, касающиеся учетного признания данных объектов;

- отсутствие общественного осознания роли интеллектуальных ресурсов в развитии современной экономики.

Следует отметить, в экономической литературе вместе с термином "интеллектуальные ресурсы" используются термины "интеллектуальные активы", "неосозаемые активы", "интеллектуальный капитал", "интеллектуальный потенциал", "гудвил" и т. д. Существует также мнение, что интеллектуальные ресурсы – это активы, создающие интеллектуальный капитал. Возможно, именно отсутствие нормативного закрепления понятия "интеллектуальные ресурсы" приводит к различной его трактовке, а, следовательно, – не дает возможности определить материализованную форму содержания понятия "интеллектуальные ресурсы" для практического применения.

Также существуют проблемы, связанные с учетным признанием данной экономической категории. Комплексность и многовариантность понятия "интеллектуальные ресурсы" накладывает определенный отпечаток на подходы и методы оценки стоимости данных активов для целей бухгалтерского учета. Исследования относительно оценки стоимости интеллектуального капитала находятся на начальной стадии. Поэтому, на практике у бухгалтера возникает ряд проблем, касающихся оценки, учета и отражения в отчетности объектов интеллектуальной собственности. Это проблемы не только методического, но и организационно-технического характера. В таких случаях можно обратиться к существующей нормативно-правовой базе по этим вопросам: Закон Украины "О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине" №996, П(С)БУ 1 "Общие требования к финансовой отчетности", П(С)БУ 8 "Нематериальные активы", П(С)БУ 19 "Объединения предприятий", Закон Украины "Об оценке имущества, имущественных прав и профессиональной оценочной деятельности в Украине" №2658, Национальный стандарт №1 оценки имущества "Общие положения оценки имущества и имущественных прав" №1440 и т. п. [1 – 4]. Но, как выяснилось на практике, все эти нормативы способны ответить далеко не на все возникающие вопросы.

Относительно общественного осознания роли интеллектуальных ресурсов вывод очевиден – сегодняшние мировоззренческие стереотипы взаимоотношений человека и экономики устарели. Рыночная экономика может обеспечить колоссальный выброс человеческой энергии. Социум не может дальше развиваться, используя традиционные источники – только натуральные ресурсы. Необходима переориентация на интеллектуальные ресурсы, ресурсы знаний. Поэтому без осознания обществом места и роли данных активов в современной экономике Украины вопрос необходимости отражения их в учетной информации теряет всякий смысл.

Литература: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затверджений Наказом Міністерства фінансів України 18.10.99 р. №242 // <http://zakon.rada.gov.ua> 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств", затверджений Наказом Міністерства фінансів України 07.07.99 р. №163 // <http://zakon.rada.gov.ua> 3. Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" від 12.07.2001 р. №2658 – III // <http://zakon.rada.gov.ua> 4. Національний стандарт №1 оцінки майна "Загальні засади оцінки майна і майнових прав", затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. №1440 // <http://zakon.rada.gov.ua> 5. Бігдан І. А. Необхідність розвитку та гармонізації національних стандартів обліку щодо прав інтелектуальної власності // Міжнародні тенденції розвитку бухгалтерського обліку і аудиту та перспективи для України. Тези доповідей на міжнародній науково-практичній конференції 19 травня 2006 року. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 8 – 9. 6. Бігдан І. А. Інтелектуальний капітал: проблемні питання обліку // Удосконалення методології й методів економічного аналізу діяльності підприємств: Труді V-ї міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2006 р. – Харків: НТУ "ХПІ", 2006. – 276 с.

АДАПТАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК ДО УМОВ РИНКУ

Становлення ринкових відносин, формування нових конкурентоспроможних підприємницьких організаційних структур за різними формами власності, загострення конкуренції обумовили сучасний стан розвитку агропромислового комплексу України, пріоритети та напрями його діяльності. Підприємства АПК повинні пристосовуватись до нестабільних та невизначених умов ринку з метою виживання.

В умовах інституційної нестабільності виникає необхідність вирішення нових завдань, що необхідно для нормального їх функціонування. Особливо важливим є виробництво конкурентоспроможної продукції для цивілізованого продажу на ринках з метою одержання товаровиробниками максимальних прибутків від їх реалізації.

Оцінка розвитку зовнішньоекономічних зв'язків АПК України дає підстави оперувати такими даними, що протягом 1-го півріччя 2008 року експортовано продукції агропромислового комплексу на суму 4 млрд дол. США, що на 29 % більше відповідного періоду минулого року, імпортовано – на 3 млрд дол. США (більше на 61%). Зовнішньоторговельне сальдо позитивне і становило 992,1 млн дол. США. Протягом 2007 року експортовано сільськогосподарської продукції на суму 6797,9 млн дол. США, що на 32% більше 2006 року, імпортовано – на 4352,8 млн дол. США (більше на 29%). Зовнішньоторговельне сальдо позитивне і дорівнює 2445,1 млн дол. США. За 2006 рік експортовано сільськогосподарської продукції на суму 5,2 млрд дол. США, що на 10% більше 2005 року, імпортовано – на 3,4 млрд. дол. США (більше на 17%).

Зовнішньоекономічна діяльність АПК України з огляду організаційних, економічних, адаптаційно-управлінських аспектів проходить складний історичний етап становлення, функціонує в жорсткому і деформованому режимі. Ця важлива сфера знаходиться в просторі своєрідних неузгоджених, а також діаметрально протилежних умов: з одного боку, в динамічних і нерідко несприятливих для України глобальних процесах та явищах світової економіки, а з іншого – у недосконалому й інертному національному або, точніше, в регіональному середовищі, з точки зору формування та своєчасного запровадження досконалої нормативно-законодавчої бази.

Аналіз стану та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків АПК України свідчить про те, що далеко не всі питання розвитку зовнішньоекономічної інтеграції АПК мають належний рівень наукового та методичного забезпечення і практичного вирішення. Потребують теоретичного обґрунтування базові методологічні положення і практичні аспекти у світлі динаміки новітніх процесів розвитку ринку та їх можливої перспективи.

Суттєвим чинником становлення підприємств є формування нової стратегії управління їх розвитку. Ця потреба обумовлена недосконалою організацією діяльності підприємств АПК, неадаптованістю до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, невідповідністю якості продукції стандартам, високими витратами виробництва.

Основним завданням для підприємств АПК постає визначення напрямків поведінки сільськогосподарського підприємства на довготривалу перспективу, щоб в умовах конкурентної взаємодії підтримувати баланс обміну у сфері споживання. Без сумніву, ці вимоги ґрунтуються, перш за все, на внутрішньому виробничому потенціалі сільськогосподарських підприємств і ринковій реалізації виробленої продукції, необхідної для забезпечення життєдіяльності України та її АПК.

Таким чином, особливо важливо, щоб усі процеси, які відбуваються на внутрішньому ринку, активно функціонували в режимі досить складного світового ринку за умови досконалого механізму адаптації реалізації експортно-імпортних операцій спочатку до ринку в Україні, а потім і до зовнішнього економічного середовища.

ФІНАНСОВА ОРЕНДА ЗА ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

На сучасному етапі фінансова оренда отримала широкого поширення і популярності як закордоном, так і у країнах СНД. Бухгалтерський облік фінансової оренди у міжнародній практиці регламентується Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку (МСБО) 17 "Оренда". Цей міжнародний стандарт було прийнято у березні 1982 року, що свідчить про наявність, на той час, великої необхідності у формуванні стандартизованих правил класифікації орендних операцій, їх обліку та відображення у фінансовій звітності підприємства тієї чи іншої країни. Зараз МСБО 17 є основою для ведення обліку орендних операцій. У вітчизняній практиці питання, пов'язані з орендою, регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 14 "Оренда" [1, с. 22; 2, с. 237].

Аналіз публікацій вітчизняних авторів свідчить про те, що питанню відповідності вітчизняної практики обліку фінансової оренди до міжнародних стандартів не приділяють достатньо уваги [3, с. 44].

Установимо відповідність П(С)БО 14 до МСБО 17 в ракурсі обліку фінансової оренди, шляхом їх аналізу та порівняння.

У параграфі 4 МСБО 17 надається таке визначення: "Фінансова оренда – це оренда, за умовами якої відбувається суттєвий перехід всіх ризиків та вигод, що характерні для володіння активом. Правовий титул у підсумку може як передаватися, так і не передаватися". У вітчизняному стандарті наводиться тотожне визначення фінансової оренди [4; 5].

Слід зауважити, що більшість вітчизняних умов класифікації оренди як фінансової збігаються зі змістом параграфів 10 та 11 МСБО 17. Однак у пункті 10d зазначається, що на момент укладання угоди теперішня вартість мінімальних орендних платежів мусить складати суттєву частину справедливої вартості орендованого активу, тобто є розбіжність у змісті з 4 умовою вітчизняного стандарту. Іншою відмінністю можна вважати наявність у МСБО 17 параграфу 12, який стверджує, що вищенаведені умови не можна вважати остаточними для класифікації оренди.

На особливу увагу заслуговують параграфи 14, 15, 16, 17, що містяться у МСБО 17. Ці параграфи надають рекомендації стосовно того, як слід класифікувати оренду земельних ділянок та будівель, що надаються у оренду разом. Так, у 14 параграфі зазначається, що оренда земельних ділянок та будівель класифікується як операційна або фінансова так само, як і оренда інших активів. Зазначається також, що для земельних ділянок, зазвичай, є характерним невизначений термін корисної служби, тобто, якщо по закінченні терміну оренди не передбачається передача прав власності орендареві, то він не приймає на себе суттєвої частини вигод та ризиків, що є характерними для володіння майном, тобто в цьому випадку оренду можна класифікувати як операційну. У 15 параграфі зазначається, що земельні ділянки та будівлі розглядаються як окремі елементи оренди, з метою більш правильної її класифікації. 16 параграф містить інформацію про можливість необхідності розподілу мінімальних орендних платежів між земельними ділянками та будівлями. В основі такого розподілу лежить справедлива вартість земельної ділянки та будівлі, що відображується при укладанні угоди оренди. Такий розподіл робиться для правильної класифікації орендної операції. У разі, якщо орендні платежі не можуть бути розподілені надійно, орендна угода класифікується як фінансова чи як операційна, що залежить від ступеня переносу ризиків та вигод до орендаря. 17 параграф визначає можливість об'єднання землі та будівель для класифікації оренди, у разі, якщо сума, що визначена для елемента оренди землі є несуттєвою.

Параграфи 5, 6 та 7 вітчизняного П(С)БО 14 знаходять своє відображення у параграфах 20, 22, 25, 27 та 28 МСБО 17. Особливістю міжнародного стандарту є наявність параграфу 21, у якому зазначається, що операції треба відображати відповідно до їх змісту, а не лише за юридичною формою. Тобто мова йде про принцип превалювання сутності над формою, який визначено Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність". Ще однією особливістю МСБО 17 є параграф 23, який містить рекомендації щодо відображення зобов'язань з фінансової оренди у фінансовій звітності. Так, не слід показувати зобов'язання як суми, що вираховуються з орендованих активів. Також зазначається, що у разі розмежування у бухгалтерському балансі зобов'язань на короткострокові та довгострокові, таке ж розмежування слід зробити і для зобов'язань з оренди.

Інша відмінність МСБО 17 у ракурсі обліку фінансової оренди у орендаря міститься у параграфі 24. Зазначається, що прямі первісні затрати, що безпосередньо пов'язані з діяльністю орендаря, у зв'язку з фінансовою орендою включаються у вартість орендованого активу. При цьому параграф 4 цього ж стандарту визначає первісні прямі витрати як додаткові витрати, пов'язані з підготовкою та укладанням угоди оренди, за винятком випадків, коли такі витрати понесли орендодавці в особі виробників та дилерів.

Стосовно відображення фінансової оренди у звітності орендаря суттєвих відмінностей не має. Параграфи 21 та 31 вітчизняного та міжнародного стандартів можна вважати тотожними.

Параграфи 10 – 15 вітчизняного стандарту, які регламентують облік фінансової оренди у орендодавця, знаходять своє часткове відображення у пунктах 36, 37, 40 – 44, 46 МСБО 17.

Особливістю МСБО 17 є зміст параграфів 38, 45 та 47а. Так, у 38 параграфі зазначається, що первісні прямі витрати, що виникають в орендодавця під час укладання угоди оренди включаються в оцінку дебіторської заборгованості з фінансової оренди та зменшують суму доходу, який визнається протягом строку оренди. При цьому орендна відсоткова ставка має бути розрахована так, щоб включення робилось автоматично.

У параграфі 45 наводиться приклад, що орендодавці-виробники можуть штучно занижувати відсоткові ставки з метою приваблення клієнтів. У такому разі суттєва частина сумарного доходу від операції визнається в момент продажів, тому прибуток від продажів необхідно обмежувати величиною, яка б застосовувалася у випадку застосування ринкової відсоткової ставки.

Стосовно відображення операцій фінансової оренди у звітності орендодавця можна стверджувати, що суттєвих розбіжностей немає. Параграф 23 вітчизняного стандарту та 47 параграф міжнародного стандарту можна вважати тотожними. Але слід звернути увагу на пункт 47а. Відмінність полягає у тому, що у міжнародному стандарті мова йде про валові інвестиції, а не про мінімальні орендні платежі. Під валовою інвестицією МСБО 17 розуміє суму мінімальних орендних платежів та будь-якої негарантованої ліквідаційної вартості. Вітчизняний же стандарт термін "валові інвестиції" не застосовує, а у пункті 23.1 мова йде лише про мінімальні орендні платежі без урахування негарантованої ліквідаційної вартості.

Таким чином, було здійснено порівняльний аналіз з приводу співставлення та розуміння змісту П(С)БО 14 "Оренда" та МСБО 17. Можна констатувати, що основні положення вітчизняного стандарту тотожні міжнародному стандарту, про що свідчить відсутність суттєвих розбіжностей у їх змісті. Однак, беззаперечним є той факт, що МСБО 17 є більш деталізованим і ґрунтовним

стандартом, який регулює сферу обліку орендних операцій на світовому рівні. Про це свідчить наявність великої кількості рекомендацій щодо класифікації орендних операцій, їх обліку та відображення у звітності як орендаря, так і орендодавця. Ці рекомендації є основою розбіжностей між вітчизняним та міжнародним стандартами.

Література: 1. Газман В. Д. Финансовый лизинг: Учебн. пособ. – М.: ГУВШЭ, 2003. – 392 с. 2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: Практ. посібн. / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К.: Лібра, 2004. – 880 с. 3. Лосіцька М. Порівняльна характеристика обліку оренди приміщень в Україні і Російській Федерації та відповідність обліку міжнародним стандартам // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – №10 – С. 43 – 48. 4. www.iasplus.com/standard/ias17. 5. zakon.rada.gov.ua.

Саєнко Ю. Є.

УДК 657.22:006.32

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСОВУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Необхідність розробки єдиних стандартів фінансової звітності обумовлена розвитком міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізацією фінансових ринків. У процесі впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) необхідно враховувати розбіжності у рівні економічного розвитку країн, які виявилися наслідком багатовікових культурних і національних традицій. Тому дана проблема актуальна і для України.

Питанням впровадження МСФЗ займаються такі вчені-економісти, як Л. П. Нищенко, А. В. Рабошук, С. Ф. Голов.

Основним завданням наукового дослідження і розгляд основних переваг та недоліків буквального впровадження саме міжнародних стандартів МСФЗ підприємствами України.

В Україні МСФЗ не є домінуючими над законодавчими актами, які регулюють складання фінансової звітності. На сьогоднішній день проводиться активна робота з впровадження МСФЗ до національної бухгалтерської практики. Поки що вони використовуються як основа до національних вимог обліку. Тому необхідним є аналіз переваг та недоліків буквального застосування МСФЗ.

Об'єктивними перевагами використання МСФЗ є:

чітка економічна логіка;

узагальнення кращої сучасної світової практики в галузі обліку;

простота сприйняття для користувачів фінансової інформації у всьому світі [1].

При цьому міжнародні стандарти дозволяють не лише скоротити витрати компанії при підготовці своєї звітності, особливо в умовах консолідації фінансової звітності підприємств, що працюють в різних країнах, але й знизити витрати із залучення капіталу. Також стандартизована фінансова звітність підвищує відкритість інформації, знижуючи при цьому ризики інвесторів.

До недоліків МСФЗ можна віднести:

узагальнений характер стандартів, що передбачає достатньо велику різноманітність методів обліку;

відсутність докладних інтерпретацій і прикладів додатків стандартів до окремих ситуацій [2].

Однак одним з найбільш поширених аргументів на користь МСФЗ є полегшення роботи фінансових аналітиків, які керуються в своїй роботі МСФЗ, за такими напрямками, як оцінка ризику інвестицій; аналіз фінансової звітності для прогнозування показників роботи підприємства; використання уніфікованих форм звітності [3].

Перехід до використання міжнародних стандартів без сумніву повинен бути, але поступовим і цілеспрямованим процесом, сутність якого має полягати в тому, щоб розбіжності між національними стандартами бухгалтерського обліку та звітності МСФЗ усувалися поступово без порушення цілісної прийнятої системи.

Існуюча методологія та організація бухгалтерського обліку в Україні недосконалі. У цьому зв'язку доцільно використати досвід зарубіжних країн з урахуванням національних особливостей. Реалізація запропонованих заходів сприятиме удосконаленню методології та організації бухгалтерського обліку й аналізу в Україні і наближенню їх до міжнародних, але не можна вести мову про миттєву зміну всієї системи обліку та звітності в Україні на МСФЗ.

Література: 1. Нищенко Л. П. Порівняльний аналіз міжнародних стандартів фінансової звітності та положень (стандартів) бухгалтерського обліку в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №4(59). – С. 90 – 94. 2. Рабошук А. В. До питання застосування міжнародних стандартів фінансової звітності // Вісник ЖДТУ. – 2004. – №1(27)/Економічні науки. – С. 181 – 189. 3. Голов С. Ф. Международные стандарты финансовой отчетности: усовершенствование и применение // Бухгалтерский учет и аудит. – 2007. – №11. – С. 43 – 59.

© Саєнко Ю. Є., 2009

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОБЛІКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ТОРГІВЛІ

Розвиток інформаційних технологій приводить до все більшого спрощення взаємодії людини та комп'ютера. Науково-технічний прогрес слід розглядати через призму людської активності, тобто як процес послідовної передачі виробничих та частково управлінських функцій від працівників до техніки. Можливий такий стан, коли людина в кінцевому результаті вийде з безпосереднього процесу виробництва та управління підприємством. У таких умовах особливого значення набуває питання повної автоматизації системи обліку як функції інформаційного сервісу управлінської системи. Отже постійно зменшується кількість людей посередників від моменту збору інформації до прийняття на її основі управлінських рішень. Передовими у плані впровадження інформаційних технологій в діяльність є підприємства торгівельної сфери.

Однією з причин неефективного використання інформаційних технологій в системі обліку є те, що процес автоматизації облікових функцій розглядаються окремо від системи управління. У системі управління облік виконує роль зворотного зв'язку. Саме наявність зворотного зв'язку є визначальним фактором необхідності розгляду системи обліку як складової управлінської системи. У той же час не варто говорити про нівелювання під впливом науково-технічного прогресу системи обліку в контурі управлінського процесу. Облік завжди буде залишатися самодостатньою в організаційному та функціональному плані підсистемою управління, що пояснюється необхідністю постійного та своєчасного трансформування методології його здійснення відповідно до змін навколишнього середовища, в якому функціонує підприємство.

Основною метою дослідження є з'ясування того, яке місце займають інформаційні технології обліку в системі управління підприємством, чи можливе здійснення управлінських дій без участі людини, яким чином відбувається автоматизація управлінської діяльності на торгівельних підприємствах.

Зворотній зв'язок – фундаментальне явище в теорії кібернетики, становить процес передачі інформації з виходу до входу системи. З допомогою зворотного зв'язку в управлінську підсистему передається інформація про підконтрольний об'єкт, над яким виконуються управлінські дії (рисунок). Система обліку і є каналом зворотного зв'язку управління підприємством.

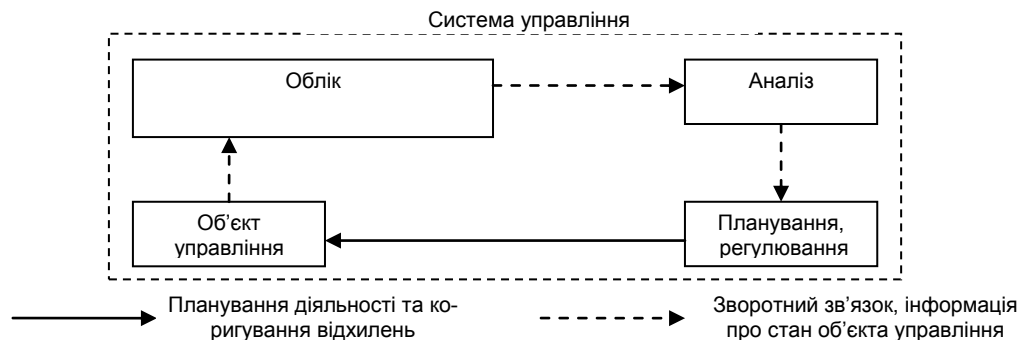

Рис. Фази управлінської діяльності

Виробництво, виконання робіт, надання послуг (об'єкт управління) організовується відповідно до попередньо розробленого плану діяльності підприємства. На об'єкт управління здійснюється постійний вплив зовнішнього середовища, що є причиною відхилень від заданого плану. Фіксування поточного стану об'єкта управління відбувається підсистемою обліку на основі первинної інформації. Наступним етапом управління є аналіз звітних даних, які надає підсистема обліку. Аналіз дозволяє встановити рівень відхилення від заданого плану і виробити стратегію повернення об'єкта управління до заданих параметрів. Безпосередній вплив на виробництво шляхом коригування його параметрів здійснюється на фазі регулювання.

Будь-яка система, у тому числі і управлінська, характеризується наявністю технології перетворення первинних даних у підсумкову звітну інформацію. Такі технології називають інформаційними. Отже, інформаційна технологія становить процес збору, реєстрації, передачі, оброблення, зберігання, представлення, захисту і подання необхідної інформації про стан підконтрольного об'єкта усім зацікавленим особам на основі технічних та програмних засобів [1, с. 25]

Здійснення управлінських рішень відбувається на трьох рівнях: стратегічному, оперативному і тактичному. Кожний з цих рівнів потребує відповідного інформаційного забезпечення, яке в умовах автоматизації діяльності підприємства реалізується засобами інформаційних технологій обліку. Прийняття стратегічних рішень забезпечується інформаційними технологіями стратегічного обліку, оперативних – інформаційними технологіями фінансового обліку, а тактичних – інформаційними технологіями управлінського обліку.

Завдяки застосуванню інформаційних технологій можлива повна автоматизація функціонування простих систем, у яких інформаційним завданням є суцільне та безперервне відображення усіх подій та процесів, що відбулися з об'єктом управління. У межах підприємства це інформаційне завдання співпадає з функціями підсистеми обліку. Повній автоматизації підлягають такі підсистеми обліку, в яких відбувається кругообіг часто повторюваної (циклічної) інформації про традиційні для підприємства факти господарської діяльності. Таким вимогам повністю відповідає лише управлінський облік та часткового фінансовий.

Здійснення стратегічного обліку (формування підсумкових довідок, висновків, актів тощо) вкрай важко піддаються формалізованому опису, оскільки ґрунтуються на суб'єктивізмі працівників, які працюють з управлінською інформацією, а отже поки що не підлягають алгоритмізації та повній автоматизації [2, с. 35 – 40].

На основі виключно фінансового та управлінського обліку, здійснення яких можливе без участі людини, відбувається й повністю автоматизований аналіз, що становить реалізований програмними засобами математичний механізм обробки підсумкової інформації. Формування і подання звітної інформації системи фінансового та стратегічного обліку на основі гіпертекстової інформаційної технології дозволяє перейти до фактографічної моделі управління, коли аналітичні показники не демонструються працівникам, а є частиною системи підтримки прийняття управлінських рішень.

Після здійснення повністю автоматизованого аналізу показників обліку теоретично стає можливим здійснення планування та коригування відхилень від плану без участі людини. Якщо система управління є простою (кількість представленої обліком інформації незначна та повторювана) та замкнутою (відсутній вплив зовнішнього середовища), існує можливість без участі людини здійснити управлінську дію для повернення підконтрольного об'єкта в стан рівноваги.

Коли вчені відокремили з системи управління стадію прийняття управлінських рішень, то спочатку здавалося, що достатньо розробити математичну модель і реалізувати її на комп'ютері. І тоді можна було б говорити про повну автоматизацію складної системи управління. Але, як потім виявилось, процес прийняття людиною управлінського рішення надзвичайно складний з погляду моделювання та формалізації, оскільки такі аспекти людської природи як мораль, досвід, традиції, які використовуються в управлінському процесі, не піддаються автоматизації [3, с. 45 – 51].

З розвитком і ускладненням умов діяльності підприємства об'єкти управління набувають рис складних систем, що включають у себе велику кількість підсистем. У таких умовах здійснення автоматичного (повністю автоматизованого) управління певною мірою не є можливим і в цикл управління вводиться людина.

Тому повній автоматизації в даний час підлягає лише оперативне планування на основі управлінського обліку (на короткий період часу) і відповідно автоматичне, без участі людини та без економічної загрози господарюючому суб'єкту здійснення коригування діяльності. Таким чином окреслене коло управлінської діяльності, яке підлягає повній автоматизації на сучасному етапі розвитку науки, техніки і технології обробки даних.

Для підприємств торгівлі, як провідної у плані впровадження в діяльність інформаційних технологій галузі людської діяльності, існує можливість повної автоматизації частини управлінських функцій. Завдяки застосуванню інформаційної технології радіочастотної ідентифікації можливе повністю автоматизоване здійснення фінансового та управлінського обліку, що пов'язані з рухом товарів у складських та торговельних приміщеннях.

Технологія безпровідної ідентифікації на відміну від штрихового кодування дозволяє без участі людини отримати інформацію про місцезнаходження товарів у кожний конкретний момент часу. Таким чином автоматично формується інформація про рівень запасів, популярність того чи іншого товару в покупців, продажна вартість асортименту товарів тощо.

На основі такої інформації можливо без участі людини розраховувати необхідність у кожному виді товару, а також у разі зменшення запасу до критичного рівня автоматично, навіть не отримуючи підтвердження менеджера, здійснювати замовлення в конкретного постачальника необхідної кількості товарів.

Прийняття оперативних управлінських рішень у торгівлі призводить до очікуваних і прогнозованих результатів. Економічні наслідки у разі неправильних управлінських рішень оперативного характеру значною мірою не впливають на кінцевий фінансовий результат. А це і з економічної точки зору підтверджує можливість повної автоматизації прийняття оперативних управлінських рішень на основі інформаційних технологій управлінського та часткового фінансового обліку в торговельній діяльності.

Повна автоматизація системи обліку стане перехідним етапом до створення системи автоматичного управління. У даний час можна говорити про повну автоматизацію прийняття управлінських рішень оперативного характеру на основі автоматичного управлінського обліку, а також частково – тактичних управлінських рішень в межах здійснення фінансового обліку без участі людини. Стратегічні управлінські рішення в даний час не підлягають алгоритмізації та повній автоматизації. Для торговельних підприємств можлива повна автоматизація оперативних управлінських дій щодо своєчасного поповнення асортименту продукції.

Література: 1. Подольский В. И. Информационные системы бухгалтерского учета: Учебник для вузов / В. И. Подольский, В. В. Дик, А. И. Уринцов; [Под ред. В. И. Подольского. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 319 с. 2. Муравський В. В. Відмова від первинного документування як чинник інтеграції повністю автоматизованої системи обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №10. – С. 35 – 43. 3. Информационные системы и технологии в экономике: Учебник / Под. ред. В. И. Лойко. – 2-е изд. изд. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 416 с.

УДК 657.471

Лучанинова Г. С.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИТРАТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Розвиток економічних відносин в Україні, інтеграція вітчизняних підприємств у світовий економічний простір, який останнім часом відзначається нестабільністю та кризовими явищами, посилює залежність системи управління підприємствами від належного чином упорядкованої інформаційної системи, основою якої виступає раціональна організація та ефективна методика обліку витрат.

Але існуючі проблеми та суперечності в діючій системі обліку витрат не дозволяють повною мірою оперативно отримувати повну та достовірну інформацію, так необхідну для прийняття оптимальних управлінських рішень.

У наш час вчені-економісти в системі обліку витрат виділяють низку різнопланових проблем, невирішених та спірних питань [1 – 3], тому постає необхідність певної їх систематизації та узагальнення, що сприятиме прискоренню розв'язання, а отже і підвищенню ефективності системи управління підприємствами. Тому головною метою даної статті є виявлення, систематизація та класифікація означених проблем і визначення їх місця в системі управління вітчизняними підприємствами.

На думку автора, проблеми обліку витрат можна класифікувати за такими ознаками:

- 1) за ступенем впливу на ефективність управлінських рішень:
проблеми, які впливають на ефективність поточних рішень,
проблеми, які впливають на ефективність стратегічних рішень;
- 2) за джерелом виникнення:
внутрішні;
зовнішні;
- 3) за рівнем локалізації:
проблеми на рівні цехів;
проблеми на рівні дільниць;
проблеми, які виникають безпосередньо в бухгалтерії;
- 4) за характером впливу на фінансові результати діяльності:
проблеми, які прямо впливають на показники фінансових результатів діяльності підприємства;
проблеми, які мають опосередкований вплив на показники фінансових результатів діяльності підприємства;
- 5) за часом виникнення:
проблеми, які виникають у процесі організації обліку витрат;
проблеми, які виникають безпосередньо під час виконання облікових робіт;
проблеми, які виникають у ході підготовки та надання користувачам звітності стосовно фактичного рівня витрат;
- 6) за способами вирішення:
теоретичні;
методологічні;
методичні;
технологічні;
організаційні;

© Лучанинова Г. С., 2009

7) за можливістю прогнозування:

прогнозовані;
непрогнозовані;

8) за видами діяльності:

проблеми обліку операційних витрат;
проблеми обліку фінансових витрат;
проблеми обліку інвестиційних витрат.

У результаті проведеного дослідження отримано класифікацію проблем обліку витрат шляхом їх поділу на класи на базі визначених ознак, властивостей, закономірних зв'язків між ними. Такий підхід допоможе керівництву підприємства виділити найбільш значущі проблеми, ранжувати їх, що, в свою чергу, позитивно вплине на формування інформаційної бази, і, як наслідок, сприятиме підвищенню ефективності системи управління підприємствами.

Література: 1. Голов С. Чи перешкоджає П(с)БО 16 "Витрати" економічній роботі на підприємстві? // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 5. – С. 3 – 10. 2. Дерій В. Проблеми обліку витрат і доходів підприємства та перспективи їх вирішення в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 4. – С. 7 – 11. 3. Чумаченко М. Дискусійні проблеми обліку витрат і калькулювання собівартості продукції / М. Чумаченко, І. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 10. – С. 3 – 7.

Кравченко М. В.

УДК 657.425

НАЛОГОВЫЙ УЧЕТ АМОРТИЗАЦИИ ПРИ ПРОДАЖЕ ОСНОВНЫХ ФОНДОВ ГРУПП 2 И 3

Глубокие структурные изменения в экономическом механизме требуют последовательного совершенствования методологии и методики учета основных средств, совершенствование экономических отношений в сфере формирования экономической политики страны.

Амортизационные отчисления являются важнейшим элементом затрат на производство и основным источником капитальных вложений [1]. Амортизация является механизмом, который обеспечивает систематический оборот основного капитала, его эффективное возмещение и обновление на высокой технологической основе. Если этот механизм не срабатывает, любые инвестиции играют роль разовых вливаний и, как правило, "съедаются".

Целью данной статьи является теоретическое обоснование и разработка практических рекомендаций относительно организации учета налоговой амортизации основных фондов (ОФ) как наиболее важной составной части всей самостоятельной подсистемы налогового учета.

Изучению вопросов, связанных с отражением в налоговом учете продажи ОФ, уделяли внимание такие ученые-экономисты, как А. Павленко, Д. Коваленко, С. Устименко, Л. Городянская, Л. Ткаченко, С. Сажинец и др. [1 – 6]. Вместе с тем, остается ряд дискуссионных моментов, которые требуют решения.

Так, несмотря на то, что в соответствии с пп. 8.2.2 ст. 8 Закона о прибыли [7] ОФ делятся на четыре группы, ГНАУ в Письме №1982/7/15-0317 от 03.02.2006 г. [8] отметила, что в налоговом учете может быть и восемь подгрупп ОФ. Каждая группа при этом разбивается на две подгруппы: первая имеет четко установленную норму амортизации (2%), а вторая – ниже нормы, установленной для первой подгруппы (ниже 2%). Предложенные ГНАУ восемь подгрупп ОФ приведены в таблице 2 приложения К1/1 к декларации по налогу на прибыль предприятия, а именно: ОФ группы 1 с нормой амортизации 2% и ниже 2%; ОФ группы 2 с нормой амортизации 10% и ниже 10%; ОФ группы 3 с нормой амортизации 6% и ниже 6%; ОФ группы 4 с нормой амортизации 15% и ниже 15%.

Известно, что амортизация расходов, понесенных (начисленных) плательщиком налога в связи с приобретением, сооружением и улучшением основных фондов групп 1, 2 и 3 до 01.01.2004 г. (так называемые старые группы ОФ), осуществляется по нормам амортизации, действовавшим до 01.01.2004 г., – письмо ГНАУ № 4101/6/15-0316 от 12.04.2006 г. [9]. Если же такие расходы в связи с приобретением (изготовлением) новых основных фондов групп 1, 2, 3, которые используются в производственной деятельности налогоплательщика и ранее не были в эксплуатации, плательщик налога осуществил после 01.01.2004 г. (так называемые новые группы ОФ), то их амортизация производится по более высоким нормам, приведенным в пп. 8.6.1 ст. 8 Закона о прибыли.

© Кравченко М. В., 2009

Налоговый учет продажи ОФ регулируется пп. 8.4.3 и 8.4.4 ст. 8 Закона о прибыли и зависит от того, к какой группе относятся основные фонды, подлежащие реализации.

При продаже ОФ групп 2, 3 и 4 следует руководствоваться пп. 8.4.4 ст. 8 Закона о прибыли. Учет стоимости указанных групп ОФ ведется не в разрезе отдельных объектов, а группы в целом. При продаже балансовая стоимость группы уменьшается на сумму продажной стоимости реализуемых объектов ОФ. Если продажная стоимость равна или превышает балансовую стоимость соответствующей группы ОФ, балансовая стоимость такой группы приравнивается к нулю, а сумма превышения относится на валовой доход плательщика налога в соответствующем периоде. Соответственно, если стоимость продажи ОФ групп 2, 3, 4 не превышает балансовую стоимость соответствующей группы, после проведения такой операции ни валовые расходы, ни валовой доход не изменяются. В данном случае балансовую стоимость соответствующей группы в учете необходимо просто уменьшить на стоимость продажи объекта ОФ.

Следующая особенность, на которую нужно обратить внимание, – это взаимосвязь между моментом прекращения начисления амортизации и продажей ОФ. Начисление амортизации по ОФ прекращается с квартала, следующего за кварталом выбытия ОФ (то есть в налоговом учете ОФ амортизируются по квартал выбытия включительно), что следует из формулы расчета балансовой стоимости ОФ (пп. 8.3.2 ст. 8 Закона о прибыли). Поэтому при определении валового дохода (валовых расходов) от продажи объектов ОФ групп 2, 3, 4 для сравнения выручку от реализации объектов ОФ групп 2, 3, 4 нужно сопоставить с балансовой стоимостью соответствующей группы на конец квартала реализации ОФ. Иными словами, при продаже ОФ балансовая стоимость объекта (группы) рассчитывается с учетом амортизационных отчислений, начисленных за квартал, в котором продаются ОФ [4].

Не менее важным остается вопрос правильного отражения в налоговом учете продаж ОФ разных подгрупп одной группы в одном периоде. Если предприятие продает ОФ группы 2 (амортизовавшиеся по ставкам 6,25% и 10%) и группы 3 (амортизовавшиеся по ставкам 3,75% и 6%), то в этом случае у плательщика в налоговом учете имеется несколько амортизируемых подгрупп одной группы, ГНАУ, по этому поводу, более или менее четко высказалось только в письме от 03.02.2006 г. № 1982/7/15-0317 [3].

На указанное письмо, как правило, и ориентируются при проверках местные налоговые органы.

Таким образом, при продаже объектов обеих подгрупп каждой группы (2-й и 3-й) сначала необходимо на стоимость продажи уменьшить остаточную (балансовую) стоимость соответствующей подгруппы на начало квартала, в котором состоялась такая продажа, если же стоимость продажи ее превысит, то сумма превышения сразу не включается в ВД, а сначала уменьшает балансовую стоимость другой подгруппы этой же группы.

Если же стоимость продажи будет также "съедена" и вся стоимость другой подгруппы, то сумма превышения над стоимостью всей группы попадает в ВД.

Допустим, если после продажи всех объектов подгруппы и проведения всех необходимых расчетов в этой подгруппе осталась на начало следующего (за продажей) квартала остаточная стоимость, но при этом имеются объекты другой подгруппы этой же группы (даже если остаточная стоимость этой другой подгруппы на начало следующего квартала равна нулю). В таком случае нет права воспользоваться нормой пп. 8.4.7 Закона о прибыли и списать остаточную стоимость этой первой (безобъектной) подгруппы на валовые затраты.

Списать сумму остаточной стоимости на валовые затраты (то есть воспользоваться нормой пп. 8.4.7) возможно только в случае, когда и в другой подгруппе (10%) группы 2 на начало следующего квартала тоже не останется ни одного объекта. При этом не имеет значения, будет иметься у второй подгруппы на начало этого квартала какая-то остаточная стоимость или нет. Следовательно, экономист А. Павленко утверждает, что сумма остаточной стоимости должна продолжать амортизоваться по норме 6,25% [2]. Если же в течении квартала продажи будет осуществлено какое-либо приобретение (сооружение) ОФ по любой из подгрупп группы 2, то норма пп. 8.4.7 уже не сможет быть применена, поскольку на начало следующего квартала в группе появится новый(е) объект(ы).

С точки зрения автора, наиболее эффективным для предприятия будет списание суммы оставшейся на начало отчетного квартала остаточной стоимости по полностью выбывшей подгруппе на валовые затраты, независимо от того приобретались (сооружались) ОФ по любой из подгрупп группы 2 или нет. Это не противоречит нормам пп. 8.4.7, так как в нем указано, что группы 2,3 и 4 ОФ не должны при этом содержать материальных ценностей только лишь на начало отчетного квартала.

Литература: 1. Городянская Л. Налоговый и бухгалтерский учет амортизации на предприятии // Бухгалтерский учет и аудит. – 2003. – №2. – С. 12 – 18. 2. Павленко А. Реализация столОФ'... // Бухгалтер. – 2008. – №39. – С. 46 – 49. 3. Коваленко Д. Как амортизируются основные фонды в налоговом учете // Все о бухгалтерском учете. – 2006. – №31. – С. 27 – 29. 4. Устименко С. Продажа основных фондов в учете // <http://print.ubp.com.ua/>. 5. Ткаченко Л. Амортизаційна політика держави як складова стратегії економічних перетворень: з досвіду США/облікові аспекти // Економіст. – 2006. – №4. – С. 26 – 28. 6. Сажинец С. Організація обліку амортизації основних фондів на підприємствах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №5. – С. 42– 50. 7. Закон України "О налогообложении прибыли предприятий" в редакции от 22.05.1997 г. № 283/97-ВР" (с изменениями и дополнениями) // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 8. Лист ДПАУ "Щодо продажу основних фондів від 03.02.2006 г. № 1982/7/15-0317 // www.nau.kiev.ua. 9. Лист ДПАУ "Щодо амортизації основних фондів" від 12.04.2006 р. № 4101/6/15-0316 // www.nau.kiev.ua.

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ЗМЕНШЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КОРИСНОСТІ ОБ'ЄКТІВ НЕМА- ТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Одним із принципів ведення бухгалтерського обліку й складання фінансової звітності є принцип обачності, відповідно до якого активи підприємства не повинні бути завищені. У зв'язку з цим виникає необхідність в оцінці можливого зменшення корисності активу. Якщо залишкова вартість активу перевищує суму очікуваного відшкодування, то можна говорити про втрату економічної вигоди й зменшення корисності активу. Дослідженням зменшення та відновлення корисності об'єктів нематеріальних активів було приділено значну увагу. Так, такими дослідженнями займалися І. Павлюк, Н. Дзюба та ін. [1; 2].

Завданням дослідження є наведення прикладів відображення в обліку зменшення та відновлення корисності об'єктів нематеріальних активів.

Зменшення корисності нематеріальних активів регулюється П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" [3] та П(С)БО 28 "Зменшення корисності активів" [4]. Оцінка ознак можливого зменшення корисності нематеріальних активів проводиться підприємством на дату річного балансу, при умовах, зазначених у П(С)БО 28 [4]. Згідно з п. 4 П(С)БО 28 для визначення втрат від зменшення корисності нематеріальних активів потрібно знати суму очікуваного відшкодування активу, що визначається як найбільша із двох оцінок: чиста вартість реалізації активу або справжня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від активу [4]. Суму очікуваного відшкодування нематеріальних активів визначають окремо для кожного активу. Виключення становлять випадки, коли відносно окремого активу цю величину визначити неможливо. У такій ситуації визначають суму очікуваного відшкодування групи активів, що генерує грошові потоки й до якої відноситься такий актив. Визначати чисту вартість реалізації активу потрібно таким чином: 1) вона, як правило, базується на цінах активного ринку за винятком очікуваних витрат на реалізацію; 2) при відсутності активного ринку для конкретного активу його чиста вартість реалізації базується на наявній інформації про суму, що підприємство може одержати за актив на дату річного балансу в операції між обізнаними, зацікавленими й незалежними сторонами після зменшення на суму витрат на його реалізацію.

Справжня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від конкретного нематеріального активу (або їх групи) визначається шляхом застосування відповідної ставки дисконту до майбутніх грошових потоків від безперервного використання активу і його продажу (списання) наприкінці строку корисного використання. Майбутні грошові потоки визначаються виходячи з фінансових планів підприємства на невеликий період часу (не більше п'яти років).

У бухгалтерському обліку відображення втрат від зменшення корисності об'єкта нематеріальних активів залежить від того, переоцінювався раніше такий об'єкт чи ні.

Якщо об'єкт нематеріальних активів раніше вже переоцінювався – то зменшення корисності за таким об'єктом відображається за дебетом субрахунків 423 "Дооцінка активів" – в межах суми перевищення попередніх дооцінок над уцінками; 972 "Втрати від зменшення корисності активів" – у сумі перевищення зменшення корисності над сумою дооцінки, відображеної в складі іншого додаткового капіталу, з одночасним збільшенням суми накопиченої амортизації за таким об'єктом (за кредитом субрахунку 133 "Накопичена амортизація нематеріальних активів").

Відновлення корисності об'єкта нематеріальних активів в обліку відображається за дебетом субрахунку 133 "Накопичена амортизація нематеріальних активів" та кредитом субрахунків 423 "Дооцінка активів" – у межах суми втрат від зменшення корисності, відображеної зменшенням додаткового капіталу після попередньої дооцінки; 746 "Інші доходи від звичайної діяльності" – у межах суми попередніх уцінок залишкової вартості з одночасним визнанням доходу та 742 "Дохід від відновлення корисності активів" – у межах суми попереднього зменшення корисності залишкової вартості.

Література: 1. Павлюк І. Бухгалтерський облік зменшення та відновлення корисності об'єктів нематеріальних активів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №10. – С. 19 – 24. 2. Дзюба Н. Операції с нематеріальними активами / Н. Дзюба, Л. Солошенко, М. Ковенко // Налоги и бухгалтерский учет. – 2007. – №66. – С. 9 – 46. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.99 р. №242 зі змінами та доповненнями // www. nau. kiev. ua. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Зменшення корисності активів", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 124.12.2004 р. №817 зі змінами та доповненнями // www. nau. kiev. ua.

ЕДИНЫЙ НАЛОГ – "РУКА ПОМОЩИ" ГОСУДАРСТВА ИЛИ ПУТЬ К ТЕНЕВОМУ БИЗНЕСУ?

Актуальным вопросом на сегодня остается роль рыночных отношений, которые способствуют развитию такой деятельности как предпринимательство, и в частности, малому бизнесу. Но, как всегда существует другая сторона медали. Это сторона выражена в государственном регулировании, где одним из важнейших инструментов контроля выступают налоговые органы. Поэтому предпринимательская деятельность осуществляется уже в разрезе принимаемых решений, которые аргументируются в порядке установленных рамок, действующих согласно законодательной базе Украины.

Цель статьи заключается в рассмотрении негативных моментов единого налога, сложившихся для предприятий, и в изучении рекомендаций по их устранению.

Исследованием данного вопроса занимались такие ученые и экономисты, как К. Ващенко, И. Герасименко, Ю. Иванов, И. Лавриненко, А. Педько, А. Швец, В. Шеломков и др.

В соответствии с Законом Украины "О государственной поддержке малого предпринимательства" [1], предусмотрена помощь, оказываемая со стороны государства в поддержку деятельности сектора хозяйствования – малого предпринимательства, который непосредственно влияет на величину ВВП, что характеризует положение страны относительно других стран на мировом рынке.

Одним из таких направлений, как поддержка в ведении деятельности предприятий, является Указ Президента Украины "Об упрощенной системе налогообложения, учета и отчетности субъектов малого предпринимательства" [2], который предусматривает уплату единого налога вместо ряда других налогов и сборов.

Применение данной системы налогообложения возможно при соблюдении определенных условий, выраженных в среднеучетной численности работников, которая не должна превышать 50 человек за календарный год для юридических лиц и 10 человек – для физических лиц, и валовом доходе за год не более 1 млн грн и 500 тыс. грн соответственно.

Валовым доходом, полученным вследствие выручки от реализации товаров, работ, услуг, считается сумма, фактически полученная субъектом предпринимательской деятельности на расчетный счет или в кассу за осуществление операций по продаже товаров, работ, услуг [2].

В случае же осуществления операции по продаже основных фондов выручкой от реализации считается разность между суммой, полученной от реализации этих фондов, и их остаточной стоимостью на момент продажи [2].

На сегодняшний момент это ограничение в суммарном выражении валового дохода может привести к кризисному положению относительно финансового состояния предприятий. И в дальнейшем такое положение дел уже будет характерно для субъектов хозяйствования, находящихся не на этапе спада жизненного цикла предприятий, а ухода их с рынка, то есть это прямой путь к банкротству.

В свою очередь, это вызвано тем, что за этот период времени с 1999 г. произошло обесценивание гривны, из-за непосредственного роста инфляции, а значит и нельзя сравнивать эффективность деятельности возможную при одном и том же денежном значении валового дохода и разных: ценах на используемое сырье и материалы, минимальных заработных платах, прожиточных минимумах.

Следовательно, предприятия зажаты в тисках, с одной стороны конкурентами, у которых финансовое положение более стабильно, так как деятельность основана на собственном капитале, а не на привлеченных средствах от кредиторов и инвесторов, и с другой стороны – инфляцией, где ее темпы в последнее время носят не циклический характер, а вызваны кризисным положением относительно экономического и политического состояний в стране. Производство стоит, а денежная масса уходит за рубеж. Поэтому, чтобы уцелеть в этом водовороте и иметь еще какую-то прибыль, руководства предприятий склонны к действиям, выступающим за грани принятого.

При рассмотрении упрощенной системы налогообложения существует еще один спорный момент. Он касается самого перехода на эту систему. Поскольку для юридических лиц предусмотрено две ставки единого налога на выбор: 10%, если он не является плательщиком НДС, и 6% – является плательщиком НДС [2], то вот здесь как раз до конца и не оговорено, что выбор между этими ставками рассматривается как "внутри" данной системы налогообложения и выступает одним из ее элементов или же существует параллельно – вне ее. Следовательно, вопрос остается открытым и каждый, заинтересованный в нем, трактует его по-своему.

Естественно, самым прямым путем решения сложившейся ситуации является корректировка в указанных выше нормах.

Например, К. Ващенко предлагает внедрение обязательного учета доходов и расходов предпринимателей и автоматическое определение в качестве базы налогообложения дохода, а не объема выручки от реализации товаров, работ, услуг, что предотвратит уклонения от уплаты налогов. А так же установить ответственность "упрощенцев" за превышение ими предельного объема дохода путем введения процентных ставок для налогообложения сумм этого превышения, то есть в случае превышения дохода на каждую дополнительную грн юридическое и физическое лицо должно уплачивать 1,5% и 1% от этой суммы соответственно. Что же касается конкретных показателей, то с учетом инфляции и увеличения доходов наемных работников предельный объем выручки от реализации товаров, работ, услуг целесообразно увеличить для юридических лиц с 1 млн грн до 3 млн грн, а для физических лиц – с 500 тыс. грн до 1 млн грн [3].

На взгляд же автора статьи, эффективней было бы не менять одну сумму на другую, так как через два-три года будет та же ситуация, из которой мы ищем выход сегодня; а лучше скорректировать уже имеющиеся суммарные критерии на индекс инфляции, что позволит установить пропорциональную зависимость между критерием валового дохода и цен, господствующих, на рынке.

Относительно же размеров ставок единого налога для юридических лиц, то в связи с увеличением нагрузки по уплате пенсионных и страховых платежей, необходимо их вдвое уменьшить: соответственно, с 6% до 3% и с 10% до 5%.

И. Герасименко выдвинул ряд своих предложений, среди которых — исключение из перечня видов деятельности, разрешенных для работы на едином налоге, высокорентабельных (оптовая торговля, риэлтерские услуги и т. д.); введение прогрессивной шкалы единого налога в зависимости от объемов валового дохода; введение единой ставки налога с оборота; снижение ставки налогов для предпринимателей при увеличении количества наемных работников и полной выплате заработных плат и др. [4].

А. Б. Педько, по изучению данного вопроса, предлагает концепцию регрессивно-динамического налогообложения, которая изначально ориентируется на прибыльный метод ведения бизнеса [5]. Она представляет собой такой порядок взимания налогов, согласно которому положительной динамике экономического роста (медленной, умеренной, быстрой, ускоренной, прогрессивной) на предприятии соответствует убывающая шкала налогообложения, то есть ставка налога с оборота составляет 9%, 6%, 5,5%, 5% и 4,5% соответственно.

Единственным здесь неоговоренным моментом, по мнению автора, является плательщики НДС, у которых ставка единого налога составляет 6%. Поэтому целесообразно разграничить в таком порядке: для неплательщиков НДС – 9%, 8,5%, 8%, 7%, 6%; а для плательщиков НДС – 5,5%, 5%, 4,5%, 4%, 3,5%.

Следовательно, в рамках предложенной системы налогообложения наименьшая налоговая нагрузка ложится на предприятия, которые максимизируют конечные финансовые результаты. Существенно упрощается порядок присвоения владельцами предприятий корпоративных доходов. Законодательно закрепляется право работников фирм на участие в прибылях, что заметно видоизменяет их мотивационные установки. Благодаря этому наращивание объемов продаж и балансовой прибыли становится для фактических владельцев главным источником личных доходов и эффективным способом минимизации налогов. Государство выигрывает вследствие того, что рост прибыльности предприятий создает необходимые предпосылки для расширенного воспроизводства общественного капитала. Иными словами, ощутимые и незамедлительные финансовые выгоды от повышения эффективности хозяйственной деятельности предприятий получают все задействованные субъекты экономических отношений (государство, владельцы, управленческий и производственный персонал компаний).

Таким образом, можно сделать вывод о том, что единый налог является "рукой помощи" государства для предприятий, находящихся на грани своего существования. А значит отрицательные стороны, оговоренные в статье, необходимо свести на нет, что будет способствовать развитию как сектора малого предпринимательства, так и экономике Украины в целом.

Литература: 1. Закон Украины "О государственной поддержке малого предпринимательства" от 19.10.2000 г. №2063-111// www.rada.gov.ua. 2. Указ Президента Украины "Об упрощенной системе налогообложения, учета и отчетности субъектов малого предпринимательства" от 28.06.99 г. №746/99 с изменениями и дополнениями // www.rada.gov.ua. 3. Ващенко К. Упрощенная система налогообложения — это не льгота // Экономика Украины. — www.mdoffice.com.ua. 4. Герасименко И. Налоги как инструмент повышения конкурентоспособности // Экономический вектор. — www.ki.rada.crimea.ua/nomera/2007/045/nalogi.html. 5. Педько А. Экономическое обоснование регрессивно-динамической системы налогообложения // Актуальные проблемы государственного управления: Сб. науч. труд. — Днепропетровск: Днепропетровский филиал Украинской академии государственного управления при Президенте Украины, 2000. — Вып. 3 (3). — С. 206 – 214 (на укр. яз.).

СУТНІСТЬ ТА КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Згідно з П(С)БО 2 "Баланс" "фінансові інвестиції – це активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора".

Визначення, яке наведене у МСБО 25 "Облік інвестицій", є близьким за змістом: "інвестиція – це актив, утримуваний підприємством для приросту капіталу через розподіл (наприклад, відсотків, роялті, дивідендів і ренти), для збільшення вартості капіталу або інших вигод для підприємства-інвестора, наприклад, надходження завдяки торговельним відносинам".

Фінансові інвестиції є одним із видів інвестицій, оскільки існують ще й капітальні інвестиції, тому наведені вище визначення не повинні бути ідентичними. У визначенні фінансових інвестицій необхідно виділити їх особливості.

Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 р. №283/97-ВР фінансові інвестиції визначені як "господарська операція, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів".

Для конкретизації поняття фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку Ф. Ф. Бутинець виокремлює такі їх види: вкладення до статутного капіталу інших підприємств разом із дочірніми та залежними підприємствами; придбання цінних паперів інших емітентів (акції, облігації тощо); надання позик іншим юридичним і фізичним особам; переведення грошових коштів на депозити в банки.

У Російській Федерації фінансовими вважають також інвестиції в державні цінні папери, акції, облігації та інші цінні папери інших організацій, статутні капітали інших організацій, а також надані іншим організаціям позики.

На думку автора, необхідно підкреслити, що фінансові інвестиції є вкладенням у статутні капітали інших підприємств та в придбання цінних паперів з метою отримання прибутку (відсотків або дивідендів) або певних фінансових прав, зростання вартості капіталу.

Згідно з П(С)БО 2 "Баланс", фінансові інвестиції визнаються активами, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта, та його вартість може бути достовірно визначена. Тобто це є загальними критеріями визнання активів. П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції" не містить спеціальних критеріїв для їх визнання. Водночас актуальною залишається проблема розробки додаткових критеріїв визнання фінансових інвестицій.

Тому пропонуються такі умови визнання фінансових інвестицій як активів:

перенесення на підприємство фінансових ризиків у зв'язку з фінансовими вкладеннями (наприклад, ризик ліквідності, ризик неплатоспроможності боржника, ризик зміни ціни тощо);

здатність принести підприємству дохід у майбутньому у вигляді відсотків, дивідендів, зростання вартості капіталу за рахунок різниці між вартістю продажу і придбання і т. п.

Ще однією проблемою обліку фінансових інвестицій є певна невідповідність між об'єктами інвестиційної та фінансової діяльності в різних видах фінансової звітності. Наприклад, у звіті про фінансові результати об'єктами фінансової діяльності визнаються: фінансові доходи у вигляді дивідендів, відсотків та інших доходів, отриманих від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі); фінансові витрати у вигляді витрат на відсотки та інших витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу; фінансові результати від здійснення фінансової діяльності.

Водночас у звіті про рух грошових коштів дивіденди та відсотки, отримані від фінансових інвестицій, є лише об'єктами інвестиційної діяльності, а витрати на сплату відсотків за борговими цінними паперами – операційної діяльності. На думку автора, з метою узгодження показників фінансової звітності доцільно згадані вище об'єкти відображати як об'єкти фінансової діяльності.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ФОРМ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Упровадження нових принципів господарювання на основі ринкових відносин, розвиток підприємницької діяльності потребують перегляду облікових процесів у сільському господарстві, удосконалення первинних документів та спрощення обліку.

Питанням удосконалення первинного обліку в Україні в аграрних підприємствах приділяють велику увагу відомі вчені, зокрема В. С. Уланчук та Н. В. Оляднічук [1]. Вони наголошують на тому, що за останні роки в Україні вжито ряд заходів щодо поліпшення оформлення первинних докумен-

тів, але господарські суб'єкти припускаються багатьох помилок та ігнорують деякі обов'язки, що призводить до ускладнення обліку.

На жаль, більшість спеціалізованих форм первинних документів, які застосовуються в сільськогосподарських підприємствах, затверджені Міністерством сільського господарства СРСР ще в 1972 р.

Вони не відповідають умовам господарювання реформованих сільськогосподарських підприємств і національним стандартам бухгалтерського обліку, тому потрібні нові спеціалізовані форми первинних документів для контролю за використанням матеріальних, фінансових та трудових ресурсів. Про що відзначає М. Ф. Огігчук [2].

У зв'язку з викладеним вище виникає потреба удосконалити первинні документи з обліку праці та її оплати, які застосовуються в сільськогосподарських підприємствах.

У процесі дослідження використані такі методи проведення економічних досліджень: порівняння, абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), експериментальний.

Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [3] передбачено, що підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи і відповідальність за несвоєчасне складання останніх і реєстрів бухгалтерського обліку та недостовірність відображених у них даних несуть особи, що склали і підписали ці документи.

Первинні документи складають на бланках типових спеціалізованих форм, затверджених у встановленому порядку. До внесення інформації з первинних документів у реєстри обліку вони обов'язково мають бути перевірені працівниками, які ведуть бухгалтерський облік, за формою та змістом [4]. Таким чином, найбільшу питому вагу в структурі затрат робочого часу на облік займає перша стадія облікового процесу, яка включає в себе складання й оформлення первинних документів. Саме тому, питання подальшого удосконалення первинного обліку актуальне.

Для аналізу стану обліку розрахунків з оплати праці були проведені дослідження у СФГ "Моноліт" Борівського району Харківської області. Зважаючи на те, яким чином ведеться первинний облік із заробітної плати у досліджуваному господарстві, можна визначити такі шляхи його удосконалення.

Недоліком первинного обліку є відсутність у первинних документах відомостей про якість робіт. Необхідні дані містяться лише в Облікових листах тракториста-машиніста, але досить часто вони носять формальний характер. Для вирішення цього питання запропоновано дані про якість робіт (на особливо важливих ділянках обліку) відображати в первинному документі *Обліковий лист якості робіт*. Адже, за показниками якості продукції можна коригувати рівень заробітної плати працівників, застосовувати матеріальне заохочування.

У первинному документі *Розрахунок нарахованої заробітної плати (оплати праці) працівникам тваринництва* пропонуємо додатково зазначати реквізит "*Доплата за якість продукції*", оскільки врахування якісних показників продукції дасть можливість проконтролювати участь кожного працівника ферми у виробництві конкурентоспроможної продукції і відповідно диференціювати заробітну плату, що буде стимулювати працівників до високоєфективної праці.

Табель обліку робочого часу (ф. № ПСГ-1) для удосконалення вихідної інформації повинен містити такий додатковий реквізит, як "*Шифр синтетичного та аналітичного обліку*", оскільки його наявність полегшить у подальшому заповнення накопичувальних та групувальних відомостей. Пропонуємо крім реквізитів, які є в *Нарядах на відрядну роботу* (ф. № ПСГ-5), передбачити "початок робіт", "завершення робіт", "замовник", а також "вчасно" чи "із запізненням" виконана робота. Знаючи початок і завершення робіт (за завданням та фактично), можливо контролювати строки їх виконання. А це важливо, оскільки, в більшості випадків впливає на розмір зараховуваної оплати праці.

Як показують дослідження, в *Облікових листах трактористів-машиністів* (ф. № ПСГ-3) накопичується деяка інформація, яка є несуттєвою. Можна скоротити кількість рядків у документі до 10, що буде зручнішим, бо з практики випливає, що більше для заповнення даних не використовується.

Існуючій формі документа притаманні певні облікові недоліки: відсутність групування виконаних сільськогосподарських робіт за набором однорідних ознак; неоперативність, оскільки термін його складання та подальшого використання становить п'ять днів; відсутність ведення обліку робочого часу та простоїв; відсутність обліку пального на переїзди між об'єктами господарства.

Простої техніки спричиняють втрати сільськогосподарської продукції, знижують ефективність виробництва. Отже, простої є важливим експлуатаційним та економічним показником, тому потребують детального обліку. У первинному бухгалтерському обліку передбачена ф. 72 "Листок обліку простоїв", але на сьогодні облік простоїв не ведеться. Тому необхідно доповнити "Обліковий листок тракториста-машиніста" додатковими рядками, пристосованими для визначення часу простоїв сільськогосподарської техніки. Така побудова документа дозволить врахувати всі важливі показники, можна буде робити надбавку на заробітну плату за якість виконаних робіт та економію пального, чи зменшення простоїв, що може призвести до підвищення продуктивності праці робітників.

У зв'язку з удосконаленням первинного обліку потрібно внести зміни в принцип побудови реєстрів з оплати праці. Кафедрою бухгалтерського обліку і аудиту Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва було розроблено й удосконалено: журнал-ордер № 5 Б с-г, в якому відображують кредит рахунків 65 "Розрахунки за страхуванням" та 66 "Розрахунки за виплатами працівникам"; зведену відомість № 5.1 нарахування та розподілу оплати праці та відрахувань від неї за об'єктами обліку.

П(С)БО 26 "Виплати працівникам" [5] передбачено, що виплати працівникам включають: поточні виплати, виплати при звільненні, виплати по закінченні трудової діяльності, виплати інструментами власного капіталу підприємства, інші довгострокові виплати. Аналіз показує, що в досліджуваній групі сільськогосподарських підприємств Борівського району застосовується тільки не повною мірою поточні виплати працівникам, а останні виплати підприємствами ігноруються.

Навіть за поточними виплатами працівникам до яких включають: заробітну плату за окладами і тарифами, виплати за невідпрацьований час (щорічні відпустки та інший оплачуваний невідпрацьований час), премії та інші заохочувальні виплати, мають місце тільки заробітна плата за окладами і тарифами. У господарстві не створюються резерви забезпечення майбутніх витрат і платежів для: виплати відпусток, додаткового пенсійного забезпечення, виплат за невідпрацьований час, виплат по закінченні трудової діяльності, витрати при звільненні, інші виплати працівникам.

Мотивація праці сільськогосподарських працівників потребує розробки Програм: виплат за участю кількох роботодавців, виплат інструментами власного капіталу підприємства, виплат по закінченні трудової діяльності. Усі наведені програми повинні бути забезпечені активами фонду, які призначені тільки для довгострокових виплат його учасникам, на які не може бути звернене будь-яке стягнення відповідно до Закону та які не повертаються платнику внесків.

Виконання названих програм породжує, як правило, актуарні прибутки або актуарні збитки, що є свідченням різниці між попередніми актуарними припущеннями і тим, що фактично відбулося, з урахуванням змін актуарних припущень.

Отже, необхідно використовувати такий первинний документ, як Обліковий лист якості робіт, доповнити Обліковий листок тракториста-машиніста додатковими рядками, пристосованими для визначення часу простоїв сільськогосподарської техніки, використовувати удосконалені реєстри з оплати праці, розробляти програми виплат заробітної плати. Також у сільськогосподарських підприємствах пропонуємо заробітну плату видавати працівникам не наявними засобами з каси підприємства, а перераховувати на картковий рахунок співробітника, що розпоряджається засобами такого рахунку на свій розсуд, використовуючи особисту картку.

Упровадження всіх зазначених змін полегшить процес обробки інформації та дозволить скоротити затрати робочого часу працівників бухгалтерії, дасть можливість диференціювати заробітну плату, упроваджувати доплати за якість продукції, що буде, у свою чергу, стимулювати працівників до високопродуктивної праці.

Література: 1. Уланчук В. С. Вдосконалення обліку в молочному скотарстві / В. С. Уланчук, Н. В. Оляднічук // Облік і фінанси АПК. – 2007. – № 1 – 2. – С. 100 – 105. 2. Огійчук М. Ф. Побудова спеціалізованих форм первинних документів на засадах сучасних принципів бухгалтерського обліку // Економіка АПК і природокористування: Вісник ХНАУ. – 2006. – № 11. – С. 10 – 14. 3. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIV (з наступними змінами та доповненнями) // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 1. – С. 64 – 67. 4. Сук Л. Організація документування господарських операцій та документообігу / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – № 18. – С. 6 – 52. 5. П(С)БО 26 "Виплати працівникам": Стандарти бухгалтерського обліку в Україні: Спецвипуск // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 18. – С. 33 – 36.

УДК 657.1:336.748.3

Циган Р. М.

Марченко Г. В.

Івченко В. В.

ВІДОБРАЖЕННЯ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ У БУХГАЛТАРСЬКОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКАХ

У зв'язку з частою зміною валютного курсу, що відбувається майже щоденно, виникають курсові різниці. Для їх правильного відображення використовують деякі П(С)БО та відповідні закони, але відсутність методичних вказівок та рекомендацій щодо їх застосування ускладнює бухгалтерський та податковий облік курсових різниць. Саме тому виникає потреба у розгляді відображення курсових різниць у податковому та бухгалтерському обліку.

Бухгалтерський облік курсових різниць розглянуто у працях вітчизняних вчених Ф. Ф. Бутинця [1], І. В. Жиглея [1], Ю. М. Лисенкова [2], В. М. Пархоменка [1], І. В. Педь [2].

У Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 року № 996-XIV зі змінами та доповненнями, одним із основних принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності є принцип єдиного грошового вимірника. Суть його полягає в тому, що вимірювання і узагальнення всіх господарських операцій підприємств України у фінансовій звітності необхідно здійснювати в єдиній грошовій одиниці – гривні.

Усі операції в іноземній валюті слід відображати у валюті звітності, тобто перераховувати

© Циган Р. М., Марченко Г. В., Івченко В. В., 2009

суму в іноземній валюті у гривні із застосуванням офіційного валютного курсу, який встановлено НБУ на дату здійснення операції. Якщо на дату балансу або на дату здійснення розрахунків валютний курс змінився, виникають курсові різниці.

Згідно з П(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. №193, об'єктами визначення курсових різниць є монетарні статті.

Бухгалтерський облік курсових різниць ведеться на субрахунках 714 "Дохід від операційної курсової різниці"; 744 "Дохід від не операційної курсової різниці"; 945 "Втрати від операційної курсової різниці"; 974 "Втрати від не операційної курсової різниці".

У фінансовій звітності, згідно з П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. №87, курсові різниці відображаються у "Звіті про фінансові результати" в рядках 090 "Інші операційні витрати" або 060 "Інші операційні доходи".

Відповідно до пп. 7.3.6 п. 7.3 ст. 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (334/94-ВР) у редакції від 22.05.97 р. №283/97-ВР (283/97-ВР), зі змінами та доповненнями, до внесення в нього змін Законом України від 24.12.2002 р. №349-IV (349-15), з метою оподаткування будь-яка іноземна валюта або заборгованість в іноземній валюті, що перебуває на обліку платника податку на кінець звітного періоду, перераховується в гривні за офіційним валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на останній робочий день звітного періоду. При цьому позитивна або від'ємна різниця між результатом такого перерахунку та балансовою вартістю такої заборгованості включається відповідно до валових доходів або валових витрат платника податку.

При веденні обліку курсових різниць необхідно визначити: природу їх виникнення; об'єкти обліку; звітний період, в якому були здійснені операції, пов'язані з рухом валютних коштів; розмір балансової вартості іноземної валюти (для податкового обліку). Залежно від виду діяльності, в ході якої виникають курсові різниці, вони поділяються на операційні та неопераційні. Залежно від типу змін, що відбулися на валютному ринку, вони відображаються у складі доходів або витрат звітного періоду.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050 106 "Облік і аудит" / Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей, В. М. Пархоменко; [За ред. Ф. Ф. Бутинця – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2001. – 420 с. 2. Лисенков Ю. М. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності / Ю. М. Лисенков, І. В. Педь – К.: Зовнішня торгівля, 2004. – 310 с.

Шевря Я. В.

УДК 657.37.62

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Облікові записи та процеси на кожному підприємстві закінчуються складанням бухгалтерської звітності на підставі об'єднання поточних даних для розрахунку економічних показників, необхідних для управління. Виходячи з цього, для управління необхідна не звітність, як така, а розрахункові показники, що допомагають керувати підприємством та приймати ділові рішення. Фінансова звітність, як за МСБО, так і за П(С)БО, призначена для задоволення потреб користувачів, які не отримують інформацію за індивідуальними вимогами, а обмежуються застосуванням стандартної методики економічного аналізу, що придатна для оцінки типових джерел інформації (публічна звітність). Максимізація корисності звітної інформації сприяє високій аналітичності, на основі якої отримують достовірні дані фінансово-економічного аналізу та приймають правильні рішення. Жоден з комплектів фінансової звітності, підготовленої підприємством, не носить практичного та прикладного характеру без додаткових розрахунків та економічного аналізу.

Актуальними в такій ситуації є дослідження, спрямовані на моделювання форм фінансової звітності, що максимізують інформативність та якість даних, максимально задовольняють мету звітності – надати користувачам повну, правдиву та неупереджену інформацію про підприємство. Виходячи з актуальності, основною метою дослідження є запропонувати такі джерела фінансової інформації, які є не тільки інформаційною системою, що показує координати знаходження

© Шевря Я. В., 2009

підприємства на ринку, а таку форму звітності, на основі якої користувачам легко аналізувати та прогнозувати діяльність, прибутковість та ефективність підприємства у майбутньому, приймаючи дієві ділові управлінські рішення.

Об'єктом дослідження є модель фінансової звітності, призначена для задоволення алгоритму прийняття управлінських рішень користувачами на підприємствах України.

Предметом дослідження є інформаційне і методологічне забезпечення аналізу діяльності підприємства.

У процесі підготовки результатів дослідження використані загальнонаукові, економіко-логічні й економіко-математичні методи, моделювання (блок фінансового доповнення до української звітності), системний підхід та теорія комплексного економічного аналізу.

Для розкриття актуальності дослідження та досягнення основної його мети було поставлено такі завдання:

розглянути аналітичні функції звітності в єдності з системою процесу прийняття рішень як елементу управління підприємством;

довести важливість наведення фінансово-аналітичних показників у затвердженій публічній фінансовій звітності;

обґрунтувати вибір оптимальної кількості та набору комплексних аналітичних показників і коефіцієнтів.

Міжнародна федерація бухгалтерів представила на розгляд звіт "Представлення фінансової звітності з точки зору всіх учасників даного процесу: перспективи і напрями подальшого розвитку", аналіз основних тенденцій якого показує, що актуальним залишається питання доступності та зрозумілості звітності для користувачів. Сучасна фінансова звітність характеризується низькою корисністю звітів, їх складністю, порушенням принципів превалювання сутності над формою та зіставності, які вводять інвесторів в оману у зв'язку зі світовою конвергенцією та гармонізацією [1].

Національна фінансова звітність є бар'єром для співпраці українських підприємств з іноземними партнерами, які виявляють бажання перевірити фінансовий стан і результати діяльності підприємства, ліквідність, платоспроможність та фінансово-економічні характеристики. Бар'єр полягає в тому, що звітність за П(С)БО є специфічно регламентованою, глибоко прописаний законодавчий алгоритм обліку трансакцій та побудови фінансової звітності. Оскільки іноземним партнерам необхідно пересвідчитися в надійності підприємства як ділового партнера (об'єкта інвестування), то навіщо презентувати їм національну звітність в незрозумілому вигляді та невідомим показниках, якщо надійним виходом національного підприємства з цієї ситуації є представити зовнішньому користувачу готові, розраховані, зрозумілі для нього, показники. Тобто, на основі національної звітності формується комплекс фінансових показників, що відповідають міжнародним аспектам аналізу. На відміну від бухгалтерського обліку, економічний аналіз та його показники знаходяться в більш стійких рамках, є зрозумілими для широкого кола зацікавлених користувачів, а його дані є первинною потребою порівнянню зі звітністю. Якими б лінгвістичними змінними не була описана діяльність підприємства, зацікавлений користувач всеодно звертається до апарату економічного аналізу та здійснює необхідні розрахунки, що відповідають його потребам, цілям та завданням.

Посилення захисту прав інвесторів та забезпечення прозорості міжнародних ринків капіталу зумовили нові підходи до методології розкриття економічної інформації про діяльність суб'єктів господарювання [2]. Проект стратегії застосування МСБО в Україні цими рядками засвідчує те, що розкриття економічної інформації не здійснюється в Україні в таких форматах, що є зручними для закордонних користувачів і наголошується на необхідності розробки нових підходів до регулювання методології розкриття економічної інформації. Це означає, що підприємствам доведеться очікувати нових П(С)БО, інструкцій, нормативних актів тощо. А враховуючи тривалий час, який необхідний для реагування вітчизняних законодавчих органів на нові тенденції в розвитку презентації економічної інформації, одночасно з обмеженими часовими ресурсами у підприємства на прийняття економічних рішень, для підприємства єдиним виходом з такої ситуації є вдосконалення самостійно розробленої системи управлінського обліку та звітності.

Обґрунтоване вирішення даної проблеми передбачає удосконалювати методику аналізу фінансової звітності як на основі національних форм, так і на основі управлінської звітності, і презентувати зовнішнім користувачам загальноприйняті готові фінансові показники. Вибір показників здійснений на основі аналітичних розрахунків та досліджень, які забезпечують мінімальний вплив облікових альтернатив і є нееластичними стосовно системи креативного обліку в Україні. Використання їх як основи звітних даних дозволить посилити контроль, підвищити споживчі характеристики звітності, задовольнити інформаційні потреби користувачів та обмежити можливості маніпулювання при відображенні реального фінансового стану й діяльності підприємства. Каталізатором процесу гармонізації облікових даних з міжнародними вимогами перш за все є фінансовий аналіз, який не регулюється законодавством та є первинним для користувачів порівняно із затвердженою національною звітністю.

За результатами дослідження запропоновано внести доповнення до національної фінансової звітності – додати до форми №2 "Звіт про фінансові результати"[3] розділ IV "Розрахунок фінансово-економічних показників". Структуру запропонованого розділу наведена в таблиці.

Розділ IV "Розрахунок фінансово-економічних показників"
(таблиця заповнена на основі даних фінансової звітності ТОВ "Бетон Груп"
за період 2006 – 2007 рр.)

Назва показника	Міжнародне позначення	За звітний період	За попередній період	Зміна, %
Рентабельність Активів, %	ROA	3.7	0.50	+3,2
Рентабельність Капіталу, %	ROE	5.91	0.68	+5,23
Рентабельність Інвестицій, %	ROI	4.13	0.54	+3,59
Рентабельність Робочого Капіталу, %	ROWC	4.13	0.54	+3,59
Рентабельність Чистих Активів, %	RONA	2.38	0.34	+2,04
Прибуток до нарахування та сплати Відсотків, Податків і Амортизації, тис. грн	EBITDA	10559,0	4551,0	+232,0

Застосування даного розділу більшою мірою відповідає принципу зіставності – можуть бути порівняними фінансові звіти різних (різних підприємств не означає, що мова йде виключно про національні підприємства) підприємств за різні звітні періоди. Таке доповнення нівелює вплив облікової політики та принципу суттєвості, оскільки незалежно від методів обліку, облікової політики та альтернатив, для користувача представлені фактичні значення фінансових показників. Користувачам надаються готові дані в зрозумілому міжнародному виразі, а для контролюючих органів – посилюється контроль та виявлення "вузьких місць" в системі обліку господарюючого суб'єкта.

Узагальнюючи результати проведеного аналітичного дослідження фінансової звітності підприємств Закарпатського регіону, практичного досвіду, і з урахування думок провідних вчених та практиків, можна зробити такі висновки:

1) метою зовнішньої фінансової звітності в Україні має бути представлення фінансової інформації про компанію, яка корисна потенційним інвесторам і кредиторам (власникам капіталу) для прийняття ділових рішень та залучення інвестицій на підприємство;

2) сформована інформаційна структура фінансової звітності, адекватна вимогам ринкової економіки в інтересах зовнішніх користувачів;

3) розроблена та запропонована для практичного використання фінансово-аналітична інформація у вигляді додаткового IV розділу до форми №2 "Звіт про фінансові результати", який розкриває інтерпретацію, можливості, переваги та презентативність звітності для користувачів, що приймають рішення;

4) розглянута єдність процесу прийняття рішень на основі креативної системи бухгалтерського обліку, методології економічного аналізу та альтернативної побудови форм фінансової звітності;

5) запропонована модель фінансової звітності для фінансового аналізу з використанням комплексних аналітичних фінансових показників.

Література: 1. Проект МФБ "Представлення фінансової звітності з точки зору всіх учасників даного процесу: перспективи і напрями подальшого розвитку" // <http://www.ifac.org/MediaCenter/?q=node/view/547>. 2. Проект Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схвалений Методологічною радою з бухгалтерського обліку при МФУ протокол № 133 від 22.08.07р. // <http://www.ifac.org/MediaCenter/?q=node/view/547>. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" затвердженого наказом МФУ від 31.03.1999 р. №87. // <http://www.ifac.org/MediaCenter/?q=node/view/547>.

Истомина М. Ю.

УДК 657.471.1.011.27

УЧЁТ РАСХОДОВ НА ОБУЧЕНИЕ РАБОТНИКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В современном мире очень сложно найти время для получения образования, которое сейчас так необходимо. Работодателю всегда нужны хорошие специалисты, поэтому все более актуальным становится учет расходов на профессиональное обучение работников. В этом случае

© Истомина М. Ю., 2009

бухгалтер должен владеть знаниями бухгалтерского и налогового учета таких расходов.

В статье использовались работы Е. Переверзевой, Л. Солошенко и др.

При учете расходов на профессиональное обучение следует знать, как их отражать в бухгалтерском учете предприятия и каким образом они будут влиять на размер налоговых обязательств налогоплательщика, поэтому это и является целью данного исследования. Для выяснения этих вопросов использовались методы анализа и синтеза, индукции и дедукции, метод изложения и др.

Поскольку целью проведения подготовки или переподготовки работников является создание интеллектуального потенциала предприятия – работодателя для достижения им положительных результатов в осуществляемой хозяйственной деятельности, то расходы, связанные с профессиональной подготовкой, переподготовкой или повышением квалификации работников по профилю деятельности такого предприятия, являются расходы на производственные цели, которые связаны с хозяйственной деятельностью предприятия и не считаются личными доходами (дополнительным благом) работников [1, с. 43].

С января 2006 года в соответствии с подпунктом 5.4.2. Закона Украины "О налогообложении прибыли предприятий" в валовые расходы, связанные с подготовкой, обучением, переподготовкой или повышением квалификации, включаются расходы плательщика налога на обучение лиц, находящихся в трудовых отношениях с таким плательщиком налога, расходы на обучение и (или) профессиональную подготовку в отечественных высших и профессионально-технических заведениях других лиц, которые не находятся с таким плательщиком налога в трудовых отношениях, но заключили с ним письменное соглашение [2]. Также в валовые расходы включаются расходы на организацию учебно-производственной практики по профилю основной деятельности плательщика налога или в структурных подразделениях, которые обеспечивают его хозяйственную деятельность, лиц, обучающихся в высших и профессионально-технических заведениях [1, с. 39]. Расходы на обучение включаются в валовые расходы в размере не выше 3% фонда оплаты труда отчетного периода. Также сумму расходов на обучение следует определять с учетом размера фонда оплаты труда соответствующего налогового периода, так как для целей Закона "О налогообложении прибыли предприятий" используются такие налоговые периоды как календарный квартал, полугодие, три квартала и год [2].

Что касается бухгалтерского учета, то, поскольку размер платы за образовательные услуги устанавливается за весь срок их предоставления и не может изменяться, предприятие, планирующие рассчитывать за обучение (переподготовку) собственными денежными средствами, может на собственное усмотрение для равномерного распределения расходов на оплату образовательных услуг на финансовые результаты, создавать резервы их оплаты. При этом необходимо руководствоваться нормами П(С)БУ 11 "Обязательства", согласно пункту 16 которого сумма обеспечения определяется по учетной оценке ресурсов, необходимых для погашения соответствующего обязательства, на дату баланса [3, с. 130].

С этой целью автором предлагается применение субсчета 477 "Обеспечение будущих расходов на обучение", на котором предлагается обобщение информации о движении денежных средств, которые резервируются для обеспечения будущих расходов и платежей и включения их в расходы текущего периода. Тогда по кредиту счета 477 отражается начисление обеспечений, по дебету – их использование.

В случае отсутствия предварительного созданного резерва оплата за обучение осуществляется за счет текущих ресурсов предприятия. В соответствии с нормами П(С)БУ 16 "Расходы" расходы, которые невозможно прямо связать с доходом определенного периода, отражаются в составе расходов того отчетного периода, в котором они были осуществлены, как прочие расходы обычной деятельности [3, с. 190]. Поскольку расходы на подготовку и переподготовку кадров относятся к текущим, то собирают их на соответствующем счете в зависимости от вида обучения. Так, стоимостями повышения квалификации отразится по дебету счетов 91 "Общепроизводственные расходы", 92 "Административные расходы", 93 "Расходы на сбыт" в зависимости от того, квалификацию работника какого структурного подразделения предприятие повышает. А вот расходы на подготовку и переподготовку рекомендуем собирать по дебету субсчета 949 "Прочие расходы операционной деятельности" [4, с. 11].

Следует помнить также, что согласно пункту 4.4. ст. 4 Закона Украины "О налоге с доходов физических лиц" объектом для начисления сбора в Пенсионный фонд и другие фонды социального страхования граждан является заработная плата плательщика этого налога, а поскольку оплата предприятием стоимости обучения физического лица не включается в фонд оплаты труда, то такие суммы не являются объектом начислений в Пенсионный фонд и другие социальные фонды [1, с. 44; 5].

Еще одной особенностью налогообложения плательщиков налогов является то, что согласно п.п. 4.3.20 п. 4.3. ст. 4. Закона Украины "О налоге с доходов физических лиц" в состав месячного или годового налогооблагаемого дохода не включается сумма, уплаченная работодателем в пользу заведений образования в счет компенсации стоимости подготовки или переподготовки наемного лица по профилю деятельности или общим производственным нуждам такого работодателя, но не выше размера суммы, определенной в п.п. 6.5.1 п. 6.5 ст. 6 этого Закона в расчете на каждый полный или неполный месяц подготовки (переподготовки) такого наемного лица [5, с. 21]. В 2008 году размер такой необлагаемой суммы составляет 890 грн, поэтому если предприятие за обучение сотрудника уплатило (из расчета на месяц) не более 890 грн, то налог с доходов удерживать не нужно. К сожалению, еще не разработан бюджет на 2009 год и поэтому нельзя сказать, каков будет размер прожиточного минимума, а соответственно и размер налоговой социальной льготы в следующем году. Принятый Закон Украины "О первоочередных мерах

относительно предостережения негативным последствиям финансового кризиса и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины" не предусматривает изменение размера налоговой социальной льготы, поэтому ситуация существенно не изменится [8].

Расходы на подготовку, переподготовку, обучение и повышение квалификации работников предприятия по специальностям, не связанным с профилем его деятельности в состав валовых расходов не включаются. Вместе с тем их признают доходом физического лица и облагают налогом с доходов [4, с. 13].

Подводя итоги, можно отметить, что в практике учета стает полезным применение субсчета 477 "Обеспечение будущих расходов на обучение" для отражения расходов на профессиональное обучение работников. К тому же, исследуя вопросы о расходах на обучение нужно, прежде всего, помнить, что с точки зрения налогообложения расходы на обучение могут быть отнесены в состав валовых расходов только при соблюдении определенных условий. Увеличение процента включения расходов на обучение в валовые увеличивает валовые расходы, что, в свою очередь, уменьшает сумму налогов на прибыль предприятия.

Литература: 1. Переверзева Е. Обучение работников: как учитываются расходы // Все о налогах. – 2006. – №8 (92). – С. 39 – 44. 2. Закон Украины "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 р. №334/94-ВР (в редакції Закону України від 22 травня 1997р. №283/97-ВР зі змінами і доповненнями) // www.nau.kiev.ua 3. Бухгалтерський облік: збірник систематизованого законодавства / Уклад. Я. Кавторяєва, В. Кузнецов. – 14-те вид., перероб і доп. – Харків: Фактор, 2007. – 704 с. 4. Век живи – век учи, или учет расходов на профобучение работников предприятия // Все о бухгалтерском учете. – 2006. – №78 – С. 9 – 15. 5. Закон України від 22 травня 2003 р. №889-IV (зі змінами і доповненнями) "Про податок з доходів фізичних осіб" // www.nau.kiev.ua. 6. Закон України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" №639 // www.nau.kiev.ua. 7. Солошенко Л. Расходы на обучение: изменения 2006 // Налоги и бухгалтерский учет. – 2006. – №19 – С. 17 – 23. 8. Закон України "Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2007 р. №107-VI // www.nau.kiev.ua. 9. Закон України "Про внесення змін в деякі законодавчі акти України (у сфері вищої освіти)" від 14.12.2004 р. №2229-IV // www.nau.kiev.ua.

Юдина С. А.

УДК 336.226.1

ПРОБЛЕМЫ ПРЕВЫШЕНИЯ ПРЕДЕЛЬНОЙ СУММЫ ВЫРУЧКИ ПЛАТЕЛЬЩИКА ЕДИНОГО НАЛОГА

Актуальность вопроса обусловлена тем, что упрощенная система налогообложения субъектов малого предпринимательства очень популярна, особенно среди физических лиц-предпринимателей, поскольку позволяет существенно сократить расходы на уплату налогов и затраты времени и средств на ведение налогового учета. Максимальные объемы выручки, которые дают возможность работать на едином налоге, были установлены еще в 1998 году и в течении 10 лет не изменялись. При хорошей организации бизнеса предельные суммы выручки 500 тыс. грн для физических лиц и 1 млн грн для юридических лиц зачастую достигаются единогоналожниками значительно раньше, чем заканчивается годовой отчетный налоговый период. Так как в стране наблюдается ежегодный рост инфляции, то установленные пределы выручки на сегодняшний день не кажутся такими уж недостижимыми.

Анализ литературных источников показал, что проблемой превышения предельной суммы выручки единогоналожниками занималось много ученых, а именно: Ю. Коваленко, О. Александрова, Н. Шпакович, М. Ковенко [1 – 4]. Однако не полностью решены вопросы превышения установленной для единого налога суммы выручки и существуют противоречия относительно включения той или иной суммы в базу обложения единым налогом. Таким образом, целью данной статьи является анализ последствий превышения граничной суммы выручки физическими и юридическими лицами, а также разработка мероприятий, необходимых для продолжения работы.

В соответствии со ст. 1 Указа 727 "Об упрощенной системе налогообложения, учета и отчетности субъектов малого предпринимательства" [5], далее Указ, установлено ограничение относительно осуществления деятельности по упрощенной системе налогообложения, а именно:

число работников, состоящих в трудовых отношениях с физическим лицом-предпринимателем, не должно превышать 10 человек и объем выручки за календарный год не должен превышать

© Юдина С. А., 2009

500 тыс. грн;

среднеуčetная численность работающих юридического лица-субъекта предпринимательской деятельности за год не должна превышать 50 человек и объем выручки от реализации продукции (товаров, работ, услуг) за год не должен превышать 1 млн грн.

Кроме того, для юридических лиц-единоналожников установлен запрет на применение других способов расчетов за отгруженную продукцию, кроме наличного и безналичного расчета денежными средствами.

В случае превышения среднесписочной численности работающих, общей суммы выручки или проведения расчетов за отгруженную продукцию не в соответствующей форме, ст. 5 Указа [5] предусматривает одно и то же последствие – переход плательщика единого налога на общую систему налогообложения, учета и отчетности начиная со следующего отчетного периода (квартала).

Таким образом, если, например, сумма выручки единоналожника-юридического лица с начала года превысила 1 млн грн в III квартале, то до конца такого квартала предприятие имеет право продолжать работать с применением упрощенной системы. В расчете единого налога за III квартал плательщик обязан указать фактически полученную сумму выручки, подлежащую обложению единым налогом, уплатить соответствующую сумму единого налога (со всей суммы выручки). А в IV квартале вернуть в налоговый орган Свидетельство об уплате единого налога и с 1 октября применять общую систему налогообложения.

Как уже было сказано ранее, упрощенная система налогообложения имеет свои преимущества и очень популярна в сфере малого бизнеса. Поэтому в случае приближения к граничному объему выручки или его превышения, хочется найти разумное решение, чтобы остаться на упрощенной системе. Консультант газеты "Собственное дело" Александрова О. предлагает несколько способов решения данной проблемы: приостановка деятельности и тем самым прекращение поступления выручки, а также различные способы "удержания" выручки [1].

Для единоналожника, который стоит на пороге 500-тысячной отметки в выручке и желает остаться на едином налоге и следующий год, выходом может служить разве что приостановка деятельности. В данном случае необходимо либо расстаться с работниками, либо оплачивать им 2/3 заработка за период простоя, либо перевести их на режим работы неполного рабочего времени.

Помимо варианта простоя, существуют несколько способов, которые дают возможность придержать выручку единоналожника, а именно:

1. Регистрация нового "дружественного" предпринимателя. Формально за единоналожника осуществлять торговлю будет гражданин, которого нужно зарегистрировать в качестве предпринимателя-единоналожника (или уже зарегистрированный предприниматель-единоналожник, если таковой имеется). То есть уже новый предприниматель будет сам покупать товар у заданных поставщиков и продавать его заданным покупателям. В первую очередь вариант подходит для предпринимателей, занимающихся оптовой торговлей.

2. Продажа товара с отсрочкой или рассрочкой платежа. Как возможный вариант отсрочки получения платежа за проданный товар можно рассматривать торговлю в кредит. Выручкой для единоналожника является сумма, полученная в кассу или на расчетный счет. Отгрузка товара сама по себе выручку не увеличивает. Для продажи товаров в кредит достаточно заключить договор продажи в кредит, в котором прописать все необходимые условия. На взгляд автора, данный вариант менее привлекателен для предприятия, так как очень высокий риск неуплаты покупателем за приобретенный товар.

3. Расторжение договоров. Заключается он в том, что уже заключенные договоры по продаже товаров, работ, услуг и другие договоры, в результате которых единоналожнику поступила выручка, приблизившая его общую выручку к критической отметке, единоналожник расторгает. Стороны могут расторгнуть договор по обоюдному согласию. Тогда никаких проблем ни в правовом, ни в налоговом поле у сторон не будет: возвращенная покупателю выручка сторнируется, налоговые обязательства и налоговый кредит, если стороны – плательщики НДС, тоже корректируются.

4. Вексельная форма. Расчеты с отсрочкой платежа очень удобно оформлять векселем. Другими словами, покупатель должен будет выписать вексель на имя предпринимателя-продавца, а когда наступит следующий год, то есть срок оплаты по векселю, придет время покупателю рассчитаться с предпринимателем-продавцом.

5. Помощь комиссионера. В модель единоналожник – покупатель вводится новая фигура – надежный комиссионер. Суть состоит в том, чтобы предприниматель продавал свои товары через комиссионера, заключая с ним договоры комиссии на продажу товара. В результате выручку за реализованный товар будет получать комиссионер, а предпринимателю останется договориться с ним, чтобы эту выручку комиссионер перечислил предпринимателю в следующем году. На взгляд автора, предприятию более выгодно самому выступать в роли посредника между продавцом и покупателем товара, так как через его счет будет проходить только сумма, равная комиссионному вознаграждению, а стоимость приобретаемого товара будет напрямую уплачиваться покупателем на счет продавца.

Как один из способов уменьшения выручки единоналожника автор хочет предложить уменьшение выручки на сумму внереализационных доходов и выручки от прочей реализации.

В соответствии со ст. 1 Указа [5], выручкой от реализации продукции является сумма, фактически полученная субъектом предпринимательской деятельности на расчетный счет или в

кассу за осуществление операций по продаже продукции. Несмотря на абсолютно простое и понятное определение выручки, приведенное выше, на сегодняшний день расчет этого показателя является наиболее запутанным и противоречивым и, не в последнюю очередь, благодаря многочисленным фискальным письмам, разъяснениям и консультациям налоговых органов. Связано это, прежде всего, с тем, что представители ГНАУ настаивают на включении в базу обложения единым налогом отдельных внереализационных доходов и выручки от прочей реализации. К внереализационным доходам относят проценты банка, сумму страхового возмещения, курсовые разницы, кредиторскую задолженность с истекшим сроком исковой давности, денежные средства, полученные при выходе участника из общества с ограниченной ответственностью и т. д. Такие суммы не должны включаться в базу обложения единым налогом, так как они не соответствуют экономической сути понятия "выручка от реализации".

Таким образом, за счет не включения в базу обложения единым налогом суммы внереализационных доходов и выручки от прочей реализации возможно сократить сумму выручки единоналожника, что в свою очередь будет способствовать сохранению выбранной системы налогообложения. Это даст возможность единоналожнику сократить доходы, а также расходы на уплату налогов и затраты времени и средств на ведение налогового учета.

Литература: 1. Александрова О. S.O.S.: выручка единоналожника приближается к 500 тыс. грн // *Собственное Дело*. – 2008. – №17(216). – С. 23 – 27. 2. Коваленко Ю. Что делать ЧП-единицу, который превысил 500 тыс. грн // *Все о бухгалтерском учете*. – 2008. – №70. – С. 40 – 41. 3. Ковенко М. Что включается в выручку единоналожника // *Налоги и бухгалтерский учет*. – 2008. – № 65(1145). – С. 23 – 34. 4. Шпакович Н. Последствия превышения граничной суммы выручки единоналожниками // *Налоги и бухгалтерский учет*. – 2008. – № 65 (1145). – С. 43 – 47. 5. Указ "Об упрощенной системе налогообложения, учета и отчетности субъектов малого предпринимательства" № 727 от 3.07.98 г. // www.rada.gov.ua.

Бочуля Т. В.

УДК 336.781.2:347.728.1

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДИВІДЕНДІВ, НЕ ОТРИМАНИХ АКЦІОНЕРАМИ

Процес діяльності акціонерних товариств пов'язаний із наявністю низки питань, які потребують всебічного дослідження та вирішення. На сьогодні, актуальним є питання щодо відображення у бухгалтерському обліку нарахованих дивідендів, не отриманих акціонерами у встановлений термін. У науковій літературі цьому питанню приділено менше уваги порівняно з організацією обліку виплати дивідендів. Загалом, проблему невиплачених дивідендів у своїх роботах досліджують О. Виговський, О. Рижикова, Т. Студеникова. Однак, протилежні позиції науковців констатують необхідність проведення дослідження та розробки пропозицій щодо обліку операцій з невиплаченими дивідендами.

Метою написання статті є визначення загальних аспектів організації обліку дивідендів, не отриманих акціонерами у встановлений термін. Для досягнення поставленої мети автором розроблено завдання: проаналізувати правовий аспект невиплачених дивідендів, розглянути нормативні акти щодо випадку невиплати дивідендів, розглянути позицію науковців щодо відображення невиплачених дивідендів у бухгалтерському обліку.

Відповідно до ст. 116 Цивільного кодексу України отримання оголошених акціонерним товариством дивідендів – право кожного акціонера, який є таким на момент проведення виплати дивідендів [1]. У процесі реалізації цього права емітент виступає боржником, а акціонер – кредитором. Обов'язковим є виконання зобов'язання щодо виплати дивідендів. Разом із тим у процесі діяльності будь-якого акціонерного товариства може виникнути ситуація, коли акціонери не з'являються у встановлений строк за отриманням нарахованих дивідендів. Тому виникає закономірне питання про подальшу "долю" такої "заборгованості" емітента.

Невиконання зобов'язання виплатити нараховані дивіденди призводить до порушення прав акціонера і є підставою для початку перебігу строку позовної давності. До заборгованості за дивідендами не може застосовуватися норма про відсутність строку позовної давності для звернення до суду, адже дивіденди є іншими виплатами. Тому для дивідендів встановлено загальний строк позовної давності – 3 роки [2].

У податковому обліку після закінчення встановленого строку сума невиплачених дивідендів визначається як безповоротна фінансова допомога [3]. Також у звітному періоді, у якому спливає строк позовної давності, емітент повинен збільшити валовий дохід на величину боргу акціонерам.

Загалом, визначення початку перебігу строку позовної давності має важливе значення. У

© Бочуля Т. В., 2009

статті 261 Цивільного кодексу України передбачено загальне положення щодо початку перебігу строку позовної давності – від дня виникнення права на позов [1]. Підкреслюється, що право на позов виникає з дня, коли особа дізналася або мала дізнатися про порушення свого права. Тому у кожній окремій ситуації необхідно відповісти на запитання: знає, міг дізнатися акціонер про порушення свого права чи ні. Таким чином, при порушенні права акціонера, який міг дізнатися про таке порушення перебіг починається:

з дня, що настає за останнім днем виплати дивідендів (при зазначенні строків виплати дивідендів та за умови, що інформації була доведена до акціонерів);

з 8-го дня після звернення акціонера за дивідендами (за відсутності строків виплати).

Емітенти також можуть здійснити так зване "переривання" перебігу позовної давності шляхом направлення акціонеру повторного листа з пропозицією забрати нараховані дивіденди [4]. Такі дії дозволяють не списувати кошти, призначені для виплати, та свідчать про визнання свого обов'язку.

Визнання свого обов'язку, а також здійснення всіх необхідних дій для виплати дивідендів є підставою говорити про відсутність провини емітента. Отже, не виключено, що дивіденди залишаються невиплаченими через те, що акціонер-кредитор ухиляється від отримання дивідендів або відсутній у місці їх виплати [5].

Таким чином, прострочення боржника-емітента не настає і перебіг позовної давності не починається, якщо акціонерне товариство здійснило всі дії для виконання зобов'язання:

нарахувало суму дивідендів кожному акціонеру відповідно до кількості оплачених акцій;

внесло відомості про суму нарахованих дивідендів до реєстру;

надало у щорічній звітності інформацію про нараховані дивіденди.

Відповідно прострочення боржника-емітента також не настає, якщо зобов'язання не може бути виконано внаслідок прострочення кредитора-акціонера:

акціонер не з'явився у місці виплати дивідендів;

не надав емітенту банківських реквізитів для безготівкового перерахування нарахованих дивідендів.

Водночас у емітента є ще одна можливість уникнути валового доходу на суму невиплачених дивідендів – внести суми оголошених дивідендів на депозит нотаріуса. Нотаріус, у свою чергу, має повідомити акціонера про внесення нарахованої суми дивідендів на депозит. Такі дії визначають як належне виконання зобов'язання і унеможливають застосування строку позовної давності.

Такий варіант є найбільш оптимальним для акціонерного товариства, адже дивіденди вважаються виплаченими. Разом із тим є певна проблема – приймання нотаріусом грошових сум або цінних паперів на депозит для передачі кредитору-акціонеру здійснюється за заявою зацікавленої особи, яка має містити інформацію про місце проживання фізичної особи. Якщо емітент не може надати таку інформацію, повідомлення акціонера стає обов'язком не нотаріуса, а емітента.

Таким чином, у емітента є декілька варіантів подальших дій з оголошеними, але не виплаченими у встановлений строк дивідендами. Відповідно різним є і відображення операцій з невиплаченими дивідендами на рахунках бухгалтерського обліку.

У бухгалтерському обліку списання невиплачених дивідендів доцільно проводити відразу у кореспонденції з рахунком нерозподіленого прибутку. Адже дивіденди були нараховані за рахунок чистого фінансового результату, а невиплачені дивіденди є фактичною часткою прибутку минулих звітних періодів. Отже, можливим є відображення за дебетом 671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами" та кредитом 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді" субрахунків бухгалтерського обліку.

У випадку, коли дивіденди не виплачені з вини емітента та не переведені на депозит нотаріуса, після закінчення перебігу строку позовної давності доцільно списати таку суму у збільшення поточних доходів за дебетом 671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами" та кредитом 746 "Інші доходи від звичайної діяльності" субрахунків бухгалтерського обліку.

Якщо емітент обирає варіант перерахувати невиплачену суму дивідендів до спливання строку позовної давності на депозит нотаріуса, можливим є відображення за дебетом 671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами" та кредитом 311 "Поточні рахунки у національній валюті" субрахунків бухгалтерського обліку.

Таким чином, дослідивши характерні аспекти невиплачених у встановлений строк дивідендів, автор статті вважає, що доцільно емітенту при відображенні такої заборгованості використовувати наведені у статті субрахунки бухгалтерського обліку. Що стосується рекомендацій у літературі субрахунків – 717 "Дохід від списання кредиторської заборгованості" та 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" – їх застосування суперечить "природі" операцій з невиплаченими дивідендами.

Література: 1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV // <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Студенникова Т. Заборгованість за дивідендами // *Баланс*. – 2008. – №12. – С. 46 – 48. 3. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 р. №283-97-ВР // <http://zakon.rada.gov.ua>. 4. Виговський О. Правові питання дивідендів, не отриманих акціонерами у встановлений термін // *Цінні папери України*. – 2006. – №14. – С. 10 – 11. 5. Рижикова О. Заборгованість за дивідендами минулих років: оподаткування та облік // *Все про бухгалтерський облік*. – 2007. – №24. – С. 23 – 25.

ПРОБЛЕМЫ УЧЁТА МАТЕРИАЛОВ НА УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Для непрерывного функционирования производства, предприятия должны иметь определённое количество материальных ценностей, которые и составляют его оборотные фонды [1, с. 18]. Для большинства украинских производственных предприятий, материальные затраты являются основным элементом себестоимости. Их размер достигает 90% удельного веса всех затрат [2, с. 70]. Но существуют определённые проблемы грамотного учёта материалов, которые в дальнейшем могут искажать достоверность и правдивость ведения бухгалтерского и финансового учёта на предприятиях.

Исследованиями данной проблематики занимаются следующие учёные практики: бухгалтер-эксперт Е. А. Переверзева, экономический эксперт Г. В. Коваленко, аудитор О. П. Миронова, консультант по вопросам бухгалтерского учёта и налогообложения А. С. Золотухин и др.

Целью написания данной статьи является углублённое изучение достоверности и правдивости учёта материалов на предприятии, которое занимается производством комплектующих изделий для машиностроительного комплекса.

В статье рассмотрены основные нарушения в ведении учёта материалов, которые в последствии искажают достоверность и правдивость бухгалтерского учёта.

Одной из проблем учёта материалов на исследуемом предприятии является оценка отпуска материалов в производство. Это связано с неиспользованием методов оценки выбытия запасов в соответствии с П(с)БУ 9 "Запасы". П(с)БУ 9 "Запасы" предполагает использование различных методов оценки выбытия запасов, таких, как идентифицированной себестоимости, средневзвешенной себестоимости, ФИФО и нормативного метода.

Для исследуемого предприятия автор предлагает использовать метод ФИФО. В связи с тем, что он является наиболее рациональным в использовании при учёте материалов на предприятии, которое относится к отрасли машиностроения, так как на исследуемое предприятие приходится большое количество материальных ценностей, а он даёт возможность отслеживать отпуск в производство материалов, которые ранее других поступили на предприятие.

Также одной из существенных проблем на исследуемом предприятии является правдивость и достоверность учёта поступления материалов. Анализ литературных источников [3, с. 57] позволяет сделать вывод, что порядок учёта зависит от цели поступления материала на склад, то есть он может быть приобретён для собственного использования в процессе производства продукции, или же его дальнейшей передачи третьим лицам. Сведения о том, для чего материал поступает на склад, содержаться, как правило, в дополнительных соглашениях к договорам или товаросопроводительных документах. Но, к сожалению, на складе, а порой и в бухгалтерии, отсутствуют эти документы. К чему это в дальнейшем приводит? Это приводит к тому, что материалы, которые предназначаются третьим лицам, заведующий складом по ошибке запускает в работу, в производство, в результате чего увеличиваются фактические остатки материалов на складе, что в дальнейшем искажает ведение учёта материалов, как на складе, так и в бухгалтерии.

Также одной из проблем на исследуемом предприятии является то, что не всегда проводится ежемесячная инвентаризация, что свидетельствует о неэффективности организации деятельности предприятия. Как правило, это приводит к тому, что по данным бухгалтерии остатков материалов намного больше, чем фактически на складе. Кроме того, при списании материалов технологами используются устаревшие нормы расходования материалов на производство изделий, что также оказывает влияние на стоимостное выражение материалов, которые отпускаются для производства продукции, что приводит к неправильному определению себестоимости выпущенной продукции.

При выявлении расхождений, они отражаются в бухгалтерском учёте того месяца, в котором они были выявлены. Если в бухгалтерском учёте стоимостное выражение остатка материалов меньше, чем по данным прошлого месяца, то в соответствии с Законом Украины о "Налогообложении прибыли предприятий" в редакции от 22.05.97 г. № 283/97-ВС это приведёт к снижению балансовой стоимости материалов и включению этой суммы в состав валовых расходов, соответственно предприятие платит меньше налога на прибыль [4].

Но чаще на исследуемом предприятии сталкиваются с другой ситуацией, когда стоимостное выражение остатка материалов по данным бухгалтерского учёта превышает фактические остатки материалов на складе. Это ведёт к приросту балансовой стоимости материалов и включению этой суммы в состав валовых доходов, в результате чего увеличивается сумма налога на прибыль, подлежащая уплате в бюджет [3, с. 59]. А в условиях мирового кризиса предприятие просто не экономит денежные средства, которые могли бы быть направлены на

другие цели. По мнению автора на исследуемом предприятии необходимо применять систему штрафов сотрудников предприятия за халатное отношение к выполнению своих функций, которые должны не увеличивать расходы фирмы, а максимизировать её прибыль.

Также одним из путей решения проблем, относительно достоверного учёта материалов, по мнению автора, может быть создание службы, в функции которой бы входило ведение управленческого учёта на предприятии. Во внедрении такого учёта и использовании его результатов должны быть заинтересованы, прежде всего, собственники предприятия и руководители высшего звена.

Это и неудивительно, поскольку управленческий учёт позволяет:
своевременно получать информацию о затратах на материалы;
контролировать хозяйственную деятельность структурных подразделений;
принимать эффективные управленческие решения [5, с. 17].

По мнению автора, на исследуемом предприятии для отслеживания направлений движения материалов в производстве рекомендуется вести учёт по счёту 201 "Сырьё и материалы" в разрезе субсчетов, по которым материалы отпускаются в производство, например:

201.1 – цветной прокат;
201.2 – алюминиевый прокат;
201.3 – латунь;
201.4 – чёрный металл.

Если же руководство предприятия серьёзно анализирует результаты сегодняшней деятельности и планирует дальнейшие шаги, управляя всеми процессами с целью влияния на финансовый результат, тогда бухгалтерии необходимо вести бухгалтерский учёт движения материалов, максимально используя субсчета. Это позволит в любой момент предоставлять оперативную информацию руководству.

В заключении статьи исследуемому предприятию машиностроительного комплекса необходимо предоставить следующие рекомендации:

своевременно оформлять товаросопроводительные документы;
проводить ежемесячную инвентаризацию остатков материала на складе и сравнивать результаты с данными бухгалтерии;
вести систему штрафов сотрудников предприятия за халатное отношение к выполнению своих функций, которые должны не увеличивать расходы фирм, а максимизировать их прибыль;
вести 201 счёт "Сырьё и материалы" в разрезе субсчетов, по которым материалы отпускаются в производство;

создать службу, которая бы могла заниматься ведением управленческого учёта, поскольку он даёт возможность своевременно получать информацию о затратах на материалы, контролировать хозяйственную деятельность структурных подразделений, и принимать эффективные управленческие решения.

Литература: 1. Переверзева Е. А. Учёт материалов на предприятии // Главбух. – 2006. – №12. – С. 18.
2. Каменская Т. И. Учёт затрат на предприятии // Баланс. – 2006. – №37. – С. 70 – 71. 3. Коваленко Г. В. Учёт товаров на складах // Бухгалтерия. – 2006. – №9. – С. 57 – 61. 4. Закон Украины "О налогообложении прибыли предприятий" в редакции от 22.05.97 г. № 283/97-ВР // <http://zakon.rada.gov.ua>. 5. Миронова О. П. Учёт движения материалов в производстве // Баланс. – 2007. – №71. – С. 17 – 21.

УДК 657.474.5

Сахаров П. О.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Останнім часом серед вищого управлінського персоналу багатьох підприємств дуже "модним" стає організація управлінського обліку. При цьому, відповідаючи на запитання, що конкретно вони розуміють під управлінським обліком, керівники відповідають по-різному: це й облік витрат і, як наслідок, – калькулювання собівартості, це й популярне бюджетування, це й контроль, а для деякого просто поєднання офіційної бухгалтерії з "управлінською".

На жаль, поки що керівники підприємств не до кінця уявляють собі реальні можливості, які відкриває перед ними управлінський облік, часто ототожнюючи його з фінансовим обліком, призначеним для задоволення інформаційних потреб податкової адміністрації, інвесторів або акціонерів. У той же час при хорошій постановці управлінський облік може надати значні переваги

© Сахаров П. О., 2009

перед конкурентами, які не приділяють йому належної уваги [1].

Ведення фінансового обліку визначається вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Тому дані фінансового обліку відображають результати минулої діяльності підприємства.

Усвідомлення потреби та бажання запровадити управлінський облік ще недостатньо для здійснення цього наміру. На шляху впровадження управлінського обліку є певні перешкоди, які полягають у подоланні дискусійних проблем методології обліку та в необхідності організаційних заходів щодо його впровадження.

Слід звернути увагу на описання системи контролю за витратами на обслуговування виробництва та управління. Ці витрати відносять до непрямих і для контролю за ними складають кошториси витрат за підрозділами та підприємством в цілому. Однак планові кошториси витрат складають з розрахунку на плановий обсяг виробництва.

У компаніях США запроваджена система гнучких кошторисів, де витрати планують варіативно – перевиконання плану виробництва та невиконання плану в межах 5-7%.

Варто наголосити, що в зарубіжній практиці великого поширення на підприємствах набуває метод "директ-костинг", який ще називають методом обліку неповної собівартості. На вітчизняних підприємствах даний метод ще не набув значного використання через те, що вступає у протиріччя з вимогами податкового та бухгалтерського обліку. Даний метод базується саме на визначенні змінних виробничих витрат. У цьому випадку основні труднощі полягають у відокремленні постійних витрат.

Суттєвим гальмом поширення управлінського обліку в країні залишається відсутність чіткого визначення переліку складових цього обліку. Завдяки управлінському обліку бухгалтер за потребою, крім власне обліку та калькулювання собівартості продукції, займається нормативним плануванням, економічним аналізом та підготовкою управлінських рішень [2].

Досвід підприємств України свідчить, що практичне застосування управлінського обліку ще не набуло належного поширення. На думку автора, основною причиною є те, що в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" з управлінського обліку передбачено індивідуальні підходи до організації роботи на цій ділянці у кожному конкретному підприємстві.

Великий вплив на вирішення цих проблем мають галузеві організаційні та інші особливості конкретного підприємства, наявність внутрішньої й зовнішньої звітності тощо.

Вирішальне значення при цьому мають відігравати розміри підприємства, потреби щодо забезпечення інформацією всіх рівнів управління та методики збору й опрацювання даних.

Однак найбільші складності для успішного впровадження управлінського обліку обумовлені особливостями діяльності окремих ланок народного господарства. При цьому мають бути враховані конкретні методичні підходи, які б дали змогу побудувати облік витрат та систему бюджетування відповідно до технології, узгодити з функціями витрат, а також запропонувати такі методи, які б допомогли створити належну систему контролю витрат.

Література: 1. Белоусова І. Управлінський облік на підприємстві // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 5. 2. Голов С. Проблеми та перспективи реформування бухгалтерського обліку в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 11.

Калашник Н. В.

УДК 657.22(477)

ВВЕДЕНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЧЕТА ОТКЛОНЕНИЙ В УЧЁТЕ НА УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Ключевыми вопросами рассматриваемыми в данной статье являются:

кризисная ситуация, сложившаяся на мировом рынке, и в Украине в частности требует быстрой реакции руководства на все виды изменений. В связи с этим на отечественных предприятиях необходимо усовершенствовать систему менеджмента;

в статье предложено ввести в план счетов новый счет "Результаты по отклонениям" который является составной частью системы управления затратами предприятия "стандарт-кост";

приведен порядок работы со счетом.

Мировой кризис уже достаточно сильно повлиял на ситуацию на рынке Украины, хотя это еще не пик. Много предприятий приостановили деятельность, повсеместно сокращаются рабочие места, идет снижение объемов производства (темп снижения объемов промышленной продукции по отношению октябрь 2008 к сентябрю 2008 составил 7,6%) [1]. Чтобы предприятие в

© Калашник Н. В., 2009

сложившейся ситуации понесло наименьшие потери, менеджеры предприятия должны приложить немало усилий. Управленческий учет является составной частью процесса управления. Информация, предоставляемая управленческим учетом, ориентирована на удовлетворение потребностей как стратегического, так и оперативного управления, на оптимизацию использования ресурсов, обеспечение объективной оценки деятельности подразделений и отдельных менеджеров [2, с. 4]. В сложившейся ситуации необходима комплексная система управления затратами, которая бы объединяла планирование, учет, контроль и анализ себестоимости продукции. Система стандарт-кост представляет собой систему управления оценки и контроля затрат при которой в учете предприятия отражаются те из них, которые предприятие должно стандартно, то есть исходя из разработанных нормативов понести, а не те которые реально понесены. Отклонения от стандартов отражаются отдельно в учете предприятия [3, с. 3].

Основой системы "стандарт-кост", как и при нормативном методе, является составление планов (смет). Смета – план, выраженный в количественном измерении, охватывающий определенный промежуток времени [4, с. 57]. Для разработки гибких текущих бюджетов предприятия как правило используют текущие стандарты.

Текущие стандарты – стандарты, которые отражают затраты, необходимые для выпуска продукции в отчетном периоде и в текущих условиях деятельности. [5, с. 295; 6, с. 165]. Эти стандарты устанавливаются с учетом технологии производства, квалификации персонала, динамики цен, производительности персонала и являются наилучшей базой для расчета отклонений.

Оперативный анализ отклонений, в свою очередь, дает возможность своевременно перестроить систему управления производством путем влияния на процессы (операции), не дожидаясь конца периода, на который были разработаны нормативы. Для эффективного управления необходимо выявить причины отклонений, факторы, которые их вызвали, количественно измерить влияние каждого фактора на общую сумму отклонений, выяснить ответственных в возникновении отклонений, принять решения, которые позволят ликвидировать негативные отклонения от установленных стандартов. Всем этим на отечественных предприятиях занимаются менеджеры, которые зачастую сталкиваются с проблемой получения оперативной информации от системы бухгалтерского учета применяющейся на предприятии. Для ликвидации этого недостатка, система финансового учета, учетная политика предприятия должна быть адаптирована под применяющуюся на предприятии систему управления затратами "стандарт-кост" во избежание различий и несогласованности информационных потоков в подсистемах бухгалтерского учета: управленческого и финансового.

Для учета отклонений при определении себестоимости реализованной готовой продукции в мировой учетной практике существует счет "Отклонения", на который списываются все виды отклонений. М. Г. Чумаченко в своей работе "Учет и анализ в промышленном производстве США" констатируя факт открытия отдельных счетов отклонений обращает внимание на простоту и эффективность калькулирования затрат сверх норматива на отдельных счетах.

В результате анализа возможности организации такого оперативного учета отклонений, по мнению автора в украинском учете можно в план счетов добавить новый счет 78 "Результаты по отклонениям". Этот счет будет в дебете накапливать отклонения в сторону превышения величин плановых над фактическими, а в кредите – фактических над плановыми. 78 счет будет иметь субсчета согласно видам продукции, а субсчета разделятся по видам затрат, для точного выявления источников отклонений. Счет 78 должен закрываться в конце отчетного периода, а субсчета конкретных видов продукции (заказа, процесса) – закрываться по окончании изготовления данного вида продукции (заказа, процесса). Накопленная на 78 счете сумма отклонений может быть списана, в соответствии с учетной политикой предприятия, на "Себестоимость реализованной готовой продукции" (901), либо на "Финансовый результат от основной деятельности" (791), либо распределяется пропорционально салдо трех счетов: "Производство" (23), "Готовая продукция" (26), "Себестоимость реализованной готовой продукции" (901) на вид продукции (заказ, процесс) по которому они были понесены. Порядок работы со счетом 78 показан на схеме (рисунок).

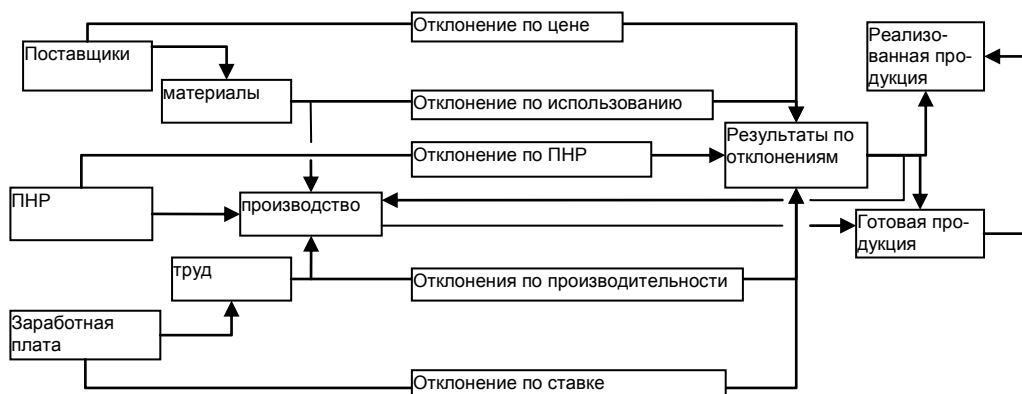

Рис. Порядок работы со счетом 78

Но существует ряд сложностей для использования в нашей учетной практике системы учета "стандарт-кост":

О. Бродкин, при анализе ввода данной системы заметил, что достаточно большое количество отклонений от норм не документируется [7, с. 7].

в Украине нету разработанных норм затрат на производство различных видов продукции; как утверждает М. Жебрак, функция калькуляционного учета, которая является источником обеспечения планирования будущего состояния хозяйственных операций, остается невостребованной. Использование данных калькуляционного учета с целью планирования применяется в абсолютно исключительных индивидуальных случаях [8, с. 247].

Эффективность управления предприятием зависит от выбора системы управления затратами согласно специфике предприятия и его запросов системы менеджмента.

Система "стандарт-кост" имеет большие преимущества, в мировой практике с каждым годом все больше предприятий используют его. Но существует ряд сложностей для ввода данной системы в Украине.

Введение счета отклонений значительно упростит ведение управленческого учета и принятие обоснованных управленческих решений, а значит в конечном счете существенно повысит эффективность всей системы менеджмента.

Литература: 1. Держкомстат України, 1998 – 2008 // <http://zakon.rada.gov.ua> 2. Управленческий учет: Конспект лекций для студентов специальности 6.050100 "Учёт и аудит" всех форм обучения. Часть 1 / Сост. С. В. Лабунская. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2007. – 58 с. 3. Сльозко Т. Методы учета затрат: "Стандарт-кост" и нормативный: история и современность // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №7. – 64 с. 4. Хорнгрен Ч. Т. Управленческий учет – 1: Учебн. пособ. / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер. – К.: СІРА, 2004. – 147 с. 5. Голов С. Ф. Управленческий бухгалтерський учет. – К.: Скарби, 1998. – 384 с. 6. Карпова Т. П. Управленческий учет. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 350 с. 7. Бородкин А. С. Нормативный учет и себестоимость промышленной продукции / А. С. Бородкин, В. А. Топоров. – К.: Б. и. 1990. – 152 с. 8. Гарисон Ч. Оперативно-калькуляционный учет производства и сбыта / Пер. с англ. Б. Вакмен; [Под ред. и с предисловием Ю. О. Любовича. – М.: Б. и., 1930. – 298 с.

Осыка А. С.

УДК 654.032.94

ОСОБЕННОСТИ УЧЁТА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

На современном этапе развития промышленных предприятий Украины одним из важнейших путей повышения конкурентоспособности продукции как на внутреннем, так и на мировом рынке является выбор инновационного направления развития.

В связи с этим возникает необходимость уточнения некоторых вопросов построения методики бухгалтерского учета инновационной деятельности, которая будет более адекватна потребностям пользователей информации, что и обусловило актуальность выбора данной темы.

Над вопросами организации методологии учета и анализа инновационной деятельности предприятий работали такие отечественные и зарубежные ученые-экономисты: Р. Адамс, Н. Бортник, Ф. Бутынец, М. Воронова, Л. Гнилицкая, Я. Крупка, Э. Крылов, А. Минаков, А. Пустовит, И. Солодченко, В. Сопко, Л. Чижевская и др. [1, с. 11].

Целью данной работы является оценка альтернативных вариантов бухгалтерского отражения инновационного направления деятельности предприятия в современных условиях хозяйственной деятельности, разработка способов бухгалтерского отражения затрат на создание инновационного продукта.

Регулирование учета инновационных доходов и расходов осуществляется в соответствии с Законом Украины "Об инновационной деятельности", П(С)БУ 7 "Основные средства", 8 "Нематериальные активы", 15 "Доход", 16 "Расходы", Методическими рекомендациями по формированию себестоимости продукции (работ, услуг) в промышленности.

Инновационная деятельность требует значительных расходов, что обусловлено высокой её наукоёмкостью.

Одной из проблем (недостатков) современного учета является то, что не существует единой системы регистров учета и бухгалтерских счетов для отражения расходов, доходов и результатов инновационной деятельности. В свою очередь, те регистры, которые имеются, бухгалтерские счета не предоставляют достоверных данных для проведения экономического анализа влияния инновационной продукции на результаты деятельности предприятия.

© Осыка А. С., 2009

Изменение порядка формирования, использования и отражения в учете затрат инновационной деятельности в связи с действием национальных положений (стандартов) бухгалтерского учета требует детального раскрытия вопросов формирования расходов на разработку инновационного продукта по статьям калькуляции и порядка их отнесения на затраты по разработке инновационного продукта. На данный момент пока нет единого мнения о правильности формирования затрат и порядка их отнесения на счета. Так, расходы на разработки, соответствующие требованиям П(С)БУ 8, учитываются на субсчете 154 "Приобретение (создание) нематериальных активов" с последующим списанием их на счет 12 "Нематериальные активы", то есть ввод в эксплуатацию. Это особенно актуально для затрат по работам, связанным с проектированием и конструированием нового изделия [2, с. 107]. На субсчет 941 "Расходы на исследования и разработки" следует относить только такие затраты на исследования и разработки предприятия, которые не соответствуют критериям признания их нематериальными активами: расходы на исследование, на подготовку и переподготовку кадров, расходы на создание, реорганизацию и перемещение предприятия или его части и др. [2, с. 107]. Учет на этапах изготовления опытного образца и его испытания рекомендуется вести на счета 23 субсчета "Вспомогательное производство", поскольку их исполнение осуществляется уже не силами конструкторско-технического бюро (КТБ), а цехами – изготовителями нестандартного оборудования (Д-т 112 К-т 23). Затраты на исследования и разработки, связанные с использованием нематериальных активов, признаются затратами того отчетного периода, на протяжении которого они были осуществлены, и относятся на прочие затраты операционной деятельности.

Идентификация (признание) ОПИС (объект права интеллектуальной собственности) в соответствии с П(С)БУ 8 "Нематериальные активы" предусматривает: получение будущих экономических выгод от реализации или использования нематериального актива; достоверное определение расходов, связанных с разработкой нематериальных активов [2, с. 107].

Достоинством такого подхода в учете затрат по освоению нового продукта является то, что они могут быть сгруппированы по местам и этапам возникновения. А, в свою очередь, это способствует их более четкой локализации и организации контроля за уровнем расходования.

Следовательно, чтобы правильно осуществлять бухгалтерский учет, необходимо учитывать специфику деятельности предприятия, осуществляющего создание, разработку и реализацию инновационного продукта.

Исходя из этого, предложены следующие подходы бухгалтерского отражения затрат на создание инновационного продукта:

1. Затраты, связанные с научными исследованиями и научно-технической разработкой инновационной продукции, не предназначенной для серийного или массового производства, относить полностью на затраты производства (на себестоимость соответствующего вида инновационной продукции), то есть на счет 23 "Производство".

2. Затраты на научные исследования по созданию инновационной продукции для серийного или массового производства относить на прочие затраты операционной деятельности в периоде их осуществления и целесообразно ввести субсчет 941-1 "Расходы на разработку инновационной продукции".

3. Затраты на научно-технические разработки, если предприятие идентифицирует их в качестве ОПИС в составе нематериальных активов, относятся на первоначальную стоимость этих нематериальных активов, то есть на счет 154 "Приобретение (создание) нематериальных активов".

4. Затраты на разработки в случае, если предприятие не идентифицирует или идентифицирует ОПИС не с самого начала их проведения, относятся к текущим затратам, как затраты на исследование без признания их в будущем нематериальными активами.

При совершенствовании методики поэтапного накопления затрат по освоению новой продукции и списания на заказы серийного производства предлагается вести их аналитический учет на соответствующем субсчете счета 39 "Расходы будущих периодов" по видам осваиваемых изделий в разрезе номенклатуры статей затрат и этапов выполняемых работ нарастающим итогом с момента подготовки конструкторской документации и до производства опытной серии изделий.

Высказанные рекомендации позволят более четко учитывать затраты инновационной деятельности предприятия, во многом совпадающие с требованиями международных стандартов.

Литература: 1. Кантаева О. В. Направления развития методики бухгалтерского учета инновационной деятельности предприятия // Бухгалтерский учет и аудит. – 2008. – №5. 2. Бизнес Бухгалтерия. – 2007. – Выпуск 1. – С. 101 – 105; 106 – 109; 138 – 144. 3. Закон Украины "Об инновационной деятельности" от 4 июля 2002 г. №40-IV, с изменениями и дополнениями от 25 марта 2005г. №2505-IV // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 4. Методические рекомендации по формированию себестоимости продукции (работ, услуг) в промышленности, утв. приказом Минпромполитики Украины от 09.07.2007 г. № 373 // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 5. Кантаева О. В. обоснование инновационных затрат предприятия для достижения и конкурентоспособности продукции // Вісник Житомирського державного технічного університету. – 2003. – №4.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ

Основний зміст реформування бухгалтерського обліку в Україні полягає в підвищенні якості фінансової інформації та наближенні його до вимог Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. На даний час бухгалтерський облік в Україні оснований на використанні національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які в основному не містять протиріч з міжнародними. Практично використання цих нормативних документів показує необхідність їх подальшого удосконалення з приводу достовірності оцінки фінансового становища підприємств.

Завданням статті є: проаналізувати вимоги П(С)БО та дослідити їх вплив на достовірність оцінки фінансового становища підприємств. У процесі роботи було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: метод аналізу (дослідження сучасного стану проблеми), порівняння (співставлення результатів фінансової звітності з використанням відстрочених податків та без їх використання), балансовий метод.

На практиці в бухгалтерському обліку існує немало складнощів, пов'язаних з оцінкою і відображенням у звітності фінансового становища суб'єкта підприємницької діяльності. Розглянемо декілька моментів, які впливають на достовірність інформації, яка подається в фінансовій звітності.

Як зазначено в П(С)БО 1 [1], баланс є звітом про фінансовий стан підприємства. Фінансове становище згідно з балансовим методом показує чим володіє підприємство – його активи, і відповідно їх джерела – пасиви.

Значний вплив на відображення фінансового стану підприємства мають контрактивні статті балансу, такі, як накопичений знос необоротних активів та різного роду резерви. При цьому існує широке поле для помилок і маніпуляцій, оскільки для їх нарахування переважно можна застосовувати велику різноманітність методів і підходів.

Також хотілось би зазначити, що фінансовий стан підприємства на певну дату, який по суті є величиною стаціонарною (чим підприємство володіло – тим і володіє), можна відобразити по різному, тобто все ж таки з даних звітів він буде різним.

Згідно з національними П(С)БО, амортизації підлягають основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи та інші необоротні активи. Накопичена амортизація коригує в балансі статті необоротних активів, а тому її розмір може значно впливати на рішення користувачів фінансової звітності. При цьому стандартами дозволяється до застосування декілька методів нарахування амортизації, які обираються підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від використання цих активів. Метод амортизації об'єкта слід переглядати у разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання.

Національними стандартами бухгалтерського обліку для оборотних активів підприємств передбачено лише одну контрактивну статтю – резерв сумнівних боргів. Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку підприємствам дозволяється на власний розсуд (з дотриманням принципів бухгалтерського обліку) створювати необхідну кількість резервів. Так, зокрема п. 63 МСБО 39 [2] "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" встановлено, що, якщо є об'єктивне свідчення того, що відбувся збиток від зменшення корисності позик та дебіторської заборгованості або інвестицій, утримуваних до погашення та обліковуваних за амортизованою собівартістю, то суму збитку оцінюють як різницю між балансовою вартістю активу та теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків, а балансову вартість активу слід зменшити прямо або застосовуючи рахунок резервів. Значна кількість резервів застосовується банківськими установами, оскільки банки несуть значні ризики, пов'язані зі знеціненням різного роду фінансових інструментів та їх ймовірного непогашення.

П(С)БО 10 [3] вимагає від підприємств створювати резерв сумнівних боргів, який зменшує суму дебіторської заборгованості у фінансовій звітності до величини, яка, як очікується, буде повернена підприємству. І це правильно, тому що фінансова звітність повинна справедливо і достовірно відображати фактичний стан справ на підприємстві, і надавати користувачам змогу прийняти на її основі правильні управлінські рішення.

І тут, як завжди, медаль має дві сторони: ця різноманітність методів, яка покликана сприяти достовірнішому і правдивішому відображенню інформації в звітності, може використовуватись для маніпуляцій фінансовими показниками.

Очевидно, що при застосуванні різних методів нарахування амортизації і утворення резервів буде отримано різні фінансові результати. При цьому необхідно керуватись правилом вибору

того методу, який би найкраще враховував умови функціонування даного підприємства. Методи нарахування амортизації і обчислення резервів визначаються в наказі про облікову політику, яка згідно з визначенням, поданим у законодавстві, повинна базуватись на принципах бухгалтерського обліку.

Оскільки можливе застосування декількох методів нарахування (обчислення) контрактивних статей, отже, в звітності може бути відображена різна їх величина. Зрозуміло також, що вони можуть дуже суттєво впливати як на величину підсумку статей, які впливають на підсумок балансу, так і на величину нерозподіленого прибутку, оскільки їх визнання найчастіше відбувається паралельно з відображенням витрат. А це в свою чергу, може впливати на ринкову ціну акцій, виплату дивідендів, формування резервного фонду і т. п. Тому тут виникає величезне поле для маніпуляцій (цілком легітимне в межах вимог П(С)БО).

Узагальнивши зазначене вище можна сказати, що величина нарахованої амортизації і різного роду резервів зазвичай залежить від професійного судження і підготовки бухгалтера, інформації, якою він володіє, а також бажаного результату, який підприємству хотілось би побачити в звітності.

Адже не таємниця, що керівництво іноді ставить завдання підвищити прибутки, а отже й прибутковість (наприклад, з метою зростання ринкової ціни акцій), або ж, навпаки, приховати прибутки (наприклад, з метою мінімізувати виплату дивідендів).

Крім цього слід враховувати, що нарахування контрактивних статей і маніпуляції з ними значно впливають на застосування П(С)БО 17 "Податок на прибуток", оскільки при розрахунку прибутку з метою оподаткування часто діють відмінні правила його розрахунку, порівняно з розрахунком бухгалтерського прибутку [4].

Так, з метою оподаткування діють особливі правила нарахування амортизації. При цьому ніяк не враховується очікуваний спосіб отримання економічних вигод – першоосновою є група основних фондів, до якої належить основний засіб. А ще не підлягають амортизації основні засоби, які підпадають під визначення неvirобничих основних засобів. Це призводить до виникнення як тимчасових, так і так званих "постійних різниць" (поняття "постійні різниці" було вилучено з П(С)БО 17 на підставі Наказу Міністерства фінансів N 363 від 23.05.2003). А тому різні підходи у визначенні витрат, пов'язаних з нарахуванням амортизації, ланцюговою реакцією, призводять до різних результатів в обчисленні відстрочених податків та витрат з податку на прибуток у бухгалтерському обліку.

Відображення резерву сумнівних боргів у балансі також суттєво впливає на його показники у зв'язку з врахуванням вимог П(С)БО 17. З метою оподаткування діють особливі правила визначення сумнівної і безнадійної заборгованості, відмінні від тих, які застосовуються до неї у бухгалтерському обліку. Крім того, з метою оподаткування сумнівна заборгованість потрапляє на валові витрати лише при виконанні певних обставин. Тому зазвичай вся, або майже вся сума резерву сумнівних боргів є тимчасовою різницею і призводить до виникнення відстрочених податкових активів. Тут ніби все дуже просто, якби не одне але: особливий порядок врегулювання безнадійної заборгованості в податковому обліку. Тимчасова різниця може виникати на всю суму нарахованого резерву, проте з метою дотримання принципів бухгалтерського обліку визнавати відстрочені податкові активи слід лише в тій сумі, яку очікується в майбутньому відшкодувати за рахунок віднесення безнадійних боргів на валові витрати (бо для багатьох підприємств велика частина безнадійних боргів все одно ніколи не попаде на валові витрати (наприклад, згідно з вимогами абз. 2 п.п. 12.3.1 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств"). Тому тут теж, як і при нарахуванні резерву сумнівних боргів, з метою достовірності фінансової звітності слід визнавати тимчасові різниці лише в межах їх ймовірного анулювання.

Практика свідчить, що фактично тільки незначна частина витрат, понесених на формування резерву сумнівних боргів, потрапить в майбутньому до валових витрат. А тому врахування тимчасової різниці щодо його створення в повному обсязі призводить до викривлення інформації щодо відстрочених податків.

У даному випадку внаслідок формування резерву сумнівних боргів виникають тимчасові різниці, що підлягатимуть вирахуванню, тобто такі, які з метою обчислення податку на прибуток в майбутньому зменшуватимуть його. А тому врахування різниць по ньому в повному обсязі завищує в фінансовій звітності відстрочені податкові активи (економію в майбутньому по сплаті податку на прибуток) і, відповідно, занижує в бухгалтерському обліку витрати з податку на прибуток. А це може призводити до таких негативних явищ, як розподіл між акціонерами фактично не заробленого прибутку (тобто розподіл власного капіталу).

Визнання таких відстрочених податкових активів, на всю суму тимчасової різниці, пов'язаної з нарахуванням резерву сумнівних боргів, буде призводити до порушення принципу обачності, згідно з яким слід запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

Згідно з п. 60 МСБО 12 "Податки на прибуток" балансова вартість відстрочених податкових активів і зобов'язань може змінюватися, навіть коли сума відповідних тимчасових різниць не змінюється. Так, це може відбуватися внаслідок переоцінки спроможності відшкодувати відстрочені податкові активи або зміни передбаченого способу відшкодування активу. Тому з метою достовірного складання фінансової звітності слід враховувати тимчасові різниці, пов'язані з

формуванням резервів, в обсязі очікуваного їх анулювання шляхом включення у валові витрати податкового обліку. Для цього слід відображати у звітності статті відстрочених податків з урахуванням очікуваної (на основі інформації попередніх періодів) величини резервів, за рахунок якої буде проводитись списання безнадійних боргів.

Отже, у висновку можна сказати, що:

1) варіантність передбачена П(С)БО щодо обчислення контрактивних статей балансу може призводити до помилок і використовуватись для маніпуляцій фінансовими показниками;

2) визнавати відстрочені податки пов'язані з нарахуванням контрактивних статей балансу слід лише в межах їх очікуваного анулювання.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. №87 // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. №237 // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток", затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 р. №353 // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 5. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" (у редакції Закону України від 22.05.1997 р. №283/97-ВР, зі змінами і доповненнями) // <http://zakon.rada.gov.ua/>. 6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 "Податки на прибуток" // <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Жовтопуп М. М.

УДК 657.471.1

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ВИТРАТ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ

Метою створення будь-якого підприємства є здійснення певного виду діяльності для отримання прибутку. Фінансові результати діяльності підприємств характеризують такі економічні поняття, як "прибутки та збитки". Для їх визначення зіставляють отримані доходи та витрати. Вивчення витрат на даний час є дуже актуальним питанням, тому вважаю за доцільне більш детально звернути увагу на особливості ведення обліку витрат.

Дану тему розглядали такі вчені-економісти, як Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук, Н. М. Ткаченко, О. В. Лишиленко, Л. В. Самохід, Л. А. Лахтіонова, П. С. Тютюнник та ін.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та розкриття її у фінансовій звітності визначає П(С)БО 16 "Витрати", але визнання витрат подається у п. 3 П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" та п. 4 П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" відповідно до яких витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [1].

У п. 8 П(С)БО 16 зазначено: "Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами". Аналогічну вимогу викладено в п. 9 П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" [2, с. 69]. Відповідно до п. 10 П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" зазначено, що витрати необхідно відображати у звіті про фінансові результати, якщо економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати такому стану, за рахунок якого вони визнаються активами підприємства [2, с. 71].

До основних видів витрат, які мають вплив на фінансові результати, можна віднести такі. Рахунок 90 "Собівартість реалізації", за дебетом якого відображається виробнича собівартість реалізованої готової продукції, робіт, послуг; фактична собівартість реалізованих товарів (без торгових націнок), а за кредитом – списання в порядку закриття дебетових оборотів на дебет субрахунку 791 "Результат від операційної діяльності" [3, с. 108]. Рахунки 92 "Адміністративні витрати", 93 "Витрати на збут", 94 "Інші витрати операційної діяльності", які відображають у Журналі 5 або 5А, а при спрощеній формі обліку – у Відомості 5-м. За дебетом цих рахунків

© Жовтопуп М. М., 2009

відображається сума визнаних адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат операційної діяльності відповідно, а за кредитом – списання на субрахунок 791 "Результат операційної діяльності".

У свою чергу, рахунки 95 "Фінансові витрати" та 96 "Втрати від участі в капіталі" списуються у дебет субрахунку 792 "Результат фінансових операцій", а за дебетом цих рахунків відображається сума визнаних витрат.

Треба звернути увагу також на те, що методика обліку витрат, яку застосовують на підприємствах, на жаль не повною мірою відповідає сучасним вимогам, серед яких необхідно відмітити: недосконалість форм облікової документації; вибір оптимального переліку статей комплексних витрат та визначення бази їх розподілу між місцями виникнення; вибір методів обліку витрат і калькування собівартості продукції; недосконалість інформаційного забезпечення системи управління виробництвом; відсутність планування аналітичних робіт [4, с. 16].

Виходячи з викладеного вище хотілось би відмітити, що облік витрат потребує ретельного розгляду та вивчення, особливо на даний час, коли вагома частина підприємств знаходяться у занепаді і подальший їх розвиток під великим питанням, а усі недоліки самої системи обліку якомога швидше ліквідувати.

Література: 1. П(С)БО, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 // www.rada.gov.ua. 2. Лахтіонова Л. А. Поняття категорії "Витрати" відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності // Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 68 – 74. 3. Лишиленко О. В. До питання обліку витрат і доходів підприємств // Статистика України. – 2004. – № 3. – С. 108 – 112. 4. Микитюк Л. Деякі аспекти системного підходу до вивчення витрат // Економіст. – 2006. – № 4. – С. 16 – 19.

УДК 657.22:331.211

Бикова А. О.

ОБЛІК ПРОСТОЇВ ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На кожному підприємстві, галузі, організації чи установі в Україні має бути реальна і достовірна інформація про заробітну плату, її розмір, нарахування, утримання, виплату. Таку інформацію повинен забезпечити бухгалтерський облік.

Питання заробітної плати завжди цікавило і цікавитиме населення, адже це один з основних засобів існування сучасної людини, в цьому і полягає актуальність обраної теми дослідження.

Останнім часом у засобах масової інформації з'явилось багато повідомлень про те, що через відсутність замовлень на придбання продукції на багатьох вітчизняних підприємствах найближчим часом очікується скорочення обсягів виробництва з можливим подальшим повним припиненням їх роботи. Це, в першу чергу, стосується металургійних, хімічних, машинобудівних та інших промислових підприємств. Проте навіть повна зупинка виробництва ще не означає, що працівникам не потрібно нараховувати зарплату. Про те, що потрібно враховувати керівникам і бухгалтерам під час простою виробництва, розглянемо в цій статті.

Метою даної статті є висвітлення теоретичних питань, пов'язаних із особливостями оплати праці в умовах простою виробництва.

У Законі України "Про оплату праці" зазначається, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1].

Простій – це припинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідхильною силою або іншими обставинами [2]. Тобто це така ситуація, коли працівник тимчасово не може виконувати свої трудові обов'язки.

Фактично простої можуть бути: з вини підприємства; з вини працівника; через форс-мажорні обставини.

З вини підприємства можливі два види простою: 1) простій на одному або декількох робочих місцях, який відбувся з технічних (незабезпечення технологічною документацією, несправність устаткування, модернізація виробництва) та інших причин. Наприклад, простій на робочому місці токаря через відсутність технічного опису нового токарного устаткування або тракториста внаслідок відсутності запчастин у підприємства для несправного двигуна трактора; 2) простій окремого

структурного підрозділу або всього підприємства, який відбувся з економічних або інших причин. Наприклад, простій заводу через відсутність сировини, замовлень, збуту готової продукції, електрики і та ін.

З вини працівника можливі такі види простою: 1) простій через самовільну відсутність працівника на робочому місці; 2) простій через недотримання працівником заходів безпеки, внаслідок чого виведене з ладу устаткування, на якому він працював; 3) навмисне псування працівником знарядь праці, які він використовує в роботі.

Простій через форс-мажорні обставини може бути у випадках: 1) виробничої аварії, в результаті якої виникла виробнича ситуація, небезпечна для життя або здоров'я працівників і навколишнього природного середовища; 2) техногенної катастрофи; 3) стихійного лиха [3].

Оплата праці при простій виробництва залежить від виду простою. Наприклад, час простою з вини працівника не оплачується [1]. За час простою у випадках, коли за відсутності вини працівника виникла виробнича ситуація, небезпечна для життя або здоров'я працівника чи оточуючих його людей або для навколишнього природного середовища, за працівником зберігається середній заробіток. У цьому випадку необхідне підтвердження факту наявності вказаної ситуації фахівцем з охорони праці підприємства за участю представника профспілки, членом якого є працівник, або уповноваженої працівниками особи з питань охорони праці, а також страхового експерта з питань охорони праці [2; 3].

Час простою у розмірі середньої заробітної платні підлягає оплаті і в тих випадках, коли простій викликаний зупинкою експлуатації підприємства, цеху, ділянки, окремого виробництва або устаткування органом державного нагляду за охороною праці або службою охорони праці.

Якщо тимчасовий простій викликаний модернізацією виробництва, то на період освоєння нового виробництва (продукції) власник або уповноважений ним орган може здійснювати працівникам доплату до попереднього середнього заробітку на термін не більш шести місяців [2].

Середня заробітна платня у згаданих вище випадках розраховується виходячи з виплат за останні два календарні місяці роботи, які передують місяцю, в якому відбувся простій. Порядок розрахунку середньої зарплати в цьому випадку нічим не відрізняється від порядку розрахунку середньої зарплати при відрядженнях [1].

Що стосується інших випадків простою не з вини працівника, то час таких простоїв оплачується з розрахунку не нижче за 2/3 тарифної ставки встановленого працівнику розряду (окладу) [2]. Вказаний розмір оплати праці є мінімальною державною гарантією. Тобто, підприємство на власний розсуд або в колективному договорі не може встановити розмір оплати простою, наприклад, в 1/3 тарифної ставки – зменшити порівняно з державною гарантією. А ось збільшити цей розмір підприємство може, встановивши його в колективному або трудовому договорах. Тим більше що збільшений розмір оплати за час простою може бути передбачений генеральною, галузевою або регіональною угодами.

У той же час нормами колективного договору на період подолання фінансових труднощів підприємства на термін не більше ніж шість місяців може бути передбачена оплата праці нижче норм, визначених генеральною, галузевою або регіональною угодами, але не нижче за державні норми і гарантії – не нижче від 2/3 тарифної ставки [4].

Звернемо увагу, що підприємство зобов'язане нараховувати зарплату працівникам у згаданому вище розмірі незалежно від того, є у підприємства грошові кошти на оплату праці чи ні, та незалежно від форми власності підприємства.

Що стосується оплати праці у разі тимчасового переведення працівника на іншу роботу без його згоди, то вона на новому місці не повинна бути нижче попередньо [2]. В іншому випадку підприємство, з вини якого відбувся простій, повинно доплачувати працівнику різницю в заробітній платі до рівня зарплати за місцем простою.

Що стосується відповідальності за ненарахування зарплати у разі простою відзначимо, що порушення встановлених термінів виплати заробітної плати, виплата її не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю спричиняють за собою накладення штрафу на посадових працівників підприємств від 15 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (255 – 850 грн) [5].

Звернемо увагу, що працівникам у період простою підприємства можуть надаватися оплачувані основні та додаткові відпустки. За сімейними обставинами і з інших причин, у тому числі через простій підприємства, працівнику може надаватися відпустка без збереження заробітної платні на термін, обумовлений угодою між працівником і власником (уповноваженим ним органом), але не більш 15 календарних днів за рік [6].

Тому, якщо власник всупереч вказаній законодавчій нормі надає працівникам на час простою відпустку без збереження зарплати більшої тривалості, то він ризикує бути притягнутим до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу [5]. Крім того, починаючи з 16-го календарного дня (сукупно за рік) цієї відпустки підприємство зобов'язано виплачувати працівникам не менше 2/3 тарифної ставки (окладу) за весь час такої відпустки [7].

Допомога з тимчасової непрацездатності під час простою нараховується і виплачується в звичному порядку [8]. Якщо тимчасова непрацездатність працівника наступила в період простою, дні тимчасової непрацездатності оплачуються на загальних підставах.

Також відзначимо, що оплата часу простою як виплата за час, протягом якого працівник не працював, але за ним зберігався середній заробіток, не повинна включатися в розрахунок середньої зарплати для нарахування допомоги з тимчасової непрацездатності. Відповідно можна зробити висновок, що якщо час простою був сплачений у розмірі 2/3 тарифної ставки (тобто середній заробіток не зберігався), то така оплата не включається до розрахунку допомоги з тимчасової непрацездатності.

У бухгалтерському обліку відображення витрат на оплату простоїв залежить від того, працівникам яких структурних підрозділів оплачується простій. Нарахована оплата простою відображається за кредитом субрахунку 661 "Розрахунки за заробітною платою" в кореспонденції з дебетом рахунків: 23 "Виробництво" - для працівників основного виробництва; 91 "Загально-виробничі витрати" - для працівників допоміжного виробництва; 92 "Адміністративні витрати" - для працівників адміністрації; 93 "Витрати на збут" - для працівників служби збуту.

Таким чином, для працівників результати простою не з своєї вини не такі вже і погані. Адже, не працюючи, вони все ж таки одержують 2/3 свого заробітку. Для підприємства ж результати простою однозначно негативні. Окрім відсутності можливості працювати і одержувати прибуток, доведеться ще і нести додаткові витрати на оплату простою працівників, а в деяких випадках й інші витрати, пов'язані з припиненням виробництва.

Література: 1. Закон України "Про оплату праці" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Кодекс законів про працю України // <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Завгородний В. П. Бухгалтерський учет, контроль и аудит в системе управления предприятием. – К.: ВТОВ "А.С.К.", 2006. – 654 с. 4. Оплата труда при простое производства // Главбух. Труд и зарплата. – 2008. – № 11. – С. 24. 5. Закон України "Про охорону праці" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Закон України "Про відпустки" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 8. О порядке предоставления отпусков без сохранения зарплаты // Главбух. Труд и зарплата. – 2008. – № 11. – С. 51. 9. О порядке начисления "больничных" // Главбух. Труд и зарплата. – 2008. – № 3. – С. 63.

УДК 657.47

Матвеева Л. М.

ПРО ПЕРЕВАГИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КАЛЬКУЛЯЦІЇ СОБІВАРТОСТІ

Вивчення процесу обліку затрат і калькулювання собівартості з погляду повноти, якості та своєчасності облікової інформації показало, що він не відповідає повною мірою вимогам управління. Це пов'язано з тим, що, по-перше, традиційні методи не враховують безліч структурних і функціональних факторів, що впливають на величину затрат, а по-друге, – традиційно формований показник собівартості є похідною від одного фактору – обсягу діяльності. Враховуючи це, пропонується впровадження методик функціонального обліку затрат (Activity Based Costing – ABC).

Упровадження методики функціонального обліку затрат на підприємствах пропонується здійснювати за алгоритмом, представленим на рисунку.

Порівняльний аналіз із традиційними методами обліку і розподілу затрат і методом директ-костингу показав, що при використанні традиційних методик обліку показники собівартості (сукупних затрат) найчастіше занижуються, що сприяє завищенню показників прибутковості продукції.

Як свідчать дослідження практики обліку накладних затрат підприємств використання методики функціонального обліку затрат при розподілі накладних затрат дає суперечливий результат. Це пов'язано з тим, що для окремих видів продукції необхідна значна кількість функцій та операцій (контроль якості, внутрішнє переміщення тощо), які виражені в відповідних затратах, але при традиційному калькулюванні собівартості це не враховується.

Упровадження будь-якої методики обліку затрат неможливе без відображення одержуваної інформації на рахунках обліку. Тому автором запропоноване введення додаткових субрахунків третього порядку до рахунку 91 "Загально-виробничі затрати", що дозволяє не лише забезпечити одержання достовірної інформації з виділених операцій, але й інтегрувати фінансовий та управлінський обліки.

© Матвеева Л. М., 2009

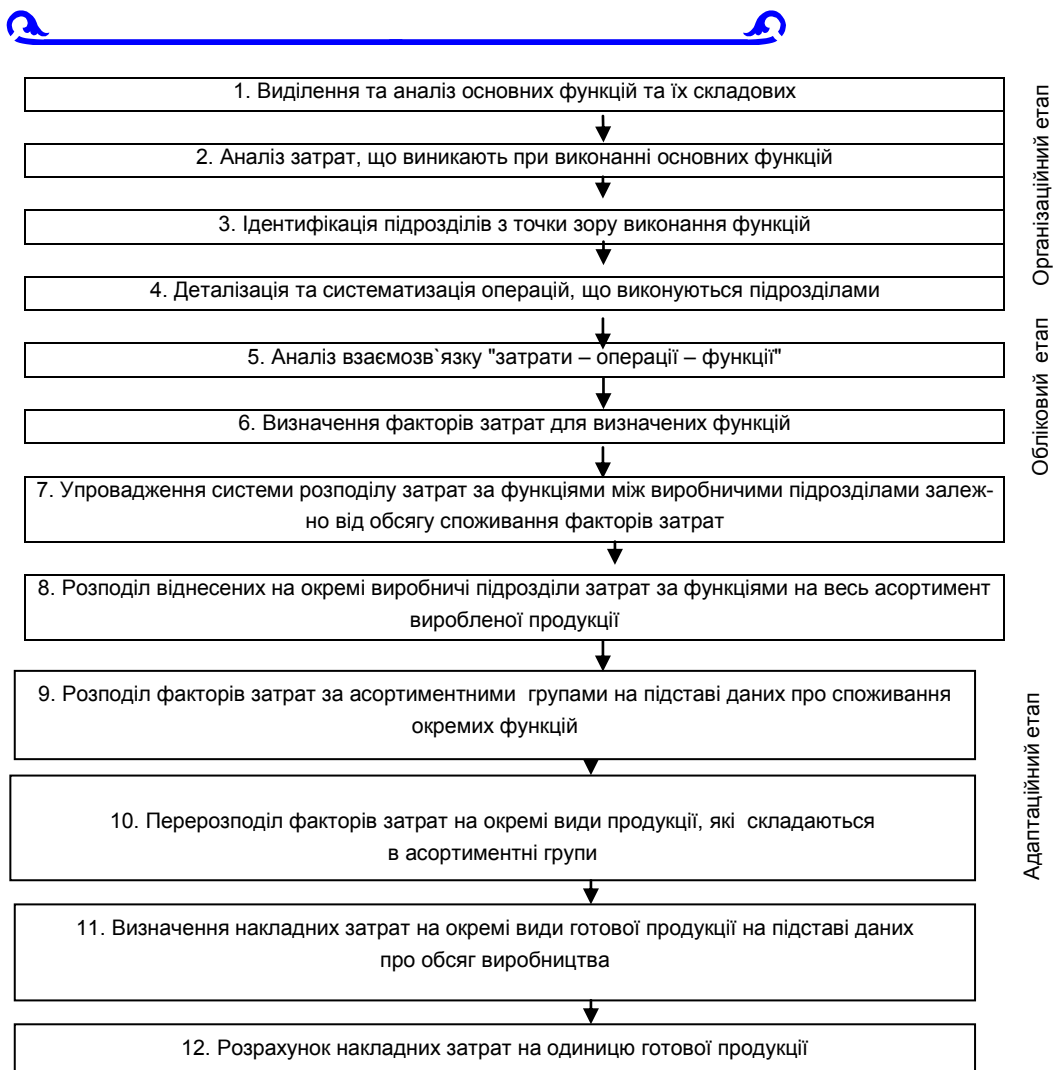

Рис. Алгоритм методики функціонального обліку затрат

Стосовно оцінки ефективності корпоративних інформаційних систем метод ABC використовується для побудови бізнес-моделей підприємства і дозволяє розподілити накладні витрати відповідно до детального розрахунку використання ресурсів, докладного уявлення про процеси і функції їх складових, а також їх впливом на собівартість.

Література: 1. Голов С. Ф. Управлінський облік. – К.: Лібра, 2003. – 704 с. 2. Друри К. Управленческий учёт для бизнес-решений. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 645 с. 3. Хорнгрен Ч. Управленческий учет / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар. – СПб.: Питер, 2005. – 1004 с.

Передерий Е. Ю.

УДК [005.95:005.22] (477+100)

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЁТ И КОНТРОЛЛИНГ В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ

На большинстве предприятий Украины управленческий учёт не сформировался как целостная система сбора, анализа, интерпретации и предоставления полезной информации менеджерам предприятия с целью принятия на их основе оперативных, тактических и стратегических решений. Отсутствует его единая методическая база. В Законе №996-XIV от 16.07.99 г. понятие "Внутри-

© Передерий Е. Ю., 2009

хозяйственный (управленческий) учёт – это система обработки и подготовки информации о деятельности предприятия для внутренних пользователей в процессе управления предприятием" является узко ориентированным и не отображает действительной её сущности [1].

Цель управленческого учёта заключается в обеспечении менеджеров информацией, которая даёт возможность увеличить капитал его собственникам, а работникам предприятия – повысить материальное и духовное благополучие.

Задача управленческого учёта – полное отражение всех хозяйственных операций предприятия, включая и те, которые не отражаются в бухгалтерском учёте, и предоставление руководству предприятия оперативного доступа к этой информации.

Суть управленческого учёта – "производство" информации для осуществления эффективного управления.

В принятом Законе №996-ХІV от 16.07.99 г. (п.5 ст.8) предусмотрено, что предприятие самостоятельно разрабатывает систему и формы внутривозвратного (управленческого) учёта, отчётности и контроля хозяйственных операций [1].

В развитии Закона разработаны Методические рекомендации №373 [2]. Но и рекомендации не учитывают потребность создания на предприятии управленческого учёта, отсутствуют положения о возможных его вариантах о подготовке проектов управленческих решений.

В то же время в развитых странах управленческий учёт уже не удовлетворяет полностью потребности, так как основывается на количественно выраженных показателях. На результаты деятельности всё больше влияют качественные показатели, не имеющие количественного измерения. Например, в США распространена сбалансированная система показателей, которая придаёт системе управления мобильность, позволяет своевременно реагировать на изменения, происходящие в обществе [3].

Перед собственником бизнеса возникает вопрос, как управлять компанией, когда в её структуре больше одного направления бизнеса, когда численность персонала растёт, обороты постоянно увеличиваются, конкуренция возрастает, рентабельность снижается. Тем самым становится невозможным охватить все области управления, теряется ощущение управляемости. Поэтому большинство компаний на этом этапе развития начинают интересоваться темой контроллинга. Контроль за выполнением бюджета, затрат, проведение ревизионных проверок в поисках виноватых... – это то, на чём делают акцент большинство отечественных компаний. В то же время задача контроллинга – создавать эффективную систему управления.

Цель контроллинга – создать систему своевременного обеспечения менеджмента компании достоверной и полной информацией, необходимой для принятия оптимальных управленческих решений.

Часто контроллинг отождествляют с управленческим учётом. Но функции контроллинга являются более широкими. Контроллинг – это сервисная функция бизнеса, а точнее поддержка менеджмента в области стратегического и оперативного управления. Сервис заключается в содействии менеджменту в постановке целей, разработке планов и бюджетов, а также в своевременном обеспечении как финансовой, так и нефинансовой информацией. Одной из составляющих контроллинга является контроль – как сравнение плановых показателей с фактическими и факторный анализ этих отклонений.

Сотрудника, профессионально занимающегося контроллингом, называют контроллёром. Он – своеобразный антипод "контролёру". Объект приложения профессиональных усилий контроллёра – будущее компании и возможные действия управленцев, а контролёра – прошлое компании и свершившиеся действия персонала.

В Украине контроллинг хорошо известен лишь в представительствах западных компаний.

За рубежом в результате внедрения VBM-концепции (Value-based Management – управление, ориентированное на рост акционерной стоимости) сегодня наблюдается изменение функций как службы контроллинга, так и службы финансов [4]. Как результат – контроллёр превращается в "руководителя изменений".

В итоге можно сказать, что для помощи предприятиям в расширении использования управленческого учёта необходимо создать группу специалистов для подготовки проекта Методических рекомендаций по управленческому учёту в промышленности с учётом достижений теории и практики.

Считать целесообразным использование в отечественной практике сбалансированной системы показателей.

Конструктивным является подход к управленческому учёту как системе управления расходами предприятия, а приравнивание управленческого учёта к контроллингу следует считать безосновательным.

Внедрение современной методики контроллинга на предприятиях Украины позволит достичь более эффективного управления; создать и оценить потенциал подразделений предприятия; исследовать действия конкурентов и прогнозировать позиционирование предприятия на рынке; осуществлять сравнительный анализ всех полученных данных; ориентироваться на будущее при использовании методов планирования и т. д.

Литература: 1. Закон Украины "О бухгалтерском учёте и финансовой отчётности в Украине" №996-ХІV от 16.07.99 г. // www.liga.net.ua. 2. Методические рекомендации по формированию себестоимости продукции (работ, услуг) в промышленности, утвержденные приказом Министерством промышленности и политики Украины от 09.07.2007 г. №373. – К.: Блиц-информ 2007. – 283 с. 3. Нивен Пол Р. Сбалансированная система показателей. Шаг за шагом. / Пер. с англ. – Днепропетровск, Балат Бизнес Букс, 2003. – 328 с. 4. Прохорова В. В. Контроллинг – від теорії до реалізації на практиці: Монографія / В. В. Прохорова, Л. С. Мартошова, Н. Ю. Петрусевич, Ю. В. Прохорова. – Харьков: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 200 с. 5. Дитгер Хан. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Пер. с нем.; [А. А. Турчак (ред. и предисл.). – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Для суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб – суб'єктів малого підприємства, для узагальнення інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань в 2001 році затверджений План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємства [1]. У 2003 році, для реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, для суб'єктів малого підприємства було розроблено реєстри бухгалтерського обліку та рекомендації з їх заповнення [2]. Однак за час, що минув з моменту прийняття цих нормативних актів, багато стандартів обліку зазнало змін, у тому числі тих, що стосуються суб'єктів малого підприємства. Але це не знайшло відображення у зазначених нормативних актах, у зв'язку з чим має місце невідповідність діючого Плану рахунків реальним потребам малих підприємств, що й обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Об'єктом дослідження є відображення на рахунках обліку витрат діяльності малих підприємств як одного з найважливіших показників діяльності підприємства та джерела аналізу його прибутковості.

Багато наукових та методичних праць з питань ведення обліку та складання фінансової звітності зазначають рекомендаційний характер прийнятого спрощеного плану рахунків та реєстрів обліку для малих підприємств та містять лише методичні рекомендації стосовно порядку заповнення реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами.

Який План рахунків (спрощений або загальний) застосовувати суб'єкти малого підприємства мають вирішувати самостійно. Однак застосування саме спрощеного Плану рахунків є підставою для застосування реєстрів бухгалтерського обліку для малих підприємств і складання на цій основі звітності відповідно до П(С)БО 25.

Особливості спрощеного Плану рахунків полягають в тому, що він не містить рахунки класу 9 "Витрати діяльності". Замість цього методичними рекомендаціями запропоновано використовувати рахунки 84 "Витрати операційної діяльності", на якому згруповано інформацію з рахунків 80, 81, 82, 83, 84 загального плану рахунків і 85 "Інші витрати".

Однак на практиці, цих двох рахунків для ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які вимагають деталізації витрат, недостатньо, і підприємства вимушені відкривати субрахунки до них.

Ця необхідність обумовлена тим, що у відповідному реєстрі – відомості 5-м, витрати, які обліковуються на рахунках 84 та 85, представлені у розшифрованому вигляді за видами, а саме: матеріальні витрати; витрати на оплату; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати; інші затрати; податок на прибуток; надзвичайні витрати; фінансові витрати; інші витрати.

Аналогічно, при заповненні статей про елементи витрат операційної діяльності Звіту про фінансові результати за формою №2-м, приводиться сума витрат за економічними елементами, які включають матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизацію, інші операційні витрати.

Тому, на думку автора, малим підприємствам необхідно відкривати субрахунки для відображення витрат за елементами на рахунку 84 ("Матеріальні витрати", "Витрати на оплату праці", "Відрахування на соціальні заходи", "Амортизація" та "Інші операційні витрати") і на рахунку 85 – субрахунки для обліку інших звичайних і надзвичайних витрат. Для узагальнення цього процесу та гармонізації стандартів обліку необхідно здійснити введення зазначених рахунків шляхом змін у відповідних нормативних документах, що дасть змогу не визначати кожному підприємству свої субрахунки для обліку витрат, а використовувати загальноприйнятті. Це позбавить користувачів зайвої інформації і надасть змогу порівняння й співставлення інформації різних підприємств для прийняття оптимальних рішень.

Література: 1. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження спрощеного плану рахунків" від 19.04.2001 р. №186 // www.rada.gov.ua. 2. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами" від 25.06.2003 р. №422 // www.rada.gov.ua.

ПРОБЛЕМЫ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Индустрия туризма занимает важное место в экономике большинства стран. На долю туризма приходится около 6% мирового валового национального продукта, 11% мировых потребительских расходов. Число туристских поездок во всем мире приближается к 600 млн, и по прогнозам Всемирной туристской организации (ВТО) их число к 2010 г. достигнет миллиарда, при этом следует учитывать, что все население планеты составляет сейчас 6 млрд человек.

Туризм занимает значительное место и в экономике Украины. При этом туризм является одним из немногих динамично развивающихся видов украинского бизнеса.

Одной из важнейших проблем социально-экономического развития отдельных регионов и Украины в целом является обеспечение устойчивого экономического роста и повышение на этой основе уровня жизни населения. Решение этой проблемы зависит от многих факторов, в том числе от производительных возможностей работников, основанных на их здоровье и физическом состоянии. В этом отношении важную роль играет сфера туризма и рекреации, не только оказывающая стимулирующее воздействие на работников, но и влияющая на функционирование ключевых секторов экономики: транспорт, связь, торговлю, строительство, сельское хозяйство, производство товаров массового потребления. Развитие рекреационно-туристического комплекса обеспечивает создание дополнительных рабочих мест, улучшение инвестиционного климата, активизацию предпринимательской деятельности.

Общемировые тенденции развития туризма и рекреации подтверждают, что эта отрасль при соответствующих условиях может стать катализатором оздоровления экономики как страны в целом, так и конкретных регионов. Во многих регионах, наряду с агропромышленным комплексом, туризм и рекреация относятся к отраслям хозяйственной специализации. Между тем Крым, располагая огромными, во многом уникальными, возможностями для туризма, продолжает оставаться в стороне от мировых тенденций развития туристского бизнеса. В целом, существующие методы и сложившаяся структура управления рекреационно-туристическим комплексом во многом не соответствуют изменившимся условиям его функционирования, что становится тормозом на пути его дальнейшего более успешного развития. В связи с этим возникает необходимость теоретического исследования особенностей формирования и развития механизма управления рекреационно-туристическим комплексом на региональном уровне с учетом современных реалий. Для принятия управленческих решений необходимо формирование информационно-аналитической базы, становление которой является основной задачей бухгалтерского учета на украинских предприятиях.

Основными задачами бухгалтерского учета туристической деятельности можно считать:

1) формирование доходов от реализации туристических продуктов украинским и зарубежным гражданам в соответствии с принципами бухгалтерского учета, закрепленными действующим законодательством;

2) признание характерных и сопутствующих туристических услуг в периоде отражения доходов, для которых они были понесены;

3) аналитический учет расчетов с иностранными туристами и турагентами, украинскими гражданами и предприятиями-резидентами для обеспечения своевременной информации о состоянии дебиторской и кредиторской задолженности.

Решение этих и других задач призвано обеспечить формирование информационно-аналитической базы для принятия решений в процессе управления внутренним, зарубежным и иностранным туризмом.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

З розвитком конкуренції на ринку та зниженням норми прибутку перспективи розвитку підприємства значною мірою залежать від поведінки витрат та управління ними. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси на

виживання. Також за сприятливих економічних умов важливим стає завданням оптимального розподілу ресурсів між поточною та інвестиційною діяльністю. Це можливо зробити, якщо на підприємстві діє продумана система управління витратами.

Побудову та вдосконалення системи управління витратами на підприємствах пропонується здійснювати шляхом:

- виділення основних понять і процедур, системи управління витратами;
- виявлення існуючих проблем формування та контролю витрат на підприємстві;
- формування моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства;
- побудови інформаційної системи;
- адаптації документообороту до обраної інформаційної системи;
- розподілу відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження [2].

Бажаним варіантом планування витрат є складання двох кошторисів:

- на основі діючих завдань з виробництва продукції та прийнятих норм і нормативів;
- з корекцією першого кошторису на основі програми ресурсозбереження.

Тому, враховуючи ефект економії по мірі реалізації програми ресурсозбереження, потрібно заохочувати авторів програми. Спланувавши витрати, необхідно налагодити їх облік і план-фактичний контроль. Під оперативним обліком витрат розуміють їх однорідне відображення в цехових облікових формах із заданою періодичністю і заданим терміном готовності даних. За своєю структурою облікова форма має співпадати з плановою (цеховим кошторисом), бути її "дзеркальним відображенням".

Облік витрат із заданою періодичністю означає необхідність відображати в обліковій формі всі практично здійснені витрати на відповідний період часу. На практиці деякі види витрат обліковують за більший термін. Так, акт прийому-передачі виконаних робіт може складатися у кінці місяця. Відповідно в системі оперативного обліку витрат необхідно передбачити можливість поетапної оцінки виконаних робіт з терміном етапу – один тиждень. З другого боку, потрібно однорідно визначити і термін готовності даних для звіту. Якщо облік здійснюється з тижневою періодичністю, то терміном готовності даних може бути понеділок, наступний за звітним тижнем. Реалізація названих принципів оперативного обліку об'єктивно потребує введення деяких додаткових документів (тижневих довідок та актів), що слугують документальною основою введення даних у систему оперативного обліку витрат [1, с. 262].

Планфактичний контроль зазвичай здійснюється в u1076 двох розрізах: натуральних і вартісних показниках. Тому система оперативного обліку витрат повинна давати відповідь про причину відхилення фактичного показника від планового. Є дві основні причини – відхилення від норм витрачання ресурсів та зміни цін на ресурс.

Недостатність оперативного обліку полягає в тому, що на більшості підприємств повні дані про фактичні витрати в цехах можуть бути отримані в бухгалтерії через місяць після звітного. Ці дані на момент їх отримання будуть застарілими. Вони не дозволяють оперативно аналізувати виробничі процеси в цехах і, відповідно, приймати рішення з виникненням проблем. Відхилення витрат від кошторисних показників зазвичай неможливо адекватно оцінити у зв'язку з відсутністю достатнього переліку норм і нормативів, розвинутої статистики про витрати за минулі періоди, єдиного методичного підходу до аналізу ефективності здійснених витрат. Нерозвиненість системи мотивації за досягнення кінцевого результату пов'язана з відсутністю оперативного контролю та управління витратами, що ускладнює оцінку роботи підрозділів у плані ресурсозбереження.

Система управління витратами підприємства u1088 розробляється відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та галузевих методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) [1, с. 280].

Формування бажаної моделі управління витратами включає етапи:

- розробку системи норм і нормативів за окремими позиціями статей витрат;
- запровадження системи планування планфактного контролю, розрахунку і факторного аналізу відхилень фактичних даних від планових;
- встановлення відповідальності керівників центру витрат за виконання планових завдань з регульованих видів витрат;
- затвердження порядку збору і передачі даних;
- налагодження даних у режимі реального часу по мірі формування первинних документів по затратах;
- розроблення і запровадження системи заохочення за досягнення економії витрат [3, с. 148].

Побудова інформаційної системи повинна поєднувати в собі три рівня управління процесами на підприємстві:

- управління бізнес-процесами;
- управління проектно-конструкторськими розробками;
- управління технологічними процесами виробництва.

"Становим хребтом" єдиної інформаційної системи управління підприємством є система управління бізнес-процесами підприємством класу ERP (Enterprise Resources Planning – Планування ресурсів підприємства). Система автоматизації проектно-конструкторської діяльності і

технологічної підготовки виробництва (САПР/АСТПП-CAD/CAM/CAE/PDM) забезпечує зменшення терміну виробничого циклу та підвищення якості продукції. Програмне забезпечення поєднує взаємодію всіх раніше описаних рішень у рамках єдиної інформаційно-аналітичної системи управління підприємством.

Класичні системи ERP забезпечують:
управління фінансами;
планування та управління виробництвом;
управління формуванням та розподілом запасів;
управління реалізацією та маркетингом;
управління постачанням;
управління проектами;
управління сервісним обслуговуванням;
управління процедурами забезпечення якості продукції [3, с.180].

Сучасна автоматизована u1089 система управління має поєднувати в собі максимально можливий комплекс функцій управління всіма бізнес-процесами підприємства; управляти виробничим процесом та безперервно контролювати його параметри і відхилення від допустимих значень; реалізовувати управління витратами та центрами витрат. Така методика потребує планування собівартості продукції, затвердження планових нормативів та контролю відхилень фактичних витрат від їх нормативів для своєчасного прийняття заходів. На основі виробничого плану та нормативної собівартості розраховується кошторис витрат на виробництво, забезпечується єдність даних фінансового та управлінського обліку. Фінансово-господарські операції повинні реєструватися в системі одразу по їх здійсненню, що забезпечить контроль за виробництвом на рівні виробничих кошторисів. Адаптація документообігу до обраної інформаційної системи полягає в доповненні існуючих первинних документів новими та встановленні графіка руху документів відповідно до періодичності звітів інформаційної системи. Існуючі документи, що відображають витрати підрозділів (акти на списання матеріалів, акти прийому-здачі робіт, довідки про виконані роботи, путівні листи, відомості та ін.), доповнюються новими документами, які вводяться поруч із діючими (форма оперативного обліку та контролю витрат, тижнева довідка для заповнення форми).

Графік складання документів встановлюється виходячи з 1-2 тижневого інтервалу підготовки звітності в інформаційній системі. Розподіл відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації є дуже важливим. За поточні витрати відповідальність несе керівник відповідного підрозділу (центру витрат) у частині регульованих витрат. Обов'язковим елементом ефективного управління витратами є система мотивації ресурсозбереження, яка будується у вигляді премій за виконання норм та нормативів або відсотку від економії проти норм [3, с. 475].

Удосконалення системи управління u1074 витратами націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Література: 1. П(С)БО 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318, зі змінами і доповненнями // [http: zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua). 2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік. – Житомир: "Рута", 2002. – 480 с. 3. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: Навч. посібн. – К.: Знання, 2005. – 656 с.

Секція 3

"Актуальні питання обліку в бюджетних та фінансово-кредитних установах"

Федосєєнко І. Г.

УДК 657.22:338.48

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ СТРАХОВИХ ПЛАТЕЖІВ У СТРАХОВИКІВ

У період формування багатокладної системи господарювання, заснованої на різноманітних формах власності, створюються об'єктивні умови для активного впровадження до сфери економіки страхування як одного з гарантів забезпечення фінансової стійкості господарюючих суб'єктів. Страхова справа виступає не тільки як спосіб захисту майнових інтересів юридичних та фізичних осіб, а й також як прибутковий різновид підприємництва, який в Україні розвивається вже кілька років. Облік у страховій діяльності має певні особливості. На відміну від виробництва, де спочатку витрачається капітал, а потім, при реалізації здійснюється його відшкодування, — у страховій справі страховик у першу чергу збирає кошти і лише потім — зазнає затрат, що пов'язані з ліквідацією збитків у міру виникнення страхових випадків [1, с. 20]. Завданням господарюючого суб'єкта, в тому числі і страхової компанії, є отримання економічної вигоди, досягнення якої залежить від розміру отриманого доходу.

Даним питанням займаються провідні вчені України: В. Д. Базілевич, Т. В. Вареня, І. А. Крассновська, О. О. Заремба та ін. Але в наш час набуває ще більшої актуальності питання своєчасності та правильності відображення на регістрах бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з отриманням доходу.

Метою дослідження є розгляд особливостей обліку страхових платежів та запропонування шляхів їх удосконалення.

Страхові платежі — основне джерело доходів страховика та важливий об'єкт обліку. Відповідно до Закону України "Про страхування" страховий платіж (страхова премія, страховий внесок) — це плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування [2]. А вже тільки після сплати страхового платежу (або першого внеску) договір страхування набуває чинності. Тому основним завданням обліку страховика є оперативний контроль за рухом страхових платежів з метою забезпечення фінансової стійкості. Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій для обліку страхових надходжень передбачено рахунок 76 "Страхові платежі". Для узагальнення інформації про доходи від страхової діяльності на кінець звітного періоду сальдо рахунку 76 списується у дебет субрахунку 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг". Відповідно до ст. 8 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" страховик має право самостійно визначити додаткову систему рахунків аналітичного обліку [3]. Уважаємо за потрібне використання таких рахунків: 761 "Добровільне страхування", 762 "Обов'язкове страхування", 763 "Перестраховання" в розрізі особистого, майнового страхування та страхування відповідальності. Також рахунок "Страхові платежі" має кореспондувати з рахунком, на якому страховик веде облік страхувальників [4, с. 5]. Таким рахунком має бути рахунок 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", який повинен мати такі субрахунки: 3611 "Розрахунки з вітчизняними страхувальниками", 3612 "Розрахунки з вітчизняними страховими агентами", 3613 "Розрахунки з вітчизняними страховими брокерами", 3621 "Розрахунки з іноземними страхувальниками", 3622 "Розрахунки з іноземними страховими агентами", 3623 "Розрахунки з іноземними страховими брокерами".

Використання запропонованих субрахунків зумовлено особливістю надходження страхових платежів до страховика і спрямовано на забезпечення контролю за своєчасністю й повнотою сплати страхувальниками та страховими посередниками страхових платежів.

Література: 1. Вареня Т. В. Особливості обліку та звітності страховиків // Школа бухгалтера. — 2007. — №8. — С. 19 – 22. 2. Закон України "Про страхування" від 04.10.2001 р. // ligazakon 3. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 р. №996-XIV // www. rada. gov. ua. 4. Заремба О. О. Облік страхових платежів // Бухгалтерський облік і аудит. — 2008. — №6. — С. 3 – 8.

© Федосєєнко І. Г., 2009

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПРИДБАННЯ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ В УМОВАХ ТЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Задоволення державних потреб шляхом проведення тендерів – явище доволі проблематичне у становленні та розвитку України з огляду на активну зміну чинного законодавства. Метою проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів, робіт і послуг є створення конкурентного середовища та досягнення оптимального й раціонального використання державних коштів.

Дослідженню актуальних питань проведення державних закупівель приділяють увагу такі вітчизняні вчені та практики, як: О. І. Ворона, П. К. Германчук, П. Г. Петрашко, С. В. Свірко, Л. С. Ставська, Н. І. Сушко, О. О. Чечуліна та ін. [1 — 3]. Зміни в законодавстві щодо тендерів, які повинні сприяти прозорості у витрачанні бюджетних коштів, на практиці мають протилежну дію, паралізуючи інколи здійснення закупівель, і потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження організації та методики обліку товарів, робіт і послуг відповідно до вимог законодавчо-нормативної бази, спрямованої на вдосконалення процесу проведення торгів, забезпечення розвитку конкурентного середовища у сфері державних закупівель України.

Тимчасове положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затверджене постановою КМУ від 28.03.2008 р. №274, Конституційний суд України в рішенні від 09.10.2008 р. №22-рп/2008 визнав неконституційним.

Після періоду, коли в країні фактично не залишалося жодного легітимного документу, який би регулював процедуру державних закупівель, на засіданні Уряду 17.10.2008 р. постановою №921 затверджено нове Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти [4], яке застосовується до всіх закупівель товарів, робіт і послуг, що повністю або частково здійснюються за рахунок державних коштів, за умови, що вартість закупівлі товарів і послуг становить не менше ніж 100 тис. грн, а робіт — 300 тис. грн. Її мета — забезпечення ефективного використання державних коштів.

Не поширюється дія цього Положення на закупівлі товарів, робіт і послуг, які у зв'язку з їх спеціальним призначенням становлять державну таємницю та здійснюються підприємствами оборонно-промислового комплексу, перелік яких визначений Кабінетом Міністрів України, а також на випадки відповідно до ст. 7, коли предметом закупівлі є природний газ, послуги з реабілітації, лікування та оздоровлення інвалідів, бланки цінних паперів і документи суворої звітності тощо.

В умовах сьогодення для розпорядників бюджетних коштів важливо обирати постачальника з точки зору економічно вигідних умов з метою економії державних коштів. Так, якщо річний обсяг закупівлі досяг граничної межі, необхідно передбачувани закупівлю включити до річного плану державних закупівель та подати його до органів Державного казначейства. Замовник не має права ділити предмет закупівлі на частини з метою уникнення проведення процедур закупівель.

Предмет закупівлі товарів і послуг визначається замовником торгів на основі Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97 (ст. 3 Положення про закупівлю).

В умовах ринку номенклатура предметів закупівлі охоплює широке різноманіття товарів, які за способом використання діляться на предмети споживання і засоби виробництва.

Послугою є підготовка спеціалістів, забезпечення транспортом і зв'язком, освоєння технологій, наукові дослідження, медичне та побутове обслуговування. Так, поточний ремонт – це послуга, при здійсненні закупівля якої предмет визначається на основі Правил визначення вартості будівництва ДБН Д.1.1-1-2000.

Роботами визнається будь-яка діяльність, пов'язана з проектуванням, будівництвом нових, розширенням, реконструкцією, капітальним ремонтом та реставрацією існуючих об'єктів і споруд виробничого та невиробничого призначення, технічним оснащенням діючих підприємств, а також супровідні послуги, в тому числі геодезичні роботи, буріння та інші, якщо вартість виконання зазначених послуг не перевищує вартості самого будівництва. Визначення предмета закупівлі робіт здійснюється замовником на основі Правил визначення вартості будівництва ДБН Д.1.1-1-2000, а також Відомчих будівельних норм ВБН Г.1-218-182:2006 "Класифікація робіт з ремонтів автомобільних доріг загального користування".

Про заплановану закупівлю бюджетна установа повинна обов'язково дати безоплатне оголошення в інформаційному бюлетені "Вісник державних закупівель", що видається уповноваженим органом, та розмістити на веб-порталі з питань державних закупівель.

Для організації та проведення процедур закупівель бюджетна установа-замовник утворює тендерний комітет (у кількості не менш як п'ять осіб) на засадах колегіальності у прийнятті рішень, відсутності конфлікту інтересів членів тендерного комітету та їх неупередженості. До складу тендерного комітету не можуть входити посадові особи та представники учасників тендерних

торгів, їх близькі родичі. Керівництво роботою тендерного комітету здійснює його голова, який призначається рішенням замовника та є особою, яка має право на підписання договорів про закупівлю. Рішення з питань, що розглядаються на засіданнях тендерного комітету, приймаються простою більшістю голосів у присутності не менш як двох третин його членів. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комітету. Рішення оформляється протоколом, який підписують усі члени тендерного комітету, що брали участь у голосуванні.

Спеціалісти, юристи, економісти, консультанти та інші фізичні чи юридичні особи, які можуть залучатися до роботи тендерних комітетів на договірних засадах, та нотаріуси, які посвідчують договори про закупівлю (в разі нотаріального посвідчення договору про закупівлю на вимогу замовника), не можуть бути членами тендерного комітету та не несуть відповідальність за рішення, дії або бездіяльність тендерного комітету.

Закупівля товарів (робіт, послуг) може здійснюватися шляхом проведення таких процедур: відкриті торги; торги з обмеженою участю; двоступеневі торги; запит цінкових пропозицій (котирувань); редукацій; закупівля в одного учасника.

Строк подання тендерних пропозицій учасниками торгів повинен становити 30 календарних днів від дати опублікування оголошення про закупівлю чи надіслання запрошення до участі в ній. В окремих випадках цей строк може бути зменшено до 15 днів (до 10 днів – у разі проведення торгів з обмеженою участю). Під час проведення відкритих торгів тендерні пропозиції мають право подавати всі зацікавлені особи. Замовником обирається одна тендерна пропозиція, яка є економічно вигідною для замовника, та надається згода на її оплату (акцептується).

Договір про закупівлю укладається у письмовій формі відповідно до положень Цивільного кодексу та Господарського кодексу України. Умови договору про закупівлю, як правило, не повинні відрізнятися від умов тендерної (цінової) пропозиції переможця процедури закупівлі.

Кошти на закупівлю товарів, робіт і послуг для потреб держави, регіонів та, зокрема, бюджетних установ передбачаються у видатках бюджетів за напрямками витрат і кодами економічної класифікації. Видатки на проведення тендерів повинні обліковуватися за тим кодом економічної класифікації, за яким має бути проведений основний платіж.

Зауважимо, що попередньо оплатити товар, роботи й послуги дозволено лише для певного переліку, встановленого постановою №1404 [5]. Авансову оплату, як правило, строком до 3 місяців передбачено для основних засобів, житла та капітального будівництва. Попередню оплату в договорах при закупівлі можна передбачити лише після отримання належним чином оформленого рішення головного розпорядника бюджетних коштів.

При обліку придбаних матеріальних цінностей слід пам'ятати вимоги Інструкції №64 [6]:

транспортні витрати списуються на фактичні видатки (з 01.01.2009 р. за кодом економічної класифікації видатків (далі — КЕКВ) 1134 "Оплата послуг (крім комунальних)" та 1135 "Інші видатки");

суми ПДВ, сплачені при придбанні товарів, робіт і послуг за державні кошти відносять на фактичні видатки установи за КЕКВ, що призначений для їх придбання.

Аналітичний облік видатків на придбання товарів, робіт і послуг ведуть у картках аналітичного обліку касових та фактичних видатків за формами, встановленими наказом №100 [7]. Придбані товари, роботи і послуги в бюджетних установах обліковують на субрахунках за Планом рахунків [8] на підставі Інструкції №61 [9].

Таким чином, для розпорядників бюджетних коштів необхідність застосування тендерів полягає у виборі постачальників, виходячи з економічно вигідних умов з метою економії державних коштів. Тендерний комітет відповідає за здійснення процедур закупівлі. Результатом процесу закупівлі є спільна угода, тобто укладання договору. Видатки на проведення тендерів повинні обліковуватись за тим кодом економічної класифікації, за яким має бути проведений основний платіж.

Література: 1. Александров В. Т. Планування, облік, звітність, контроль у бюджетних установах, державне замовлення та державні закупівлі / О. І. Ворона, П. К. Германчук, О. І. Назарчук, П. Г. Петрашко, С. М. Рубльова, І. Б. Стефанік, Н. І. Сушко, О. О. Чечуліна. – К.: НВП "АВТ", 2004. – 593 с. 2. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. – 380 с. 3. Ставська Л. С. Контроль за проведенням державних закупівель // Актуальні проблеми економіки. – 2004. — №8 (38). – С. 18 – 26. 4. Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затверджене постановою КМУ від 17.10.2008 р. №921 // www.rada.gov.ua/ 5. Постанова "Питання попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти" від 09.10.2006 р. №1404 (зі змінами) // www.rada.gov.ua/ 6. Інструкція з обліку необоротних активів бюджетних установ, затверджена наказом ДКУ від 17.07.2000 р. №64 (зі змінами) // [www.rada.gov.ua.](http://www.rada.gov.ua/) 7. Наказ ДКУ "Про затвердження форм карток і книг аналітичного обліку бюджетних установ та порядку їх складання" від 06.10.2000 р. №100 // [www.rada.gov.ua.](http://www.rada.gov.ua/) 8. План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затверджений Наказом ГУДКУ від 10.12.1999 р. №114 (зі змінами) // www.rada.gov.ua/ 9. Інструкція про кореспонденцію субрахунків бухгалтерського обліку для відображення основних господарських операцій бюджетних установ, затверджена Наказом ДКУ від 10.07.2000 р. №61 (зі змінами) // [www.rada.gov.ua.](http://www.rada.gov.ua/)

УКРАЇНСЬКІ БАНКИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Актуальність даної теми обумовлена ситуацією, яка склалася як у світовій економіці, так і в економіці України. Перед економістами стоїть нелегкий вибір у прийнятті рішень стосовно правильної тактики і стратегії управління банківською справою та іншими видами діяльності у фінансовій сфері. Вибір, звичайно, буде залежати від багатьох чинників, серед яких більшу увагу потрібно приділити стану економіки саме нашої країни та специфічним умовам її функціонування.

Про необхідність серйозного відношення до фінансової кризи заявляють експерти різних країн світу. Це і відомі російські економісти С. Глаз'єв, М. Делягін, історик А. Фурсов, італійський банкір і колишній міністр італійського уряду Паоло Савона, головний економіст інвестиційного банку "Морган Стенлі" Стівен Роуч та ін.

Метою статті є розгляд стратегічних аспектів подолання економічної кризи, визначення секторальних точок відновлення економіки країни, на які має бути спрямована кредитна активність банків і доходи яких компенсують негативні впливи попередньої кредитної політики [1].

На сьогоднішній день спостерігається нестабільність валютно-курсової політики, що вплинуло й на економічний стан України. Її невизначеність є чи не основною загрозою для банківської системи. За кризових умов навряд чи є адекватним застосування жорсткої монетарної політики та високих процентних ставок рефінансування, що гальмує кредитування, спричиняє зростання кредитних ставок тощо [2].

Відомо, що ситуація в банківській сфері залежить від таких показників: стану світового фінансового ринку; ефективності допомоги банкам як з боку держави, так і з боку світової спільноти. При позитивній дії всіх цих моментів банки подолають кризу. Тому необхідно встановити стабільну і передбачувану монетарну політику в країні, посилення контролю за попитом на валюту. Також доцільним буде обов'язковий продаж валюти експортерами та зменшення некритичного імпорту [3].

Література: 1. Всеукраїнська банківська нарада працювала над практичними кроками виходу з економічної кризи в країні // <http://www.aub.com.ua> 2. Українські банки в умовах глобальної кризи // <http://www.ukrfirm.com.ua> 3. План Ланового щодо подолання фінансової кризи // <http://www.epravda.com.ua>

УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ ФІЛІЙ БАНКУ

На даний час з боку уряду і Національного банку України особлива увага приділяється питанню розвитку банківського сектора країни, що включає такі пріоритетні завдання, як підвищення ефективності діяльності банків, зміцнення їх функціональної ролі в економіці, розвиток конкурентного середовища, зміцнення довіри і ефективного позиціонування українського банківського сектора на міжнародних фінансових ринках. Велика частка вітчизняних банків мають широкую мережу філій та відділень, що вимагає з боку головного банку особливого контролю всіх видів діяльності відокремлених підрозділів, зниження рівня банківських ризиків, витрат і зростання прибутку [1]. І тому, для таких банківських установ виникає необхідність формування адекватної сучасної системи управлінського обліку та звітності.

Слід зазначити, що темі управлінського обліку приділено досить багато уваги як вітчизняних, так і зарубіжних авторів: А. Апчерч [2], С. Ф. Голов [3], М. В. Вахрушина [4], Джай До. Шим, Джойл Р. Сигел [5], П. Ф. Друкер [6], О. Д. Каверіна [7], В. З. Керімов [8], О. Г. Корольов [9], Л. В. Нападовська [10]. Але вивченню питання управлінської звітності банківських установ, яка формується з інформаційно-аналітичного поля всіх підрозділів банку та потребує постійної підтримки і щоденних дій, спрямованих на одержання, обробку та систематизацію даних, що утворюють інформаційні потоки, приділено уваги не в достатній мірі.

Метою даного дослідження є обґрунтування структури управлінської звітності філій банку за окремими напрямками їх діяльності.

Управлінська звітність — це звітність про стан та результат діяльності банку, яка використовується керівництвом (Правлінням банку) для планування, контролю та прийняття відповідних управлінських і економічних рішень. Метою управлінської звітності є надання можливості оперативно управляти банківськими ресурсами та оцінювати ризики.

Відповідно до Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.98 р. №566, періодичність і рівень деталізації управлінської інформації залежить від внутрішньої організації банку та вимог менеджменту. Зміст звітів може змінюватися залежно від користувача і їх призначення.

Управлінська звітність формується шляхом використання додаткових параметрів рахунків аналітичного обліку [11].

За наявності у банку розгалуженої філіальної мережі виникає необхідність контролю й оцінки діяльності філій. Для цієї мети, в першу чергу, і повинна бути пристосована управлінська звітність.

На погляд автора, структура управлінської звітності у філіях банку повинна включати такі групи звітної інформації (рисунк):

1. Звітність з ранжирування філій за основними показниками з визначенням номера місця філії за кожним показником, сумою місць кожної філії.

2. Звітність за фінансовими показниками включає звітність за абсолютними показниками, за динамікою основних показників, за структурою активів і пасивів, об'ємом кредитного портфеля, кредитними ризиками, незадоволеними кредитними заявками.

3. Звітність за характеристикою регіону, в якому знаходиться філія, є, на погляд автора, важливим аспектом оцінки результатів його роботи. Ця звітність, на думку автора, повинна включати показники, що характеризують регіональні особливості, які можуть і здійснюють вплив на діяльність філії, інформацію про стан і розвиток регіональної банківської системи, відомості про основні банки-конкуренти в регіоні, інформацію про позиціонування філії в регіоні і його клієнтській базі.

4. Звітність за продуктами і технологіями банку включає звіти з характеристики активного продуктового ряду й технологій банківських продажів, виконанню планових показників у цій області, стан роботи з проблемними активами.

5. Звітність за організацією роботи філії включає інформацію про матеріально-технічну базу філії, його структурні підрозділи, штат співробітників, перспективи і проблеми в роботі.

Структура управлінської звітності філій банку				
Ранжирування філій	Звітність за фінансовими показниками	Звітність за характеристикою регіону	Звітність за продуктами і технологіями банку	Звітність за організацією роботи
	абсолютні показники	особливості регіону	характеристика активного продуктового ряду і технологій продаж	матеріально-технічна база
	динаміка основних показників	характеристика регіональної банківської системи	виконання планових показників	структурні підрозділи
	активи та пасиви	інформація про конкурентів	стан роботи з проблемними активами	штат філії
	обсяг кредитного портфеля	позиціонування філії	стан роботи з проблемними активами	перспективи розвитку
	кредитні ризики	клієнтська база		
	невиконанні кредитні заявки			

Рис. Структура управлінської звітності філій банку

Управлінську звітність за основними фінансовими показниками філій банку необхідно, на погляд автора, будувати таким чином. Спочатку представляємо абсолютні значення показників (табл. 1) з визначенням місця філії у філіальній мережі (дані філії крупного комерційного банку, що розташована у м. Харкові).

Таблиця 1

Абсолютні значення показників управлінської звітності

Найменування показника	Абсолютне значення (тис. грн)	Місце у філіальній мережі
1	2	3
Валюта балансу	1 093 256	9
Балансовий прибуток	9 123	8
Кредити юридичним особам	592 263	7
Кредити фізичним особам	196 236	6
Внутрішньосистемні кредити надані	11 000	17
Вкладення в цінні папери	8 000	11
Кошти юридичних осіб	350 023	17

1	2	3
Кошти фізичних осіб	452 000	14
Випущені боргові зобов'язання	31 245	12
Внутрішньосистемні кредити отримані	198 303	6
Чисельність співробітників	212	6
Балансовий прибуток на 1-го співробітника	43	7

Управлінська звітність філії повинна включати також і ключові показники ефективності (табл. 2).

При складанні управлінської звітності філії банку необхідно відстежувати й динаміку основних об'ємних показників діяльності: валюта балансу, кредитний портфель, кредити юридичних осіб, кредити фізичних осіб, залучення коштів юридичних осіб, залучення коштів фізичних осіб, кількість випущених пластикових карток, кількість банкоматів, кількість зарплатних проектів, кількість терміналів, кількість рахунків клієнтів (юридичних та фізичних осіб). Для оцінки діяльності філії важливо відстежувати і місце банку у філіальній мережі.

Таблиця 2

Звіт за ключовими показниками ефективності

Ключові показники ефективності	2006 р.	2007 р.
1. CIR (відношення адміністративно-господарських витрат до чистого операційного доходу), %:		
філія	62	35
філіальна мережа	74	53
2. Показник РАВ (відношення чистого операційного доходу до середнього об'єму залучених і розміщених коштів), %:		
філія,	5,9	4,8
філіальна мережа	6,6	5
3. Показник SC (відношення витрат на утримання персоналу до суми витрат на утримання персоналу і чистого прибутку), %:		
філія,	78	48
філіальна мережа	56	44
4. Чистий прибуток на 1 співробітника, тис. грн:		
філія	11	16
філіальна мережа	15	17

Для характеристики потенціалу регіону в банківській діяльності філії банку важливо також оцінити таку інформацію:

- про суб'єктів регіону з найбільш значущими оборотами;
- про динаміку валового регіонального продукту;
- про рівень промислового і сільськогосподарського виробництва за основними галузями;
- про особливості банківської системи регіону;
- про основних конкурентів філії;
- позиціонування філії на регіональному ринку банківських послуг.

Для оцінки банківської системи регіону доцільно сформувати таку інформацію.

1. Перелік зареєстрованих на території регіону банків.
2. Перелік філій і представництв нерегіональних банків.
3. Характеристика основних конкурентів філії банку в регіоні.

Таким чином, у статті сформульовані практичні пропозиції щодо визначення структури управлінської звітності банку, формування показників оцінки діяльності філії банку порівняно з результатами роботи інших філій банківської установи, отримання об'єктивної оцінки місця філії серед інших банків філіальної мережі.

Література: 1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2009 рік (Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 вересня 2008 р. №14) // Вісник Національного банку України. – 2008. — №11. – С. 2 – 5. 2. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика: Пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирновой. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 952 с. 3. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник. — 4-те вид. — К.: Лібра, 2008. — 704 с. 4. Вахрушина М. В. Бухгалтерский учет управленческий: Учебн. пособ. — М.: ЗАО"Финстатинформ", 2000. — 359 с. 5. Шим. Джай К. Основы коммерческого бюджетирования: Пер. с англ. / Джай К. Шим, Джойл Г. Сигел. — СПб.: Пергамент, 1998. — 496 с. 6. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Учебн. пособ. / Пер. с англ. — М.: Изд. дом "Вильямс", 2001. — 103 с. 7. Каверина О. Д. Управленческий учет: системы, методы, процедуры. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 352 с. 8. Керимов В. З. Управленческий учет: Учебник. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2003. — 416 с. 9. Королев О. Г. Организация управленческого учета в коммерческом банке. — М.: Экономические науки, 2006. — 224 с. 10. Нападівська Л. В. Управлінський облік: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Книга, 2004. — 544 с. 11. <http://uazakon.com/document/spart63/inx63647.htm>.

НЕОБХІДНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАН- ДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Реалізація політики держави в напрямку інтеграції країни у світовий економічний простір вимагає адаптації національної системи бухгалтерського обліку в бюджетних установах до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), незважаючи на те, що вони несуть лише рекомендаційний характер. Перехід на МСФЗ у державному секторі необхідний для підвищення прозорості державних і місцевих фінансів, якості та достовірності бюджетного обліку, забезпечення максимально повного створення умов для аналізу рівня і динаміки бюджетної заборгованості та ін. Саме тому останні умови й обумовили актуальність обраного дослідження.

Питаннями теорії й практики з адаптації обліку бюджетних установ до МСФЗ займаються такі вчені-економісти, як С. Ф. Голов, М. В. Костюченко, Т. С. Рябінкіна, І. Н. Токарев та ін.

Основним завданням наукового дослідження є розгляд теоретичних аспектів необхідності адаптації бухгалтерського обліку бюджетних установ до МСФЗ.

Облік за міжнародними стандартами відрізняється від діючої системи обліку в бюджетних установах України, але за їх допомогою можна внести деякі зміни до існуючої методики. Виявлені відмінності не повинні сприяти повним змінам вітчизняного обліку, а мають бути лише опорним моментом для можливості перегляду деяких ділянок обліку на шляху його адаптації. Можна назвати дві основні причини переходу до МСФЗ. Перша з них полягає в тому, що діюча протягом десятиліть система бухгалтерського обліку не задовольняє теперішню ринкову систему управління. Друга – в розширенні Україною зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами, збільшенні кількості підприємств з іноземним капіталом, виникненні потреби у зіставленні показників фінансової звітності [1].

Головним завданням трансформації національної системи бухгалтерського обліку є прискорення процесу її приведення у відповідність до вимог МСФЗ, а саме: створення системи національних положень бухгалтерського обліку й звітності, яка забезпечить потрібною інформацією користувачів; забезпечення зв'язку реформування бухгалтерського обліку з основними тенденціями гармонізації стандартів на міжнародному рівні та станом економічно-правового середовища в Україні [1].

Важливим аспектом нормативного забезпечення при впровадженні МСФЗ у бюджетні установи України повинне стати збереження стабільності розвитку облікової системи і створення належних умов для послідовного та раціонального здійснення нею притаманних обліку функцій у конкретному економічно-правовому середовищі, для чого проводитимуться консультації експертів міжнародних організацій та використовуватимуться їх висновки. Запровадження МСФЗ за рішенням урядів забезпечить кращу якість порівняння фінансової інформації, яка подається суб'єктами господарювання державного сектора в різних країнах світу. Прийняття й використання МСФЗ є нагальною потребою державотворення України, входження її в "цивілізований" світ [2].

Таким чином, міжнародні стандарти визнано багатьма країнами, і це свідчить про їх значення та якість розробки. Тому немає причин відмовлятися від реформи бухгалтерського обліку в державному секторі України. Адаптація обліку до МСФЗ є важливою передумовою ефективного функціонування та визнання бюджетного обліку в Україні на міжнародному рівні. Співробітництво України з міжнародними організаціями, фінансовими і кредитними установами на валютних, фондових та інвестиційних ринках ставить вимоги до відкритості економічної інформації, її зрозумілості. Результатом цих зусиль є сприяння МСФЗ поліпшенню та гармонізації фінансової звітності у світі.

Література: 1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Пер. з англ. за ред. С. Ф. Голова. – К.: ФІБАУ, 2000. – 1272 с. 2. Рябінкіна Т. С. Уніфікація бухгалтерського обліку в бюджетних установах // <http://www.google.com/ua>. 3. Токарев И. Н. Международные стандарты финансовой отчетности для государственного сектора // <http://www.google.com/ua>.

Секція 4

"Сучасний економічний аналіз: методи і методики"

УДК 657.41/45

Малахов В. А.

ОЦІНКА ЗМІН У РУСІ МАТЕРІАЛЬНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Загалом підприємство можна розглядати як центр зосередження та координації потокових процесів, що визначають його функціонування та здатність до розвитку. Відповідно до цього питання аналізу різноманітних потоків матеріальних та фінансових ресурсів, що пов'язані із діяльністю підприємства, постійно знаходяться у центрі уваги науковців [1 – 3]. Разом з цим, змінність зовнішнього середовища та прагнення до отримання більших результатів у розвитку підприємства навряд чи зменшать увагу до окресленої проблематики питання. У підсумку це визначає значимість та важливість обраного напрямку дослідження, його актуальність.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що питання узагальненої оцінки руху матеріальних та фінансових потоків є недостатньо розкритими, бо таке питання є переважно рознесеним з погляду руху конкретних потоків ресурсів. Тож розкриття процедури оцінки руху матеріальних і фінансових потоків і слід визначити як головну мету даної роботи. Виходячи ж з того, що така процедура є узагальнюючою з погляду врахування руху різних потоків, доцільно для її розкриття застосувати методи комплексного та системного підходів, які, у свою чергу, можуть визначити різні методи статистичного аналізу для більш повного визначення окресленої вище оцінки.

Отже, насамперед, необхідно виходити з того, що врахування змін у русі матеріальних і фінансових потоків підприємства передбачає врахування таких змін з погляду окремих потоків ресурсів, визначення впливу в русі одних потоків на інші потоки та узагальнення можливих змін у русі різних потоків з погляду деякого показника діяльності підприємства.

Вирішення завдання щодо оцінки змін у русі окремих потоків підприємства передбачає проведення статистичного аналізу за такими потоками, що узагальнюються за допомогою часових рядів спостережень. Тобто, саме зміни у часовому ряді і є основою оцінки змін у русі відповідних потоків. Зокрема такі зміни можна оцінити на основі таких статистичних показників часових рядів, як варіація, зміна середнього значення ряду, розкид ряду тощо. Визначення впливу в русі одних потоків на інші потоки зазвичай розкривається за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Тож відповідною оцінкою можна вважати зміни у значеннях коефіцієнтів регресії.

Що стосується узагальнення змін у русі різних потоків, то в даному аспекті доцільно скористатися методами дискримінантного та кластерного аналізу. Доцільність застосування таких методів пов'язана з тим, що їх застосування в змозі узагальнити зміни у русі різних потоків на основі визначення кластерів сталого функціонування підприємства з погляду наявного руху його матеріальних і фінансових ресурсів, а також розгляду умов ранжування таких кластерів.

Отже, в цілому процедура узагальненої оцінки руху матеріальних та фінансових потоків визначається багаторівневою структурою аналізу часових рядів таких потоків, які розкривають основні закономірності взаємного впливу потоків ресурсів у процесі діяльності підприємства.

Таким чином, у роботі розкрито сутність процедури узагальненої оцінки руху матеріальних і фінансових потоків, що і визначає ступінь отриманої новизни. Разом з цим практична спрямованість означеної процедури пролягає в можливості отримання цілої множини оцінок узгодженості руху матеріальних і фінансових потоків. Утім розкриття такої узгодженості є предметом подальших досліджень.

Література: 1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки промислових підприємств: окремі аспекти оптимізації руху // *Економіка Крима*. – 2003. – №8. – С. 66 – 70. 2. Ігоніна К. Теоретичні аспекти планування грошових потоків підприємств // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – №5. – С. 17 – 21. 3. Климчук С. В. Напрями оцінки руху грошових потоків як визначальної компоненти фінансової стійкості // *Економіка АПК*. – 2006. – №9. – С. 52 – 58.

© Малахов В. А., 2009

ПРОЦЕДУРА АНАЛІЗУ ВПЛИВУ КУРСОВИХ КОЛИВАНЬ НА СТАЛІСТЬ КРЕДИТУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стійке фінансове забезпечення виробничого сектору економіки є одним з пріоритетних питань з погляду вітчизняного розвитку ринкових засад господарювання. При цьому, виходячи з більшої розвиненості банківського сектору економіки, сферою узагальнення такого питання є кредитне забезпечення промислових підприємств [1; 2]. Тож це і визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Динамічність економічного розвитку та його циклічність певною мірою вносять корективи щодо умов кредитування реального сектору економіки. Так, з погляду функціонування вітчизняних підприємств таке корегування позначається як на обсягах можливого кредитування, так й вартості відповідних ресурсів. При цьому однією з умов підсилення такого корегування є обмеженість ресурсної бази та необхідність її поповнення із зовнішніх джерел. Це, у свою чергу, стикається із проблемними питаннями впливу курсової політики на сталість джерел банківського кредитування та доцільність користування такими джерелами для потреб реального сектору економіки. Отже, як головну мету даної роботи слід визначити обґрунтування процедури аналізу впливу курсових коливань на сталість кредитного забезпечення підприємств. Відповідно до поданого, як інструмент дослідження можливим є використання методів формалізації та статистичного аналізу.

У цілому розв'язання вирішення проблематики дослідження можливе на підставі застосування методів статистичного аналізу. Сутність такого аналізу полягає в обґрунтуванні регресійних рівнянь з метою визначення узгодженості між обсягами виробництва та достатністю фінансового забезпечення, а також між сталістю обсягів наданих кредитних ресурсів та існуючими змінами у курсових різницях.

Особливість розбудови означених рівнянь полягає в попередньому з'ясуванні форми функціональної залежності щодо зміни курсових різниць між національною та іноземною валютою та вплив на можливу змінність інфляційних чинників. Доцільність введення такого додаткового етапу аналізу обумовлено тим, що у підсумку зміни курсових різниць та інфляційні чинники є одними з основних факторів впливу на вартість кредитних ресурсів. У той же час вартість ресурсів визначає можливість залучення достатнього їх обсягу для сталого фінансового забезпечення потреб виробництва. У формалізованому вигляді позначене вище набуває такого вигляду:

$$\begin{cases} V_k(R, I_n) \rightarrow \text{opt}, \\ d_k(R, I_n) \rightarrow \text{min}, \\ R = F(t), I_n = G(t), \end{cases}$$

де $V_k(R, I_n)$ – функціональна залежність прийнятого обсягу залучених кредитних ресурсів залежно від зміни курсових різниць R та інфляційної складової I_n ;

$F(t)$ та $G(t)$ – функціональні залежності зміни курсових різниць та інфляційної складової, що є залежними від часу t .

Тобто загалом процедура аналізу впливу курсових коливань на сталість кредитування виробничих підприємств полягає у розв'язанні системи, на основі попереднього визначення відповідних регресійних рівнянь.

Отже, у роботі позначено основні моменти щодо побудови процедури аналізу впливу курсових коливань на сталість кредитування виробничих підприємств, яка і є елементом наукової новизни. Саме цим й визначається теоретична значимість отриманого результату. Утім розкриття практичного значення отриманого результату вимагає конкретного наповнення формалізованої моделі аналізу, що і є напрямом подальших досліджень.

Література: 1. Ляшенко В. А. Практика застосування кредитування як елементу регулювання виробничих відносин // Економіка та держава. – 2006. – №2. – С. 79 – 81. 2. Кірізлєєва А. С. Проблеми формування механізму кредитування промислових підприємств банківськими установами в Україні // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2005. – №4. – С. 116 – 119.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ КРИЗИ НА ОСНОВІ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ

На разі вітчизняні машинобудівні підприємства функціонують у складних економічних умовах, що зумовлюють необхідність формування й реалізації стратегій, які б забезпечили вихід підприємства з кризової ситуації. Однак, у процесі реалізації стратегії перед підприємством постає ряд важливих проблем. Це неналежний рівень інформованості персоналу про цілі й майбутні результати стратегії; низька мотивація персоналу; недостатня компетентність виконавців стратегічних планів [1 – 3].

Для вирішення зазначених проблем експерти з питань стратегічного управління пропонують здійснювати інтеграцію інструменту управління підприємством – збалансовану систему показників (ЗСП) – з системою мотивації персоналу [1; 3]. Тут виникає необхідність уточнення показників, на основі яких має відбуватися інтеграція ЗСП з системою мотивації.

Відомо, що в сучасних умовах розвитку економіки України як головний стимулюючий чинник використовують матеріальне стимулювання у вигляді заробітної платні та преміальних виплат [4; 5]. Даний чинник набуває особливого значення в кризовій ситуації, коли йде мова про підвищення цінності зберігання працівником його робочого місця. Тому розрахунок винагород у системі матеріального заохочення доцільно здійснювати не тільки на основі загальних результатів діяльності підприємства, а й на підставі оцінок рівня професіоналізму, компетентності, освіченості й досвіду роботи персоналу. Для цього в індивідуальні карти ЗСП працівників рекомендується вводити відповідні показники.

У результаті аналізу наукових праць, присвячених проблемам управління й аналізу соціальних процесів підприємства [5 – 7], були відібрані показники, на основі яких доцільно здійснювати розрахунок змінної заробітної платні / премій залежно від рівня компетентності й ділових якостей персоналу (таблиця).

Таблиця

Показники компетентності й ділових якостей персоналу

Показники	Розрахунок показника
1	2
Коефіцієнт досвіду роботи за спеціальністю	$K_{дос} = \frac{TP_{\phi}}{60},$ де TP_{ϕ} – тривалість роботи за фахом (у місяцях); 60 – нормативна тривалість роботи за фахом (у місяцях)
Коефіцієнт спеціалізації	$K_{спец} = \frac{TP_n}{60},$ де TP_n – тривалість роботи на посаді (у місяцях)
Коефіцієнт використання кваліфікації	$K_{в.кв.} = \frac{\sum P_{в.кв.}}{\sum P_{заг.}},$ де $P_{в.кв.}$ – сума витрат праці на виконання робіт відповідно до кваліфікації в аналізованому періоді; $P_{заг.}$ – сума загальних витрат в аналізованому періоді
Коефіцієнт екстенсивності використання робочого часу	$K_{екс} = 1 - \frac{ЗП + ПР}{РД},$ де $ЗП$ – кількість випадків запізньовань і порушень режиму робочого дня в аналізованому періоді; $ПР$ – кількість днів прогулів в аналізованому періоді; $РД$ – кількість відпрацьованих днів в аналізованому періоді
Коефіцієнт інтенсивності використання робочого часу	$K_{инт} = 1 - \frac{ВЧ_n}{РД \times 8},$ де $ВЧ_n$ – непродуктивні втрати робочого часу з вини працівника в аналізованому періоді (у годинах)

1	2
Коефіцієнт якості виконання посадових обов'язків і робіт	$K_{як} = 1 - \frac{РП}{ОР\phi},$ <p>де РП – кількість рекламаций і помилок в роботах, що виконувалися в аналізованому періоді; ОРφ - обсяг робіт, фактично виконаних в аналізованому періоді</p>
Коефіцієнт оперативності виконання посадових обов'язків	$K_{оп} = \frac{ОР_m}{ОР\phi},$ <p>де ОРт – обсяг робіт, виконаних в аналізованому періоді у встановлений термін</p>

Система мотивації, в якій розрахунок винагород буде здійснюватися на підставі запропонованих показників компетенції й досвіду роботи персоналу, а також загальних результатів діяльності підприємства в рамках ЗСП забезпечить підвищення ефективності реалізації антикризової стратегії підприємства на основі залучення найбільш компетентних працівників й більш повного використання їх інтелектуального потенціалу.

Література: 1. Гершун А. Технология сбалансированного управления / А. Гершун, М. Горский. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2005. – 416 с. 2. Лепа Н. Н. Методы и модели стратегического управления предприятием: Монография. – Донецк: ООО "Юго-Восток Лтд", 2002. – 186 с. 3. Нивен П. Р. Сбалансированная Система Показателей – шаг за шагом: Максимальное повышение эффективности и закрепление полученных результатов: Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2003. – 328 с. 4. Міцкевич Н. А. Дослідження факторів, що впливають на мотивацію до праці робітників промислових підприємств // Економіка розвитку. – 2008. – №2(46). – С. 98 – 100. 5. Назарова Г. В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств. Наук. вид. / Г. В. Назарова, Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с. 6. Доровської О. Ф. Визначення факторів впливу на управління підвищенням продуктивності праці персоналу підприємств // Економіка розвитком. – 2008. – №1(45). – С. 106 – 109. 7. Кожанова Є. П. Економічний аналіз: Навчальний посібник / Є. П. Кожанова, І. П. Отенко. – 2-е вид., доправ. і доп. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. – 344 с.

Матвієнко-Біляєва Г. Л.

УДК 658.5

ОСНОВИ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛІНГУ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Контролінг логістичної діяльності на машинобудівних підприємствах інтегрує функції управління логістичної діяльності за її видами, координує матеріальні, фінансові, інформаційні потоки на підприємстві, контролює, аналізує показники логістичної діяльності, синтезує інформацію для ухвалення управлінських логістичних рішень, визначає результативність та ефективність логістичної діяльності на підприємстві.

Для успішного функціонування системи контролінгу в логістичній діяльності необхідна комплексна методика, яка має складатися з дев'яти етапів. Рекомендується такий зміст етапів.

Першим етапом доцільно розглядати загальний аналіз діяльності підприємства (зовнішніх та внутрішніх умов функціонування та розвитку підприємства). Завдання етапу: аналіз зовнішнього середовища, аналіз внутрішнього середовища підприємства, аналіз стану логістичної діяльності підприємства. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: економічний аналіз, статистичний аналіз.

Другим етапом є встановлення значущості логістики в досягненні місії та цілей підприємства. Завдання етапу: визначення стратегічних цілей та формування стратегії підприємства, аналіз значущості логістичної діяльності в досягненні місії та цілей підприємства, а також аналіз логістичної діяльності щодо її видів. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: метод збалансованої системи показників, методи структурно-логічних моделей.

Третім етапом є розробка оціночної системи логістичної діяльності підприємства для її контролінгу. Завдання етапу: теоретико-логічний аналіз показників, які характеризують кожний з видів логістичної діяльності. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: методи аналізу і синтезу, системний аналіз, метод збалансованої системи показників.

На *четвертому етапі* проводиться порівняльний аналіз видів логістичної діяльності. Завдання етапу: статистичний аналіз показників, що характеризують кожний з видів логістичної діяльності, аналіз узгодженості та збалансування між видами логістичної діяльності на підприємстві. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: статистичні методи, інструменти описової статистики, багатовимірні статистичні методи.

П'ятим етапом є багатокритеріальна оптимізація витрат за видами логістичної діяльності. Завдання етапу: розробка оптимізаційної моделі з багатокритеріальною функцією мети мінімуму витрат за видами логістичної діяльності на підприємстві. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: методи лінійної та нелінійної оптимізації.

Шостим етапом пропонуємо аналіз та діагностику стану логістичної діяльності підприємства. Завдання етапу: аналіз загального стану логістичної діяльності, а також визначення ключових проблем, на які, перш за все, потрібно звернути увагу в цілеспрямованому управлінні логістичною діяльністю на підприємстві. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: методи аналізу та синтезу, системний аналіз.

Сьомий етап складається з розробки прогнозу значень у збалансованій системі показників видів логістичної діяльності. Завдання етапу: розробка прогнозуючих моделей ознак видів логістичної діяльності підприємства. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: математичні методи прогнозування.

Восьмий етап містить ухвалення управлінських рішень у логістичній діяльності. Завдання етапу: відбір основних варіантів управлінських дій та розробка сценаріїв розвитку ситуацій у кожному виді логістичної діяльності. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: аналітичні методи системи підтримки прийняття управлінських рішень.

Заклучним, *дев'ятим етапом*, є організація та контроль виконання управлінських рішень. Завдання етапу: розробка комплексу робіт щодо ефективного впровадження управлінського рішення у відповідний вид логістичної діяльності підприємства. Рекомендовані методи для вирішення даних завдань: організаційні методи виконання управлінських рішень.

У результаті реалізації розробленої методики формується вивірене контролінгом управлінське логістичне рішення.

УДК 65.013:159.953

Порожняк О. О.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Проведені численні наукові та практичні дослідження зумовили включення управління знаннями до основних функцій управління сучасного конкурентоспроможного підприємства. Так, знання окремого співробітника та всього трудового колективу набувають статусу джерела організаційного розвитку, формування компетенцій та створення конкурентних переваг. Можливість швидкого доступу до необхідної інформації, висока кваліфікація спеціалістів, формування корпоративної культури стають ключовими завданнями керівників при реалізації політики управління знаннями. Ефективна політика має бути підкріплена послідовними аналітичними процесами, які б максимально дослідили фактичний стан підприємства, визначили недоліки та обґрунтували перспективні напрями управління знаннями.

Проблеми управління знаннями знайшли своє відображення у працях вітчизняних та закордонних вчених Ю. Бажала, Е. Букович, В. Гриньової, М. Кене, Г. Крог, Н. Маркової, Б. Мільнера, І. Нонака, Х. Такеучі, Дж. Стоунхауса, М. Шпака та ін.

Проведений аналіз поглядів на управління знаннями (далі – УЗ) та узагальнення отриманих результатів дозволяють авторам уточнити поняття "управління знаннями" як безперервний процес забезпечення умов для виявлення, накопичення, ефективного використання та збагачення знань організації з метою створення інновацій та підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Узгодження перерахованих елементів, визначення пріоритетних напрямів та прийняття оптимальних рішень зумовлюють об'єктивну необхідність проведення моніторингу управління знаннями. З огляду на це, метою даної статті є обґрунтування практичних рекомендацій щодо діагностики стану управління знаннями на сучасних підприємствах України.

Об'єктом дослідження є процес управління знаннями на промислових підприємствах, а предметом – аналітичний інструментарій їх діагностики.

© Порожняк О. О., 2009

Застосування системного, процесного, комплексного підходів при дослідженні УЗ на підприємстві дозволяє визначити таку послідовність діагностики стану цього процесу:

1. Аналіз фінансового стану та визначення платоспроможності підприємства. Це дозволить обґрунтувати можливість та доцільність проведення активної політики управління знаннями, визначити джерела її фінансування, адже УЗ вимагає значних капітальних вкладень (на розвиток персоналу, придбання нематеріальних активів, оновлення виробництва, запровадження інформаційних технологій тощо), а тому може бути доступним лише невеликій кількості підприємств. Як методичні рекомендації тут слід застосовувати інструментарій економічного та фінансового аналізу [1].

2. Дослідження основних тенденцій у сфері УЗ на підприємстві. Застосування методики, наведеної в роботі [2], дозволяє проаналізувати такі напрями роботи з УЗ: отримання, використання, вивчення та дослідження інформації, удосконалення та накопичення знань на основі отримання інформації, оцінка результатів праці з УЗ, організаційна підтримка створення нових знань, ліквідація непотрібних знань. Серед використовуваних методів доцільними є експертне оцінювання, опитування та анкетування співробітників.

3. Формалізація знань, що має включати аналіз за такими групами показників: управління НДДКР та технологічними інноваціями; управління внутрішніми комунікаціями та інформацією; управління інноваційним потенціалом та розвитком співробітників; управління організаційно-методичною базою; управління оцінкою інтелектуальних активів [3].

4. Розробка організаційного забезпечення УЗ, що включає розподілення функцій у цій сфері між працівниками підприємства, призначення виконавців, які б здійснювали безпосередній контроль за кругообігом інформації та знань на підприємстві.

Згідно з наведеними етапами всебічна діагностика стану УЗ проведена на промисловому підприємстві м. Харкова ЗАТ "Завод "Південкабель". Автором визначено такі особливості УЗ на підприємстві:

1) розраховані показники рентабельності, фінансової стійкості, ліквідності та ділової активності, при порівнянні яких із нормативними значеннями, можна сказати, що функціонування заводу є прибутковим та економічно виправданим. Однак, як і будь-який суб'єкт господарювання потребує постійного контролю його виробничої, інвестиційної та інноваційної сфер діяльності;

2) на основі використання наведеної методики [2] із застосуванням методу анкетування визначено, що на заводі відбувається постійне оновлення та накопичення знань підприємства; процес УЗ характеризується децентралізацією; проблеми управління знаннями не набувають статусу офіційності та гласності, не проявляються у внутрішніх документах чи проектах; поповнення організаційних знань відбувається, в основному, за рахунок їх купівлі ззовні, у той час, коли раціоналізаторським пропозиціям персоналу не надається належна увага. За результатами апробації методики розрахований інтегральний показник, який склав 77,4%, що свідчить про існування резерву для підвищення ефективності управління знаннями (рисунок).

Рис. Динаміка інтегрального показника управління знаннями, розрахованого за результатами анкетування науково-конструкторського персоналу заводу ЗАТ "Завод "Південкабель"

3) побудова та дослідження структури управління знаннями на виробничому рівні, що відображає зв'язки між виробничими, науково-дослідними та дослідно-конструкторськими структурними підрозділами підприємства, обумовили необхідність її перегляду та удосконалення. Важко дослідити

конкретні функції з УЗ, закріплені за підрозділами чи посадами, зв'язки між якими є хаотичними. У таких умовах постає проблема перевантаження внутрішнього простору непотрібними знаннями, втрати часу на пошук потрібних даних;

4) аналіз управління формалізацією знань засвідчив існування недоліків в управлінні знаннями, що зумовило проведення факторного аналізу для визначення факторів, які формують інноваційний потенціал працівників, характеризують інтелектуалізацію їх праці. Використання даного методу зумовило створення таких факторів: освітньо-кваліфікаційний рівень; ступінь формалізації знань співробітників; творчу активність; схильність до саморозвитку персоналу.

На основі отриманих результатів стає можливим раціональне перетворення та перебудова структури управління знаннями на виробничому рівні, оптимізація внутрішньоорганізаційних зв'язків, їх координація та взаємоув'язування. Це забезпечить прискорення розвитку та накопичення як індивідуальних, так і організаційних знань.

Науковими результатами роботи виступає уточнення поняття управління знаннями та обґрунтування послідовності процедур діагностики стану управління знаннями на підприємстві.

Література: 1. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебн. пособ. – 6-е изд., перед. и доп. – Мн.: Новое знание, 2001. – 704 с. 2. Букович У. Управление знаниями: руководство к действию: Пер. с англ. / У. Букович, Р. Уильямс. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 504 с. 3. Лукичева Л. И. Внутрьфирменное управление интеллектуальными активами / Л. И. Лукичева, Д. Н. Егорычев. – М.: ООО "Омега-Л", 2004. – 192 с.

УДК 658. 15

Фунтікова Я. А.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У будь-якій господарській діяльності завжди існує ймовірність втрат, що впливає зі специфіки тих чи інших господарських операцій. Небезпека таких втрат і становить ризики. У господарській та фінансово-економічній діяльності суб'єкта, як зазначено у Фінансовому словнику, під ризиком розуміють усвідомлену можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошів у зв'язку з випадковими змінами в економічній діяльності, несприятливими обставинами. Ризик має свої специфічні ознаки: конкретне явище, вірогідний характер; може бути вимірним та оціненим; конкретну форму прояву, пов'язану з певним об'єктом; може бути невід'ємним елементом фінансово-економічних відносин. Фінансові ризики – це спекулятивні ризики. Інвестор, здійснюючи вкладення капіталу, заздалегідь знає, що для нього можливі тільки два види результатів: дохід або збиток. Саме тому перед інвестором постає таке завдання – вибір необхідних засобів для зниження, або взагалі попередження фінансових ризиків. Саме остання умова стала однією з найактуальніших проблем останніх років – років великих змін в економіці України.

У результаті дослідження встановлено, що зазначеною вище проблематикою займається ряд вчених: І. Т. Балабанов, В. О. Василенко, В. Г. Герасимчук, А. Б. Гончаров, Г. О. Крамаренко, А. М. Поддєрьогін, Э. А. Уткін [1 – 7]. Але, разом з усім цим, питання щодо зниження фінансових ризиків потребує детальнішого уточнення з метою більшої їх гнучкості.

Ризики, які супроводжують фінансову діяльність підприємства, формують великий портфель ризиків і визначаються загальним поняттям – фінансовий ризик. Він становить найбільшу частину сукупних господарських ризиків підприємства. Його рівень зростає із збільшенням обсягів і диверсифікацією фінансової діяльності підприємства. Фінансовий ризик впливає на різні аспекти господарської діяльності підприємства й супроводжує підготовку практично всіх управлінських рішень. Цей вид ризику, який є додатковим до підприємницького, стосується передусім акціонерів, що володіють звичайними акціями, особливо якщо підприємство у своїй діяльності використовує такі джерела, як позики. Фінансовий ризик виникає за певної структури капіталу і впливає на дохідність звичайних акцій.

Фінансовий ризик, як і інший будь-який ризик, має математично виражену ймовірність настання витрат, що спирається на статистичні дані й може бути розрахований з досить високою точністю. Щоб кількісно визначити величину фінансового ризику, необхідно знати всі можливі наслідки якої-небудь окремої дії й ймовірність самих наслідків. Ймовірність означає можливість одержання певного результату. Стосовно економічних завдань методи теорії ймовірності зводяться до визначення значення ймовірності настання подій і до вибору з можливих подій найкращої

© Фунтікова Я. А., 2009

виходячи з результатів аналізу ймовірностей і математичного очікування подій і переваги самих подій.

Фінансові ризики можна вирішити за допомогою різних засобів, таких, як запобігання, утримання, передача, зниження ступеня ризику.

Під запобіганням ризику розуміють просте відхилення від заходу, пов'язаного з ризиком. Однак запобігання ризику для підприємства найчастіше означає відмову від отримання прибутку. Утримання ризику – це залишення ризику за інвестором, тобто на його відповідальності. Так, інвестор, вкладаючи венчурний капітал, заздалегідь упевнений, що може за рахунок власних коштів покрити можливу втрату венчурного капіталу. Передача ризику означає, що інвестор передає відповідальність за ризик комусь іншому, наприклад, страховій компанії. У цьому випадку передача ризику відбулася шляхом страхування фінансового ризику. Зниження ступеня ризику – скорочення ймовірності й обсягу втрат.

При виборі конкретних засобів зниження фінансових ризиків інвестор повинен дотримуватися таких принципів:

не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал;

треба думати про наслідки ризику;

не можна ризикувати всім заради малого.

Реалізація першого принципу означає, що, перш ніж вкласти капітал, інвестор повинен: визначити максимально можливий обсяг збитку за даним ризиком; порівняти його з обсягом вкладеного капіталу; порівняти з усіма власними фінансовими ресурсами й визначити, чи не приведе це до банкрутства інвестора. Обсяг збитку від вкладення капіталу може дорівнювати обсягу даного капіталу, бути менше або більше його.

При портфельних інвестиціях, тобто при купівлі цінних паперів, які можна продати на вторинному ринку, обсяг збитку звичайно менше витрачаємого капіталу. Співвідношення максимально можливого обсягу збитку й обсягу власних фінансових ресурсів інвестора становить ступінь ризику, що веде до банкрутства, яка вимірюється за допомогою коефіцієнта ризику.

Реалізація другого принципу вимагає, щоб інвестор, знаючи максимально можливу величину збитку, визначив би, до чого вона може привести, яка ймовірність ризику, та прийняти рішення про відмову від ризику (тобто від заходу) чи про прийняття ризику на свою відповідальність, або про передачу ризику на відповідальність іншій особі.

Дія третього принципу проявляється при передачі фінансового ризику, наприклад, при страхуванні. Сутність страхування полягає в тому, що інвестор готовий відмовитися від частини доходів, аби тільки уникнути ризику, тобто він готовий заплатити за зниження ступеня ризику до нуля. Фактично, якщо вартість страховки дорівнює можливому збитку, а інвестор не схильний до ризику, може застрахуватися так, щоб забезпечити повне відшкодування будь-яких фінансових втрат, які він може понести.

В основі страхування лежить математичний закон "великих чисел", тому воно може бути ефективним в тому випадку, коли поширюється на велику кількість об'єктів, що піддаються однаковим ризикам, але не одночасно. Фінансові ризики носять досить частий характер й вимагають відповідного страхового покриття збитку. Зрозуміло, що це доступно тільки великим, фінансово стійким страховим компаніям.

Необхідність страхування фінансово-кредитних ризиків обумовлена досить високим ступенем вірогідності їхньої появи – страховий ризик впливає зі специфіки руху фінансів і кредитних потоків. Нейтралізувати можливі втрати дозволяють такі види страхування: страхування експортних кредитів (на випадок банкрутства імпортера або його тривалої неплатоспроможності); страхування витрат при вступі експортера на новий ринок; страхування банківських кредитів на випадок неплатоспроможності позичальника (страхувальником виступає банк); страхування комерційного кредиту (страхування векселів); страхування станових операцій; страхування валютних ризиків (втрат від коливання валютних курсів); страхування біржових операцій і угод та ін.

Отже, якщо інвестор при виборі конкретних засобів зниження фінансових ризиків буде дотримуватися вищезазначених принципів, то він, у свою чергу, зможе не тільки захистити підприємство від впливу негативних факторів, а й запобігти їх появі у майбутній діяльності.

Література: 1. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 365 с. 2. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством: Навч. посібн. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Центр навч. літератури, 2004. – 400 с. 3. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с. 4. Гончаров А. Б. Финансовый менеджмент: Навч. посібн. – Харків: ВД "ИНЖЕК", 2003. – 240 с. 5. Крамаренко Г. О. Финансовый анализ і планування: Підручник. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 224 с. 6. Стратегическое планирование: Учебник / Под ред. Э. А. Уткина. – М.: Тандем, ЭКМОС, 1999. – 440 с. 7. Финанси підприємств. Підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.

ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка ефективності діяльності підприємства і управління його фінансовими ресурсами є важливим елементом стратегічного аналізу. Запорукою успішності будь-якого бізнесу є передбачення майбутнього фінансового стану підприємства, визначення очікуваного розміру його фінансування. Під передбаченням в даному випадку маються на увазі процеси фінансового прогнозування та планування.

Для більшості українських підприємств пошук нових сфер діяльності (в області збуту продукції, що випускається, освоєння виробництва нових видів виробів, підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається тощо) є необхідним для виживання і подальшого розвитку. Саме тому зросло значення фінансового прогнозування для забезпечення стійкого фінансового стану та підвищення рентабельності підприємств. Це підтверджує актуальність вибраної теми дослідження.

Фінансове прогнозування стало предметом багатьох наукових досліджень. Ця сфера приваблює багатьох західних і вітчизняних вчених, спеціалістів, науковців, які висловлюють свої ідеї та досвід, серед яких В. В. Бабіченко, В. В. Бочаров, Т. В. Головка, Б. Є. Грабовський, Г. О. Крамаренко, І. Є. Мойсеєнко, С. В. Сагова, В. М. Шелудько [1 – 7]. Однак, питання фінансового прогнозування на підприємстві потребує теоретичного обґрунтування та уточнення.

Визначення ймовірної діяльності підприємства в майбутньому може бути забезпечено шляхом розробки прогнозних фінансових документів – проектів майбутнього звіту про фінансові результати, звіту про грошові потоки та бухгалтерського балансу. Прогнозний звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів становить робочий план для всього підприємства в цілому, а прогнозний бухгалтерський баланс відображає сумарний вплив передбачуваних майбутніх управлінських рішень на фінансовий стан підприємства. Розробка прогнозних фінансових звітів становить складний процес фінансового прогнозування, яке повинно здійснюватись у чіткій послідовності. Фінансове прогнозування включає складання таких бюджетів та фінансових звітів:

- 1) бюджетів поточної діяльності;
- 2) грошового бюджету;
- 3) прогнозних фінансових звітів.

Складові частини фінансового прогнозування (бюджету поточної діяльності, грошовий бюджет, інвестиційний та фінансові плани, прогнозні фінансові звіти) тісно пов'язані між собою, оскільки будуються на основі одного і того ж комплексу вихідних положень. Таким чином, прогнозні фінансові звіти – всеохоплюючий вираз очікуваного стану підприємства в майбутньому.

Прогнозування кожного фінансового звіту базується на своїй основі. Звіт про фінансові результати складається на основі формування: бюджету доходів підприємства на прогнозний період з розподілом їх за видами діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова) та за структурними підрозділами (центрами доходів) підприємства; загального бюджету доходів підприємства; бюджету витрат підприємства на прогнозний період з розподілом їх за структурними підрозділами (центрами витрат); загального бюджету витрат підприємства; загального бюджету доходів та витрат підприємства, що трансформується в прогнозний звіт про фінансові результати; розрахунок фінансових показників на основі прогнозного звіту про фінансові результати та порівняння їх з очікуваними значеннями.

Звіт про рух грошових коштів складається в результаті проведення прогнозних операцій підприємства за видами його діяльності на касову базу. Послідовність формування цього звіту така: розмежування надходжень та витрат грошових коштів за видами діяльності підприємства; визначення розміру мінімального постійного залишку грошових коштів; встановлення точного часу виникнення грошових надходжень та витрат; формування надходжень (притоків) грошових коштів на основі загального бюджету доходів підприємства, переведеного на касову базу; формування витрат (відтоків) грошових коштів на основі загального бюджету витрат підприємства, переведеного на касову базу; координація за часом графіка надходжень і витрат грошових коштів; координація притоків та відтоків грошових коштів на основі фінансового та інвестиційного планів; узагальнення прогнозних надходжень і витрат грошових коштів у прогнозованому грошовому бюджеті, який становить прогнозний звіт про рух грошових коштів; порівняння суми загального прогнозного притоку чи відтоку грошових коштів з сумою прогнозного прибутку підприємства.

Бухгалтерський баланс складається на завершальному етапі прогнозування на основі: перенесення до журналу прогнозних господарських операцій підприємства інформації, представленої в загальних (агрегованих) бюджетах доходів і витрат підприємства; перенесення до журналу прогнозних господарських операцій інформації, представленої в прогнозованому грошовому

бюджеті; складання узагальненого прогнозного журналу господарських операцій підприємства; складання прогнозного бухгалтерського балансу на основі прогнозного журналу господарських операцій; розрахунок прогнозних фінансових коефіцієнтів на основі прогнозного бухгалтерського балансу та формування висновків про прогнозний фінансовий стан підприємства.

У прогнозованому балансі підприємства концентруються результати усіх бюджетів, оскільки в ньому віддзеркалюються дані фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому. Якщо усі бюджети складено правильно, то в прогнозованому балансі сума активів має дорівнювати сумі зобов'язань підприємства та його власного капіталу. Розроблення прогнозу балансового звіту здійснюється на підставі аналізу балансу за минулі періоди з метою виявлення причин зміни валюти балансу та внесення пропозицій щодо збільшення валюти балансу в майбутньому періоді.

Значення прогнозного балансу полягає в тому, що він дає змогу оцінювати, який фінансовий стан матиме підприємство в майбутньому. Прогнозний баланс дає змогу отримати інформацію про можливі негативні фінансові наслідки в результаті прийняття управлінських рішень на наступний період, перевірити правильність складання бюджету руху коштів; провести прогнозний аналіз фінансового стану підприємства на кінець розрахункового періоду на підставі розрахунку планових коефіцієнтів платоспроможності й ліквідності з позиції вимог фінансового ринку; структурно виділити майбутні джерела фінансових ресурсів та зобов'язань підприємства.

Розрахунки прогнозних показників здійснюються на підставі зміни обсягів виробництва у прогнозованому періоді.

Таким чином, фінансове прогнозування має велике значення для ефективної діяльності вітчизняних підприємств, оскільки дозволяє забезпечити необхідними фінансовими ресурсами виробничу, інвестиційну і фінансову діяльність, визначити ефективні напрями вкладення капіталу, оцінку раціональності його використання, виявити внутрішньогосподарські резерви та мобілізацію всіх видів ресурсів з метою збільшення прибутку, забезпечити контроль за фінансовим станом, платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства та ін. Прогнозування фінансового стану підприємства доводиться здійснювати з урахуванням минулого досвіду, щоб забезпечити підприємців реальними прогнозами, які в нашій країні через нестабільність політичної та економічної системи можуть бути короткостроковими.

Література: 1. Бабіченко В. В. Розроблення прогнозного балансового звіту підприємства // Фінанси України. – 2005. – №11. – С. 110 – 117. 2. Бочаров В. В. Внутрифирменное финансовое планирование и контроль: Учебн. пособ. – СПб.: Изд. СПбГУЭФ, 1999. – 368 с. 3. Головка Т. В. Стратегічний аналіз: Навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Т. В. Головка, С. В. Сагова; [За ред. докт. екон. наук, проф. М. В. Кужельного. — К.: КНЕУ, 2002. — 198 с. 4. Грабовський Б. Є. Економічне прогнозування і планування: Навч. посібн. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 188 с. 5. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування: Підручник. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 224 с. 6. Мойсеєнко І. Є. Фінансове планування на підприємстві // Фінанси України – 2000. – №9. – С. 155 – 158. 7. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 439 с.

Ляшенко А. В.

УДК 658.14

ОЦІНКА ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

Однією з актуальних проблем стратегічного аналізу є проблема дослідження структури капіталу підприємства. Сучасне економічне становище потребує від власників та фінансових менеджерів підприємств ефективного управління, уважного контролю та своєчасного коригування структури капіталу підприємства, бо оптимальна структура капіталу дозволяє отримувати максимальний прибуток, рентабельність, фінансову стійкість та високі показники ліквідності та платоспроможності. Існують певні методичні підходи, метою яких є забезпечення такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансового капіталу підприємства, яке б дозволило досягти найвищих показників господарської діяльності підприємства. Для контролю за поточним станом структури капіталу необхідно регулярно визначати показники оцінки ефективності управління капіталом підприємства.

Проблеми управління капіталом підприємства та його структурою широко висвітлюються провідними вченими-економістами: І. Т. Балабановим, І. О. Бланком, В. В. Ковальовим, Є. С. Стояновою, Т. В. Тепловою та ін. [1 – 6].

© Ляшенко А. В., 2009

Але, на погляд автора, слід було б приділити більше уваги вибору ключових показників, що характеризують структуру капіталу, спираючись на основні принципи оцінки вартості капіталу.

У стратегічному аналізі структури капіталу велике значення має оцінка вартості капіталу. Під терміном "оцінка капіталу підприємства", як правило, розуміють оцінку власного капіталу, оскільки саме оцінка обсягу власних ресурсів цікавить, насамперед, як менеджерів та власників підприємства, так і потенційних кредиторів і партнерів з бізнесу.

Процес оцінки вартості капіталу базується на таких основних принципах:

1. Принцип попередньої поелементної оцінки вартості капіталу. Через те, що капітал, який використовується, складається з неоднорідних елементів, у процесі оцінки його необхідно розкласти на окремі складові елементи.

2. Принцип узагальнюючої оцінки капіталу. Таким узагальнюючим показником є середньозважена вартість капіталу. Середньозважена вартість капіталу становить мінімальну норму прибутку, яку очікують інвестори від своїх вкладень. Обрані для реалізації проекти повинні забезпечити хоча б не меншу рентабельність, ніж середньозважена вартість капіталу.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу підприємства здійснюється за формулою:

$$CBK = \sum_{i=1}^n B_i \times V_i,$$

де CBK – середньозважена вартість капіталу підприємства;

B_i – вартість окремих елементів капіталу, %;

V_i – питома вага окремих елементів капіталу у його загальній сумі.

3. Принцип взаємозв'язку оцінки поточної та майбутньої середньозваженої вартості капіталу підприємства. Цей показник характеризує приріст середньозваженої вартості капіталу до суми кожної нової його одиниці, яка додатково залучається підприємством. Розрахунок цього показника здійснюється за формулою:

$$ГВК = \frac{\Delta CBK}{\Delta K},$$

де ГВК – гранична вартість капіталу;

ΔCBK – приріст середньозваженої вартості капіталу;

ΔK – приріст суми капіталу, що додатково залучається підприємством.

4. Принцип визначення границі ефективного використання додатково залученого капіталу. Оцінка вартості капіталу повинна бути завершена виробітком критеріального показника ефективності його додаткового залучення. Таким критеріальним показником є гранична ефективність капіталу. Цей показник характеризує відношення приросту рівня прибутковості додатково залученого капіталу і приросту середньозваженої вартості капіталу. Розрахунок граничної ефективності капіталу здійснюється за формулою:

$$ГЕК = \frac{\Delta P_k}{\Delta CBK},$$

де ГЕК – гранична ефективність капіталу;

ΔP_k – приріст рівня рентабельності капіталу;

ΔCBK – приріст середньозваженої вартості капіталу.

5. Принцип порівняності власного та позикового капіталу. У процесі оцінки вартості капіталу необхідно враховувати, що його складові елементи відображаються у балансі неоднаково. Позиковий капітал, що надається підприємству, оцінюється за цінами, наближеними до ринкових. Власний капітал відображається у бухгалтерському обліку, як правило, за цінами нижче ринкових.

6. Принцип динамічної оцінки вартості капіталу. Фактори, що впливають на показник середньозваженої вартості капіталу дуже мінливі. Тому, у зв'язку з коливанням вартості окремих елементів капіталу повинні вноситися постійні корективи і в середньозважену вартість капіталу.

Наведені принципи оцінки дозволяють вибрати систему ключових показників, що характеризують структуру капіталу та критерії ефективності його використання як в поточному, так і в майбутньому періодах. Ціна підприємства має важливе значення для досягнення стратегічної мети підприємства, тому її зростання призводить до зростання цінності підприємства, його привабливості з точки зору власників майна.

Література: 1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 384 с. 2. Бланк И. А. Управление использованием капитала. – К.: Ника-Центр, 1999. – 656 с. 3. Бланк И. А. Управление формированием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с. 4. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 512 с. 5. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е. С. Стояновой. – 4-е изд., перераб и доп. – М.: Изд-во Перспектива, 1999. – 656 с. 6. Теплова Т. В. Финансовый менеджмент: управление капиталом и инвестициями: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 504 с.

БАЗОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ УЗАГАЛЬНЕНОЇ ОЦІНКИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ

Сталий розвиток та подолання можливих кризових явищ, що є невід'ємною складовою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання у ринковій економіці, неможливі без всебічного врахування стану такого суб'єкта, його зв'язків з іншими суб'єктами ринкових відносин. Тож питання моніторингу, узагальнення та аналізу отриманих даних слід визначити в якості ключових з погляду обґрунтування подальших дій щодо функціонування і розвитку конкретного суб'єкта господарювання. Так, зокрема, А. Закіров та Н. Потапова узагальнюють окремі питання моніторингу у визначенні фінансової стійкості банку [1], А. Клімов розглядає моніторинг з погляду вдосконалення підсистеми контролінгу страхової компанії [2], В. Юдіна застосовує моніторинг для розгляду стану і тенденцій виробництва сільськогосподарської продукції [3]. Тобто в цілому моніторинг є інструментом всебічного аналізу, що у підсумку і визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Утім, незважаючи на велику кількість робіт щодо розгляду різноманітних питань із застосування моніторингу в системі економічного аналізу, недостатньо визначеною є оцінка застосування такого інструментарію. Тобто, мається на увазі, передусім, оцінка ефективності обраної системи показників проведення моніторингу тієї чи іншої діяльності суб'єкта господарювання щодо обрання подальших напрямків її ведення. Тож як основну мету даної роботи варто визначити узагальнення основних засад щодо визначення оцінки ефективності проведення моніторингу. При цьому методологічною базою такого дослідження слід обрати як логічне узагальнення, так й формалізацію, що й дозволяє розкрити узагальнену оцінку ведення моніторингу тієї або іншої діяльності суб'єкта господарювання.

Насамперед, необхідно вказати на те, що моніторинг – це цілісна система щодо збору інформації, проведення аналізу такої інформації та стеження за відповідністю отриманої інформації бажаній згідно зі встановленими аспектами діяльності суб'єкта моніторингу. Тож важливим питанням щодо визначення узагальненої оцінки проведення моніторингу є обрання базової множини показників щодо збору відповідної інформації. Звісно, головним критерієм обрання такої множини показників є як напрямок ведення моніторингу, так і визначена діяльність суб'єкта моніторингу. Однак також важливо дотримуватися певних принципів щодо обрання множини показників при проведенні моніторингу. Серед таких принципів, на думку автора, доцільно виділити такі, які є найбільш суттєвими:

достатність обраних показників з погляду поставлених завдань ведення моніторингу. При цьому доцільно, щоб така достатність показників підпорядковувалася вимогам повноти до обраної множини показників. Тобто загалом обрана множина показників щодо ведення моніторингу тієї чи іншої діяльності суб'єкта моніторингу повинна відображати його стан функціонування з достовірною та вичерпаною інформацією, яка не є надмірно переважана;

несуперечність обраних показників щодо розкриття діяльності суб'єкта моніторингу та корегування такої діяльності.

Доцільність відбору саме таких принципів побудови множини показників щодо ведення моніторингу заснована, насамперед, на міркуваннях, пов'язаних з уникненням інформаційної невизначеності щодо проведення аналізу отриманої таким чином інформації та мінімізації витрат, які обумовлені проведенням означеного аналізу.

Поряд із цим, виходячи з важливості етапу аналізу у процесі здійснення моніторингу, при визначенні узагальненої оцінки проведення моніторингу слід урахувувати складність виконання такого аналізу. Загалом це може бути формалізовано у вигляді функціоналу, який відображає перетворення вхідної множини обраних показників у підсумкове визначення етапу аналізу. При цьому таке визначення етапу аналізу важливо розкрити через подальші (обґрунтовані) напрямки ведення діяльності суб'єкта моніторингу. Як окремі визначення етапу аналізу знов-таки виступатимуть певні показники діяльності суб'єкта моніторингу. Тож у підсумку узагальнена оцінка проведення моніторингу може бути конкретизована як оцінка підсумкового показника етапу аналізу ведення моніторингу після усунення дії негативних впливів, виявлених у процесі ведення такого моніторингу, яка зважена на складність здійснення етапу аналізу моніторингу. Формалізоване подання процесу визначення оцінки проведення моніторингу можна подати таким чином:

$$\{PD\} \Rightarrow UP \Rightarrow UO = \int_Z UP(t)dt,$$

- де $\{PD\}$ – базова множина показників щодо ведення моніторингу;
 UP – підсумковий показник етапу аналізу ведення моніторингу;
 t – час, в межах якого визначається оцінка ефективності проведення моніторингу;
 Z – межа припустимої складності проведення етапу аналізу ведення моніторингу.

У простішому випадку оцінку проведення моніторингу можна подати відповідно до такого:

$$\{PD\} \Rightarrow UP \Rightarrow UO = \frac{UP_t - UP_{t-1}}{Z},$$

- де t і $t-1$ поточний та попередній час у визначенні значень показника UP .

Отже, у статті наведено базові засади щодо визначення оцінки проведення моніторингу та її узагальнене формалізоване подання, що й складає сутність наукової новизни. При цьому значення отриманого результату полягає у впровадженні аналітичного узагальнення оцінки ведення моніторингу для цілей його оптимізації. Утім така оптимізація потребує розгляду конкретних напрямків діяльності суб'єкта моніторингу, що і є подальшим напрямком проведення досліджень.

Література: 1. Закиров А. Мониторинг финансовой устойчивости коммерческого банка как фактор обеспечения надежности финансово-промышленной группы / А. Закиров, Н. Потапова. – Брянск.: Изд. БГУ, 2006. – 86 с. 2. Клімов А. В. Внутрішній моніторинг в системі управління страховою компанією // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – №779. – С. 56 – 61. 3. Юдіна В. А. Моніторинг стану і тенденцій виробництва сільськогосподарської продукції в Україні // Економіка АПК. – 2007. – №8. – С. 24 – 30.

УДК 658.155

Колодіна О. М.

АНАЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОГНОЗУ БАНКРУТСТВА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні економічні тенденції вказують на необхідність ефективного менеджменту, зокрема розробки на підприємстві системи антикризових заходів. Для стабільного функціонування господарчого суб'єкта у майбутньому важливе значення має методика моделювання прогнозу його банкрутства. На прикладі заводу "Потенціал", який виробляє машини для добувної промисловості, поставлено завдання щодо застосування моделей прогнозування банкрутства з використанням підходів Фулмера, Спрингейта, Альтмана, О. П. Зайцевої, Р. С. Сайфуліна і Г. Г. Кадикова. Результати дослідження передбачається порівняти з нормативними значеннями фінансових показників, які застосовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці.

Питання діагностики банкрутства знайшли своє відображення в працях О. Ковальова [1], передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності відображено в дослідженнях С. С. Герасименка, Н. А. Головача [2], узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства зроблено А. І. Панченком [3]. Проте для наочного порівняння методик варто навести практичні розрахунки, що дасть змогу виявити емпіричні недоліки тих чи інших моделей для української практики.

Закон України "Про банкрутство" [4] визначає банкрутство як неспроможність юридичної особи задовольнити в установленій для цього термін пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед держбюджетом. Відомо, що важливим методом, за допомогою якого встановлюється загроза щодо продовження діяльності підприємства, є метод фінансових коефіцієнтів. Отримані результативні їх значення порівнюються з еталонними, а надалі визначається частка стабільного функціонування підприємства. Підхід до застосування різних моделей прогнозування можливого банкрутства передбачає спочатку створення відповідної багатофакторної моделі узагальненого показника, який є підсумовуванням двофакторних моделей, кожна з яких має нормативне значення фінансових коефіцієнтів, а також максимальне (для коефіцієнтів – стимуляторів) та мінімальне (для коефіцієнтів – де стимуляторів) [2]. Проаналізуємо фінансовий стан ВАТ "Потенціал", користуючись існуючими моделями прогнозу банкрутства. Для отримання інформації та розрахунку необхідних параметрів моделі використаємо показники відповідних форм бухгалтерської звітності. Прогноз банкрутства з використанням моделі Альтмана [1] здійснюється відносно показника, що має назву "Z-рахунок", а сама модель такий вигляд (1).

$$Z = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + 0,999K_5. \quad (1)$$

У табл. 1 наведемо розрахунок параметрів (змінних) моделі.

Таблиця 1

Розрахунок параметрів моделі Альтмана

Перемінна	Розрахунок	Значення
K_1	(Оборотні активи – короткострокові кредити) / Валюта балансу (ВБ)	0,2951
K_2	Чистий прибуток / ВБ	0,0960
K_3	Чистий дохід / ВБ	0,3210
K_4	Власний капітал / (загальні кредити)	1,3419
K_5	Виручка від реалізації / ВБ	0,3493

Згідно з виконаними розрахунками за моделлю Альтмана показник Z становить 2,7018. Ступінь ризику згідно з критерієм Альтмана для даного підприємства є високим, бо розраховане значення знаходиться у проміжку 1,81 – 2,7. Для порівняння розглянемо критеріальну модель Фулмера [3], що має такий вигляд (2).

$$K_f = 5,528X_1 + 0,212X_2 + 0,073X_3 + 1,27X_4 - 0,12X_5 + 2,335X_6 + 0,575X_7 + 1,083X_8 + 0,894X_9 - 6,075. \quad (2)$$

У табл. 2 надамо розрахунок змінних для цієї моделі.

Таблиця 2

Розрахунок змінних для моделі Фулмера

Змінна	Розрахунок	Значення
X ₁	Нерозподілений прибуток / ВБ	0,2555
X ₂	Виручка від реалізації / ВБ	0,3493
X ₃	Прибуток до оподаткування / ВБ	0,1132
X ₄	Прибуток після оподаткування + Амортизація/(зобов'язання)	0,1279
X ₅	Довгострокові зобов'язання (ДЗ) / ВБ	–
X ₆	Короткострокові зобов'язання (КЗ) / ВБ	0,3091
X ₇	log (матеріальні активи / курс грн. до дол.)	2,9170
X ₈	(Оборотні активи + КЗ) / Зобов'язання	2,9546
X ₉	log(Прибуток до оподаткування + %до сплати)/% до сплати)	2,1867

Для ВАТ заводу "Потенціал" згідно з фінансовою звітністю за 2006 рік та розрахунками за табл. 2, значення K_f = -0,0639. За підходом Фулмера, якщо K_f < 0, то на підприємство чекає банкрутство. Поряд із вищенаведеними підходами застосуємо модель Спрингейта, яка має такий вигляд (3).

$$K_s = 1,03Y_1 + 3,07Y_2 + 0,66Y_3 + 0,4Y_4. \quad (3)$$

У табл. 3 подамо розрахунок змінних для цієї моделі.

Таблиця 3

Розрахунок змінних для моделі Спрингейта

Змінна	Розрахунок	Значення
Y ₁	(Оборотні активи + КЗ) / ВБ	0,9133
Y ₂	(Прибуток до оподаткування + % до сплати) / ВБ	0,0778
Y ₃	Прибуток до оподаткування / КЗ	0,0029
Y ₄	Виручка від реалізації / ВБ	0,3393

З формули (3) для ВАТ заводу "Потенціал" отримуємо значення K_s = 1,3171. За критерієм Спрингейта при K_s < 0,862 на підприємство чекає банкрутство. Таким чином, ВАТ завод "Потенціал" має досить високу ймовірність успішного подальшого функціонування. Моделі Фулмера, Альтмана дали однозначний результат, у той час як підхід Спрингейта – протилежний. Окрім зарубіжних фахівців, варто навести моделі для прогнозування банкрутства вітчизняних аналітиків. О. П. Зайцева [5] запропонувала таку шестифакторну математичну модель (4).

$$K_{ком} = 0,25 \cdot K_{уп} + 0,1 \cdot K_{з} + 0,2 \cdot K_{с} + 0,25 \cdot K_{ур} + 0,1 \cdot K_{фр} + 0,1 \cdot K_{заг}. \quad (4)$$

Якщо фактичний комплексний коефіцієнт (K_{ком}) більше нормативного, як у нашому випадку (K_{ком} = 3,2124), то ймовірність банкрутства для ВАТ заводу "Потенціал" велика, проте варто наголосити на тому, що не всі розраховані коефіцієнти не відповідають нормативним значенням.

Таблиця 4

Розрахунок змінних для моделі О. П. Зайцевої

Змінна	Розрахунок	Нормативне мінімальне значення	Розрахункове значення
K _{уп}	Чистий збиток / власний капітал	0	0,2315
K _з	Кредиторська заборгованість / дебіторська заборгованість	1	0,2097
K _с	1/ коефіцієнт абсолютної ліквідності	7	17,2
K _{ур}	Чистий збиток / обсяг реалізованої продукції	0	0,2749
K _{фр}	Залучений капітал / власний капітал	0,7	0,5127
K _{заг1}	1/ коефіцієнт оборотності активів	K _{заг0}	K _{заг1} =1,4905 K _{заг0} =1,0855

Розглянемо можливості застосування рейтингового числа, запропонованого Сайфулінім і Кадиковим [6] для діагностики банкрутства. У загальному вигляді модель має такий вигляд (5). У табл. 5 подано нормативні та розрахункові значення змінних для цієї моделі.

$$R = 2 \cdot K_1 + 0,1 \cdot K_2 + 0,08 \cdot K_3 + 0,63 \cdot K_4 \quad (5)$$

Таблиця 5

Розрахунок змінних для моделі діагностики банкрутства

Змінна	Розрахунок	Нормативне значення	Розрахункове значення
K_1	К забезпечення власними коштами	>1	0,3389
K_2	К покриття	>2	0,9532
K_3	Інтенсивність обороту авансового капіталу	$>2,5$	1,0642
K_4	К менеджменту	$>1/r$, де r – ставка НБУ	0,1608
K_5	Рентабельність власного капіталу	$>0,2$	0,0025

Рейтингове число (R) згідно з формулою (5) для ВАТ заводу "Потенціал" становить 0,9331. За умови, що $R < 1$, підприємство має незадовільний фінансовий стан.

На практиці було виявлено, що різноманітність підходів щодо оцінки вірогідності банкрутства породжує неоднозначні результати. Для діагностики банкрутства українських підприємств і визначення терміну можливого фактичного функціонування найточнішу відповідь аналітик зможе отримати при використанні багатьох моделей і методик одночасно.

Інформація про ймовірність стабільного функціонування підприємства на ринку є важливою для потенційних інвесторів, тому лише узагальнена комплексна оцінка з використанням багатьох методик може дати необхідні результати аналітичних досліджень, які необхідно використовувати для відповідних управлінських рішень.

Література: 1. Ковальов А. П. Діагностика банкрутства. – М.: Финстатинформ, 1995. – 157 с. 2. Герасименко С. С. Передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності / С. С. Герасименко, Н. А. Головач // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №4 (22). – С. 2 – 4. 3. Панченко А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства // Фінанси України. – 2005. – №3. – С. 133 – 137. 4. Закон України "Про банкрутство" // www.rada.gov.ua/. 5. www.cis2000.ru. 6. www.fia-arbitr.ru

УДК 005.412(477)

Квасова О. С.

МОНІТОРИНГ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗНАНЬ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Побудова в Україні інноваційної моделі розвитку вимагає прискореного формування й розвитку знань вітчизняних промислових підприємств. Р. Аккоф пов'язував знання з "ефективністю, з якою індивід може використовувати спосіб дій для досягнення мети". У такому розумінні знання є організаційним і розглядається як "здатність підприємства створювати нове знання, розповсюджувати його по всій організації і втілювати в продукції, послугах, системах [1, с. 23]".

В умовах становлення економіки знань у розвинених країнах світу особливого значення набуває необхідність моніторингу знань вітчизняних підприємств. Це дозволить виявити особливості сучасного стану організаційних знань вітчизняних підприємств, позначити проблеми і перешкоди для інноваційного розвитку та сформулювати можливі шляхи вирішення цих проблем.

Визначним етапом дослідження є формування системи показників, яка всебічно характеризує стан організаційних знань та інноваційну діяльність підприємства. Розробку подібної системи, результати обробки якої даватимуть наочне уявлення про розвиток знань підприємства, можна вважати першим кроком до управління ними. Це передбачає виділення відносно відокремлених сфер діяльності, які впливають на інноваційну активність.

На досліджуваних машинобудівних підприємствах Харківського регіону об'єднані у систему показники визначають напрями аналізу: інноваційної спроможності підприємства, ефективності

© Квасова О. С., 2009

використання інформаційних та технологічних ресурсів, ефективності виробничої діяльності, стану процесів навчання і розвитку персоналу та результативності діяльності.

Для опису та моделювання вихідної системи показників у дослідженні використовується факторний аналіз. Проведення розрахунків факторного аналізу здійснюється за допомогою статистичного пакета Statgraphics Plus 5.1 International Professional. У результаті аналізу даних матриці факторних навантажень вагових коефіцієнтів показників виділені фактори взаємообумовленості організаційних знань та інноваційного розвитку машинобудівних підприємств Харківського регіону (таблиця).

Таблиця

Фактори взаємообумовленості організаційних знань та інноваційного розвитку машинобудівних підприємств Харківського регіону

Умовне позначення	Значення факторних навантажень	Показник	Назва фактора
F1	0,860	Коеф. стійкості економічного зростання	Ф фактор стійкості економічного зростання
	0,757	Частка прибутку, яка витрачається на придбання електричного та електронного устаткування	
	0,751	Чиста Re виробництва	
	0,720	Коеф. транзакційних витрат	
	0,513	Питома вага працівників, які мають неповну та базову вищу освіту	
F2	0,909	Питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію	Ф фактор стану процесів навчання персоналу
	0,838	Питома вага фахівців, яких було навчено новим професіям	
	0,734	Вироблення продукції на 1 працюючого	
	0,716	Питома вага працівників, яких було навчено новим професіям	
F3	0,873	Re активів	Ф фактор ефективності діяльності підприємства
	0,802	Вал. Re реаліз. продукції	
	0,739	Частка прибутку, що інвест. в модернізацію виробництва	
	0,687	Частка прибутку, що інвестується в н/а	
F4	0,784	Частка чистого прибутку, яка витрачається на придбання/створення засобів програмного забезпечення	Ф фактор використання інформаційних технологій
	0,719	Питома вага працівників, які мають повну вищу освіту	
	0,60	Зв'язок з навчальними закладами (наукове співробітництво)	
F5	0,906	Чиста Re реалізованої продукції	Ф фактор прибутковості виробництва
	0,884	Валова Re виробництва	
F6	0,770	Re інвестицій, спрямованих на освоєння нових видів виробництв	Ф фактор інвестування в інновації
	0,642	Питома вага н/а у складі необоротних активів	
	-0,408	Частка прибутку, яка витрачається на придбання н/а	

Найвпливовішим фактором, який на 23,26% забезпечує мінливість даних, є фактор стійкості економічного зростання – F1, що показує, якими темпами в середньому збільшується економічний потенціал підприємства. На 33% досліджуваних підприємств цей коефіцієнт за період з 2005 по 2007 рр. дорівнює 0. Це є вкрай негативною тенденцією і свідчить про відсутність реінвестованих власних коштів і дуже низький рівень економічного потенціалу. За період 2005 – 2007 рр. жодне з аналізованих підприємств не здійснювало стабільних дивідендних виплат, а іноземні інвестиції у машинобудування склали лише 7% від загальної суми інвестицій у промисловість, що свідчить про ускладнення пошуку шляхів для підвищення стійкості економічного зростання.

Згідно з проведеним аналізом, показники чистої рентабельності виробництва – важливі складові фактора стійкості економічного зростання, знаходяться на дуже низькому рівні. У динаміці на 40% підприємств просліджується зниження цього показника, 30% досліджуваних підприємств незначно збільшили рівень чистої рентабельності виробництва, однак, здебільшого, це відбулося у зв'язку зі зміною цін на матеріали, продукцію, тарифи перевезення.

Другим істотним фактором, що на 16,75 забезпечує мінливість усієї сукупності даних, є фактор навчання персоналу, який складається переважно із показників, що характеризують освітній рівень персоналу. Слід зазначити, що на досліджуваних підприємствах зростає дефіцит висококваліфікованих працівників, особливо робітників – верстатників. При цьому зростання рівня заробітної плати значно перевищує зростання продуктивності праці, що є істотним дестимулятором діяльності підприємств.

На високому рівні залишається професіоналізм і рівень освіти працівників виробничих підприємств у цілому по Україні. Наукові кадри, що виконують наукові і технічні дослідження та розробки й відрізняються високим рівнем компетенції, у 2006 р. налічували 100 245 чоловік. Об'єм наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами промислових підприємств України, склав 709,3 млн грн.

Рівень розвитку організаційних знань має безпосередній вплив на ефективність діяльності підприємства [2]. Згідно з проведеним дослідженням фактор ефективності діяльності підприємства на 10,7% визначає взаємообумовленість організаційних знань та інноваційного розвитку підприємства. Тут істотними показниками є рентабельність активів, валова рентабельність реалізованої продукції, частка прибутку, що інвестується в модернізацію виробництва, та частка прибутку, що інвестується в нематеріальні активи.

Частка прибутку, що інвестується у модернізацію виробництва, відображає готовність підприємства до вдосконалення діяльності та розробки інноваційної продукції. Так, за словами президента індустріальної групи УПЕК, що об'єднує декілька великих машинобудівних підприємств Харківського регіону, Анатолія Гіршфельда "модернізація виробництва є необхідною умовою прогресу, постійного підвищення продуктивності праці, вдосконалення і створення нових технологій, інженерних рішень, нової інформації і знань [3]".

Аналіз показників, що характеризують активність підприємств за окремими напрямками інноваційної діяльності, показав, що основним напрямом в Україні залишається придбання машин, устаткування і модернізація виробничих потужностей – 56,6%. Це пояснюється тим, що економічна ситуація в країні не сприяє довгостроковим інвестиціям в наукові дослідження, виникає необхідність швидкої окупності вкладених засобів.

Частка прибутку, що інвестується у нематеріальні активи, відображає ступінь розвитку нематеріальних активів, які є найважливішим джерелом конкуренції і підвищення вартості підприємства. Для більшості підприємств, що аналізуються, характерним є інвестування в інші нематеріальні активи (права на здійснення діяльності, використання економічних та інших привілеїв), тоді як інвестиції у права користування природними ресурсами, користування майном, права на знаки для товарів і послуг, права на об'єкти промислової власності, авторські і суміжні з ними права та у гудвіл практично не здійснюється.

Отже, дослідження на основі факторного аналізу дало змогу виявити найбільш істотні фактори, що впливають на взаємообумовленість організаційних знань та інноваційного розвитку підприємства. Так, загалом, на досліджуваних підприємствах відсутня стратегія формування організаційних знань на корпоративному рівні, яка передбачає проведення науково-дослідних робіт, впровадження інноваційних рішень та їх удосконалення. Неспроможність підприємств реагувати на швидкі зміни зовнішнього середовища та зростаючі потреби ринку в інноваціях є наслідком низького рівня знань сфери виробництва, недостатнього об'єму інвестицій, спрямованих на освоєння нових видів виробництв. Так, 60% досліджуваних підприємств за період 2005 – 2007 рр. характеризуються зниженням показників рентабельності нових видів виробництв, зменшенням частки прибутку, що витрачається в модернізацію виробництва та придбання високотехнологічного устаткування. На 40% підприємств значно скоротилися витрати на розвиток персоналу, зменшилася у 1,5 раза продуктивність праці.

Дія позначених в дослідженні факторів стримує інноваційну активність вітчизняних підприємств, проте з боку реального сектора економіки існує стабільний попит на наукові розробки і дослідницькі роботи, що виконуються в галузі промисловості. Пошук нових форм фінансування, джерел інвестиційних ресурсів є визначальною умовою для активізації інноваційної діяльності в Україні і розвитку сектора знань національної економіки.

Література: 1. Нонака И. Компания – создатель знания. Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах: Пер. с англ. / И. Нонака, Х. Такеучи. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2003. – 384 с. 2. Мильнер Б. З. Управление знаниями в современной экономике // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – №9. – С. 8 – 14. 3. <http://www.innovations.upek.com.ua>.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ

Будь-яке підприємство становить складне поєднання різноманітних ресурсів, організованих та скоординованих з метою виробництва товарів та послуг, які існують для задоволення попиту. Тому виробничо-господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання включає процеси, необхідні для створення продукту і доведення його до споживача. Одержання бажаного результату залежить від таких складових витрат на виробництво і реалізацію продукції: планової ціни одиниці продукції і обсягу реалізації. Усе це говорить про актуальність та важливість даної теми.

Питанням управління витратами на підприємстві займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме Т. Г. Бень, С. Б. Довбня, В. В. Бочаров, Л. П. Владимірова, В. Г. Герасимчук, Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна, М. Е. Портер, Э. А. Уткин, Р. А. Фатхутдинов [1 – 8]. Проте проблема оптимального розподілу та стратегічного планування витрат потребує більш поглибленої уваги.

Управління витратами – це усвідомлення того, в яких обсягах витрачаються ресурси підприємства; прогноз того, де, для чого і в яких обсягах необхідно залучати додаткові фінансові ресурси; вміння забезпечити максимально високий рівень віддачі від використання ресурсів. Наявність детальної інформації про витрати дає можливість: встановити ціну виробів, послуг; оцінити ефективність використання ресурсів окремими підрозділами, значимість замовників з погляду їх внеску у прибуток підприємства.

Працюючи в ринкових умовах, керівництво підприємства завжди стоїть перед вибором оптимальних рішень стосовно ціни реалізації, номенклатури, обсягу виготовлюваної продукції, інвестиційної політики, обсягів витрат ресурсів.

Вибираючи той чи інший шлях, який передбачає залучення ресурсів у довгостроковому періоді, керівництво фірмою повинно мати чітке уявлення про розміри витрат. Планування витрат — це визначення цілей підприємства та його підрозділів у формі постановки виробничих завдань і вибору засобів для їх виконання.

Складовою витрат підприємства є собівартість продукції. Розробленню плану собівартості на підприємстві передують всебічний аналіз його виробничо-господарської діяльності за попередній період. Особливу увагу треба звернути на наднормативні витрати сировини та матеріалів, палива, енергії, доплат робітникам за відхилення від нормативних умов праці; витрати від простоювання машин і агрегатів, аварій, браку; зміни витрат щодо постачання комплектуючих виробів; порушення технології. На цій підставі виявити внутрішньовиробничі резерви та розробити організаційно-технічні заходи щодо підвищення економічної ефективності виробництва.

Зведений план усіх витрат (кошторис) є загальною сумою витрат виробництва за видами ресурсів, які буде використано в плановому періоді незалежно від місця. У зведений кошторис включають витрати підрозділів основного виробництва, підрозділів виробничої інфраструктури та витрати на утримання адміністративно-управлінського персоналу.

У практиці вітчизняних підприємств кошторисний метод є найпоширенішим, його застосування забезпечує взаємозв'язок і приведення в єдину систему розрахунків зведеного кошторису.

В умовах ринкової системи господарювання управління витратами на підприємстві тісно пов'язане з фінансовим управлінням. Це досягається бюджетуванням витрат, тобто побудовою на підприємстві системи бюджетного планування, контролю й аналізу витрат та фінансових ресурсів. Упровадження бюджетування забезпечує цілу низку переваг:

- планування бюджетів структурних підрозділів дає більш точні планові обсяги та структуру витрат; застосування жорсткішого режиму економії витрат і фінансових ресурсів підприємства; забезпечення координації різних видів діяльності та окремих підрозділів, погодження інтересів окремих робітників і груп у цілому на підприємстві;
- стимулювання керівників усіх рангів у досягненні цілей своїх центрів відповідальності.

Система бюджетування може охоплювати на підприємстві як виробничі підрозділи, так і функціональні служби (відділи) і підрозділи непромислової групи.

Виходячи зі стратегічних цілей фірми, бюджети вирішують завдання розподілу економічних ресурсів, що перебувають у розпорядженні організації. Розробка бюджетів надає кількісну визначеність обраним перспективам існування фірми.

До основних завдань бюджетування відноситься: забезпечення поточного планування; забезпечення координації, кооперації й комунікації підрозділів підприємства; обґрунтування витрат підприємства; створення бази для оцінки й контролю планів підприємства; виконання вимог законів і контрактів.

Вигоди якісного складання бюджетів і контролю за їхнім виконанням з надлишком окупають витрати на їхнє впровадження й розробку. Безумовно, дуже багато чого залежить від специфіки діяльності підприємства, але навіть невеликим фірмам рекомендується застосування бюджетування.

Трудомісткий процес впровадження системи бюджетування може тривати місяцями й навіть роками. Крім тимчасових витрат він вимагає наявності висококваліфікованих фахівців в області бюджетування й комп'ютерної техніки. Як правило, українські підприємства не мають сил самостійно провести ці роботи, залучення консалтингової фірми обходиться дешевше й значно надійніше.

Роль зворотного зв'язку в цьому випадку відіграє контроль виконання бюджету. Система контролю виконання бюджету на підприємстві є своєрідним моніторингом фінансового стану підприємства. Важливість цієї системи не викликає сумнівів. Проте, говорячи про шляхи практичної реалізації системи, варто брати до уваги стратегічне позиціонування підприємства.

Система контролю виконання бюджету є критичним за важливістю елементом для підприємства, що орієнтується на стратегію використання досягнень (частково, підтримки досягнутого рівня) при стратегічному позиціонуванні конкурентних переваг у напрямку лідерства за витратами. У такій ситуації підприємство змушене "поважати кожну гривню" своїх витрат і надходжень, детально з'ясовуючи причину відхилення від раніше спланованих сценаріїв.

З іншого боку, підприємству, орієнтованому на розширення й, отже, диверсифікованість продукції, навряд чи варто рекомендувати будувати деталізовану систему контролю витрат, що використовує факторний аналіз. Тут більше показана побудова бюджету підприємства в рамках базової технології, але зі змінними показниками, і проведення контролю виконання бюджету за найпростішою схемою аналізу відхилень.

Тому можна зробити висновок, що вибираючи той чи інший шлях, який передбачає залучення ресурсів у довгостроковому періоді, керівництво фірмою повинно мати чітке уявлення про розміри витрат.

Література: 1. Бень Т. Г. Бюджетування як інструмент удосконалення системи фінансового менеджменту підприємств / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // *Фінанси України*. – 2000 – № 7. – С. 48 – 55. 2. Бочаров В. В. *Внутрішнє фінансове планування і контроль: Учебн. посіб.* – СПб.: Изд. СПбГУЭФ, 1999. – 368 с. 3. Владимирова Л. П. *Прогнозирование и планирование в условиях рынка: Учебн. посіб.* – М.: ИД "Дашков и К", 2000. – 308 с. 4. Герасимчук В. Г. *Стратегічне управління підприємством*. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с. 5. Крамаренко Г. О. *Фінансовий менеджмент: Підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна* – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 520 с. 6. Портер М. Е. *Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Скільського*. – К.: Основи, 1998. – 390 с. 7. *Стратегическое планирование: Учебник / Под ред. Э. А. Уткина*. – М.: Тандем, ЭКМОС, 1999. – 440 с. 8. Фатхутдинов Р. А. *Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление: Учебн. посіб для вузов*. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 311 с.

УДК 005.57(477)

Мозгова Л. О.

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІДКРИТОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інформація є головною опорою ринкового моніторингу підприємств і має ключове значення для здійснення акціонерами свого права голосу, тому формування інформаційного поля контролю за діяльністю виконавчих органів підприємства є основою ефективного корпоративного управління. Вивченням даного питання займалися Р. Энтов, А. Радигін, І. Межезраупс, П. Швецов, В. Пономаренко, О. Ястремська та ін.

Метою дослідження є структурування інформаційного поля корпоративного управління для реалізації контролю за діяльністю виконавчих органів підприємства, виявлення основних тенденцій, що спостерігаються в цьому процесі на українських підприємствах.

Інформація є головною опорою ринкового моніторингу підприємств і має ключове значення для здійснення акціонерами свого права голосу, тому формування інформаційного поля контролю за діяльністю виконавчих органів підприємства є основою ефективного корпоративного управління. Інформаційна прозорість сприяє збільшенню обсягів інвестицій; забезпечує контроль за діями виконавчих органів підприємства, підвищуючи їхню сумлінність і відповідальність; стимулює конкуренцію між підприємствами.

Ряд учених виділяють "інвестиційний" і "законодавчий" фактори, які повинні спонукати керівників підприємств до розкриття інформації. В умовах гострих інвестиційних криз прозорість підприємства стає невід'ємною умовою залучення зовнішніх фінансових ресурсів [1, с. 213]. Хоча ряд керівників вважають, що розкриття інформації про діяльність підприємства створює загрозу з боку конкурентів та контролюючих органів [2, с. 66]. Тому, на думку автора, тут необхідно говорити про збалансованість інформаційної прозорості та економічної безпеки підприємства.

Що стосується "законодавчого" фактора, то механізми розкриття інформації повинні регулюватися нормативними актами. Головним напрямком державної політики в цій області стало розширення до міжнародних стандартів обсягу інформації, що повинна надаватися підприємствами. Згідно з законом України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року №514-VI, що вступає у чинність 30 квітня 2009 року, публічне акціонерне товариство зобов'язане мати власну веб-сторінку в мережі Інтернет, на якій повинні подаватися устав товариства, зміни до уставу, установчий договір, свідоцтво про державну реєстрацію суспільства, внутрішні документи й положення, принципи (кодекс) корпоративного управління, протоколи загальних зборів, висновку ревізійної комісії й аудитора товариства, річна фінансова звітність, документи звітності, що направляються відповідним державним органам, проспект емісії, свідоцтво про державну реєстрацію випуску акцій та інших цінних паперів товариства, перелік афлійованих осіб товариства із зазначенням кількості, типу належних їм акцій. Також у законі представлена процедура надання інформації акціонерам [3, с. 38].

© Мозгова Л. О., 2009

Інформаційне поле корпоративного керування можна визначити як структурований інформаційний простір, у якому відбувається зберігання, обробка й передача відомостей, даних, що використовуються суб'єктами керування у процесі діяльності підприємства й вироблення управлінських рішень.

Структуруючи інформаційне поле, слід виділити такі його складові:

мета – захист акціонерів, контроль за діяльністю менеджменту підприємства, залучення нових інвесторів;

джерела інформації – інтернет-сайт, преса, безпосереднє ознайомлення з необхідною інформацією на підприємстві, надання копій документів на запити акціонерів;

вимоги до інформації – відкритість, залучення зацікавлених сторін, верифікаційність, повнота, суттєвість, точність, об'єктивність, порівняність, ясність, своєчасність, доступність;

користувачі – акціонери, споживачі, постачальники, профсоюзи, органи місцевого самоврядування, персонал підприємства, потенційні інвестори, державні органи;

види інформації – фінансова інформація; інформація, пов'язана з ризиками; інформація про дивідендну політику; про структуру власності; про соціальну політику; про винагороди; про членів виконавчих органів; документація, що регламентує діяльність АТ.

Дослідження 36 українських промислових підприємств (таблиця) показали низький ступінь відкритості інформації, особливо це стосується інформації, доступної для зовнішніх користувачів.

Таблиця

Аналіз інформаційної прозорості українських підприємств

Вид інформації \ Джерело інформації	Загальні збори акціонерів	Преса	Безпосередньо в АТ	Копії документів надаються на запит акціонера	Інтернет
	% підприємств, що надають інформацію, від загальної кількості досліджуваних підприємств				
Фінансова інформація	78	81	68	47	22
Інформація про структуру власності	28	56	40	25	18
Інформація про склад виконавчих органів	50	59	68	34	15
Документація, що регламентує діяльність АТ	59	6	75	50	0
Протоколи засідань ЗЗА	25	6	78	46	6
Інформація про винагороди членів виконавчих органів	12	3	28	15	0

Найбільш доступним джерелом інформації є Інтернет, але саме це джерело містить найменшу її кількість. Так, тільки 22% досліджуваних підприємств розміщують дані про фінансовий стан підприємства, а внутрішня документація (устав, положення, що регламентують діяльність підприємства) й інформація щодо винагороди органів управління та контролю відсутня взагалі. Але спостерігається позитивна тенденція в збільшенні кількості даних, що розміщується в Інтернеті. А вступ в дію закону "Про акціонерні товариства" сприятливо вплине на цю тенденцію, оскільки розміщення інформації на веб-сторінках, як вже визначалося раніше, є обов'язковим.

Найбільшим попитом користується фінансова інформація (78%), про склад виконавчих органів (50%), документація, що регламентує діяльність АТ (59%). Про відносну прозорість сформованного інформаційного поля свідчать види інформації, що надаються у пресі: фінансова інформація (81%), про структуру власності (56%), про склад виконавчих органів (59%). Про активність участі акціонерів у діяльності підприємства свідчить кількість підприємств, що надають інформацію на запит акціонерів. Так, фінансову інформацію надають на 47% підприємств від загальної кількості досліджуваних підприємств, документацію, що регламентує діяльність підприємств, – 50%. Аналіз тенденцій до змін досліджуваних показників відображає зниження активності участі акціонерів в управлінні підприємством.

Практичне забезпечення розкриття інформації неможливо без введення адміністративної відповідальності підприємств за ухиляння від розкриття інформації, а також надання недословної, неправдивої інформації. Окрім розширення вимог до розкриття інформації, необхідно посилювати й законодавчо визначати відповідальність за ухиляння від розкриття інформації. Але й цього буде недостатньо до тих пір, поки самі менеджери (власники) не усвідомлять переваги розкриття інформації для залучення інвестицій [1, с. 224].

Література: 1. Радыгин А. Институциональные проблемы развития корпоративного сектора: собственность, контроль, рынок ценных бумаг / А. Радыгин, Р. Энтов. – М., 1999. – 287 с. 2. Пономаренко В. С. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: Монография. / В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский, С. Л. Кушнар, Д. А. Репка, Н. В. Беликов. – Харьков: ИД "ИНЖЭК", 2006. – 232 с. 3. Закон Украины "Об акционерных обществах" от 17.09.2008 г. №514-VI // Информационно-аналитическая газета "Налоги и бухгалтерский учет". Будущее акционерных обществ. – 2008. – №91 (1171) – С. 2 – 43.

Довідка про авторів

Коваленко В. О. – студент ХНЕУ
Гуцаленко У. О. – студент Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана
Пивоварова І. А. – студент ХНЕУ
Калита Т. І. – студент ХНЕУ
Третьякова Г. В. – студент Луганського національного аграрного університету
Селютіна Ю. В. – студент ХНЕУ
Бобровицька О. О. – студент ХНЕУ
Гребеник О. М. – студент ХНЕУ
Полянничко В. В. – студент ХНЕУ
Гриниць І. С. – студент ХНЕУ
Зам'ятіна К. В. – аспірант ХНЕУ
Зубко Н. А. – студент ХНЕУ
Лакейхіна В. С. – студент ХНЕУ
Каплун К. М. – студент ХНЕУ
Шарапова О. Ю. – студент ХНЕУ
Усова О. М. – студент ХНЕУ
Кожушко О. В. – аспірант ХНЕУ
Осипова І. О. – студент ХНЕУ
Меренкова І. О. – студент ХНЕУ
Гурькова Ю. С. – студент ХНЕУ
Істоміна К. М. – студент ХНЕУ
Назаренко Д. В. – викладач ХНЕУ
Пономаренко Т. В. – студент ХНЕУ
Криворучко М. Ю. – студент Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України
Костенко О. В. – студент ХНЕУ
Зелена Ю. О. – студент ХНЕУ
Чумак О. П. – курсант Академії митної служби України
Николаєнко К. І. – студент ХНЕУ
Сердечна С. М. – студент ХНЕУ
Ветчинкіна К. О. – студент ХНЕУ
Білокобильська Л. С. – студент ХНЕУ
Кізійова О. О. – студент ХНЕУ
Павленко С. С. – студент ХНЕУ
Сісіна О. О. – студент ХНЕУ
Дзюба А. М. – студент ХНЕУ
Островська А. М. – студент ХНЕУ
Матвієнко Т. О. – аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Василішин С. І. – студент Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва
Брайловська О. А. – студент ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"
Романець І. В. – студент ХНЕУ
Василенко Н. К. – канд. екон. наук, доцент Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Волкова А. С. – студент Харківського інституту бізнесу і менеджменту
Борсук А. М. – аспірант Сумського національного аграрного університету
Клець В. Г. – студент Донецького національного університету
Саєнко Ю. Є. – студент ХНЕУ

Муравський В. В. – викладач-стажист Тернопільського національного економічного університету
Лучанінова Г. С. – викладач ХНЕУ
Кравченко М. В. – студент ХНЕУ
Пасенко Н. С. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ
Куліченко О. А. – студент ХНЕУ
Безкоровайна Л. В. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ
Глущенко В. В. – аспірант Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва
Циган Р. М. – ст. викладач Кременчуцького державного політехнічного університету ім. М. Остроградського
Марченко Г. В. – студент Кременчуцького державного політехнічного університету ім. М. Остроградського
Івченко В. В. – студент Кременчуцького державного політехнічного університету ім. М. Остроградського
Шевця Я. В. – аспірант Ужгородського національного університету
Істоміна М. Ю. – студент ХНЕУ
Юдіна С. О. – студент ХНЕУ
Бочуля Т. В. – аспірант Харківського державного університету харчування та торгівлі
Коршунов Є. А. – аспірант ХНЕУ
Сахаров П. О. – викладач ХНЕУ
Калашник М. В. – студент ХНЕУ
Осика А. С. – студент ХНЕУ
Чучук Ю. В. – асистент Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Жовтопуп М. М. – викладач ХНЕУ
Бикова А. О. – студент ХНЕУ
Матвєєва Л. М. – студент Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ
Передерій Є. Ю. – студент ХНЕУ
Горяйнова Ю. С. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ
Безкровная Н. К. – студент ХНЕУ
Шевчук О. А. – аспірант Тернопільського національного технічного університету
Федосєєнко І. Г. – студент ХНЕУ
Романченко Ю. О. – канд. екон. наук, ст. викладач Полтавської державної аграрної академії
Черевик Н. В. – ст. викладач Кременчуцького державного політехнічного університету ім. М. Остроградського
Петрова Є. В. – студент Кременчуцького державного політехнічного університету ім. М. Остроградського
Коваленко М. М. – канд. екон. наук Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі
Фунтікова Я. А. – студент ХНЕУ
Малахов В. А. – аспірант ХНЕУ
Голуб Ю. О. – аспірант ХНЕУ
Черепня О. В. – аспірант ХНЕУ
Матвієнко-Біляєва Г. Л. – здобувач ХНЕУ
Порожняк О. О. – аспірант ХНЕУ
Мороз С. А. – студент ХНЕУ
Ляшенко А. В. – студент ХНЕУ
Синюгіна Н. В. – аспірант ХНЕУ
Колодіна О. М. – аспірант ХНЕУ
Квасова О. С. – аспірант ХНЕУ
Саєнко Ю.Є. – студент ХНЕУ
Мозгова Л. О. – аспірант ХНЕУ